

דמוחך
7

נחתו לשלום בודדים כוללים ומרוביחית

הוצאה לאור
צוף

תנן פורים

גליון 295 | פרשת תצוה תשפ"ד

אוסף

אוסף גליונות מבית צוף הוצאה לאור

ספר ההתורה שינגנז

רסיסי זכרונות עובדות והנהגות מהליכותיו בקודש של הארי במסתרים העילוי מפוניבז' הגאון המופלא רבי אהרן יהושע צוקר זצ"ל במלאות השבעה להסתלקותו

היינא דנחית לעזמקא דדינא

קוים ראשונים לדמותו ונגיעה בשולי אדרתו של הדיין הגאון המובהק רבי יעקב ישראל פוזן זצ"ל במלאות השבעה להסתלקותו

שני אדרים ופורים קטן
עטרת המועדים | עיינו גל
אבני חן | מענה יחזקאל

כשמלאו ארבעים שנה ללימוד שלי אצל הרב, ערכת סעודה, שהרי אמרו בגמרא "אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה..."
הגאון הגדול רבי אביגדור נבנצל בשיחה רווית הוד קדומים על מן הגרש"ז אויערבאך | לקראת שבת

ג' התפילות - גילוי הקב"ה בעולם כאמצעות האבות הגאון הגדול רבי משה שפירא - חשבתי דרכי

שו"ת מרתק בענייני חינוך והנהגת הבית ב'תבונות' עם הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין - עומק דעת

תפילות "לעולם יהא אדם..."
ברומו של עולם

מיום זכים יעלות תן אבני חן פונת חזקאל לקראת שבת מלכתא

שיעור חומש על פישת השבוע נחלה אליהו בנתיות הפרשה אוסף הדרכות והנהגות

מחשבה קצרה על הדף הרב יחזקאל רוסטוביץ ביו אדם לחבירו לאשה בירור הלכה לרעות

עומק הפשט פנוני הלכה בזמן של עולם תוספת שבת

{ או נדברו } חנוכה לנער שיעורי בינה מהשבת טובות

עומק דעת ועד ליל שבת מאמרי חסד לאברהם תורת המידות

ממגד נשי ימים ודבר דבר משנת רמ"ה חשבתי דרכי

מגד נשי ימים ודבר דבר משנת רמ"ה חשבתי דרכי

מגד נשי ימים ודבר דבר משנת רמ"ה חשבתי דרכי

עיניך תהזינה מישרים

כתובת המייל לשליחת תמונות - osef900@gmail.com

השבוע במחיצתו של רבינו מרן ראש הישיבה הגר"ד לנדרו שליט"א

הגאון הגדול רבי איתמר גרבוז שליט"א לרגל בר המצוה לנכדו

בשיעור השבוע בישיבה

הגר"א ברסלויצ'ער שליט"א –
רב שכונת 'נוף כינרת'

הגר"י פינקוס שליט"א רבה של אופקים

כרית לבן נין למרן ראש הישיבה
הגר"ד פוברסקי שליט"א
ונין הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א
בשובו ממסע החיזוק בחו"ל בכיקוד בבית המשגיח
הגה"צ רבי אברהם פולק שליט"א

הארמז"ר מכובב 45 - שליט"א
בכיקוד בבית עמוד ההוראה מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א

תזכון הענינים

אוסף הדעת

- 5 מומגד גרש ירחים
משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל
- 7 זדבר דבר
מרן ראש הישיבה
הגאון רבי דב לנדו שליט"א
- 9 משנת רמ"ה
מרן ראש הישיבה
הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א
- 11 חשבתי דרכי
נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל
- 13 עומק דעת
הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
- 15 ועד ליל שבת
מאת הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
- 17 מאמרי חסד לאברהם
הגאון רבי אורי יצחקי שליט"א
- 19 תורת המידות
הרה"ג רבי יונתן אבר שליט"א
- 21 עינינו גל
מאמרי עין לא ראתה
- 27 חנוך לנער
הרה"ג חנוך דרורי שליט"א
- 29 אמונה בין בתרי הפרשה
תובנותיו של
הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א
- 30 מחשבות טובות
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה
- 31 אז נדברו
מחשבות לבני הישיבות
- 37 מי באר
התחזקות באמונה ובעבודת ד'

אוסף ההלכה

- 39 שיעורי בינה
הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
- 41 עומק הפשט
דיוני הלכה אקטואליים
- 46 פניני הלכה
מראשי ורבני החברות בישיבת מיר
- 51 ברזמו של עולם
גיליון היוצא מבית ועד לחכמים
העוסקים בעניני תפילה
- 55 תוספת שבת
מעלת השבת וקדושתה
- 57 מחשבה קצרה על הדף
תפיסות עומק על סדר הדף היומי
- 59 בין אדם לחבירו למעשה
גיליון להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו
- 61 בידור הלכה
בירורי הלכה אקטואליים
מתוך הסוגיות והפוסקים
- 66 מבחני לדעת
מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד

אוסף הפרשה

- 69 שיעור חומש
מאת הגאון הגדול
רבי חיים פיינשטיין שליט"א
- 71 נחל אליהו
משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
- 73 בנתיבות הפרשה
הגאון רבי נחום קסטנר שליט"א
- 75 מאמר לפרשיות המשכן
מאת הרה"ג ר' יצחק פרוינד שליט"א
- 78 אוסף הדרכות והנהגות
שקבלו כמה מתלמידי
מרן ראש הישיבה זצוק"ל
- 79 מים זכים
משא ומתן ופילפול בנידונים
ערבים ונחמדים
- 81 יעלת חן
הגה"צ יצחק שמואל גמזו שליט"א
- 83 מענה יחזקאל
הרה"ג ר' יחזקאל הרטמן שליט"א
- 85 אבני חן
ביאורים והערות בפרשת השבוע
- 87 לקראת שבת
לקט נבחר מתוך העלון
הנפלא של "דרשו"
- 93 ספר התורה שנגנו
רסיסי-זכרונות, עובדות והנהגות
מהליכותיו בקודש של הארי במסתרים,
העילוי מפוניבז'
הגאון המופלא
רבי אהרן יהושע צוקר זצ"ל
לרגל מלאות השבעה להסתלקותו
- 101 דיינא דנחית
לעומקא דדינא
קוים ראשונים לדמותו, ונגיעה
בשולי אדרתו של הדיין המובהק
הגאון הגדול
רבי יעקב ישראל פוזן זצ"ל
במלאות השבעה להסתלקותו

י"ד באדר א'

תוספת שבת	מגל המנחה
4:46	ירושלים 4:21
5:01	בני ברק 4:23
4:46	בית שמש 4:22
4:55	מודיעין עילית 4:22
4:54	אלעד 4:23
5:03	אשדוד 4:24
4:46	כיתד 4:22
5:02	קרית גת 4:24
4:53	אחיכאך 4:23
4:50	טבריה 4:20
4:53	חיפה 4:22
4:54	צפת 4:20

אם ברצונכם להיות שותפים עם מזהירי השבת ניתן לפנות במייל: tosefet7@gmail.com

ותנה - במהלך השבת הגיע מבית החולים מברק מבשר רע. קרובי משפחתו של הרב שקיבלו את הידיעה המרה על פטירת אסתר החליטו לא לספר זאת לרב ולרבנית עד למוצאי שבת.

רק סיים הרב הרמן את ההבדלה, מיהר הדוור להיכנס ובידו מברק חדש: "אסתר הרמן יצאה מכלל סכנה!" המברק שהגיע בבוקר נשלח עקב טעות זיהוי. הייתה זו ילדה אחרת ששכבה ליד אסתר...

כששמע זאת הרב פנה לאשתו ואמר: "את רואה, איידל, איך השבת והאורחים מגינים עלינו מכל צרה!"

ניתן לזכור דקות כיחיד במערכת "ובכינון"
9 חוזה 077-437-9887
להקיש את מספר הדקות תוכלו להקדים,
וכיחיד נאסוף החון ככיות.

והזהיר במצווה זו ירחיב לו ד' בעת צרתו מידה כנגד מידה.

**בכל נושאי האוסף ניתן לפנות בשלפון
02-5028765**

ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גיליונות
"בעמדות נדרים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות"

"וכן בהעברה בנקאית לחשבון "הילכתא ע"ר"

בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778

ניתן לקבל קבלה מוכרת במס לפי סעיף 46

על כל תרומה לאוסף גיליונות

(למעט תשלום על פרסום או קניית גיליונות)

תרומה טלפונית בנדריים פלוס: 03-7630543 מס' 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של 'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין גינזבורג שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא - לדעת לחיות כהלכה

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוקללה"ה

פרשת תצוה תשפ"ד (שנה ה') * גליון 170 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב'

אימתי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר

(מדברי מרן זצוק"ל ע"פ חז"ל בילקוט תהלים)

דבריהם הם זכרונם

להרבות כבוד שמים

הן זכורה לכולנו טרחתו וערדתו של רבינו הגדול זיע"א, למען הצלחת ה'בחירות', וכפי שראינו בעינינו, היתה זו ערדה שכולה של מצוה, שלא יתחלל ח"ו שם שמים בחסרון מצביעים למען התורה וריבוי כחה בארצנו, נביא כאן מעט מדבריו בעניינים אלו, ויה"ר שנרבה תמיד כבוד שמים, בתורתנו, בתפילותינו ובמעשינו.

ערב 'בחירות' בשבת תשע"ג אמר רבינו (בתוך דבריו): סיפר לי מרן ראש הישיבה הגרא"מ שך זצ"ל כי פעם טייל ברחובות ירושלים יחד עם מרן הגרי"ז זצ"ל שהיה זקוק לזה לצורך בריאותו, וניגש אדם אחד ושאל את מרן הגרי"ז זצ"ל כי בימים הקרובים יתקיימו בחירות להנהלת "העדה החרדית", והוא חבר בעדה החרדית ויש לו זכות בחירה, אבל לא איכפת לו מי ייבחר ובשבילו כל המועמדים הם אותו הדבר, ושאל את הגרי"ז אם יש ענין שילך להצביע.

ביקש הגרא"מ שך רשות מהגרי"ז לענות במקומו לשואל, ואמר לו כי למרות שלא איכפת לו מי ייבחר יש ענין גדול שילך להצביע, מפני שכל שיהיו יותר קולות של בוחרים ב"העדה החרדית" יש בזה קידוש ה', שיראו העולם שיש הרבה אנשים החרדים לדבר ה', ועל ידי זה יתרבה כבוד שמים שזהו תכלית הבריאה.

לכן כל אחד שהולך להצביע הרי הוא כמי שמכריז בקול גדול "ה' הוא האלקים", וכמו שמצינו אצל אליהו בהר הכרמל (מלכים א יח, לט) שנפלו על פניהם ואמרו "ה' הוא האלקים", וככל שיהיו יותר קולות של חרדים שומרי תורה ומצוות יש בזה קידוש ה' שמכריזים ה' הוא האלקים, וגם משפיעים על אחרים.

ולפעמים יש אדישות ובאים בטענות על הנציגים מדוע הם עושים כך ולא אחרת, ויש מי שבא בטענות שביקש מהם עזרה ולא עזרו לו, ובאמת ודאי אין זו סיבה שלא להצביע שהרי כל אחד חייב להרבות כבוד שמים גם אם הנציגים אינם עוזרים לו, אבל בנוסף לזה

המשך בעמוד הבא

'ועשית בגדי קדש כו'

בגדי כהונה מכפרין עם התשובה

בגה"ה) שביאר כי מעלת התורה גדולה יותר מן הקרבנות, ובלימוד התורה זוכים לתיקון ולכפרה יותר ממה שזוכים על ידי הקרבנות.

ובברכות (יז, א) אמרו תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, והיינו שתכלית התורה הוא, להגיע על ידה לתשובה ומעשים טובים - תשובה על העבר, ומעשים טובים מכאן ולהבא, והיינו שמלבד עצם המצוה של תלמוד תורה, יש ענין נוסף, שהתורה מקדשת את האדם, וקדושת התורה גדולה יותר מכל המצוות, ומכוח קדושת התורה מתעוררים לתשובה ולתיקון המעשים, ובה זוכים לכפרה יותר מכל הדברים האחרים.

*

העירוני על מה שדברנו שלא שייך לזכות לכפרה בלי תשובה, כי מצינו גם דברים שמכפרים בלי תשובה, כגון שעיר המשתלח ביום כיפור, וכן יום כיפור עצמו, שמכפרים לדעת רבי אף בלא תשובה (כדאיתא בשבועות ז"ב).

וזכורני גם שראיתי פעם באחד מספרי הרמח"ל על הפסוק (ישעיה ד, ד) "רחץ ה' את צואת בנות ציון", שזה הולך על הגאולה העתידה, שהקב"ה ירחץ וינקה את כלל ישראל מלכלוך החטאים, והוא גם כן כפרת עוונות בלי תשובה.

אכן לגבי בגדי כהונה נמצא מפורש בראשונים שאינם מכפרים אלא עם התשובה, כי הנה בערכין ט"ז אמרו שנגעים באים על לשון הרע ועל שפיכות דמים וכו', והקשו על זה בגמ' שם שהרי בגדי כהונה כבר מכפרים על חטאים אלו, ובשיטה מקובצת על הגיליון הביא בשם הרא"ש להקשות: "תימה לי טובא מאי פריך וכי בגדי כהונה מכפרים שלא ייענשו אף מי שאינו שב בתשובה, אם כן למה גלו ישראל והלא נתכפר להם על עבודה זרה שעבדו ועל גילוי עריות ושפיכות דמים".

ומפורש שנקט הרא"ש בפשיטות שאין בגדי כהונה מכפרים אלא עם התשובה, וכן כתבו התוס' בסנהדרין ל"ז (ד"ה מיום) "דבזמן בית המקדש בגדי כהונה היו מכפרים, מיהו הני מילי כשעשו תשובה", והראוני גם בבעל הטורים שכתב על הפסוק (להלן כח, לב) שפה יהיה לפיו - שהמעיל מכפר על לשון הרע, שאם חטא בלשון הרע יעשה שפה לפיו שימנע מלשון הרע "ייעשה תשובה" ויתכפר לו, עכ"ל. ומפורש גם כן שתלה את כפרת המעיל בעשיית תשובה. והטעם בזה כמו שנתבאר, כי המעיל ושאר בגדי הכהונה בשעת העבודה משפיעים קדושה, ועל ידי זה יש התעוררות לתשובה וזוכים לכפרה.

ומצינו עוד דברים כאלה שמכפרים רק עם התשובה, כגון ייסורים שממריקים רק עם התשובה, וכדאיתא ביומא דף פ"ו בארבעה חילוקי כפרה ע"ש, ועוד מצינו שאמרו (סנהדרין יד, א) כל העולה לגדולה מוחלין לו על כל עוונותיו, ובמדרש שמואל פרק י"ז אמרו, שלושה מוחלין להם על כל עוונותיהם, העולה לגדולה, גר שנתגיר, והנושא אשה, וידוע בשם המשגיח הגה"צ ר"י לווינשטיין זצ"ל שאמר כי מחילת העוונות לחתן היא רק עם התשובה.

בזבחים (פ"ח) אמרו למה נסמכה פרשת בגדי כהונה לפרשת קרבנות לומר לך מה קרבנות מכפרים אף בגדי כהונה מכפרים, ונתבארו שם כמה חטאים שבגדי כהונה מכפרים עליהם, כל אחד משמנות הבגדים מכפר על חטא אחר. וצריך ביאור, כיצד בגדי הכהונה מכפרים, והרי לא שייך לזכות לכפרה בלא תשובה, וכיצד יתכן שבגדי כהונה יכפרו על חטאים בלי תשובה.

ונראה כי באמת גם בגדי כהונה אינם מכפרים אלא למי שעשה תשובה, וכדי לזכות לכפרה צריכים לעשות תשובה, וענין כפרת בגדי הכהונה הוא, שעל ידי קדושת הבגדים נוספת קדושה בכלל ישראל, ומחמת תוספת הקדושה מתעוררים לתשובה ולתיקון המעשים, וממילא זוכים לכפרה.

והטעם מפני שיש קדושה בבגדי הכהונה, שעושים אותם ממעות של הקדש, מתרומת הלשכה (רמב"ם פ"ד מהלכות שקלים), ומבואר בקידושין (נד, א) כי לאחר שבלו יש בהם מעילה, והכהנים מתקדשים לעבודה על ידי לבשת הבגדים, כמו שאמרו בזבחים (יז, ב) בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, והיינו שהכהן צריך ללבוש את הבגדים בשעת העבודה ובלו זה אין עליו קדושת כהונה, וברש"י על הפסוק (כח, ג) "לקדשו לכהנו לי - לקדשו להכניסו בכהונה על ידי הבגדים שיהא כהן לי", ואמנם גם בלי הבגדים יש עליו קדושת כהונה לגבי דין וקידשתו וברכת כהנים, אבל לעבודה צריך קדושה נוספת, וכפי שצריך קידוש ידים ורגלים לעבודה כך צריך גם להוסיף קדושה בלבשת בגדי הכהונה, והבגדים מקדשים אותו לעבודה.

וכשם שהבגדים מקדשים את הכהנים לעבודה, כך הם משפיעים קדושה גם בכלל ישראל, ועל ידי תוספת הקדושה זוכים לכפרה, שעל ידי הקדושה מרגישים את החטא, ומרגישים כי החטא הוא חסרון קדושה, וממילא מתעוררים לתיקון החטאים ולתשובה שלמה.

ואמנם כל כפרת הבגדים היא רק בזמן שלובשים אותם לעבודה, ואף על פי שיש בהם קדושה גם שלא בשעת הלבשה, מכל מקום עיקר הקדושה היא עם הלבשה, ובשעת הלבשה הם מכפרים עם התשובה, ומסתבר כן, שהרי גם בימינו בגדי הכהונה קיימים, ומבואר בגמרא (סוכה ה, א) שרבי אלעזר ברבי יוסי ראה את הציץ ברומי, וביומא (נ"ז) אמר שראה את הפרוכת ברומי והיו עליה טיפי דמים מהקרבנות, וכן שאר בגדי הכהונה קיימים ונמצאים במקום מוסתר, והרי בודאי שבגדי הכהונה אינם מכפרים בזמן הזה, והיינו מפני שכל כפרתם היא רק בזמן שלובשים אותם לעבודה, [ומה שנחלקו ביומא דף ז' אם ציץ מרצה גם כשאינו על מצחו, שם מדובר לגבי הכשר העבודה, ולא לגבי כפרת החטאים].

והנה אמנם הקרבנות ובגדי כהונה מכפרים, ומיתת צדיקים מכפרת, אך יש דבר שמכפר יותר מהכל והוא לימוד התורה, ובנפש החיים (ד, לא) האריך והביא מגמרות ומדרשים שאפילו דברים שקרבן אינו מכפר עליהם תורה מכפרת עליהם, וכבר הזכרנו מדברי חפץ חיים בתורה אור (פ"א)

חברותא) הרי הוא משפיע השפעה ניכרת על כל הסביבה, וגם על המקומות הרחוקים הוא משפיע השפעה נסתרת בפנימיות הלב.

וידוע מה שאמר רבי ישראל סלנטר על הפרושים שבאיישישוק שהיו עוזבים את ביתם לזמן ממושך בהסכמת בני המשפחה ולמדו תורה בפרישות בבית המדרש, ואמר הגרי"ס שאם הפרוש באיישישוק (שבליטא) יפסיק מלימודו יש בזה השפעה למרחקים, ועלול לגרום שיהודים בביאליסטוק שבפולניה (מרחק גדול) יפתחו חנויות בשבת, כי שמירת השבת של יהודים במקומות הרחוקים היא מכוח ההשפעה של אלו שעוסקים בתורה יומם ולילה.

וכל אחד מאיתנו אם ישתדל להיות בעל תורה אמיתי בשלמות כמו שכתב החזו"א ישפיע בזה על אחרים, וככל שנתחזק יותר בדבקות בתורה מצידנו, יהיה יותר השפעה על הכלל. וידוע שיש הבדל בין חילוני שגר בבני ברק לחילונים שגרים במקומות אחרים, כי אדם שגר בבני ברק ונמצא בסביבת בני תורה מקבל השפעה מהם, ויש לו יותר רגש לדברים שבקדושה.

וצריכים גם להתפלל על כלל ישראל, לכן כל נוסח התפילה הוא בלשון רבים, וכגון מה שמבקשים "השיבנו אבינו לתורתך וכו' והחזירנו בתשובה שלמה לפניך", היינו בקשה על הרשעים שיחזרו בתשובה, וכל אחד צריך לדאוג לכלל ישראל ולא לבקש רק על עצמו, ובנוסף גם מרוויחים בזה שהרי אמרו (בבא קמא צב, א) "כל המתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה", וכשמתפלל עבור הכלל תפילתו מתקבלת ונענה תחילה.

ובאלול תשע"ט עורר רבינו על המבט הראוי על השתדלותנו ב'בחירות': אבל גם צריכים לדעת שהכל בידי שמים, ובידי שמים הכל תלוי בזכויות, וכל אחד ואחד מאיתנו אם יוסיף זכויות, זה מוסיף זכויות להצלחה של כל הציבור.

ועיקר הזכויות הם כידוע, תלמוד תורה כנגד כולם, מה שיותר התמדה בתורה! כל אחד לפי כוחו, להיזהר מביטול תורה. ובזמן של בחירות יש יצר הרע חזק מאד לדבר על כל ענייני הבחירות, והוא ביטול תורה, וגם יכול להיות בזה לשון הרע, ואין בזה שום תועלת, ולה"ר בלי תועלת הוא חטא חמור מאד שגורם רחמנא ליצלן לדברים שלא רצויים. אדרבה צריכים להוסיף זכויות, ולדון לכף זכות עד כמה שאפשר, כמו שמבואר בגמרא בשבת (קכז, ב) איך אפשר לדון לכף זכות גם כשלא מסתבר, ויכול להיות שזה אמת. גם בלב צריכים לחשוב ולהפס זכויות על אחרים.

וכל הדברים האלו הם זכויות, שמי שעושה אותם הוא מזכה את עצמו ואת כל הציבור. וגם תפילה, תפילה בכוונה, על כלל ישראל, 'השיבנו לתורתך' על כלל ישראל, ו'סלח לנו כי חטאנו' על כלל ישראל, חוץ מהתפילה של כל אחד על עצמו, צריך לבקש רחמים על כלל ישראל, שיהיו זכויות לכלל ישראל, כי יש רבים מאחינו מבני ישראל שהם שוגגים, כמו תינוקות שנשבו, ואינם אשמים, רובם לא אשמים.

אם נתחזק בכל הדברים האלו, נזכה לסיעתא דשמיא לעצמנו ולכלל כלל ישראל, שתהיה הצלחה בבחירות הבאות, שיהיו מה שיותר נציגים חרדים שישפיעו עוד זכויות על כל ארץ הקודש, ונזכה כולנו לסיעתא דשמיא בכל מה שצריך.

הנציגים הם בעלי מידות טובות, ויש מהם שמוסרים נפשם למען הציבור, ומסתבר שיש איזה סיבה למה לא עזרו לו, יתכן כי זהו מפני שלא היה בכוחם לעזור במקרה זה, או שיש סיבה אחרת שאי אפשר לומר לו אותה.

ובנוסף לזה יש גם חיוב שלא לפרוש מן הציבור, ובגמ' ר"ה (יז,א) אמרו דברים איומים על הפרושים מדרכי ציבור, ואם יש אחד מתוך הציבור שאינו נשמע לגדולי הדור, ומחמת שיקולים וטענות שונות אינו הולך להצביע, הרי הוא פורש מן הציבור שאינו משתתף עם הציבור במצוה, וכמו שכתב הרמב"ם (הל' תשובה ג,יא) "הפורש מדרכי ציבור - אף על פי שלא עבר עבירות אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצוות בכללן".

ורבינו יונה בשערי תשובה במדרגה העשירית (ג,קסח) כתב "והאיש הפורש מדרכי הציבור הנה הוא כמקטרג על הסכמת עבודת השם, וכיוצא מכלל המקדשים את השם, ומראה עצמו כי לא יחפוץ להיות בסודם ולהיכתב בכתבם, הנה הוא מחלל את העבודה, והוא בכלל הכיתות שזכרנו שהן בוזים את דבר השם ואין להם חלק לעולם הבא, והשנית כי הן מניאים לב חלושי הדעות בפרישתם מדרכי הציבור, והנם מן המחטיאים את הרבים".

ולאחר הבחירות באותה שנה, עורר עוד: אנו נמצאים עכשיו אחרי הבחירות, בני התורה בחרו והצביעו לנציגים חרדים שלוחי דרבנן, והמטרה בהצבעה היא להשפיע ולהרבות תורה ויראת שמים, כי ככל שישנם יותר נציגים יש להם כוח השפעה יותר גדול.

אבל באמת צריכים לדעת שכל אחד בעצמו יכול להשפיע יותר מזה על ידי לימוד ועסק התורה, וגם על ידי תפילה אם יתפלל ויבקש רחמים על כלל ישראל שיתחזקו בתורה ויראת שמים, ותפילה על רוחניות אינה חוזרת ריקם.

וכפי ששמעתי ממור"ר הגה"צ ר"א דסלר זצ"ל בשם רבי ישראל סלנטר שאמר כי דבר בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת תמיד, ואילו בגשמיות יש גבול וקצבה למה שיכולים לקבל שהרי אמרו (ביצה טז,א) מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה ועד יוהכ"פ, אבל ברוחניות אין גבול וקצבה ותמיד אפשר לבקש ולזכות יותר, וכמו שאמרו (ברכות נא, א) עה"פ "הרחב פיך ואמלאהו" - ההוא בדברי תורה כתיב.

וכל אחד ואחד יכול להשפיע ולהרבות תורה ויראת שמים על ידי שיתפלל ויבקש רחמים עבור כלל ישראל, וגם על ידי לימוד ועסק התורה שבזה הוא משפיע על אחרים וכמו שכתב מרן החזון איש זצ"ל במכתב (קובץ איגרות ג,סב) כי "בסביבת בעל תורה אמיתי הדבר ניכר לעינינו השפעה מרובה על אנשים הרבה מה שכל השתדלות מעשית לא תשיגנה וכמו כן יש רשמים על הרחוקים שאין עין הרואה מרגשת בהם לדקותם".

והנה החזו"א לא הזכיר בדבריו שצריך להיות גאון או צדיק כדי להשפיע על אחרים, רק "בעל תורה אמיתי", היינו שיושב ולומד בלי חשבונות ובלי מטרות גשמיות, אלא בשביל העולם הבא, וכל שכן אם לומד רק "לעשות רצונך בלבב שלם" שזה כוונה יותר טובה, ללמוד כדי לעשות רצון הקב"ה.

מי שהוא בעל תורה אמיתי, אפילו אם אינו מדבר עם אף אחד ואינו משפיע באופן ישיר ולא יודעים ממנו, רק הוא יושב בחדרי חדרים ועוסק בתורה עם חברותא (וכשכותבים חידושי תורה זה גם כמו חברותא. וידוע לפרש מה שאמרו בפ"א דאבות "וקנה לך חבר" - קנה לך חבר, היינו שהקנה שכותב בו חידושי תורה הוא כמו

מרבנו הגדול מרן גאון ישראל הגר"ד לגדו שליט"א

פשר דבר | בעניני הפרשה

דבר בעתו

אחד נולד בכ' אדר א', והשני נולד ב' אדר ב', ונעשו בני שבעים בשנה פשוטה, האם הגדול צריך לעמוד בפני הקטן

כותב מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א: שאלה כתב בשולחן ערוך (או"ח סימן נה ס"י) שאם נער אחד נולד בכ"ט לאדר ראשון משנה מעוברת, ונער אחד נולד באדר שני באחד בו, ושנת י"ג אינה מעוברת, אותו שנולד בכ"ט לאדר הראשון צריך להמתין עד כ"ט לאדר בשנת י"ג להיות בן י"ג שנה, ואותו שנולד אחריו באחד באדר השני יהיה בן י"ג שנה כיון שהגיע אחד באדר של שנת י"ג.

והגאון רבי דב לגדו שליט"א הסתפק לגבי שני בני אדם שהאחד נולד בכ' אדר א' והשני נולד ב' אדר ב', והנה בהגיעם לגיל שבעים אם זה יהיה בשנה פשוטה, יצא שזה שנולד ב' אדר שני יהיה בן שבעים לפני זה שנולד בכ' אדר ראשון, והנה זה פשוט דשני בני אדם בגיל שבעים אינם חייבים לכבד בקימה האחד את השני, ואם כן בענינו יש לעיין האם בין א' אדר לב' אדר צריך הנולד ראשון לכבד בקימה את זה שנולד אחריו שכבר נהיה בן שבעים.

צדדי הספק: מצד אחד זה שנולד ב' אדר שני, כבר נעשה בן שבעים קודם, והתורה אמרה (ויקרא יט לב) 'מפני שיבה תקום', אך מצד שני יש לומר דקימה תלויה בשנים המציאותיות, דהרי בקידושין (דף לג ע"א) מבואר דגם לגויים זקנים צריך לקום, משום דכמה הרפתקי עדו עליה דהתוא גברא, ואם כן זה שנולד ראשון עדו עליה יותר הרפתקי מזה שנולד אחריו, ואם כן אולי אין צריך לקום מפני הקטן ממנו, אף שהלה כבר נעשה בן שבעים, והא עדיין לא נעשה בן שבעים?

תשובה לענ"ד נראה שמה שנאמר בגמרא כמה הרפתקי עדו עליה, הוא טעמא דקרא, והעיקר שצריך לעמוד בפני מי שנעשה בן שבעים, הוא משום שנאמר בתורה 'מפני שיבה תקום', והגע עצמך, אדם מלומד בסבל, שבגיל עשרים נכלא בסיביר בעוון לימוד תורה, ועברו הרפתקאי יותר מאדם רגיל, שכבר נעשה בן שבעים, האם צריך לקום בפניו, אלא זה טעמא דקרא, והעיקר היא גזירת הכתוב, לכן בענינו נראה שלכל השיטות יש לקום בפני זה שנעשה בן שבעים, אף שנולד לאחר מכן. (חשוקי חמד ר"ה י ע"ב)

והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו בבאו אל הקדש לפני ה' ובצאתו ולא ימות. [תצוה כח, לה]

כתב הרמב"ן: ומה שאמרו למעלה ונשמע קולו בבואו אל הקדש ולא ימות, הוא על דעתו ביאור למצות הפעמונים, כי מפני שאין בהם צורך בלבישה, ואין דרך הנכבדים לעשות להם כן, לכך אמר כי צוה בהם בעבור שישמעו קולו בקדש, ויכנס לפני אדוניו כאלו ברשות, כי הבא בהיכל מלך פתאום חייב מיתה בטכסיסי המלכות, כענין אחשוורוש. וירמוז למה שאמרו במסכת יומא ירושלמי (א, ה) וכל אדם לא יהיה באהל מועד (ויקרא טז ז), אפילו אותן שכתוב בהן ודמות פניהם פני אדם (יחזקאל א י) לא היו באוהל מועד, על כן צוה להשמיע קולו כמי שיקרא הוציאו כל איש מעלי, ויבא לעבוד את המלך ביחוד, וכן בצאתו, לצאת ברשות, ושיועד הדבר כדי שיוכלו משרתי המלך לשוב לפניו. ובפרקי היכלות ידוע זה הענין. והנה הטעם שלא יפגעו בו מלאכי אלהים. והזהיר זה בכ"ג למעלתו, וזה טעם לפני ה', כי הוא העובד לפניו שתשרה שכינתו בעבודתו כי מלאך השם צבאות הוא (מלאכי ב, ז), כי ההדיוטים (לא) יכנסו בהיכל להקטיר ולהטיב, עכ"ד.

וביאר רבנו שכוונת הרמב"ן שלא ימות הוא הצלתו מסכנה של כניסה בלא עבודה לא חייב מיתה על איסור. הגר"מ שלנגר שליט"א בס' משנה תורה עמ' 492

ואכלו אתם אשר כפר בהם (כ"ט ל"ג)

כתב רבנו שליט"א בספרו: יל"ע כמה שדנו האחרונים בהא דשרי לאכול קדשים פחות מכוזבת כמבואר בתו"י יומא ל"ט א', ואי ליתא מצוה הא קמבטלו מצוה באכילתם. ועי' מג"ח מצוה קל"ד. והנה בתוס' הרא"ש שם מבואר להדיא דליכא מצוה כלל, וז"ל, אבל בכפול לא הוה מצות אכילה כלל כיון שאין בו כזית וגם לא היה שבעין. עכ"ל. ולמשנת' לקמן פרשת במדבר דבמצוה דרבים סגי אי מתקיים הנדרש במצוה אף דליכא קיום מצוה יתכן דשם אכילת קדשים איכא אף בפחות מכוזבת אף דמצוה ליכא ולא תליא זה בזה. ולהכי לא איכפת לן בהא דאכלו כהנים פחות מכוזבת.

מיהו לכאורה ד"צ"ע, ופשטא דמילתא נראה דאי מצוה ליכא בפחות מכוזבת ה"נ לית עלה שם אכילת קדשים, וממילא לא נתקיים הנדרש במצוה. ויל"ע בבית הלוי ח"ג סי' נ"א מש"כ בזה. (ולכא' להאמור שם יל"ד במשנת'ל בדיון מצצ"כ במצוות דעיקר תכלית מסוימת ולא מעשה ופעולה בלבד. ודו"ק). ומש"כ הרא"ש דגם לא היה שבעין לכא' צ"ב דמה מהני שביעה לקיום מצות אכילת קדשים אי נימא דפחות מכוזבת ליכא מצוה. ועי' לשון ריטב"א. וצ"ת. וכמובן דאינו ענין למה שדנו האחרונים בברכת המזון דכוותה במי ששבע ע"י אכילה פחות מכוזבת אי מיהייב בברכת המזון. ופשטו.

ומרן הגר"ח גריינימן זצ"ל השיב על הדברים:

וכתב במכתב בנידון מצות אכילת קדשים אם מתקיימת באכילת מתעסק, או באכילת קטנים, או באכילת פחות מכוזבת ככדי אכילת פרס, הנה נראה שחילוק לחם הפנים בגודל כפול כמבואר ביומא ל"ט א' מבואר דגם בזה מתקיימת מצותו ואף שאינו כזית, ואם כי ה' מקום לומר דבצירוף עם שאר קדשים או אפי' עם חולין הוא דחשיבא אכילה, אבל לא בפני עצמו, אבל אין כן דעת תו"י יומא ל"ט א', אלא דאף כשנאכל בפני עצמו הגיע לתחילת הנרצה, דסו"ס זו אכילה, ואף דמסתברא דאינו מברך עלי', דבעינן אכילה חשובה, כו"מ הלאו דלא תותירו ודאי מחייב גם אכילה כזו, וממילא גם זו עיקר מצותה, וכן נתפרש בתורה דגם אכילת קטן מותרת בקרבנות, אם מהא דנתמעט מחלוקה קידושין נ"ג א' ומשמע דאוכל, אם מקרא דלבנין ולבנותיך שבפ' קרה, ומבואר דאף מי שאין בו דעת לכונן למצוה מ"מ גם אכילתו מקיימת מצות הקרבן וכן בפסח בין למו"ד שה לבית אבות דאורייתא בין למו"ד לאו דאורייתא, ומכל זה יש לדון גם לאוכל במתעסק ונהנה, ובכל אלו אין חילוק בין קרבן יחיד דמצות אכילתו על הבעלים היחיד לבין קרבנות ציבור. וכיוצא בזה יש לדון במצות שמירת המקדש אם המצוה מתקיימת ע"י קטנים או לא, (ללא שום יחס על מי המצוה מוטלת), ופשטא דבעי גדולים, וזכר לדבר מותני' ב"מ מ"ב א' או שמסוך לבנו ולבתו הקטנים. וכן במצות מילה שדנו בע"ז כ"ז א' בעינן לשמוה, ועי"ש בתו' לענין עכו"ם.

ושתי טבעת זהב תעשה לו מתחת לזרו על שתי צלעתי תעשה על שני צדיו והיה לבתים לבדים
לשאת אתו בהמה. [תצוה ל, ד]

מקום טבעות הארון לא נתפרש ונאמר רק ויצקו לה ארבע טבעות זהב ונתת על ארבע פעמותיו. (שמי' כה יב) וכתב רמב"ן שם שיהיו הטבעות בזויות למטה ממש. אבל הטור בפירושו לתורה הקשה על רמב"ן בשם אביו הרא"ש מן הגמרא הקובעת שהטבעות היו בשליש העליון של הארון (שבת צב ע"ב) לכן תמה מניין לרמב"ן מקור לחלוק על גמרא מפורשת ואמנם הגר"ח קניבסקי בביאורו לברייתא דמלאכת המשכן (בני ברק תשכ"א עמ' מג) הניח דברי רמב"ן בצ"ע. אכן אם נניח דברינו שלדעת אונקלוס היו טבעות מזהב בתחתית דווקא. ייתכן שרמב"ן למד סתום מן המפורש ולכן כתב גם בארון וכשכתבתי זאת לגר"ח קניבסקי השיב אולי. אבל מור"ג הגר"ד לנדא מישיבת סלבודקה טען שאין ללמוד מטבעות מזהב לטבעות הארון כי מזהב הזהב נישא ביד, אבל הארון נישא בנס כמפורש בחז"ל נשא ארון את נושאי (תוספתא סוטה ו, ח רש"י יהושע ד יא). (הרב רפאל בנימין פוזן בס' פרשגן עמ' 619)

ובכלות י"ב חודש נשא רבנו דברי זכרון:

נאספנו כאן לשאת דברי הספד ויקרא דגברא רבא במלאת י"ב חודשים לפטירת המאור הגדול והמופלא בדורינו מורינו הרב ר' אביגדור יחזקאל ברטלר זכרוננו לברכה לחיי העולם הבא, הרבה הרבה נאמר וסופר צורות מופלאות מאור דורינו מוהר"ר אשר זכינו לאורו שנים ע"ג שנים, ועדיין יש להוסיף ולדבר, ולספר לבכות ולאונן על גודל שברון והחסרון בהפקדו מאיתנו לחיי עלמא, גאון מופלא שכן בינינו מופלא בכל בחינותיו, גאון אדיר שדלינו רבות ממעיין חכמתו בעומק לימודו, עומק אחר עומק, חדירה אחר חדירה, בביקוש אמיתתו של דברים, ומה מופלא ומפעימה כל לבבות היתה שקיעותו הלא פוסקת במחשבת לימודו, ראינו ונפלאנו, וכן מסירותו ללא גבול לקיים מצוותיה ודיניה של תורה, במצווה דקדוקם לאמיתתם, ללא ויתור כל שהוא מבלי פנות לשום קושי מעב, לרבות ההלכה שנגלו ונתחדשו על ידו ונתפשטו לרבנן ותלמידיהו, מלבד זיכוי הרבים הגדול שענה ונענה לכל צובאי פתחו, ומבקשי חכמת תורתו, חזינו ואולפנו דעת בהכרה עמוקה שאין דרך ואין עתיד בלא השקעות בעמלה של תורה, בעומק ישירות הבנתה, להתמסרות לקיים מצוותיה לאמיתתם ללא כל אשליה וויתור, נזכה כולנו ללכת בארחות ישראל, בכל הקשור בלימודיו, בכל הקשור בקיום המוטל עלינו, וטוב לנו בזה ובבא, אמן סלה.

בריקת הדברים

רבנו התבטא עליו שהוא היה בודק את הדברים כמו ששוחט בודק את הסכין שלא יהיה שום פגימה וכשהיה בונה את הדברים זה היה חייב להיות ישר כי אם זה לא יהיה ישר בסוף זה כמו שבונים בנין אם לא מודדים את הכל בפלס הכל יצא עקום לצד אחד.

החסרון בהספר

ושמעתי בשם הגר"ל שבהרבה הספדים יש חסרון וההספדים שנאמרו עליו החסרון הוא שכולו אמת. (חתנו הגר"ר דויטש שליט"א)

דברי החזון איש

ופעם אחת החזון איש ז"ל התבטא בפני ר' נתן שולמן שגם בדור של הש"ך ר' חצקל חי' חידוש. וסיפר לי הגרש"ש שליט"א שהוא שמע את זה בצעירותו מגיסו ר' נתן ז"ל, וסיפר זאת אז להגר"ל שליט"א, ואמר לו הגר"ל אני יסביר לך את משמעות המשפט שאפילו בדור שזכה להכיר את הש"ך עדיין הוא הי' חידוש כלומר... (מפי בנו הגר"ח)

למה לא כותבים

תורתו וחידושי עמוקים מני ים וכמה שנתגלו לא נתגלו אלא מקצת שבמקצת מחידושי הכתבים והנאוניים. ואחד מבניו סיפר שבהזדמנות אחת היה אצלו מרן הגר"ל שליט"א כשלושת רבעי שעה וכשיצא אמר, כיצד יתכן שאינכם כותבים את החידושים הנפלאים שיוצאים מאן. אלא שאמר בנו ומה יכולנו הרי כמעט בלתי אפשרי לעשות כן כי לעולם לא גמר לפרש את הסוניא וכל חידוש שהיה מחדש היה כמעין המתגבר עוד ועוד, והכל נמצא באמצע ללמוד ולחדש אותו ואמנם היו שכתבו חידושי אבל רובי תורתו נשארו בתוך זרועי ידיו שהן כשני ס"ת גלולים. (הגר"א הבר)

רבנו שליט"א החשיב עד למאד את עומק סברותיו של הגאון רבי חצקל ברטלר ז"ל, ובמשך השנים עודד את מקורביו ותלמידיו לדבר בלימוד עם רבי חצקל, והיה שוקל את סברותיו במשקלות של זהב, ומכביר בשבח עומק עיונו עד למעלה ראש. וכמה יסודות עמוקים ומרתקים בדיני חו"מ הנוגעים למעשה חידושו הגר"ב ולהבחל"ח רבנו הגר"ר מתוך עומק פלפולם והמו"מ שהיה ביניהם, ויסודות אלו חביבים על רבנו עד לאחת. [חלק מהדברים נמצאים תח"י ואכ"מ]

הספרו של חכם

דברי רבנו במהלך הלוייה: בגמרא בסוף מס' מועד קטן נאמר, תנו רבנן כשמתו בניו של ר' ישמעאל נכנסו ד' זקנים לנחמנו, ומימישיה הגמ' נענה ר' טרפון ואמר "ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ד". והדברים ק"ו, ומה בנדב ואביהוא שלא עשו אלא מצוה אחת דכתיב וכו', כן בניו של ר' ישמעאל על אחת כמה וכמה, הדברים שם צריכים ביאור עיין במפרשים. אבל למדנו דרך הספד על חכמי תורה. וכך מסופר בתולדותיו של ה"חמדת שלמה" (בסוף שו"ת חמדת שלמה) שהספיד את הגאון מהרא"ל צינן, ופתח את ההספד בקול נהי: "וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ד" וגעו כל העם בבכייה. אף אנו נפתח בקול נהי על האבידה הגדולה שאבדנו "וכל בית ישראל יבכו את השריפה הגדולה אשר שרף השם".

מאד קשה עלי לקשור מילי להספידא על ידי, הנערץ עד מאד על כולם שנסתלק מאתנו, המאור הגדול, אור מופלא שהאיר בדורנו באור יקרות, מורינו, נזר תפארתנו, גאון עוז דורנו, מוהר"ר רפאל אביגדור יחזקאל ברטלר זכרוננו לברכה לחיי העולם הבא, תלמיד מובהק ושואב נאמן מים רבים ממעיין קדשו של רבינו הגדול החזון איש זצ"ל. פלא הדור היה רבי יחזקאל זכרוננו לברכה, פלא גם בדורות קודמים, וכמו שהעידו עליו, פלא בכל בחינותיו המופלאות בחכמה, ובתבונה, ובכל כשרון לבב ובינה, אשר הפליא והפעים בהם את כולם, כולל גדולי עולם ראשי אלפי ישראל, מח אדיר היה בגאונותו, גאונות מדהימה לבבות, עמקות בלתי נדלית של הבנה חדה וחודרת וחושפת מעמקי חכמה ושרשי אמיתה של תורה בכל אשר עסק ודיבר, וכל מי שרק עסק עימו בדברי תורה היה נפעם ונרעש מאוצרות חכמתו ושליטתו בכל מקצועות התורה אשר דיבר בהם. והכל ביושר חשיבה והבנה חדה ודקה עד מאד, מפליאה ומשכנעת כל לב מבין, אמת אמת תפסי' להאי גברא.

יש להוסיף כאן מה ששמעתי בשמו שאמר בשם החזון איש שאדם המוכשר צריך ללחום נגד כשרונותיו הגורמים לו לחשוב שהכל הולך בנקל. זה היה אומר בשם החזון איש - ללחום נגד הכשרונות.

ומה נפלא היה בעמלו ושקידתו בלימוד התורה שעות על גבי שעות בעומק ובעיון ובביקוש בכל לב ונפש אחר אמיתתה של תורה.

ומה נורא היה דקדוקו בקיום המצוות לאמיתתן ודקדוקן, שהשקיע בהן לא אחת את גאונותו, ובכל ליבו ונפשו, ללא שום רתע מכל מעכב, ביראת שמים עמוקה, וביראת חטא מחירידה לבבות עד להבטחת קיומן על אמיתתן.

והיה זוכה ומזכה הרבים בפתרון שאלותיהם בהלכה של צובאי פתחו ודורשי חכמתו, ונתפשטו הדברים בין רבנן ותלמידיהו והכל נושעו ונעזרו על ידיהם.

הועמיד דור של תלמידי חכמים מופלגים שלמדו ושתו בצמא את דבריו, והיה נר ואור לכולם בכל לימודיהם ועניניהם.

אבידה גדולה אבדנו, אבדה המשפחה הרוממה, אבדו שומעי לקחו, וכל חכמי התורה, אבדנו כולנו, אבד כל בית ישראל.

המקום ישלח תנחומים לרבנית האלמנה תחי' וכל המשפחה הרוממה, והנלוים עליהם, ועלינו, ובילע המוות לנצח ומחה ד' דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

054-8487449 | יאורות

א"י"ה בשבועות הבאים נכתוב א"י"ה אודות הגאון רבי חיים ברים זצ"ל וגיס רבנו הגאון רבי אהרן זקס זצ"ל. נשמח לקבל חומר עובדות הליכות ותמונות על הקשר שהיו לרבנו יבדלח"ט עמם.

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

פרשת תצוה תשפ"ד

הוראת שעה

שאלה: בחור שצריך עוד דברים חוץ מלימוד התורה, כיצד יש להתייחס לזה.

תשובה: ידוע בשם החזון איש שלא לומר 'לא', אלא למצוא לו איזה תחליף, משהו צדדי כשר, כגון שיעורי נגינה, אם זה מעניין אותו. הרבה פעמים הוא אינו צריך אלא כשלוש שעות בשבוע, כדי למלא את סיפוקו ולתת לו את מה שהוא צריך, כך שיוכל להתמסר ללימוד התורה כראוי.

שאלה: לגבי מנהג הישיבות כיום שלומדים כמה דפים בזמן שלם, אם זה ראוי או לא [ראש הישיבה שאל אם יש ישיבות שלומדות יותר, וענו שכמעט ואין, ואתם שלומדים יותר 'הספק' נחשבים פחות טובים ב'לומדות'...].

תשובה: אין זה 'אופנה חדשה', אלא בעיה ישנה. שמעתי ממו"ר הגר"א קוטלר זצ"ל, בשם תמיו הגר"א מלצר זצ"ל, שאמר: 'פעם היו לומדים 300 דפים בשנה וידעו את זה. משנתמעטו הלבבות התחילו ללמוד רק 200 דפים בשנה, וידעו את זה. אחר כך עם המשך ירידת הדורות למדו רק 100 דפים, אבל ידעו אותם. ואילו כיום לומדים ששה דפים בשנה, ומתפארים בעצמם שלא יודעים אותם!'... וסיפר מרן שבישיבת מיר, וכן בימיו בלייקווד, הנהוג היה שלמדו בכל שבוע דף אחד בסדר א', ודף אחד בסדר ב', נמצא שבכל זמן למדו עשרים דפי גמרא בכל סדר, ובסך הכל ארבעים דף.

שאלה: 'בעל הבית' שרוצה לקבוע עצמו ללימוד, כמה זמן צריך לקבוע ללימוד בכל יום.

תשובה: בעה"ב צריך ללמוד שעתיים או שלוש בכל יום, ראוי יותר, אבל לפחות שעתיים או שלוש.

שאלה: במה יעסוק, האם ב'עיון' או ב'בקיאות'.

תשובה: בעצם צריך ללמוד בעיון, אבל זה תלוי ברמה שלו בלימוד. מי שבאמת חלש בלימוד ולא יודע ללמוד עדיף שילמד דף היומי. אבל ללימוד באמת, לא סתם לעבור על החומר, אלא ילמד עם שוטשטיין וכדו', עד שידע היטב. ומי שיודע ללמוד, שילמד גמרא רש"י ותוספות, ולהבין כמו שצריך, וגם יראה לעיין בנושאים היסודיים שדנו בהם האחרונים, כגון קושיא ידועה של רעק"א וכדו'.

שאלה: 'בעל הבית' שקובע שעתיים ללימוד בכל יום, מה סדר הלימוד היומי הראוי לו.

תשובה: שעה וחצי לימוד גמרא, ובעיון, לפי הרמה המתאימה לו, אחר כך עשרים דקות לימוד הלכה, ועשר דקות ספר מוסר. ובשבתות יש ללמוד חומש ורש"י, ואם אפשר, להוסיף גם רמב"ן.

מדוע זכה אהרן לבגדי כהונה גדולה?

וסידור הכלים בן, ואילו לגבי הבגדים הוזכר כבר בעשייתם שנעשו 'כאשר צוה ה' את משה'.

ונראה לבאר בזה, על פי דברי החפץ חיים, על הפסוק 'זה הדבר אשר צוה ה' תעשו, וירא אליכם כבוד ה' (ויקרא טו)'. ואינא בתורת כהנים (ספרא שמיני, מכילתא דמילואים את ה') 'אמר להם משה לישראל, אותו יצר הרע [-של עוון עבודה זרה] העבירו מלבכם, ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום, כשם שהוא יחידי בעולם כך תהיה עבודתכם מיוחדת לפניו'. וביאר החפץ חיים [בביאורו לתוי"כ שם] 'כי באמת כאשר נתבונן היטב נוכל לקיים בכל פעולה גשמית רצון ה', לדוגמא, כשהולך לאכול, יכוין לקיים 'ונשמרתם לנפשותיכם'. כשעושה איזה מסחר להרויח, יכוין שיהיה לו במה לשלם שכר לימוד בניו, שהוא מצות עשה של פעולת שכי, או לפרנס אשתו, שהוא גם כן מן התורה, 'שארה כסותה לא תגרע', או לשלם חובותיו, שהוא גם כן מצוה מן התורה, או לפרנס בניו הקטנים, שהם גם כן בכלל עניים. כללו של דבר, כאשר ירצה האדם באמת, יוכל למצוא בכל פעולה שהוא עושה מצוה דאורייתא ממשי, ויכוין לשמו. ונוכל לומר שזהו כונת הכתוב זה הדבר אשר צוה ה' תעשו, והיינו שכל הפעולות שעולה במחשבתו לעשות יתבונן אם הוא רצון ה', וכאשר ימצא שהוא רצון ה' יעשה, ויחד הפעולה לשם ה'. ומבואר מדבריו, שהדרך להביא להשראת השכינה [ויירא עליכם כבוד ה'], על ידי שמוכין בכל מעשיו לקיים בהם את ציווי ה' ורצונו.

ומעתה אפשר לומר ביישוב התמייה ששאלנו, מדוע הוצרך הכתוב להדגיש בעשיית הבגדים שנעשו על פי רצון ה', שמאחר והבגדים נועדו לעבודת הקרבנות, ומטרת הקרבנות היא להביא להשראת השכינה בישראל, מומלא היה הכל צריך להיעשות מתוך מטרה לקיים את רצון ה', ולבטל את כל הרצונות האישיים שבו, ולכן דווקא בעשיית הבגדים הוצרך לכתוב שהכל נעשה 'כאשר ציוה ה' את משה'.

וכבר נתבאר, שהדרך להגיע לביטול הרצונות לה' הוא על ידי לימוד ויגיעה בתורה, כמבואר במדרש תנחומא (פר' נח, ט"ג), שהתורה שבעל פה אין לומד אותה אלא מי שאוהב את הקדוש ברוך הוא בכל ליבו ובכל נפשו ובכל מאוודו. ונמצא שעל ידי לימוד התורה בעמל ויגיעה [אפילו אם נעשה מתחילה שלא לשמה] מכניס בעצמו אהבה לקדוש ברוך הוא והתמסרות לעשות רצונו. וכמו כן יש בתורה כח הסגולי להכניס באדם יראת ה' והאהבתו.

ומעתה מיושבת הקושיא שפתחנו בה, מדוע בזכות עמלו בתורה זכה אהרן לבגדי כהונה, דמכיון שנתבאר שלזכות לבגדי כהונה צריכים ביטול מוחלט לרצון ה', על כן אהרון הכהן על ידי עמלו בתורה זכה לבטל רצונותיו ולהתקרב לקב"ה, ולפיכך זכה לבגדי כהונה, שעל ידם הקריב קרבנות המביאים להשראת השכינה.

'זכנו ה' לעמול בתורה כראוי, ולבטל רצונותינו לרצון ה', ונזכה שהשכינה תשרה בתוכינו.

כתוב בפרשה (שמות כח ב, ד), 'ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת, וגו'. ואלה הבגדים אשר יעשו, חושן ואפוד ומעיל וכתונת תשבץ מצנפת ואבנט, ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו ל'.

מצינו לכאורה סתירה בדברי חז"ל במדרש, באיזו זכות זכה אהרן הכהן לשמונת בגדים של כהן גדול. מחד גיסא, מבואר במדרש בפרשת תצוה שאהרן זכה לזה בזכות עמלו בתורה, כמו שכתוב במדרש (שמו"ר פר' לה ס"ה ה): 'וכן אתה מוצא באהרן, מה כתיב, תורת אמות היתה בפינה, מה אמר הקדוש ברוך הוא למשה, ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת. וכל אלו בזכות התורה שהיה יגע בה, הוי כבוד חכמים ינחלו'. ומאידך, איתא במדרש בפרשת שמות (פר' ג ס"ו יז): 'אמר רבי שמעון בר יוחאי, הלב ששמח בגדולת אחיו ישמח וילבש אורים ותומים, שנאמר וראך ושמו בלביו'. ומבואר שזכה לאורים ותומים מפני ששמח במעלתו של משה.

ונראה הביאור בזה, שאהרון זכה לשני דברים שונים. זכה לבגדי כהונה בזכות עמלו בתורה, וזכה לאורים ותומים בזכות 'וראך ושמו בלביו'.

והנה מה שזכה לאורים ותומים בזכות ששמח במינויו של משה ולא נתקנא בו, ביאורו פשוט לכאורה, שכן ענין אורים ותומים הוא 'רוח הקודש', שהרי על ידם היה אפשר לשאול מה' מה לעשות, ובשביל לצרף את האותיות ולהבין את התשובה היה נצרך הכהן הגדול לרוח הקודש.

והדרך לזכות לרוח הקודש היא על ידי מידת הענוה, כמו שכתב רבינו בחיי (במדבר יא כה) לגבי אלדד ומידד, שבזכות מידת הענוה שהיתה בהם זכו לרוח הקודש יותר משאר הזקנים. והוסיף על כך, שמקרא מלא מלמדנו שבזכות הענוה אדם זוכה לרוח הקודש, שנאמר (ישעיה סא א) 'רוח ה' אלהים עלי, יען משה ה' אותי לבשר ענוים'. וכיון שמידת הקנאה יסודה בגאווה, נמצא שאהרן שלא התקנא במשה על שנתמנה לגאול את ישראל נתעלה במדרגת הענוה שלו, וזכה משום כך לרוח הקודש, ונעשה ראוי לאורים ותומים, ולהבין את תשובת הקב"ה.

אבל מה שמבואר שבזכות יגיעתו בתורה זכה לשמונה בגדים, צריך עיון לכאורה, מה הקשר בין עמל בתורה לבגדי כהונה.

והנה בפרשת פקודי כתוב על כל פרט מומעשה המשכן שעשאוהו 'כאשר צוה ה' את משה'. והטעם שהוצרך הכתוב להדגיש זאת בכל פעם, ביאר הבית הלוי (על התורה, שמות לא יג), שהיה זה בכדי לתקן את חטא העגל, שעיקרו היה בכך שסברו לעשות מקום מיוחד להשראת השכינה על ידי שמות וייחודים, במקום משה רבינו, ועל זה נאמר בבנין המשכן שעשו את הכל לפי ציווי הבורא, ולא לפי מוחשבותיהם.

אמנם עדיין צריך עיון, מדוע בעשיית הכלים והארון לא הוזכר 'כאשר צוה ה' את משה' [אלא רק בהקמת המשכן

פרק כ"ח [מא] וְשֵׁמֶת הַמִּצְנֶפֶת עַל רֵאשׁוֹ וְנִתְּנָתָ אֶת גִּזְרֵי הַקֹּדֶשׁ עַל הַמִּצְנֶפֶת

בגמ' זבחים י"ט,א ילפינן מהאי קרא שהמצנפת צריכה להיות מונחת על ראשו ממש ולא יהיה דבר חוצץ בין המצנפת לראשו, ודין זה נאמר גם בשאר הבגדים שצריך שיהיו לבושים על בשרו ממש ולא יהיה דבר חוצץ בין הבגדים לבשרו. וילפינן לה התם מהא דכתיב בויקרא ו,ג ומכנסי בד ילבש על בשרו.

ונסתפקו שם בגמ' תפילין מהו שיחוצו, כינה מהו שתחוצן. בית השחי מהו שיחוצן. הכניס ידו לתוך חיקו מהו, נימא מהו שתחוצן. ובקרבן אורה ואור שמח (הלכות איסורי ביאה דח) הקשו מ"ש מהא דלגבי טבילה במקווה קיי"ל דמדאורייתא מיעוט אפי' מקפיד אינו חוצץ ולגבי בגדי כהונה מבואר בגמ' דמיעוט נמי חוצץ ולא חילקו בין מקפיד לאינו מקפיד.

וכעין זה יש להקשות על הגמ' לקמן דף כ"ד דאיתא התם מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת, וביאר רש"י דכוונת הגמ' דבקבלת הדם בעיניו שלא יהיה דבר חוצץ בין יד הכהן לכלי שרת, וילפינן לה מהא דכתיב ולקח הכהן שתהא לקיחה בעצמו של כהן, והתם נמי נראה ברברי הגמ' דאין חילוק בין מיעוט לרוב וכל דבר שמפסיק בין ידו לכלי חוצץ.

ונראה לבאר דחלוק הדין חציצה שנאמר בטבילה מהדין חציצה שנאמר לגבי בגדי כהונה והחזקת כלי שרת, דבטבילה הדין טבילה מתקיים ע"ז שהחפצא של כל גופו נמצא בתוך המים, וממילא גם הדין חציצה שנאמר הוא לגבי כללות הגוף והפסול בחציצה הוא בכך שע"ז נחשב שכללות הגוף לא נמצא במים, ולכן שייך לומר דמיעוט אינו חוצץ רכיון דרוב גופו במים נחשב בזה שכל גופו במים מדין רובו ככולו, וכן אפשר לומר דחציצה שאינו מקפיד עליה אינה חוצצת דע"י שאינו מקפיד היא בטלה לכללות הגוף ולא נחשב מחמת החציצה שהגוף אינו במים.

ומבואר ברברי התוס' הדין לקיחה בידו שנאמר בכלי שרת דומה לדין לקיחה בידו שבלולב, מיהו אע"פ דבעינן לקיחה בידו ממש ולכן צריך שלא יהיה דבר חוצץ בין ידו לכלי שרת או ללולב במין במינו אינו חוצץ.

וקשה דהא הדין חציצה בין ידו לכלי דומה לדין חציצה שנאמר לגבי בגדי כהונה, וכמו שכתב הגר"א (או"ח סימן תרנ"א. ז) דלשיטת התוס' דהא דבכרך סודר על ידו לא יצא הוא מדין חציצה, צריך מדינא בשעת נטילת הלולב להסיר הטבעות מידו דאע"פ שהוא מיעוט חוצץ, וכמבואר בגמ' בזבחים דאפילו נימא אחת חוצצת במקום בגדים.

וא"כ כיון דלגבי נטילת כלי שרת בידו ונטילת לולב בידו אמרינן דמין במינו אינו חוצץ, למה נסתפקו לגבי לבישת בגדים בהכניס ידו לתוך חיקו אם חוצץ או לא, ואמאי לא נימא בזה מין במינו אינו חוצץ כמו לגבי לקיחת כלי שרת בידו ונטילת לולב.

ונראה דאע"פ שלגבי מיעוט ואינו מקפיד הדין חציצה בלבישת בגדים דומה לדין חציצה בנטילת כלי שרת בידו, כיון שבשתיים הדין חציצה הוא לגבי כל חלק וחלק מגופו או ידו ולא על כללות הגוף, לגבי מין במינו חלוק הדין חציצה שנאמר בלבישת בגדים מהדין חציצה שנאמר בלקיחת כלי שרת בידו ונטילת לולב, דבלבישת בגדים שנאמר בהם ילבש על בשרו הדין הוא שצריך שיהיה נגיעה של הבגדים בבשרו, ולכן גם מין במינו חוצץ כיון דס"ס אין כאן נגיעה של הבגד בגופו, אבל הדין לקיחת כלי שרת בידו הוא שיהיה נחשב שהלקיחה בידו והחציצה מבטל החשיבות שהלקיחה נעשית בידו, ולכן אפשר לומר דמין במינו שאין לו חשיבות של דבר בפני עצמו אינו חוצץ. [ולפ"ז צ"ל דהספק אם ידו חוצץ בבגדי כהונה הוא האם אמרינן דהיינו רבייתיה, וצ"ע].

משא"כ הדין לבישת בגדים אינו על כללות הגוף אלא על כל חלק וחלק מגופו שהוא מקום בגדים שיהיה מכוסה בבגד, ולכן גם הדין חציצה שנאמר בו הוא לגבי כל חלק וחלק שבגופו שיהיה מכוסה בבגד עצמו ולא יהיה דבר חוצץ בינו לבין הבגד, וכיון שדין הכיסוי אינו על כללות הגוף אלא על כל חלק וחלק ממנו לא שייך לומר דאם רוב גופו אינו חצוץ ומכוסה יהיה נחשב שכל גופו מכוסה מדין רובו ככולו ולכן גם חציצה במיעוט הוה חציצה. וכן הדין לקיחה בעצמו של כהן שנאמר בכלי שרת הוא בכל חלק וחלק מהיד שמתקיים בזה הלקיחה, ולכן גם בזה הדין חציצה בזה הוא לגבי כל חלק וחלק מהיד וממילא גם חציצה במיעוט הוה חציצה.

ומה"ט נמי לא שייך בזה גם הדין דמיעוט שאינו מקפיד אינו חוצץ, דהא דאינו מקפיד מועיל שיתבטל רק לכללות הגוף אבל אינו מתבטל לחלק הגוף שהוא דבוק עליו, וכיון דבלבישת בגדים והחזקת כלי שרת צריך שכל חלק וחלק מגופו או מידו לא יהיה חצוץ אפי' אם אינו מקפיד הוא חוצץ.

והנה התוס' בדף כ"ד הקשו דאם יש דין שצריך להחזיק המזרק בידו ממש ודבר המפסיק בין ידו לכלי שרת חשיב חציצה, א"כ צריך לומר דלקיחה ע"י דבר אחר לא שמה לקיחה, ובגמ' סוכה דף ל"ז קאמר רבא דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה, ותירצו דאם הרבר החוצץ כרוך על ידו הוה חציצה, והא דאמר רבא התם דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה איירי בכה"ג שכורך הסודר על הלולב ונטלו, וכתבו דכן מוכח מהסוגיא התם דנחלקו רבה ורבא האם העלים של הלולב חוצצים בין ידו ללולב ומבואר דלכו"ע צריך שלא יהיה חציצה בין ידו ללולב אלא דלרבא מין במינו אינו חוצץ, וא"כ זה סותר להא דאמר התם בתחילת הסוגיא דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה, וע"כ דלקיחה ע"י דבר אחר היינו שכורך הסודר על הלולב, אבל סתם חציצה בין ידו ללולב לכו"ע הוה חציצה.

משנת הישיבה

הדרך להשגת מתיקות בתורה ולהצלחה בלימוד - חלק ג. נאמר בפני כלל בני הישיבות בברוקלין כ"א שבט יראת שמים מביאה ל'שמחת התורה'

זו הנקודה השלישית, יראת שמים. יראת שמים מביאה את האדם להכרה בחשיבות התורה, וחשיבות התורה מביאה אותו לשמחת התורה, ושמחת התורה מביאה לפתיחת עיני השכל, ויכול על ידי כך להבין סוגיא שלא הבין מקודם, כמו שהביא רבינו יונה שם מן המקרא 'נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה'. שכאשר אדם שמח בתורה הוא זוכה להשיגה, וכל זה משיג רק על ידי יראת שמים וחשיבות התורה.

נמצא ששלושת היסודות הנצרכים לזכות לתורה הם: א. מיעוט תענוגים. ב. מידות טובות. ג. יראת שמים. ובדורנו שהקב"ה הביא עלינו יצר חדש של 'טכנולוגיה', בחר חייב ללחום לצמצם את עצמו בכל יכולתו שלא להשתמש בטכנולוגיה, מאחר והיא הורסת לו את היראת שמים, ובלי יראת שמים לא תהיה לו שמחת התורה.

לפעמים בחורים שואלים, מדוע אין להם 'געשמאק' בלימוד התורה. התשובה היא, מפני שאינם מקיימים את שלושת היסודות הנ"ל. תעשו את שלושת הדברים הללו ויהיה לכם 'געשמאק'.

אוסף עוד דבר אחד משמו של רבי ישראל סלנטר, וזה לשונו (אור ישראל אות י"ז): 'כי אדם לעמל יולד, ללחום מלחמת מצוה, והחובה עליו להתייגע בעבודת ה', לא רק לשמור מה שטבעו מניחו מעצמו, ומה שהוא קצת כבידות להזניה, כי בזה האופן אין האדם עובד ה', רק הטבע עושה שלה. ויכול להיקרא חלילה פורק עול, כאשר לא יתן שום יגיעה לעבודת ה', רק לשמור מה שאין עליו עול. וזאת הוא היסוד מעבודת האדם לבוראו יתברך שמו, לשמור ולעשות גם מה שאין לבו חפץ. אם אדם מתחיל לעסוק בתורה ובמצוות אף במה שאין לבו חפץ, לבסוף יבוא לידי כך שלבו יחפוץ בכך.

הקב"ה יתן לכולם סייעתא דשמיא, שיזכו ליראת שמים, מדות טובות, למעט בתענוגים, לשמוח עם התורה, ושיפתחו עיני השכל לדעת את כל התורה כולה, ולהביא לכבוד ולקידוש שם שמים.

הנקודה השלישית הנצרכת כדי לזכות לתורה, היא יראת שמים. נאמר במשלי (א) 'יראת ה' ראשית דעת, חכמה ומוסר אוילים בוו'. וכותב על כך רבינו יונה שם 'תחילת כל דעת [קודם חכמת התורה] תלמוד לנפשך יראת השם יתברך, כי החכמה ומוסר אוילים בוו. שאין להם יראת השם, ואינם יקרים בעיניהם [אין התורה חשובה אצלם]. ולא תצליח בלימוד החכמה אם איננה יקרה בעיניך, ולא תתקיים בידך. ונאמר נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה'.

רבינו יונה מלמד אותנו שחשיבות התורה נובעת רק מיראת שמים, והם קשורים זה בזה. אדם שיש לו יראת שמים ממילא תורת השם חשובה ויקרה אצלו, ומי שהתורה חשובה אצלו יודע ומכיר שהתכלית בעולם הזה היא קיום המצוות, שעל ידי כן זוכים להיות כלולים ודבוקים בו יתברך שמו, בעולם הזה ובעולם האמת. ומבין כל המצוות לימוד התורה זו הדרך הכי קרובה להביא את האדם להיות קרוב ודבוק להקב"ה, ולהגיע לתכלית החיים.

פעמים רבות אנשים שואלים, מדוע צריך דוקא ללמוד תורה, הרי אפשר לקיים מצוות אחרות. התשובה היא, שהתכלית שלנו בעולם היא להיות דבוקים בקדוש ברוך הוא, זו השלימות שלנו, והמצוה שמביאה אותנו לדרגה הגבוהה ביותר של דביקות בו יתברך, הרבה מעל כל המצוות, היא התורה. ולכן התורה חשובה כל כך, וצריך ללמוד בה יומם ולילה, כי היא המביאה אותנו אל תכלית חיינו.

כשאדם יודע כמה התורה חשובה הוא מתאמץ ללמוד בכל מצב, גם כאשר אין 'געשמאק' וחשק, כגון בסוגיא קשה ועמוקה, שאין בה סברות וחשבונות, הכל 'יבש', אבל כשיודע שלומד את תורת השם, שאין ערוך לה בתבל, יש לו מכך שמחה וסיפוק. זכרוננו שמו"ר רבי אהרן קוטלר זצ"ל היה מתעמק בסוגיות שהמפרשים ובני הישיבות לא עסקו בהם, סוגיות 'יבשות' בחשבונות, ורבי אהרן היה עוסק בהם בחשבונות על גבי חשבונות, וראו בכך את אהבת התורה העצומה שהיתה בקרבן.

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת תצוה - ענייני תפילה | גליון מס' 257

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לויז ע"ה

הקב"ה נמצא אל העולם בשמות והאבות הם שהביאו זאת לעולם – אלו הן שלושת התפילות [א']

כל קיום העולם זה בקשר אליו יתברך, והקשר היחידי האפשרי זה משום שהעולם מצורף כביכול אליו בענייני השמות. זולת ענייני השם, אין שום צירוף בינינו לבינו. [ודאי, זה לא היה מוכרח שהדברים יהיו כך, אבל היום אחרי שהדבר נמצא, רק זה האופן שהעולם יכול להצטרף אליו יתברך, איננו יכולים לדמיין צורה אחרת].

באמת, אילו יצוייר שלא ימצא אף אחד שקורא בשם, העולם לא היה יכול להיות קיים, משום שאז אין שום נקודת חיבור בין רצונו יתברך לעולם. נקודת החיבור שבין רצונו יתברך לעולם, זה משום שהעולם יש בו דבר שיש בו כביכול קשר אליו יתברך. אליו - לאלוקות. 'הענייני האלוהי' [לשון המצויה בראשונים, וכך יש רכות בלשון הכוזרי] שישנו בעולם זה השמות.

[נוסיף בזאת בענייני השגת הבורא. הנה, למשה רבינו נאמר "כי לא יראני האדם וחי". כביכול, הקב"ה לא נתפס בצורה נכונה פה משום שהמציאות הזאת היא לא יראני האדם וחי. אי אפשר בשום אופן להבין את מציאותו כל זמן שנמצאים בתוך מערכת תפיסה שהיא בעולם הזה, וכל ענייני הקשר כביכול אליו יתברך, ממערכת התפיסה שלנו התפיסה היא שאין שום קשר. כל זמן שנמצאים בתוך הגבולות של הגשם זה נאמר אפילו על משה רבינו, אפילו עם הדעת הגדולה ביותר ועם החיבור הגדול ביותר אליו. עלינו לא צריך להגיע לגזירת הכתוב של "לא יראני האדם וחי" כדי שלא נבין, מה שאנחנו לא מבינים זה גם בלי גזירת הכתוב לא יראני האדם וחי. הרי אף משה רבינו עצמו והשגתו בעולם הזה זה מעבר להשגתו, איננו יכולים כלל לדבר עליו ואיננו יודעים מאומה בזה, וודאי שמה שמשה רבינו משיג בלי הכי לא יראני האדם וחי" זה לגמרי לגמרי בהפלגה מעבר להיכי תמצי של אפשרות של השגתו, אולם משה רבינו, אצלו זה משום גזירת הכתוב של "כי לא יראני האדם וחי". אליו זה שייך, וכאשר הוא נמצא בעולמות העליונים, ואין עליו את מה שנקרא "כי לא יראני האדם וחי", אז הוא משיג את מה שהוא משיג. וזאת עלינו לדעת, אף כאשר מדברים על ההשגה שניתן להגיע אליה בעולמות העליונים זה תלוי במי מדברים. בהבנת הדברים, הרי שגם בעולמות העליונים ההבנה היא בערך כמו פה. לפעמים פחות ולפעמים יותר, ותלוי במי מדברים. אבל המכוון במה שנקרא "כי לא יראני האדם וחי" הוא בהשגה שאליה ניתן להגיע בלי הגבולות של הגשם].

כך הוא תמיד, כל הבריאה כולה היא רק שמות. אין שום דבר חוץ משמות בבריאה. כאן נמצאת נקודת העיקר של הבריאה, הידיעה הזאת שכל הבריאה כולה עומדת על הענייני של השמות. כל הבריאה כולה כמובן עומדת על הקשר שבינינו לבינו, וכל נקודות הקשר שבינינו לבינו זה דרך השמות. אנחנו קוראים לו בשם.

זה עומק הכוונה של מה שאנחנו יכולים להבין בדברי רבינו האר"י ז"ל, כך כאמור הוא פותח את העץ חיים ואת האוצרות חיים, כך הוא פותח את הדברים, זה פתיחת הכל. ובעצם הוא מעתיק זאת כבר מספר הוזהר [רע"מ פרשת פנחס] שם כתוב שכל הבריאה כולה בנויה על הדבר הזה, לשם כך הבריאה קיימת, כדי שאנחנו נכיר אותו בשמותיו, והכוונה היא שנוכל לקרוא לו בשם. המכוון בזה שכאן יש יחס, תפיסה של שם זה הוא היחס שבינינו לבינו. זו היא תחילת הדברים.

הקב"ה נמצא אלינו בשמותיו וזו תכלית הבריאה

הארכנו כבר בעבר בענייני האבות שהם עצם התפילה של עם ישראל, הם הורידו לעולם את עצם הענייני של תפילה, ואף נתבאר שהתפילות שתקנו לנו אברהם יצחק ויעקב, שחרית מנחה וערבית, אינם שלש פעמים אותו הדבר אלא כל אחת היא 'הפצא' אחר של תפילה, ועתה נוסיף להעמיק בזה.

באמת, עיקר הדבר הוא שהאבות הם אלו שהביאו לעולם את עצם המציאות של השייכות עם בורא עולם, כביכול, זה מה שנקרא אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב. להבנת הדבר נתחיל מיסוד הבריאה. מציאות הבורא כביכול בעולם היא בדרך שמות. כשהאר"י ז"ל מתחיל את הספר, זה נמצא בעץ חיים וזה מקביל באוצרות חיים, כתוב שהסיבה הראשונה שאנו יכולים להבין לבריאת כל העולמות היא כשכיל השמות, משום שאם לא יהיה עולם לא תהיה מציאות לשמות. וכך, הקב"ה נקרא רחום משום שהוא מנהיג הנהגה של רחמים, והשם שמקביל למידת הרחמים זה דוקא שם הוי"ה, וכך הוא בשאר ההנהגות, וכמו שכתוב במדרש [שמות רבה ג' ו'] "אמר רבי אבא בר ממל אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה שמי אתה מבקש לידע, לפי מעשי אני נקרא פעמים שאני נקרא כאל שדי, בצבאות, כאלהים, בה', כשאני דן את הבריות אני נקרא אלהים, וכשאני עושה מלחמה כרשעים אני נקרא צבאות, וכשאני תולה על חטאיו של אדם אני נקרא אל שדי, וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא ה', שאין ה' אלא מדת רחמים שנאמר ה' ה' אל רחום וחנון, הוי אהיה אשר אהיה אני נקרא לפי מעשי". כך הם כל השמות כולם. תמיד צריך להבין ולדעת היטב, שמציאותו יתברך בעולם היא מציאות על ידי שמות. כביכול, הקב"ה נמצא בשמו. בשמו הוא נמצא בעולם.

דהנה, כביכול, הקב"ה באמיתתו הנעלמה, אין שום קשר בינו ובין כל המערכת כולה, אמיתתו הנעלמה היא מעבר לזה, מעבר למציאות של העולם. כל הקשר הוא משום שיש מציאות כזאת הנקראת שמות. ההתייחסות אליו יתברך היא כאשר אנו קוראים בשם. מכיון שיש כזה דבר הנקרא שם יש לנו יחס אליו יתברך. זה מה שנקרא עולם האצילות, כל עולם האצילות זה עולם השמות.

כפסוק נאמר "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו". "כל הנקרא בשמי", כאן זה מתחיל, זה הדבר הראשון, זה מה שנקרא עולם האצילות. "ולכבודי", זו סוגיית הכבוד, "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", אלו עולמות בריאה יצירה עשה הנמצאים בתולדה מ"כל הנקרא בשמי". וכך, הקב"ה האציל [כאן אי אפשר לומר 'ברא' אלא 'האציל'] שמות. האצלה, פירושה, שזה דבר שזה לא הוא לגמרי אבל הוא אצלו. זה פירוש המילה אצילות. זה אצלו. זה מתחבר אליו באופן שזה נקרא אצילות. זה מה שכתוב בפסוק "ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתני עליהם". הכוונה היא שזה לא יפרד. כל עולם האצילות, כולו, זה העולם הנקרא אלוהות. וכך היא כל מציאותו יתברך בעולם, מציאותו פה היא משום שקוראים לו בשמות.

כביכול מהאינטרס שלך. אלה מין דיבורים אלו, מה זה אומר. זה נראה כאילו שייך להלכות טענה.

וזה לא המקום היחידי שאנו מוצאים זאת, כך כתוב גם אצל קין שאומר להקב"ה כי שבעתים יוקם קין ולמך שבעים ושבעה", וגדולה מזו מצאנו אצל אברהם אבינו שעומד ואומר לקב"ה "חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע, חלילה לך, השופט כל הארץ לא יעשה משפט", זו כבר נראית ממש מחאה, כמין הפגנה. אכן, גם זאת פרשה של תפילה.

ויש גם תפילה הנקראת הטחת דברים כלפי מעלה. כפי שנאמר בחנה "ותדר נדר ותאמר ה' צבאות אם ראה תראה בעני אמתך" ודרשו חז"ל (ברכות ל"א ע"ב) "ותדר נדר ותאמר ה' צבאות, אמר רבי אלעזר מיום שברא הקדוש ברוך הוא את עולמו לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא צבאות עד שבאתה חנה וקראתו צבאות, אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא רבנו של עולם מכל צבאי צבאות שבראת בעולמך קשה בעיניך שתתן לי בן אחד, משל למה הדבר דומה כו", עיי"ש. וכן באליהו הנביא שאומר לקב"ה "ואתה הסיכות את לבם אחורנית". כאשר אנו רואים אופן כזה של דיבורים, בהכרח שבאיזה אופן שהוא יש זכות דיבור כזאת.

עתה, איננו עוסקים כאן בהסבר הדברים, אולם לענייננו צריך לדעת איזו מין אמירה זאת, באיזה חלק מחלקי תפילה נשים זאת. ככל אופן, כל הסוגיה של תפילה, על כל חלקיה, זו הצורה של הקריאה בשמו. זה האופן של הקריאה בשמו.

יש עוד קריאה בשמו כמו שכתוב בפרשת האזינו "כי שם ה' אקרא הכו גודל לאלקיננו", ומכאן לומדת הגמרא את חיוב ברכת התורה. כתוב כאן שכשעוסקים בתורה גם זה ניתכן שהנוסח הנכון הוא שזה האופן העיקרי של קריאת שם והתפילה היא התוספת, ככל אופן, תורה ותפילה זה קריאת שם] נקרא קריאה בשם. כל עסק בתורה, ככל עניין שהוא, ככל מקום שהוא, ככל צורה שהיא של עסק בתורה, אנהנו נקראים "כי שם ה' אקרא הכו גודל לאלקיננו".

למדנו, שהמציאות של הקשר שלנו איתו, היינו, מציאות העולם בתור עולם קיים, תיתכן רק עד כמה שיש בעולם היכי תימצי לקריאה בשם, וקריאה בשם, אלו הסוגיות של תורה ותפילה. כל המערכת של תורה ותפילה זה מה שנקרא קריאת שם. פה זה נמצא. זה נקרא קריאת שם. כאן נמצא חומר האיסור של אדם הקורא בשמו של הקב"ה לשוא, חלילה. המזכיר שם שמים לבטלה, רחמנא ליצלן, זה נקרא שהוא מחלל את השם. הזכרת שמו יתברך צריכה לבוא עם תוכן, עם עניין, עם סיבה, עם תפילה. אני קורא לו לתכלית, אני קורא לו כדי שתהיה מכך תכלית, אני קורא לו בשביל משהו, אבל אם אני סתם מזכיר את שמו, זה אסור. זה דבר שהוא חורבן העולם. וכך היא לשון הרמב"ם ספ"ב מהלכות שבעות "ולא שבועה לשוא בלבד היא שאסורה אלא אפילו להזכיר שם מן השמות המיוחדין לבטלה אסור ואף על פי שלא נשבע, שהרי הכתוב מצוה ואומר ליראה את השם הנכבד והנורא, ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה" [וכבר האריכו בזה אי הוי לאו או עשה ע"פ הסוגיא תמורה ג' ע"א].

האבות הן הן המרכבה – דרכם מתגלה שמו בעולם

עתה, הקוראים בשמו של הקב"ה, זה סוד אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב. זה הסוד. הקב"ה קרא עליהם את שמו. כשהקב"ה קרא עליהם את שמו, זה סוד האבות הן הן המרכבה. המרכבה, הכוונה היא שזה האופן כביכול שהקב"ה נמצא פה. המרכבה זה נקרא חלות שמו יתברך על העולם. זה נקרא מרכבה. על מה שהקב"ה שורה. מרכבתו של מלך זה האופן של מלכותו, זה חלק מהמלכות. כך גם מפורש בפסוקים "כמרכבת המשנה אשר לו". מרכבה זה חלק מעיקר צורת המלכות. האבות הן הן המרכבה, איננו מדברים כאן בסודות של מעשה מרכבה, אלא אלו דברים פשוטים. המרכבה הכוונה היא האופן שבו המלך נמצא פה במדינה. האבות הן הן המרכבה, הכוונה, שהקב"ה כביכול צירף את שמו עליהם. זה נקרא מרכבה, האופן שכביכול הקב"ה נמצא בעולם, זה דרכם, כמו שהמלך נמצא במדינה על ידי המרכבה.

בעז"ה בגליון הבא נמשיך בשיעור זה, ויתבאר כזה עניין ג' התפילות שתקנו לנו האבות.

עתה, מה שנשאר בקריאה בשם כשכילנו, למעשה, הקריאה בשם שלנו זו התפילה. התפילה היא קריאה בשם ה' וכפי שמתרגם אונקלוס על הפסוק "ויקרא בשם ה'" שנאמר באברהם אבינו "וצלי בשמא דה'". באמת, זה ה' ויקרא בשם" הראשון. אנו עוסקים כעת אחרי החטא, ואחרי כל הדורות שנאמר בהן 'כולם היו מכעיסין וכאיין' (אבות ה' ב'), [גם לפני חטא אדם הראשון לא היה יותר משמות. המערכת הזאת הנקראת שמות זה דבר ששייך עקרונית לעצם בריאת צורת האדם. אדם הראשון גם לפני החטא היה בעולם הבריאה, הוא לא היה בעולם האצילות. הוא היה נברא בפני עצמו. מה שכתוב שבקשו מלאכי השרת לומר לפניו קדוש, זאת היתה טעות. לכן הקב"ה הפיל עליו תרדמה כמו שכתוב בחז"ל. אף שאיננו מבינים זאת, אבל העניין היה שהם לא תפסו שהוא בר הכי לתרדמה, הם הבינו את החלק הגבוה שלו, את החלק שהוא יכול להתרומם אליו, אבל הקב"ה הראה להם את החלק שאפשר להשפיל אותו, את החלק הנמוך יותר, ואכמ"ל]. ואברהם היה ה' ויקרא בשמו הראשון, הראשון שקורא בשמו מעצמו. והוא היה קורא בשמו שאפשר לבנות עליו, אשר ממנו לא יפסק קורא בשמו עד עולם.

על אברהם אבינו כתוב שהקב"ה מצאו נאמן, "ומצאת את לבבו נאמן לפניך" ודרשו זאת חז"ל בכמה אופנים בפרשת לך לך. פירוש המילה נאמן, זה דבר שאפשר לסמוך עליו, דבר שהוא בר סמכא. מה שנקרא מקום נאמן כלשון הפסוק בישעיהו (כ"ב כ"ג) "ותקעתיו יתד במקום נאמן", וכן (שם ל"ג ט"ז) "מימיו נאמנים". מימיו נאמנים, הכוונה היא שאפשר לסמוך על זה, בכל פעם, בכל מצב, בכל מקרה, ככל שיהא חם בחוץ, כמה ימי שרב שלא יהיו, תמיד כשיגיעו לשם יהיו מים. הרבה או מעט, אבל ימצאו מים. "מצאת את לבבו נאמן לפניך" הכוונה היא שאפשר לסמוך עליו.

כך אף דורשים חז"ל כבראשית רבה (ל"ט ג') על אברהם אבינו את הפסוק "אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף", "אם מעמיד דברים כחומה, יבנה עליה", פירוש, דורשים טירת כסף מלשון טירה נכספת. הכוונה היא דבר שהוא קיום רצונו, מלשון "נכסוף נכספת לבית אביך". [כסף זה דבר שרוצים אותו, לכן הוא נקרא כסף, זה הדבר שהוא הכי מבוקש בעולם, אליו שואפים, אליו רוצים. במקום אחר נתבאר שכסף זה הדבר שכסף להגיע לתכלית שהיא זהה, אכן כאן נתבאר כסף כדבר שאלי נכספים]. וכעין דברי הרמב"ן בסוף פרשת בא "ואין אל עליון הפך בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו כריותך אנהנו".

התפילה בכל אופניה והתורה – זו הקריאה בשמו

נמצא, תפילה כשכילנו זו קריאה בשמו. את פסוקי דזמרה אנו פותחים ב"הודו לה' קראו בשמו". הודו לה' זה אופן אחד של תפילה, זה פן של תפילה באופן של הודאה וסיפור שבחו, של פירסום שמו. כל פסוקי דזמרה זה מעשה תפילה כפן אחד של תפילה, כל שבה וגדולה של שמו יתברך זה מעשה תפילה באופן הזה ואלו הם כל פסוקי דזמרה. זו שירה שאנהנו משוררים אליו, אנהנו אומרים שירה לשמו.

כך הוא בכל האופנים שאנו עושים, הכל זה קריאה בשמו. כך אם זו שירה לשמו, או הודאה לשמו, הלל לשמו, או כל צורה שאנהנו עושים. כך אנו רואים בלשונות הפסוקים "התהללו בשם קדשו", "ממזרה שמש עד מבואו מהולל שם ה'", שמו מהולל. אנהנו מהללים את שמו, אנהנו מודים לשמו, ואנהנו מברכים את שמו כמו שנאמר "ואברכה שמך לעולם ועד". כל הדברים האלה הם פרטי דברים בתפילה, את כל זה אנו עושים בתפילה.

באמת, ישנם כמה אופנים בתפילה, אנו אומרים שירה בפסוקי דזמרה, ואנו אומרים גם בקשת צרכים בתפילה. את תפילת שמונה עשרה אנו פותחים בג' ראשונות ואומרים דברי שבה, בסוף אנו אומרים דברי הודאה, דברי שירה, ובכרכות האמצעיות אנו אומרים דברי תחנונים.

באמת, אנהנו גם אומרים דברים שאיננו יודעים בדיוק היכן לשים אותם. כגון, כשעומדים ואומרים לקב"ה "מה בצע בדמי ברדתי אל שחת היודך עפר היגיד אמיתך", מה פירוש הדבר, האם כאים בטענה, האם אלו תחנונים או נסיון לשכנע אותו. כביכול זה נראה שאני עומד ואומר לקב"ה זה הרי עסק שלך, מבחינתך זה לא כדאי, אני מדבר

עומק הענה

— מומדן הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א —
ראש ישיבת יד אהרן

פרשת תצוה

"ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת" (כח, ב).

בגמ' זבחים פח, ב איתא 'מעיל מכפר על לשון הרע, מנין, אמר רבי חנינא יבוא דבר שבקול ויכפר על קול הרע. איני והא אמר ריב"ל שני דברים לא מצינו להן כפרה בקרבנות ומצינו לו כפרה ממקום אחר, ואלו הן שפיכות דמים ולשון הרע, שפיכות דמים מעגלה ערופה ולשוה"ר מקטורת... יבוא דבר שבחשאי ויכפר על מעשי חשאי... לשוה"ר אלשוה"ר נמי ל"ק הא בצינעא הא בפרהסיא'. מבואר בגמ' שבאיסור לשון הרע ישנם שני סוגי לשוה"ר - בצינעא ובפרהסיא, והם שני איסורים שונים עד שאף כפרתם שונה זה מזה, ולשוה"ר בצינעא מתכפר דווקא ע"י הקטורת ולא סגי בכפרת המעיל.

ויעוי' בס' חפץ חיים (לשוה"ר ג, ד) דאיסור סיפור לשוה"ר הוא אף אם בעת הסיפור אינו מפרט שם האיש שמדבר עליו, אלא מספר סתם, ומתוך דבריו מבין השומע על מי מספר, דזהו בכלל לשוה"ר. ואף אם בעצם הסיפור לא היה שום גנאי, רק שע"י דבריו נסבב רעה לחברו והמספר נתכוון לזה ברמאותו, גם זה בכלל לשוה"ר, ונקרא בפי חז"ל לשוה"ר בצינעא. וצ"ב מדוע באמת חילקו זאת חז"ל לשתי שמות, וכפי שראינו שאף כפרתם שונה.

ונראה לבאר, שהנה על הפסוק "ארור מכה רעהו בסתר" דרשו חז"ל דקאי על המספר לשוה"ר בצינעא, ורואים כאן שיש בזה איסור חמור, עד שנאסר בלאו בפנ"ע. וטעם הדבר, לפי שלשוה"ר בפרהסיא בפשוטו הוא עון גדול יותר מאשר בצינעא, לפי שזה נעשה בפניו וגם אחרים שומעים, משא"כ כשמספר בצינעא ובסתר. אולם מצד הכפרה על העון, נראה שהמספר בצינעא קשה יותר להתכפר ולתקן מה שעשה, כיון שהניזק אינו יודע שסיפרו עליו וגם לא נכח שם שיכל לענות ולהשיב, ואילו בפניו היה יכול להשיב, ולכן מצד הכפרה קשה יותר לתקן את העון שבצינעא. ונראה שלכן נחשב ללאו בפנע"צ והוא גדר אחר בדין לשוה"ר, ואף דרך כפרתו שונה מלשוה"ר שבפרהסיא.

חלקים מתוך השו"ת שהתקיים עם רבינו שליט"א

בשכונת גילה בכנס שע"י ארגון 'תבונות'

בנינו חינוך והנהגת הבית

כרשות ראש הישיבה שליט"א. שאלה שהופנתה על ידי הורים רבים: כיצד היא הדרך להנהיג סמכות של הורים בדורנו.

זו שאלה קשה. אנחנו חיים בדור של 'חוצפא יסגא' כלשון חז"ל, ומידת החוצפה היא בעצם מצב שבו לא מבחינים בפער הקיים, הילדים לא מבינים את הפער שבינם לבין המחנכים וזה גורם שלא יקבלו את סמכותם.

המציאות היא שהורים שמנסים לכפות את סמכותם על הילדים, בדרך כלל נכשלים בכך. הדרך הטובה ביותר היא שההורים יהוו דוגמה אישית לילדים, וכן להסביר את המושגים והערכים בהסברה נכונה, שהילדים יבינו מה רוצים מהם. זה יגרום לכך שהילדים ירצו להיות כמו ההורים. אם מנסים רק לכפות סמכות זה לא מועיל ואף עלול להביא הרבה מאוד נזק.

קודה שישנם ערכים מסוימים שמקפידים עליהם בבית באופן נחרץ, אלא שבמוסד הלימודים לא מקפידים על כך, או להפך.

זו אכן בעיה. אם קיימת סתירה מהותית בין הבית למוסד זה עלול לגרום לבלבול וסתירה פנימית, וצריך באמת לראות

לשלוח את הילדים למקום שמתאים עם ערכי הבית. אבל צריכים גם לדעת על אלו ערכים מדובר, האם אלו ערכים שמתקבלים על הדעת או שמקובלים בציבור והילדים יכולים להבין מה רוצים מהם, או שאלו דברים שנוהגים בבית והילדים אינם מצליחים להתחבר לכך. צריכים לדעת להסביר את הדברים ואז הם מתקבלים בצורה טובה.

כאן בשכונה יש אוכלוסייה מעורבת, מכל הסוגים. איך נכון להעמיד בבית את היחס כלפי אלו שאינם שומרי תורה ומצוות, ובפרט בכדי שהילדים לא יושפעו מהם לרעה.

צריכים להסביר. דבר ראשון לפי החזו"א כמעט כולם מוגדרים תינוקות שנשבו. אם מעמידים את כל הענין בצורה שהם רשעים והם לא בסדר וכגון זה, זה לא טוב וגם גורם ליחס לא נכון. היחס צריך להיות בצורה שרחמנות על אותם רחוקים שלא זכו לחיי תורה, הם תינוקות שנשבו.

והעיקר הוא להנחיל את ההרגשה שאנחנו יותר מאושרים מהם. עיקר הבעיה היא כשהילדים מרגישים שאנחנו מוגבלים ומצומצמים מאוד ואילו הילדים של החילונים יכולים לעשות ככל העולה על רוחם ללא הגבלה. אם הילדים מקנאים בהם וחושבים שהם מאושרים ואנחנו מוגבלים זה גרוע מאוד.

אתן דוגמא: הייתי פעם בבואנוס איירס שבארגנטינה לרגל שמחה של אחד הבחורים, נכנסתי לבית הכנסת המקומי, והתפלאתי לראות ציבור גדול של בעלי תשובה, שכולם היו ממש שמחים ומאושרים. זה לא דבר מצוי כל כך לפגוש ציבור כה גדול שמחובר באמת לאידישקייט בצורה נכונה, וביקשתי מרב בית הכנסת לשמוע כיצד הצליח ליצור דבר כזה.

ענה לי אותו רב: האמת היא שאני לא עושה משהו מיוחד. אני פשוט נוהג להזמין אותם לביתי למשך השבת, שזהו זמן איכותי ונפלא, כשכל המשפחה יושבת יחד סביב שולחן השבת. אותם אנשים רואים לראשונה איזה אושר טמון בשבת המשפחתית, לעומת החיים שהם מכירים מבחוץ, והם פשוט נמשכים לזה.

חשוב מאוד להנחיל לילדים את האושר והשמחה האמיתית בכך שאנו מקיימים תורה ומצוות. זהו הדבר החשוב ביותר, שירגישו את האושר ויבינו שחיי הפקר רק גורמים לתסכול, ואלו שאינם שומרי תורה ומצוות על פי רוב אינם מאושרים כלל, ואנחנו מרחמים עליהם שלא זכו לכך. אם הילד מרגיש שאותי מגבילים ואילו הם עושים כרצונם זה חמור מאוד. אסור שיהיה כזה מצב.

מאוד מצוי בימינו שהמחשב הפך להיות דבר מצוי ושימושי בכתים רבים. אנו מדברים כמוכן על מחשב מסונן כראוי, אבל השאלה היא האם מבחינת עצם הימצאות המחשב בבית, זהו דבר שצריך לצמצם ולהגביל, והאם בכלל נכון כיום לראות כזה דבר בעיית.

אני רוצה רק להגיד דבר מסוים, בלי להיכנס לכל הבעיות שיכולות להיות במחשב: אני זוכר את העולם לפני שהתחילו מכשירי הטלוויזיה. גם אצל אלו שאינם שומרי תורה, המשפחה היתה הרבה יותר טובה מצד המשפחתיות. כל ערב היו יושבים יחד ומדברים, ויוצאים יחד לכל מיני מקומות. היה הווי משפחתי. זה היה ממש עולם אחר. ברגע שנכנס הטלוויזיה, זה תפס את כל המקום של הבית, כל הבית הפך להיות סביב הטלוויזיה וכל ההווי המשפחתי ירד מאוד.

ובימינו הדבר הזה נכון לגבי המחשב, ואף בצורה הרבה יותר חמורה. לפעמים קורה שההורים עסוקים כל אחד בענייניו והילדים מחפשים תעסוקה, ובכדי לפתור את 'הבעיה' נותנים לילדים להסתכל כל היום במחשב וכך זה 'פוטר' את ההורים מלהתעסק איתם.

אבל צריכים לדעת שיש בכך הפסד עצום. מפסידים את חיי המשפחה! יש כמובן דברים שעבורם המחשב מאוד מועיל וחוסך זמן, אבל לעשות מזה פתרון שצריכים פחות להתעסק עם הילדים כי כבר יש להם תעסוקה, זו בעיה גדולה. אומרים להם תתעסקו עם המחשב ותעזבו אותנו. זה הורס את בנין המשפחה.

ואם מדברים רק על לתת לילד מדי פעם לראות משהו, בצורה מפוקחת כמוכן.

השאלה היא כזאת: אם יגבילו את הילדים ולא ייתנו להם שום דבר, מה הילדים יעשו, הם בסופו של דבר יילכו לשכנים ושם יחשפו לדברים בעייתיים. ההורים לא תמיד חושבים כך אבל במקרים רבים זאת המציאות. ולכן צריכים לדעת מה לאפשר וכמובן להגביל את הדברים בצורה חינוכית ונכונה כדי שלא יהיה יותר גרוע. וכל אחד יתייעץ בכך עם רבותיו.

אברך שמצליח לחסוך מעט כסף מהצד בכל חודש, ויש לו אפשרות להשקיע את הכסף הזה ולהרוויח עליו סכום גדול, האם יעשה כך או שמן הראוי שיפקיד את הכסף בגמ"ח.

הוא הרי צריך לדאוג לחתן את ילדיו וזה חלק מההשתדלות שלו, אך כמובן שההשקעה תהיה בטוחה שאחרת עדיף כבר לשים בגמ"ח. אם מדובר באברך טוב וההשקעה תגרום לו לביטול תורה זה כבר שיקול אחר.

ואם מדובר בכספי מעשרות

כסף של מעשרות זה ענין אחר. אם המטרה היא עבור נישואי הילדים, הדבר מותר על פי דין, אבל צריכים גם להתרגל לתת מעשרות וצדקה. זה הרגל חשוב ביותר.

אשה שחשה בצורך שבעלה ייצא איתה מדי פעם, והבעל הוא אברך רציני שיושב ולומד והדבר ודאי יהיה על חשבון הלימוד, האם הוא צריך לצאת איתה, וככל שכן, מה גבול הדבר.

הגאון ר' לייב מאלין התחתן בגיל מאוחר ולא היו להם ילדים. הוא היה יוצא עם אשתו להסתכל בחלונות ראוה של חנויות. כסף לקנות דברים לא היה לו, אז הוא היה מסתכל איתה בחלונות ראוה בשביל לשמח אותה! כך נהג תלמידים הגדול של הרב מבריסק והמשגיח ר' ירוחם. כמובן צריך לדעת כמה עושים בשביל לשמח את האישה ומתי זה כבר הופך ליציאה לבילויים.

בעל שרואה צורך להעיר לאשתו בענין רוחני מסוים, אלא שהוא מרגיש שההערה יכולה לפגוע ולהזיק.

ודאי שההערה תזיק. האם הוא צריך להיות המשגיח שלה, הרי הוא אמור להיות דוגמא עבורה! אם הוא אדם אמיתי ואשתו היא בעלת מידות, באופן רגיל הדברים שמקפיד עליהם ישפיעו על אשתו. הדמות שלו תשפיע גם בלי לומר שום דבר! אבל צריך שהוא באמת יהיה כנה ואמיתי.

לגבי מה שנאמר במשנה 'כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל' וכו'. האם המושג הזה קיים כימינו והאם נכון להשקיע בכך.

ראשית כל צריכים לדעת מה שאומר הרוח חיים, שהדבר הזה הוא לאו דווקא למעשה, אלא הכוונה היא שאדם צריך להיות מוכן להתמסר לתורה גם במחיר כזה. אם יש לו את האפשרות, הוא יכול גם לאכול ולשתות, אבל העיקר הוא שיהיה מוכן ללמוד גם מתוך מסירות נפש.

מאידך, דבר שהוא בגדר מותרות זה כבר משהו אחר. יש דברים שהם בגדר 'אשר יחסר לו' ויש דברים שהם חיי מותרות. דבר שהוא בגדר 'יחסר לו' הוא חשוב ואף נותנים צדקה עבור כך (כמובן שיש גם דרגות של פרישות אפילו מדברים כאלו), אבל מותרות זה ענין אחר. אם אדם קונה מכונית או בית, שיקנה דבר טוב ונורמלי, לא צריך דווקא את המכונית הכי יוקרתית.

עד כמה מוטל על האדם להתנזר מהנאות עולם ותענוגים מיותרים.

הכל לפי דרגתו. הבה נחשוב: אדם רוצה לאכול משהו מסוים, אכילה של תענוג, והוא יכול לכבוש את יצרו ולא לאכול, אבל כתוצאה מכך הוא יחשוב כל היום על כך שלא אכל את הדבר וכמה היה רוצה לאכול. אז מה עדיף, לאכול את הדבר או לחשוב על כך כל היום, ודאי שיאכל!

צריכים לדעת שלכל אחד יש נקודת ניסיון שהיא מהדרגה שלו וחשוב שהוא יתעלה לפי נקודת הניסיון. לא לקפוץ בבת אחת כי זה יזיק לו אלא לעלות כמו בסולם, שלב אחר שלב. אם מנסים מיד לקפוץ לבסוף נופלים. כך אומר הגר"א.

איך באמת אדם יכול להכיר מהי נקודת הניסיון שלו ואיפה הוא אוחז.

ישנם מספר דרכים. נראה לי שאחד הדרכים לבדוק הוא כך: כשאדם מקבל על עצמו איזו קבלה ומצליח במשך הזמן לעמוד בה, האם הוא מרגיש שמחה פנימית בכך או שזה הופך להיות קשה עבורו והתחושה שלו היא תחושת צער. הדברים ארוכים להסביר מדוע זה כך, וכן ישנם עוד דרכים, אבל הכלל הוא שצריך לעלות לפי המדרגה האמיתית שאוחזים בה.

לגבי היחס לשמיעת חדשות, כמובן ממקורות נקיים, האם ראוי לאכרך לשמוע ולדעת מה קורה בחוץ, או שעדיף שמי שיכול יתנתק לגמרי.

כתוב 'לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות'. המסילת ישרים אומר שלא להיות יותר מדי מעורב, אבל גם לא להיות פרוש לגמרי. בלי לדעת מה קורה אדם לא יכול להשתתף בצער הציבור, וכתוב ברמב"ם שהפורש מדרכי ציבור שאינו משתתף בצערם הוא אפיקורס. צריך להשתתף בצער הציבור, להרגיש את הצער ולדעת מה קורה כאן. וצריך לבכות, זה הרי נורא מה שהולך! האם מבינים את גודל האסון שיש כאן, חוץ מההרוגים, השבויים והפצועים, מאות אלפי איש מפונים מבתיים ונמצאים ללא מסגרת נורמלית! איזה אסון! כל יום נהרגים אנשים! מי שפורש מדרכי הציבור, אומר הרמב"ם שזה אחד הדברים הכי גרועים, לא להרגיש את הצער של הציבור זה נורא ואיום!

אבל כמובן לא צריכים לשמוע את כל הפרשנויות וכו', אלא לדעת את הנתונים ולקחת את הדברים בתור השתתפות והרגשת הצער של כלל ישראל.

כאיזה גיל ראוי לדבר עם הילדים על ענייני קדושה וכיצד לעשות זאת.

כאשר מתקרבים לגיל ההתבגרות חייבים לדבר איתם. הייתי פעם בכנס שהמשיגיח הגר"ש וולבה זצ"ל קיים עבור משגיחים בישיבה קטנה, והוא אמר שם שמשגיח שלא יודע להתייחס נכון לבעיות הקיימות אצל בחורים בגיל ההתבגרות הוא עושה מלאכת ה' רמיה!

הזדמן לי להיות פעם בישיבה לנושאים, ואחת הטענות שנשמעו שם שגרם לרבים להתקלקל הוא שלא היה להם עם מי לדבר בגיל ההתבגרות, אף אחד לא הסביר להם את הדברים וזה גרם להם הרבה נזקים. זה מה שבאים לומר: מי שלא יודע איך להתייחס למצב הוא עושה מלאכת ה' רמיה. וכי נדמה לנו שהילדים לא יידעו ולא ישמעו כלום, הם יודעים הרבה יותר ממה שנראה לנו ושלא נשלה את עצמנו בדבר.

בימינו בפרט חייבים לדבר על כך, כי אחרת הילדים לומדים את הדברים הללו בצורה המושפעת ממה שקורה ברחוב וזה מביא הרבה נזקים. באופן שבו נכון לדבר צריכים לכך הנחייה ואין זמן כעת להאריך בענין.

ילד שחוזר הביתה אחר הצהריים, האם נכון לנסות להוסיף לו זמן לימוד, אולי עדיף שלא, או שתלוי לפי הילד.

תלוי בילד. כמה זה מלחיץ אותו. אם הוא נלחץ מזה זה עלול להזיק לו בהמשך. ישנם בחורים רבים שבגיל ישיבה קטנה הלחיצו אותם יותר מדי, ובישיבה גדולה הם מתפרקים מכל זה.

בענין העובדה שהשכונה כן מעורבת. הם יש צורך להגביל יותר את הילדים מלהסתובב בנסיעות ולהיות בפארקים וכדו'.

זו בעיה קשה מאוד וזהו שיקול חשוב. באמת יש היום חשיפה גדולה. אבל לא לחשוב שזה שייך רק לשכונות מעורבות ואילו בשכונות חרדיות הכל בסדר. לפעמים מרגישים שאם גרים בשכונה חרדית אז הכל טוב ולא צריך לחשוש משום דבר, וזה ממש לא נכון.

נערך ע"י הרב א. רוגוזניצקי: 052-7198746

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה על פרק קנין תורה
מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

'ארך רוח' - רחבות הדעת של החכם

האחרות. הלא יש כאן עולם שלם מבחוץ, שמורכב ממערכת אין קץ שגדולה הרבה יותר מסך כל חלקיה. זאת המערכת, כך היא מתנהלת, וכך היא צריכה להראות.

אדם ש'רוחו קצרה' בהכרח שגם אין לו 'דעת רחבה'. מלכתחילה אין לו את היכולת להכיל את כל הרחבות שמקיפה את העולם. לכן, כשפוקדת אותו צרה חלילה, היא עלולה להשקיע אותו בתוכה בלי לתת לו להציץ החוצה מעבר למה שלפניו. כפועל יוצא, החיים שלו באמת נעשים 'קצרים' וצרים עוד יותר, עד שאפילו נשימתו לא מסוגלת להתרחב יותר מהמקום שבו הוא שקוע...

כפי שכפלנו בפעמים הקודמות, המובן של 'כל העוסק בתורה לשמה' מבטא את החיבור האמיתי אל התורה. מדובר באדם שלא רק לומד, אלא מחבר את התורה אל עצמו, עד שה'אדם' שבו מקבל דעת של תורה והשקפה נכונה של תורה. אדם כזה - יש לו מסוגלות להכיל את כל המתרחש עלי אדמות. הכל מונח לפניו, ושום דבר לא יצליח לדחוף אותו אל מקום צר שיסגור עליו ולא יתן לו לראות פנים ואחור.

ידוע על מרן הגרא"מ שך זצ"ל, שעוד בהיותו אברך צעיר בוילנא נפטרה ביתו הבכירה על פניו. מדובר היה בנערה צעירה שהיתה בבת עינו, והשבר שפקד אותו לא היה ניתן לעיכול. לימים סיפר הגרא"מ, שבאותה תקופה הוא נכנס אל מרן הגר"ע גרודזינסקי זצ"ל, מתוך ציפיה שרבי חיים עוזר, שקירבו עד מאד, אולי יצליח לנחם אותו מעט מהאסון הנורא... והנה אך דרכו רגליו על מפתן הבית מיד קרא לעברו ר' חיים עוזר: 'הו, ר' שך (כך היה מכנה אותו), יש כאן רמב"ם תמוה, מה דעתך עלי'... תמה הרב שך לנפשו: כעת זה הזמן? הרי יש כאן דברים שהזמן גרמא... אולי בתורת שמא, לא שת ר' חיים עוזר את ליבו... אולם בפעם השניה שנכנס הרב שך שוב חזר המחזה על עצמו: 'מה עם הרמב"ם'...

או אז, אמר הרב שך, הבנתי מה התכוון ר' חיים עוזר: אמנם השבר הוא נורא, אבל החיים ממשיכים הלאה. יש כאן אסון שאין כדוגמתו, אך החיים גדולים יותר מכל אסון שיהיה.

זהו עומק המובן ב'ארך רוח'. יש לאדם את הגדלות להתעלות מעל כל מה שפוקד אותו על ידי הראיה הרחבה שנותנת לו להמשיך ול'לשום' את כל מה שהחיים אומרים לו. הרי לבעל האחיעזר עצמו היתה בת יחידה שנלקחה מאיתו לאחר מחלה קצרה בעודה כלה המאורסה, ואילו הוא - המשיך את החיים הלאה. אין זו סתירה לאבל, ולכאב הנורא שבודאי אפף אותו, אך כן זו ראייה לגדלות התורה שהיתה מונחת ברבי חיים עוזר. הוא היה התורה, והתורה נתנה לו להכיל גם דברים כאלו.

בספרי תולדותיו של בעל החידושי הרי"ם מובא, שלאחר נישואיו היה סמוך על שולחן חותנו שדאג לכל מחסורו. יום אחד ירד חמיו מנכסיו, ופסקה התמיכה מבית חתנו. נקפו הימים, הצטרפו לשבועות, והרעב בבית האברך הצעיר נהיה כבד מנשוא, עד שכבר לא היה בבית לחם לאכול, ואילו הוא - נותר שקוד על תלמודו כמימים ימימה, כאילו אינו סובל מחרפת רעב. ניגשה אליו רעייתו ושאלה: רבי יצחק מאיר, כיצד אינך דואג? היאך יתכן שאני דאוגה עד כלות מהבלתי נודע, ואתה בשלך, עולם כמנהגו נוהג?

ענה לה בעלה: אומרים עלי שאני עילוי וחרוף שכל. ומהו ההבדל בין העילוי למי שאינו עילוי? מה שאדם מן השורה קולט בכמה שעות, העילוי קולט בדקות ספורות... את אותה דאגה שאת יכולה לדאוג במשך תקופה ארוכה, לי לוקח לדאוג במספר רגעים...

"והוי צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונו" (משנה א').

'ארך רוח' - רחבות הדעת של החכם:

המעלה השניה מתוך השלוש שכתבה המשנה היא 'ארך רוח'. וכשם שפתחנו לעיל במידת 'הוי צנוע', גם כאן היה נראה ש'אריכות רוח' היא מעלה שמובנת על פי פשוטה - אדם סבלן בעל יכולת איפוק. אולם בפרשת וארא אומרת התורה (שמות ו', ט'): "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה", ופירש רש"י: "מקוצר רוח - כל מי שהוא מיצר, ורוחו ונשימתו קצרה ואינו יכול להאריך בנשימתו".

ולכאורה צריך הסבר: לו יהי שאדם דחוק במצב של לחץ קשה לו לנשום, ו'רוחו ונשימתו קצרה'. אבל מדוע זה דוקא המאפיין במה שבני ישראל 'לא שמעו אל משה'... לכאורה היה לנו לומר את הדבר בעצמו, שישארל היו נתונים תחת קושי השעבוד שלא נתן להם לשמוע. מה שנשימתם היתה קצרה אליהם - הוא רק פרט גרידא בתורת פועל יוצא, שלא מבאר את עצם הסיבה.

ובאוה"ח הק' שם כתב: "מקוצר רוח - אולי כי לצד שלא היו בני תורה לא שמעו, ולזה יקרא קוצר רוח, כי התורה מרחבת ליבו של אדם". וכאן מתפרש לנו הביאור: 'רוח קצרה' הכוונה היא כפשוטה. שהרוח של האדם קצרה, ואין לו את הרחבות להכיל ולראות את כל התמונה המלאה. מעין זה פירש גם רש"י עצמו לגבי 'נפש קצרה' (במדבר כ"א, ד): "ש"כל דבר הקשה על אדם נופל בו לשון קיצור נפש, כאדם שהטורח בא עליו ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדבר, ואין לו מקום בתוך ליבו לגור שם אותו הצער".

כשאדם נמצא במצב של קושי - הוא אינו יכול לראות יותר מהמשבצת שבה הוא מונח. הקושי רובץ על ליבו, וכעת הוא חי, נמצא ונושם שם בכל הווייתו, בלי שתהיה לו עוד מציאות אחרת חוץ ממה שלפניו. יכולים להיות דברים אחרים שיסתובבו סביבו, אך מה לעשות שהצער מלפף אותו מארבע רוחותיו. זוהי ה'רוח הקצרה' - שהטורח בא על האדם, ושוב 'אין דעתו רחבה' לקבל עוד דברים אחרים.

הביטוי החיצוני של אותו מצב הוא ש'רוחו ונשימתו קצרה'. כי לא רק הרוח הפנימית, אלא אפילו הרוח החיצונית לא יכולה לשאוף לתוכה את מה שמחוצה לה. הנפש מתכנסת, נלאית וחסרת אונים, והיא לא מצליחה לחיות את החיים שמבחוץ. האדם 'אינו יכול להאריך בנשימתו' - הוא שקוע כל כולו אך ורק בתוך המצב שלו, וההתבוססות בצרתו מבטלת גם את ה'אוויר' שממלא את החלל, פשוטו כמשמעו.

וכאן בא האור החיים וחידש, שכל מה שהיה לבני ישראל 'קוצר רוח' הוא רק משום 'שלא היו בני תורה'. שכן אם היו עוסקים בתורה - הרי 'התורה מרחבת ליבו של אדם'. ולכאורה מה בין רחבות הלב והדעת לבין רחבות הרוח? אך הא גופא קא משמע לך, שזה תלוי בזה וזה משפיע על זה.

אדם שיש לו רחבות הדעת יודע גם להכיל מצבים שונים ומשונים שאין הנפש סובלת, וגם רוחו נותרת איתנה. יכולים לפקוד אותו אסונות וקשיים ועקתין דנפשיין, אבל הוא רואה במבט רחב את כל התמונה השלמה של כל החיים כולם. הוא יודע מה הם החיים, כיצד הבריאה מונהגת, מה רצון הבורא בעולמו, ומה אמור לפקוד את האדם. יעבור עליו מה, צרות רבות ונאמנות, אך שום דבר אינו מצב פרטי שמסובב כל עלמין. כל מאורע שיהיה הוא רק נקודה קטנה מהמכלול הגדול של מערכת הבריאה, ואין סיבה להתמקד רק בו בלי להתייחס לכל הנקודות

כמובן שהיתה כאן תשובה בדרך צחות, אולם עומק אמיתי מונח בה: האדם הגדול יודע לראות קדימה ולהכיל את כל מה שיעבור עליו. התורה נותנת לו את הרחבות של 'ארץ רוח', ומה שתופס את האדם הקטן בתפיסה מלאה - תופס אצלו רק פינה קטנה בירכתי ליבו...

ואכן, ידוע עליו על בעל החידושי הרי"ם ששיכל מספר נורא של י"ג מילדיו בעודו בחייו. למרות הכל הוא נותר איתן ברוחו, ואף דאג להרעיף דברי תנחומים על כל סביבותיו. רק לאחר פטירת הבן האחרון ראו עליו תלמידיו שהוא מומאן להנחם. שאלו אותו, ילמדנו רבינו, מה יום מיומיים... וכי לא כך לימדנו, שחייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה? ענה להם החידושי הרי"ם: אין הכי נמי. מצד הצער עצמו על פטירת בני אהובי - ה' נתן וה' לקח, יהי שם ה' מבורך. אבל מצות 'ושנתם לבניך' מה תהא עליה... מכאן ואילך אין לי אותה יותר לעולמי עד...

זמוחל על עלבוננו - ארך רוח על גבי ארך רוח:

על כל זה באה המשנה ומוסיפה את המעלה השלישית: 'זמוחל על עלבוננו'. ולכאורה יש כאן דבר שלישי, שמצד אחד מהווה לכאורה סתירה לדברים הקודמים, אבל מצד שני - בא דוקא על ידי הדברים המוקדמים.

בתחילת מסכת תענית (ד', א') אומר רבא: "האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דקא מרתחא ליה, שנאמר (ירמיהו כ"ג, כ"ט) הלא כה דברי כאש נאם ה'", וכתב רש"י: "שיש לו רוחב לב מתוך תורתו, ומשים לליבו יותר משאר בני אדם, וקא משמע לן דחייבין לדונו לכף זכות".

ולכאורה יש כאן סתירה לכל מה שאמרנו עד הנה: במשנה נתבאר שיש לתלמיד חכם 'אריכות רוח', והיינו שאף מאורע לא יכול להוציא אותו משלוות רוחו. והנה כאן מתברר בגמרא בדיוק להפך, שלתלמיד חכם יש ריתחא יותר מכל בן אדם אחר... דוקא רחבות הדעת שיש לו גורמת לו להיות 'משים לליבו יותר משאר בני אדם', עד כדי כך שצריכים לדון אותו לכף זכות, שהגם שהוא כועס ומקפיד יותר, 'אורייתא הוא דקא מרתחא ליה'...

באה המשנה וכרכה את שני הדברים כאחד: 'אריך רוח וזמוחל על עלבוננו'. ללמדך שאדרבה, אריכות הרוח גורמת לחכם למחול על עלבוננו, ולא להקפיד על מה שמתרחש סביבו. אך השאלה נותרה בעינה, היאך מתיישבים הדברים עם מה שמתבאר בתענית, שה'רוחב לב שיש לו מתוך תורתו' גורם לו להיות 'תלמיד חכם דרתח'.

וביאור הדברים הוא מיניה וביה: ככל שאדם יותר גס ומחוספס, ויש לו פחות את נימי עדינות הנפש, הוא באמת פחות נפגע. דוקא כשהאדם מבחין בדקויות, ברגשות מורכבים ובמעמקי הנפש האנושית - אז כל פגיעה קטנה מקבלת אצלו משמעות. זהו מה שהתכוון רש"י, שלתלמיד חכם יש 'רוחב לב מתוך תורתו', והיא הנותנת לו לדקדק ולשים לב יותר לכל פרט קטן. כל עוד שהאדם לא כזה, ויש לו יותר נפש בהמית מנפש רוחנית, הוא מלכתחילה לא סופג בכלל רגש מסוג כזה או מסוג אחר... אצלו יש רק את המשמעות הפשוטה של הדברים, ומה כבר יכול להכנס עמוק לתוך ליבו.

ה'תלמיד חכם' מסמל את חיי הנשמה, את עדינות הנפש, כשכל החיים כולם מורכבים מרגשות דקים ואצילים שממלאים את חלל הלב. יש לו, לצורבא מרבנן, טביעות עינא וקלא שיודעים לזהות גם את הפרטים הקטנים שמסתתרים מתחת לפני השטח. אין רק את הקליפה החיצונית שמשקפת כלפי חוץ, ויש את כל עומק המשמעות שנכללת בכל פרט ופרט. לכן יש לדון את הת"ח לכף זכות, שהרי כך היא המציאות: ככל שהאדם יותר עדין כך הוא יותר נפגע. והצורבא מדרבנן, שכל חייו מורכבים דק מן הדק, הרבה יותר קשה לו למחול על מה שנעשה עמו.

לפי זה, המשנה באה לחדש חידוש, שלמרות הכל יש כח לחכם 'למחול על עלבוננו'. וזאת על שום מה? דוקא מפני שהוא 'אריך רוח'. וכי הדבר מביא את הפכו? אכן כן. כי אריכות הרוח אינה סתירה לרוחב הלב, ומדובר כאן על שני צדדים שונים. אמנם הם שני צדדים לאותה מטבע,

ושניהם נובעים מאותו שורש, אך מצד שני הם שני צדדים הפוכים, כשכל אחד מהם נמצא במקום השני...

אין הכי נמי, ו'רוחב הלב' גורם לחכם לשים יותר לב. אבל מאידך אדרבה ואדרבה: אותה שימת לב לא נעצרת ברגע הראשון, והיא נותנת לו להתעשת ולהתרחב עוד יותר. גם אם הוא נפגע בשעת מעשה, הוא מקבל את הדברים ביחס הנכון, ויודע שהחיים לא נגמרים על ידי פגיעה אחת מאיזה פלוגי... יתכן שהוא מיהר לכעוס, אך מיד הוא נח לרצות. התורה נותנת לו להכיל כל מה שיעבור עליו, להעמיד את הכל במקום המתאים, ולדעת שיש מכלול רחב של תמונה שלמה, שהוא זה שמשנה את התמונה. יש כאן רק משבצת קטנה, שאפשר להסתכל עליה כך או אחרת, וחשבונות של מה בכך מותר לחשבון...

'מעביר על מידותיו' אין הכוונה שאין לאדם 'מידות' של רגש שגורמות לו להקפיד... בדיוק להפך: יש לו 'מידות', אך הוא מצליח 'להעביר' עליהם. יש לו את הכח לעבור מעליהם ולהקטין אותם מתחתיו (וכך מבואר בספר בית אלוקים להמבי"ט שער התשובה סוף פרק ד', 'יעושי'ה). מכאן נובעת מידתו של החכם שנותנת לו למחול על עלבוננו, לא בגלל שאין לו עלבון, אלא בגלל שיש לו את הכח למחול עליו, אחרי שהוא מבין יותר מכולם מה היחס הנכון לכל מאורעות העולם. וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ז ה"ז): "ראוי לו לאדם להיות מעביר על מדותיו על כל דברי העולם, שהכל אצל המבינים דברי הבל והבאי"...

נמצא שהכל מתהפך ומסתובב סביב עצמו: רחבות הלב של החכם היתה אמורה לגרום לו פחות למחול על עלבוננו, אך היא עצמה גורמת לו למחול יותר על עלבוננו. דוקא ה'אריך רוח' מרחיב את ליבו ולא נותן לו להתפס לקטנות. הוא יותר מבחין בהם, יותר מרגיש אותם, ויותר שם לב אליהם - אולם הוא לא נעצר בתוכם. החיים שלו גדולים הרבה יותר, והם עצמם מעלים אותו יחד איתם... לכן מצד אחד, ברגע הראשון, 'אורייתא קא מרתחא ביה', אבל תכף ומיד תוך כדי דיבור, מתגבר החכם ו'זמוחל על עלבוננו'.

גם ה'הוי צנוע' מסייע למחול על עלבוננו:

ולא זו בלבד, אלא גם המעלה הראשונה של 'הוי צנוע' מצטרפת יחד בלב החכם ומסייעת לו למחול על עלבוננו. הן כך אמרו חז"ל במסכת מגילה (ט"ו, ב') ובסוף סנהדרין (ק"א, ב'), וכעין זה גם במסכת ראש השנה (י"ז, ב'): "מאי לעטרת צבי ולצפירת תפארה (ישעיהו כ"ה, ה'), לעושים רצונו ומצפים לישועתו, יכול לכל, תלמוד לומר לשאר עמו - למי שמים עצמו כשיריים".

שם בגמרא מדובר על תלמידי החכמים, שנושאים ונותנים במלחמתה של תורה, ועליהם אומרת הגמרא שהם 'משימים עצמם כשיריים'. להיות 'כשיריים' פירושו שהאדם 'משים עצמו כמי שאינו' (חולין פ"ט, ב'), ואכן רק בו התורה מתקיימת (סוטה כ"א, ב'). ומה הכוונה להשים עצמו כמי שאינו?

הביאור הוא כפי שנתבאר לעיל לגבי המידה הראשונה שבשלוש, מידת ה'הוי צנוע', או כלשון הגמרא - 'שייף עייל ושייף נפיק'. שם ביארנו בארוכה ש'צניעות' אין פירושה הצטנעות גרידא אלא כניסה פנימה, למסתורי הנפש, שהאדם מסוגר בתוך עצמיותו שלו ויש לו עולם פנימי שממלא אותו. באותו עולם פנימי הוא חי, ובו הוא שקוע, בלי צורך לחיות את כל הסביבה שמסביבו. כל מה שאומרים סביב - אינו נוגע אליו, והוא יכול להמשיך ולחיות עם הרשות הפרטית שלו במנוחה שלמה של השקט ובטח.

המציאות הזו, יחד עם המידה של 'אריך רוח', מצטרפות שניהם גם יחד בשביל לגרום לחכם להיות 'זמוחל על עלבוננו'. יש לו את החיים שלו, שלא שייכים לכל מה שמבחוץ, והחיים שלו גם גדולים יותר מכל מה שמתרחש בחוץ. העולם לא מתהפך עם כל פגיעה, והעולם בכלל הוא מציאות רוחנית אישית של 'עם ה' אלוקיך', עד שמה כל היתר נוגע אליו. הם בשלהם והוא בשלו, וכמו זר נחשבו לו. כך זוכה החכם להיות אהוב למטה ונחמד למעלה, והיה לו ה' לעטרת צבי ולצפירת תפארה.

מאמר י"ד – התחזקות בברכת מחיה המתים

הקדמה – התכלית של סדרת מאמרים אלו היא להתחזק בתפלה הקבועה שאנו מתפללים בכל יום, ע"י הפנית תשומת הלב לקטעים קצרים שבמעט התבוננות נמצא בהם שייכות גדולה לזמנים המיוחדים שאנו נתונים בהם, וע"י שנאמר אותם ביתר כוונה, יתחזקו ויתיסדו בנפשנו יסודות האמונה. במאמר זה נעסוק בעז"ה בהתחזקות בברכת מחיה המתים.

א. הנה העיסוק בברכת מחיה המתים בזמנה"ז יש לה גוון מיוחד, כאשר יש לצערנו ולאסוננו רבוי גדול של אובדן חיים במלחמה, הצער הנורא של המשפחה, האלמנות והיתומים ושאר קרובי המשפחה וכלל ישראל, ויש להוסיף ע"ז את כל אותם מקרים שאינן קשורים למלחמה בפטירת גברים ונשים צעירים בשיא פריחתם, הלב דומע על כל מקרה בפרט לקרובים החשים יותר את הצער כטבע העולם, והלב מבקש נחמה.

הנה הנחמה היותר אמיתית היא הנחמה בתחית המתים, דהיינו שנעלה בלבבנו את האמת שכל הפרידה מיקירנו היא זמנית בלבד, ובקרוב ממש יחיו המתים וכל מי שיצא מחינו והותיר אותנו בודדים וכואבים יחזור אלינו בב"א. וברכה זו – ברכת מחיה המתים – היא הברכה שתיקנו חז"ל בסדר התפלה הקבועה בכל יום ג"פ, להזכיר שבחו של מקום ב"ה בהיותו מחיה המתים, ובוה תתחזק אמונתנו ביסוד הגדול מיי"ג עיקרי האמונה היסודיים – אָנִי מְאֲמִין בְּאֵמוּנָה שְׁלֵמָה. שְׁתִּהְיֶה תְּחִיַּת הַמֵּתִים כְּעַת שְׁיַעֲלֶה רְצוֹן מֵאֵת הַבּוֹרָא יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה זְכָרוֹ לְעַד וְלָנֶצַח נְצָחִים.

אך כדי שתהא תפלתנו שלמה ואמונתנו מיוסדת על אדני דברי חז"ל הקדושים, יש להתבונן בברכה זו ובגוונים המיוחדים שיש בה כפי הנוסח שתיקנו אנשי כנה"ג.

ב. הנה המתבונן בנוסח התפלה ובמקורות בדברי חז"ל בגמרא ברכות ומגילה ותענית, יראה שברכה זו התיסדה על שני קטבים: האחד הוא התגלות גבורות השם בעולם ובפרט בירידת הגשמים!! ובאמת כך נקראת הברכה בהרבה מקומות בחז"ל – גבורות גשמים. והשני – שבח הקב"ה בתחית המתים, וכך נקראת במקומות רבים – ברכת מחיה המתים.

ובאמת עיקר השבח נראה שהוא על גבורותיו של הקב"ה וכמוש"כ אבודרהם, ותחיית המתים אינה שבח לעצמו, אלא שהיא גילוי היותר גדול של גבורותיו של הקב"ה, שדוחה ומבטל כל סדרי הבריאה וחוקי הטבע, שמצד כל מהלכי הטבע וחוקיו לא שייך כלל להיות תחיה אחר המות באותו הגוף, וכבר טרחו חז"ל בסנהדרין פרק חלק להביא ראיות לתחיה"מ מן התורה, אבל מן הטבע אין לה שורש כלל, וגדולה מזו כתב רש"י שם במשנה שאף האומר יש לתחיה"מ אלא שאין לה מקור מן התורה גם הוא בכלל אלו שאין להם חלק לעוה"ב. (ועיין מש"כ הבאר שבע שם ואכמ"ל).

ג. הנה לפי מצבנו וע"פ מה שכתבנו לעיל שהזכרת היסוד של תחית המתים יש בה גוון של נחמה לנפשות כואבות על אובדן יקיריהן, יש לעמוד על נקודת עומק בכוחות הנפש בענין השבח של "מחיה המתים", כי צריך האדם שיהיו יסודות האמונה מיוסדים אצלו היטב במוחש ממש כדי שזכרון תחית המתים יפעל על נפשו את הפעולה הראויה, וכפי המורגש פעמים אין בעצם הידיעה על תחית המתים כדי לנחם את מי שמתו מוטל לפניו, ויש להעמיק עוד ביסודות נשגבים אלו כדי שיתישבו אצלנו דברי חז"ל כראוי.

ד. והנראה ברור שכוונת חז"ל במה שכללו את השבח של תחית המתים בכלל הגילויים של גבורות השם בעולם, אינו לזכרון וידיעה שכלית בעלמא, אע"פ שגם זה ענין גדול ונכבד, אלא שליסוד זה של תחית המתים יש גילוי בתוך טבע הבריאה בעוה"ז ממש!!! וצא למד בסוגיא דריש פרק חלק העוסקת ביסוד זה של תחית המתים, שמלבד מה שהאריכו חז"ל הקדושים למצוא מקורות לתחית המתים מן התורה, עוד רמזו בכ"מ בסוגיא שיש דוגמתו בעוה"ז, עיי"ש בדף צ' ע"ב: אמר ליה קיסר לרבן גמליאל אמריתו דשכבי חיי הא הוו עפרא ועפרא מי קא חיי, אמרה ליה ברתיה שבקיה ואנא מהדרנא ליה שני יוצרים יש בעירנו אחד יוצר מן המים ואחד יוצר מן הטיט איזה מהן משובח אמר לה זה שיוצר מן המים אמרה לו מן המים צר מן הטיט לא כל שכן, רבי ישמעאל תנא קל וחומר מכלי זכוכית מה כלי זכוכית שעמלן ברוח בשר ודם נשברו יש להן תקנה בשר ודם שברוחו של הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה, ע"כ.

ה. עוד שם בדף צ"א ע"א: אמר ליה ההוא מינא לרבי אמי אמריתו דשכבי חיי והא הוו עפרא ועפרא מי קא חיי אמר ליה אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שאמר לעבדיו לכו ובנו לי פלטרין גדולים במקום שאין מים ועפר הלכו ובנו אותו לימים נפלו אמר להם חזרו ובנו אותו במקום שיש עפר ומים אמרו לו אין אנו יכולין כעס עליהם ואמר להן במקום שאין מים ועפר בניתם עכשיו שיש מים ועפר על אחת כמה וכמה ואם אי אתה מאמין צא לבקעה וראה עכבר שהיום חציו בשר וחציו אדמה למחר השריץ ונעשה כלו בשר שמא תאמר לזמן מרובה עלה להר וראה שהיום אין בו אלא חלזון אחד למחר ירדו גשמים ונתמלא כולו חלזונות, ע"כ, והכוונה כנ"ל שיסוד זה של תחית המתים יש לו גילוי גם בעוה"ז.

ו. עיין במהר"ל בחידושי אגדות שם שביאר וז"ל: בנו לי פטלרין וכו'. נראה פירושו, כי יצירת האדם בבטן אמו שאין תוך בטן האם נחשב מציאות כלל, ועם כל זה יצר הש"י האדם במקום תוהו, כל שכן שיהיה מחיה האדם מן האדמה שאינו מקום תוהו ושם נמצא הכל. וכל הדברים האלו רצו בזה, **כי אף אם לפי הטבע הנהוג קשה לצייר תחיית המתים, אבל תחיית המתים לא יהיה לפי הטבע הנהוג**. ואם לא היה האדם יודע יצירת האדם שנוצר בבטן האם והיה נאמר לו שנוצר בבטן אמו, (היה יותר קשה אליו להאמין ממה שהיו אומרים לו שנברא מן האדמה, כי האדמה יותר מתיחסת שיהיה נברא ממנו כאשר יחיו המתים. **ולפיכך פועל התחיה אינו קשה מצד עצמו רק שהוא שנוי מצד הטבע הנהוג, אבל מצד עצם הפעולה אינו רחוק כלל, עכ"ל**.

הנה מבואר מדבריו שכוונת חז"ל בזה להראות כי פועל התחיה אינו קשה מצד עצמו רק שהוא שנוי מצד הטבע הנהוג, אבל מצד עצם הפעולה אינו רחוק כלל, ולפי המשך דברינו יש להוסיף שחז"ל הק' באו להראות שפעולות מסוג התחיה קצומות באופן מעשי בחיי תבל, ומתוך כך יתאמת בשכל וחושי האדם יסוד האמונה כבר בחיים חיותנו!!

ז. הנה במה שאמרו שם בסוף הענין - עלה להר וראה שהיום אין בו אלא חלזון אחד למחר ירדו גשמים ונתמלא כולו חלזונות, ע"כ, יש רמז נפלא, כי כבר הזכרנו שברכה זו נקראת בחז"ל בשני שמות הרומזים על שני העיקרים עליהם התיסדה - תחית המתים וגילוי גבורות הקב"ה בעולם, גילוי הגבורות מפורש שהוא ע"י הגשמים, ובמאמר חז"ל זה שהבאנו מבואר עוד שבירידת הגשמים עצמם מונח ומתגלה יסוד תחית המתים!!!

ח. הנה באמת המתבונן בנוסח הברכה ימצא שכל הנזכרים בברכה עיקר ענינם במה שמגלים פרטי גבורותיו של הקב"ה בעולם, ובכל אחד המכוון על מצבים שאינם בשליטת האדם, וממילא מתגלה, בהגיעם לתיקונם, שיד ה' היא המנצחת והמתגברת והמושיעה.

ובאר קצת כל אחד בפרטות - ענין **המטר** שהוא ענין **הפרנסה**, ושקולה בזה כתחיית המתים, כדאמרין בגמרא, ועוד כלול בזה שבעצם ירידת המטר בכוח ובעוז נראית גבורת ה', וכמוש"כ אבודרהם.

ותחיית המתים וסמיכת נופלים הם כלל עניני הירידות והנפילות בעוני ושפלות ומיתה שאין אדם יכול להושיעו.

ורפא חולים נמי, שהחולה הוא מד' שצריכים להודות, כמוש"כ תהילים ק"ז - "אוילים מדרך פשעם ומעוונותיהם יתענו, כל אוכל תתעב נפשם ויגיעו עד שערי מוות ויזעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יושיעם, ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם, יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם". ועוד שכל חולי יכול לבוא לכלל פקו"נ, והאדם נמצא בדין וצריך זכות להינצל, כדאמרין בגמרא שבת בדף ל"ב ע"א - אדם יוצא לשוק יהי דומה בעיניו כאילו נמסר לסרדיוט, חש בראשו יהי דומה בעיניו כמי שנתנוהו בקולר, עלה למטה ונפל יהי דומה בעיניו כמי שהעלוהו לגרדום לידון, שכל העולה לגרדום לידון אם יש לו פרקליטין גדולים יצול ואם לאו אינו ניצול, ואלו הן פרקליטיו של אדם תשובה ומעש"ט, ע"כ.

ט. ויש ליחד דברים בעת הזאת לעוד פרט הנזכר בנוסח הברכה מגילוי גבורותיו של הקב"ה, והוא **מתיר אסורים**, אשר בעת הזאת ממש מראה לנו הקב"ה את נוראות הכאב והצער במוחש ממש בהימצא רבים מבני עמנו בשבי האכזר, ועין השכל וריגשות הלב מתמקדות על עצם המציאות הנוראה של היות האדם בשבי ובית האסורים שהוא שקול כמוות ממש כאומרם ז"ל במסכת ב"ב דף ח' ע"ב: אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמור רבנן דפדיון שבויים מצוה רבה היא א"ל דכתיב והיה כי יאמרו אליך אנה נצא ואמרת אליהם כה אמר ה' אשר למות ואשר לחרב ואשר לרעב ואשר לשבי ואמר רבי יוחנן כל המאוחר בפסוק זה קשה מחבירו חרב קשה ממות אי בעית אימא קרא ואי בעית לרעב ואשר אי בעית אימא סברא האי קא מינוול והאי לא קא מינוול ואבע"א קרא יקר בעיני ה' המותה לחסידיו רעב קשה מחרב איבעית אימא סברא האי קא מצטער והאי לא קא מצטער איבעית אימא קרא טובים היו חללי חרב מחללי רעב שבי קשה מכולם דכולהו איתנהו ביה, עכ"ל.

י. אך בעת סערת הנפש בהשתוקקות ופקנות הרבים לשחרור החטופים ויציאתם מבית השבי, אין להתעלם מיסוד היסודות של האמונה היהודית כי **התרת האסור מבית אסוריו היא מפעולות הגבורה השייכות אך ורק לבורא עולם!!!**

כי האמת היא שאין ביד אדם להושיעו, רק ה' לבדו, כמוש"כ שם בתהילים ק"ז "יושבי חשך וצלמוות, אסירי עוני וברזל וכו'... ויכנע בעמל לבם כשלו ואין עוזר, ויזעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יושיעם, יוציאם מחשך וצלמוות ומוסרותיהם ינתק".

הנה לפי המתבאר בנוסח הברכה שכללה את "מתיר אסורים" עם שאר גבורותיו של הקב"ה, שְׁשִׁיאָן הוא תחית המתים שהוא מיי"ג עיקרי האמונה, הרי יש ללמוד **שכל המתעלם או מעלים את גבורות הקב"ה בהצלת האסירים ויציאתם מבית השבי, יש בזה גוון של סטיה מיי"ג עיקרי האמונה**, ולכן כמה יש להתחזק בברכה זו בכל עת ובפרט בעת הזאת, ואף לפרסם ברבים את גבורות השם ולהודיע בכל מקום כי אך ורק יד ה' עשתה זאת, ובכלל זה עוד ע"י ההודאה להשם, כמו שכלל המשורר האהוב לא-לוקיו במזמור ק"ז - יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם, כי שיבר דלתות נחושת ובריחי ברזל גדע".

תורה המידות

פרקי יסוד בעבודת המידות על פי ספר 'אמונה וביטחון' לחזון-איש

שיעורי המשגיח הגאון רבי יונתן אבר שליט"א

לימוד התורה - קשר לבורא והשפעתה על נפש האדם

פרק כ"ג

התאמת דרכי עבודה

בפרקים הקודמים, למדנו את דברי החזו"א על החובה להתאים את דרך העבודה לכל אדם לפי שורשו. באם לא נתאים את הדרך לשורשו של המתחנך, אמר החזו"א, לא די בכך שהיא לא תועיל לו - היא אף תזיק. החזו"א מדמה את פעולת החינוך לאופן פעולת התרופות.

ה'שורש', אשר לפיו צריך להתאים את דרך העבודה הוא: א. היסוד של הנושא עימו מתמודד החניך. ב. תכונות וכוחות הנפש של החניך. על המחנך - ובעצם על כל עובד ה', במה שנוגע לעבודתו האישית - להתעמק ולהבין מהו השורש והסיבה לקושי, ולהתאים אליה את דרך העבודה.¹

החזו"א הביא דוגמא לנזק אפשרי, כאשר דרך העבודה אינה מתאימה לאדם; לימוד המוסר לשפלי נפש. אין חולק על חובת לימוד המוסר. אך כאשר אדם שקוע בגשמיות, עד כדי כך שאי אפשר ללמוד עימו ענייני רוממות, כשאדם כזה ילמד את 'חכמת המוסר' - היא לא תשפיע לו על הנפש. אדרבא, הוא ישתמש בדברי החכמה שיש בתורת המוסר, למצוא חסרונות בסובביו ולהעביר ביקורת על הליכותיהם. מתוך כך, דווקא את עצמו, הוא יראה כצדיק גמור.

שלב הראשון: לימוד התורה בעמל

הפתרון אותו מציע החזו"א לאדם החש בעצמו שיש לו משיכה לענייני גשמיות הוא, "רפואתה בטוחה בעמלה של תורה - ואור התורה מחייה"; כלומר, לימוד תורה בעמל.

בכח עמל התורה לעדן את האדם - וכך בסגולת עמל התורה. על כך בפרק שלפנינו.²

תופעת הניתוק בין הלימוד למעשה

כפי שצוין, בדור זה אנו מתמודדים עם 'תופעה' (חדשה באופן יחסי): גם אנשים העוסקים בתורה, נופלים בעבירות. כביכול, ישנו מין ניתוק מסוים וחוסר השפעה של לימוד התורה על קיום התורה והמצוות. ניתן לראות אנשים הלומדים ועוסקים בתורה שעות

רבות ביום, ועם זאת, עיסוקם בתורה מנותק ממדרגתם בקיום תורה ומצוות.

לצורך ההתמודדות עם תופעה זו, נלמד בדברי הרמח"ל (בספר דרך ה', ובספר דרך עץ חיים), את אופן השפעת התורה על תיקון המידות ועדינות הנפש. מהו 'לימוד תורה', ומה הם התנאים - אשר יתכן וחסרים לנו - בכדי שתשפיע התורה על נפש האדם.

תכלית לימוד התורה

הרמח"ל, בספר דרך ה', עוסק בהתחברות האדם אל הבורא. בתחילת הספר הוא מבאר כיצד דרך קיום המצוות, אשר נמצאים בכל חלק מעשי בחיי האדם, האדם מתחבר לבורא.

במובן זה, הצורך בתלמוד תורה, הינו כדי לדעת את ההלכה - מה הם המצוות וכיצד מקיימים אותם. בחלק ד (פרק ב) הרמח"ל מבאר, כי מלבד זאת, מונח בתלמוד תורה תכלית גדולה לשלימות האדם.

"הנה תלמוד התורה הוא ענין מוכרח, לפי שזולתו אי אפשר להגיע אל המעשה, כי אם לא ידע מה הוא מצווה שיעשה - איך יעשה?"

אמנם זולת כל זה, יש בתלמוד תכלית גדולה לשלמותו של האדם. וכבר הזכרנו הענין בקצרה בחלק ראשון פרק ד, אמנם עתה נאריך יותר."

בח"א (פ"ד) מבאר הרמח"ל, בתכלית האדם וקיום המצוות, יעו"ש. כאן הוא מסביר זאת בפרוט.

הקשר בין הבורא לנבראים

נקדים מספר הקדמות, בכדי לתת תפיסה בדברים.

תחילה, יש להבין, כי הבורא איננו נצרך לבריאה ולנבראים. עלינו לשרש מאיתנו את התחושה, כי אנו העיקר. למרבה הצער, מרוב שהאדם עסוק בעצמו, הוא עלול להגיע למצב, בו הוא רואה את עצמו כעיקר. כביכול, הבורא משרת את הנבראים, ותכלית הבריאה היא לתת להם אפשרות להגיע לעוה"ב.

¹ כך, הן בדרכי העבודה והן בדרכי הלימוד: אדם צריך להתאים לאופיו, לתכונותיו ולמצויאות עימה הוא מתמודד. פעמים שנדרש זמן רב להתנסות, בדרכים שונות, עד אשר אדם מוצא את הדרך הספציפית המתאימה לו.

² זהו שלב ראשוני, הקודם להתעסקות עם תיקון המידות. פעמים ישנה תחושה לאדם, שהוא צריך לתקן את מידותיו קודם שיעסוק בתורה, החזו"א בא לומר, שגישה זו איננה נכונה. בעמל התורה - דהיינו מי שיעמול ללמוד, ללמוד ברציפות, לזכור את הלימוד, בצורה נעימה ונינוחה. הוא ייתן לתורה להשפיע עליו. ובכך יקל לו להתמודד ולהצליח מול המשיכות לגשמיות ולעניינים פחותים. בשלב הבא, אחרי שיקנה עדינות נפש - לימוד המוסר יועיל לו. אכן, האדם, על מורכבותו, אשר יש בו עדינות וגסות יחד, וכן לפעמים הוא 'עמל ואינו עמל' בתורה, צריך לשקול כמה עליו לעסוק בעמל התורה וכמה במוסר. בעז"ה, נדון בכך בפרקים הבאים.

אף שאנו משתמשים בלשונות כגון "חוק הטוב להיטיב", עלינו להבין כי הבריאה איננה דבר מוכרח. היא איננה מגיעה מתוך צורך כלשהוא. משמעות הביטויים הללו, רק בכדי לתת לנו תפיסה ולשבר את אזננו בלבד.

התפיסה ראשונית של 'נברא' צריכה להיות, שהבורא היה קודם הבריאה ויהיה אחר הבריאה.

מתוך כך נבין, שכלל הבריאה כולה והמציאות כולה, נובעת מהשפעה של הבורא. הבורא ברא בריאה - ומתקשר אליה, הוא משפיע עליה את כל קיומה. זהו הקשר בורא - נברא.

ההשפעה הגדולה מכל ההשפעות

הרמח"ל מסביר במהלך הספר את השפעותיו של הבורא על הבריאה, וכיצד הקב"ה קשור ומתחבר לעולם.

המקובלים ובעלי המשל, השתמשו בכמה ביטויים להסביר (לשבר את האוזן), מהי ההשפעה הזו. הם השתמשו בלשון כגון 'צינורות', 'קוים', 'כח הנאצל ממנו'. הכוונה בכולם אחת: ישנו שביל של השפעה המחברת בורא לנברא.

הרמח"ל ממשיך ואומר, כי ישנה השפעה אחת, שהיא למעלה מכל ההשפעות. בלשון המקובלים: למעלה מכל הצינורות והקוים, המחברים בורא - נברא.

"בכלל ההשפעות הנשפעות ממנו, יתברך, לצורך בריותיו, יש השפעה אחת, עליונה מכל ההשפעות, שעניינה הוא היותר יקר ומעולה מכל מה שאפשר שיימצא בנמצאים".

השפעה זו אינה השפעה פרטית. יש בה גילוי של הדבר היקר ביותר הנמצא בעולם נברא, עולם החומר, דבר שאין גבוה ממנו - גילוי מעין מציאותו יתברך:

"והיינו שהוא תכלית מה שאפשר שיימצא בנמצאות, מעין המציאות האמיתית שלו יתברך, ויקר ומעלה מעין אמיתת מעלתו יתברך, והוא הוא מה שמחלק האדון, יתברך שמו, מכבודו ויקרו אל בראויו".

כלומר, המציאות העליונה ביותר שנמצאת בבריאה, היא האצלה של כבודו ית' בתוך הבריאה. חלק/כח של מציאותו נמצא בתוך הבריאה. כך ישנה אפשרות של קשר רוחני בין הנבראים לבורא. קשר עם המציאות שלו. שזו המציאות האמיתית הנמצאת בבריאה בכלל.

[מעין זה ביאר הרמח"ל, בתחילת ספר 'מסילת ישרים': "שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו - שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא".

נתבונן: מהי המשמעות של 'הנאה מזיו השכינה'?

הנאה היא תחושה. תחושה גורמת לחיבור. כאשר נהנים ממשו או מישהו - מתחברים אליו. אם כך, הנאה מזיו השכינה, פירושה: דביקות בבורא - קשר רוחני של הבורא עם הנבראים. מציאות זו של דביקות בבורא, מביאה לאדם הנאה.

אין מציאות גבוהה יותר מכך בבריאה, וממילא אין מצב יותר גבוה שאדם יכול להגיע אליו.

מציאות הקשר עם הבורא - רק דרך התורה

אמנם, אומר הרמח"ל, האופן להתחבר להשפעה של כבוד ומציאותו של הקב"ה, הוא דרך דבר 'נברא' שברא הקב"ה. בלשונות בעלי המשל: יש רק דרך אחת לפתוח את אותו צינור, שמחבר את הבורא לנבראים.

דבר זה הוא - התורה!

"ואמנם, קשר הבורא, יתברך שמו, את השפעתו זאת בענין נברא ממנו, יתברך, לתכלית זו, והוא - התורה".

כבודו של הקב"ה, שהוא מעין מציאותו, נמצא רק בתורה. זו הדרך היחידה להתחבר אליו.

זו נקודה חשובה: המציאות הזו של הקשר עם הקב"ה, ניתנת להיעשות רק על פי התורה. כל צורה אחרת של ניסיונות להתחבר לרוחניות וכדו', שאינם על פי התורה, לא יחברו למציאות הזו.³

ההגיון וההשכלה

הרמח"ל גם מסביר את אופן ההתחברות לתורה:

"וענין זה משתלם בשתי בחינות: בהגיון ובהשכלה".

פירוש דבריו: "הגיון", הוא מה שנקרא 'דע' - בקיאות. "השכלה", פירושה הבנה מעמיקה - עיון.

בהמשך הפרק, הרמח"ל מבאר את אופן ההשפעה דרך לימוד ה'בקיאות' ודרך לימוד ה'עיון'.

ומדגיש הרמח"ל, כי ישנם 'תנאים' לקבל את ההשפעה ולהתחבר למציאות הזו. תנאים בתחום הנלמד, בדרך הלימוד ובהנהגת הלימוד.

במידה והאדם לא ילמד את התורה באופן הנכון - הוא לא ימשוך על עצמו ועל העולם כולו את ההשפעה הנכונה.

בעזה"ת במהלך הפרקים הבאים נלמד את המשך דברי רמח"ל, ואת התנאים אותם הוא מבאר להתחברות עם השפעת הבורא דרך לימוד תורה באופן הנכון.

³ משל לכך, נוכל ללמוד, אם ננסה לחבר תקע אמריקאי לשקע אירופאי. הכח לא יתחבר ולא יעבור. אף שהכח קיים, יש תנאים וצורה להתחבר אליו.

הגיליון השבועי הוקדש לע"נ מו"ר רבי ברוך ב"ר משה ויסבקר זצ"ל

וזאת למודעי!

הדברים נכתבו לפי הבנת הכותב וע"כ, כל טעות, שגיאה או קושי בהבנה יש לתלות בו בלבד. נשמח לקבל כל הערה והארה!

בית ועד'

השיחה השבועית ושיעורי המשגיה שליט"א
מידי שבוע במייל
להצטרפות: 4160846@gmail.com

כל הזכויות שמורות למכון 'ישרים דרכי השם'
להנצחות פניות והערות:
053-31123-76 | 02-567-24-74
y0533112376@gmail.com

מאמרים ותפיסות עומק בעולמם של עמלי תורה

מבית "עין לא ראתה"

עצמיתנו

בקרובי אקדש

הינם ככרובים מעורים ע"ג הארון, וכמש"כ בעה"ט שהכרובים רמז לחברותא שעמלה בתורה הקדו', ואם ארע כזאת בער"ש תרומה בו מתחילים לקרוא את פרשיות המשכן, הרי שהלב מרגיש שיש בזה מעין הבחינה שהיתה בבנית המשכן "בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד", וכדפרש"י שם: "כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתיירא ומתעלה ומתקלס, אם כך באלו, כל שכן ברשעים, וכן הוא אומר (תהלים סח, לו) "נורא אלהים ממקדשיך", אל תקרא ממקדשיך אלא ממקודשיך, עכ"ל.

והביאור במה שתמהנו מדוע הזמן לגבות את חטאם במתן תורה, דוקא בעת הקמת המשכן, יובן לפמש"כ הרמב"ן בריש פר' תרומה שהמשכן היה מקום בו נמשך מעמד הר סיני, ומה שהיה הקול נשמע מבין שני הכרובים, הוא כעין מה ששמענו את דבר ה' מתוך האש, כי הכרובים היו בצבע זהב כדמיון האש, וז"ל: כאשר דבר השם עם ישראל פנים בפנים עשרת הדברות, וצוה אותם על ידי משה קצת מצות... מעתה הנה הם לו לעם והוא להם לאלהים כאשר התנה עמהם מתחלה... ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, והנה הם קדושים ראויים שיהיה בהם מקדש להשרות שכינתו ביניהם. ולכן צוה תחלה על דבר המשכן שיהיה לו בית בתוכם מקודש לשמו, ושם ידבר עם משה... **והנה עקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון...** וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר. וכמו שנא' שם וישכן כבוד ה' על הר סיני, וכת' הן הראנו ה' אלהינו את כבודו... כן כתוב במשכן וכבוד ה' מלא את המשכן... **והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני,** עכ"ל. הנה המשכן המשך לסיני.

ומעתה יובן שמכיון שנדב ואביהוא פגמו בצורה הראויה להשראת השכינה, המחייבת יראה וכבוד, לכן ביום שבו נבנה המשכן, ונקבעה השראת השכינה הזאת לדורי דורים, לימד ה' את כלל ישראל איך צריך להיזהר במורא מקדש, נורא אלקים ממקדשיך, דאין לזכות להשראת שכינה בהעדר כבוד מוחלט.

ובזה יובן שבשנת עיבור שנתקן פגימת הלבנה, נמשך תיקון שובבי"ם גם לפרשיות ת"ת, שבת יקון הפגימה מקבלים הכוח להנציח את השראת השכינה שישאר הכבוד שראינו בהר סיני.

א. שבת פרשת תצוה הינה סיום ימי השובבי"ם ת"ת, כאשר גילה האריז"ל שבשנת העיבור נמשך תיקון ימי שובבים גם אל פרשיות "תרומה תצוה". וצריך להבין הקשר בין הדברים, למה העיבור מרחיב את ימי התשובה גם לפרשיות "תרומה תצוה".

ובשביל לבאר זאת נקדים, להבין שענין של ימי השובבי"ם הוא המהלך שעבר כלל ישראל מעת הירידה למצרים דרך כל תיאור השיעבוד ועבודת פרך (שמות), עשרת המכות (וארא בא) קריעת ים סוף (בשלח), עד למעמד הר סיני (יתרו) ולהכרזת "נעשה ונשמע" (סוף משפטים), וכל זה תהליך פלאי איך שכלל ישראל התרומם ממצב של גלות ושיעבוד במקום שבו יש את שיא המצרים, ערות הארץ, אדמת בני חם, ועד אל עמידתם על גדות הר סיני בחזיונות נבואיים והכרזת נעשה ונשמע שהוא סוד נעלם שמלאכי השרת משתמשים בו.

אמנם חזיונות נבואיים, שנועדו לכל העם באופן כללי, צריך להיזהר שהם ייתפסו ברוממות הדעת נכונה בקרב כל הצופים, ואשר ארע במעמד הר סיני שנדב ואביהוא השיגו השגות נורא נשגבות ונפלאות, "ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו" כלומר, היתה השגתם בקלות ראש מסויימת לפי ערכם, ונגזרה עליהם מיתה באותה שעה, אלא שלא רצה הקב"ה לקלקל את שמחת מעמד הר סיני, ולכן המתין עד שהוקם המשכן ואז מתו נדב ואביהוא כמש"כ בפר' שמיני "בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד", ופרש"י במשפטים בפס' ויחזו את האלקים: "נסתכלו והציצו ונתחייבו מיתה, אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה, והמתין לנדב ואביהוא עד יום חנוכת המשכן... ע"כ. וצריך להבין, הא תינח שלא רצה הקב"ה לערבב את שמחת התורה, אבל מדוע הזמן להפרע מהם הוא בעת חנוכת המשכן.

ואכתוב סנסן מאשר דרשתי במקלות, בער"ש הקודמת, כאשר גלגלה ההשגחה העליונה שאשבות בישיבה המעטירה "קרית מלאכי", והיה זה תיכף עם השמע הבשורה המרה אשר נצחו אראלים את המצוקים, ונרצח בדמי ימיו, בחור הישיבה עלם חמודות, הבה"ח ישי גרטנר הי"ד, וירד יגון קודר על בני הישיבה ועל כל ישראל, איככה פגעה מידת הדין בתוך קודש הקדשים, בבן ישיבה יקר יקרים, שהרי בני הישיבות הקדושות

בלבבי משכן אבנה

א. הזכות לקרוא בתורה את פרשיות המשכן, היא ממשית!

כי כאשר אנו קוראים בתורה את העניינים הללו, אנחנו פועלים אותם הלכה למעשה, שהקריאה מעוררת את הזמן, וכאשר הזכרנו בפרשיות הקודמות, שכאשר קראנו על היציאה מכל מיצרי ושיעבודי מצרים, הרי זה פעל אצלנו יציאה מהמיצרים. וכאשר קראנו על קריעת ים סוף, גם לנו נקרע הים בהשגת דברי התורה המשולים לים, ובפרנסה וזיווגים. ובעת שקראנו על מעמד הר סיני קיבלנו תורה והכרזנו נעשה ונשמע. וכן עתה בעת שקוראים על המשכן ובגדי הכהונה עד מזבח הקטורת אנו זוכים לבנות את המשכן בליבנו, שהוא בהשראת השכינה בתוך לבבות ישראל, וכמו שמסיימת פרשתינו "ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלקים" שהכוונה בתוך לבבינו ממש.

וצריכים להתבונן לא רק איך שבלבבנו פועל משכן ממשי, אלא גם היותנו ככהן גדול הנכנס לפני ולפנים ומשמש לפניו יתב' באימה ויראה, וזהו התוספת של פר' תצוה על פר' תרומה, שהמשכן אינו רק בבית מיוחד ונבדל להשראת שכינתו יתב', אלא בו אנשים נבדלים הלובשים בגדי כהונה מיוחדים לשרת למלך הכבוד. וזהו ששורר בעל החרדים בפיטו, עם התוספת שהוסיף עליו מרן רבי יצחק הוטנר זצ"ל בהיותו בשבי בירדן: "בלבבי משכן אבנה, ובמשכן מזבח אשים לקרני הודו, ולנר תמיד אקח לי את אש העקידה, ולקרבת אקריב לו את נפשי היחידה" כי לא ידע אם יצא משם חי והתכוון לגרוע מכל, וגמר בדעתו למסור נפשו לפני ה', ולעקוד עצמו כקרבת עולה לפניו.

והביטוי הכי גדול להיותנו משמשים במשכן הזה לעבוד לפניו ולשרתו הוא בלימוד התורה, וכאשר כתב הרמב"ם בסוף הל' שמיטה ויובל, "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל מי הבינו מדעו להבדל לעמוד לפני יי לשרתו ולעובדו לדעה את ה'... הרי זה נתקדש קודש קדשים ויהיה ה' חלקו..." עכ"ל. כי בכוח לימוד התורה אנו נעשים ככהנים משרתים לפני ה', שנא' "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו", לכן עמלי תורה ככהנים.

וממילא מכאן ואילך, עלינו להזהר במשכן שנבנה כאן בתוך לבבנו, שלא יהיה ח"ו שום דבר חולין וכ"ש לא דבר איסור או טומאה, שיבטל את קדושתו ותיפקודו הראוי לו, כי אוי ואבוי למכניס דברים טמאים לתוך לבבו הנועד להיות מקדש להי"ת, ומפורש בנפש החיים אזהרה זו (שער א' פ"ד): "...וזאת תורת האדם כל איש ישראל אל יאמר בלבו ח"ו, כי מה אני ומה כחי לפעול במעשי השפלים שום ענין בעולם, אמנם יבין וידע

ויקבע במחשבות לבו, שכל פרטי מעשיו ודבוריו ומחשבותיו כל עת ורגע לא נאבדו ח"ו. ומה רבו מעשיו ומאד גדלו ורמו, בשומו על לבו על מעשיו אשר לא טובים ח"ו עד היכן המה מגיעים לקלקל ולהרוס בחטא קל ח"ו הרבה יותר ממה שהחריב נבוכדנצר וטיטוס. כי הם לא עשו שום פגם וקלקול כלל למעלה, כי לא להם חלק ושורש בעולמות העליונים שיהו יכולים לנגוע שם כלל במעשיהן. רק שבחטאינו נתמעט ותש כביכול כח גבורה של מעלה. וטמאנו כביכול המקדש העליון, ועי"ז היה להם כח לנבוכדנצר וטיטוס להחריב המקדש של מטה המכוון נגד המקדש של מעלה... עכ"ל.

ומסיים הנפה"ח: "גם על זאת יחרד לב האדם מעם הקדש שהוא כולל בתבניתו כל הכחות והעולמות... שהן המה הקדש והמקדש העליון, והלב של האדם אמצעייתא דגופא... **א"כ בעת אשר יתור האדם לחשוב בלבבו מחשבה אשר לא טהורה...** הרי הוא מכניס סמל הקנאה בבית קודש הקדשים העליון נורא בעולמות העליונים הקדושים ח"ו. ומגביר ר"ל כחות הטומאה והסט"א בבית קדש הקדשים העליון, הרבה יותר ויותר ממה שנגרם התגברות כח הטומאה ע"י טיטוס..."

ונחשוב ציור אילו היינו מצווים לבנות משכן פרטי, כמו סוכה, וכל אחד היה בונה בחצירו משכן עם כליו כפי מה שחננו ה', ובכל יום היה מטיב את הנרות ומעלה לחם הפנים בשולחן, וביו"כ היה כ"א נכנס לקה"ק הפרטי שלו ובודק אם הכרובים שם מעורים, או ח"ו פונים אל הבית. ואז היו עושים מעין מה שעושים בליל יו"ט ראשון דסוכות "סיור סוכות", לראות איזה משכן הכי יפה, מה היו מגיבים אילו באחד מהמשכנות ימצאו על השולחן הטהור שיירי פיצה ופלאפל, ובמנורה אין נרות רק עומד שם להטענה פלאפון לא כשר... ובתוך קה"ק היו רואים שתלה תמונות תועבה ר"ל, הרי היו קורעים לגזרים את האיש הטמא והשפל שאיננו מהסס לטמא ולהרוס את משכן ה' שלו.

אבל הרי זה מה שקורה, כאשר אדם מכניס אל ליבו חשקים ותאוות מכל אשר מציע הרחוב השפל והרדוד, וכ"ש השוטה שחושף את עצמו למדיה הנוראה, זה מחולל חורבן אל תוך משכן לבבו וכדאי ביזיון וקצף, וכמו שעל חורבן המקדש נבנה מסגד הישמעאלים ימ"ש, כך החורבנות הפרטיים שבלבבות, הביאו רח"ל את פרעות הישמעאלים, וכעת שנשלם שובבי"ם ת"ת, חזר ונבנה בלבבות משכן ה', והיו לכסא שלם אשר בהם יתפשט שפע הא"ס ב"ה, ותיכף יסור האיום הישמעאלי, וילכו ויתחזקו כל בית ישראל בתשובה שלימה, עדי יזכו לבנין שלם.

ומעתה א"ש, דהתוספתא (שלא דיבר כלום על משלוח מנות) לא חקר רק על משתה ושמחה, וממילא הא דמשלוח מנות בהא תליא, דהחייב במשתה חייב במשלוח מנות כנ"ל, ולפי"ז המחמיר להרבות בשמחה, יתנהג ג"כ לשלוח מנות, ולא יאחז החבל בשני ראשין להתענג נפשו ולא יתהנה אחרים, ומי שלבו רע להנות אחרים לא ירבו במשתה ושמחה לעצמו ג"כ, והיינו דמסיים (רמ"א) וטוב לב שאין לבו רעה להנות אחרים משתה תמיד, מקבל עליו חומרת הפוסקים, וק"ל. עכד"ק של הכת"ס.

ג. והנה הסעיף הזה העוסק בענין פורים קטן הוא סוף חלק אורח חיים בשו"ע, וסיים הרמ"א את החלק הזה בדין הסעודה של פורים קטן, וז"ל: יש אומרים, שחייב להרבות במשתה ושמחה בי"ד שבאדר ראשון (טור בשם הרי"ף), ואין נוהגין כן, מ"מ ירבה קצת בסעודה כדי לצאת ידי המחמירים, "וטוב לב משתה תמיד" (משלי ט"ו, ט"ו), עכ"ל. וידועים דברי החיד"א שכתב שהרמ"א רצה לסיים מעין הפתיחה שבסעי' הראשון באורח חיים כתב: "שויתי ה' לנגדי תמיד" הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים...". לכן רצה הרמ"א לסיים דבריו מעין הפתיחה, והמליץ ע"ז את נוסח התפילה - "תמידים" כסדרן, היינו שצריך קודם כל שויתי ה' לנגדי תמיד, ואז לא ינזק אם יהיה בגדר טוב לב משתה תמיד.

ויתכן לומר, דכל ענינו של פורים הוא לראות את הי"ת בתוך ההסתר, להבין שכל דבר שקורה הוא בתכנית מסודרת וברורה הידועה לו יתב', שהרי זה כל המאורעות של המגילה שלבסוף מצטרפים לסיפור עם מהלך אחיד, וזהו שאמר הבעש"ט שמה שהקורה את המגילה למפרע לא יצא, מפני שהאומר שרק אז "למפרע" היה כזה נס, לא יצא, כי צריך להכיר שזה כל המהלך בכל דור ודור שהכל מכוון בתכנית מסודרת ומתוכננת מראש. ומעתה נוכל לומר שמכיון שסיבת המשתה והשמחה של ימי הפורים הוא על נס המגילה (כנודע מדברי הקדמונים שלכן יש לסעוד את הסעודה של פורים תיכף בשחרית להמשיך את אור המגילה, ואשר לכאן זה הסיבה שאין חוגגים כ"כ בפורים קטן כי בלא קריאת המגילה לא שייך את כל המשתה והשמחה), מ"מ ע"י שיחיה במהלך של שויתי ה' לנגדי תמיד, אזי ממילא יראה בכל פרט ופרט ממה שקורה כאן, שהכל משמים, ואז יוכל להיות טוב לב משתה תמיד, כי כל הזמן יהיה סביב הודאה להי"ת, וכל אכילתו ושתייתו יהיו מתוך הרגשת ההודאה להי"ת.

א. ביום ו' לפר' תצוה י"ד בו, ובש"ק ט"ו בו, יחולו ימי פורים קטן, ובהגדרת הימים הללו מלבד איסור מספד ותענית, מצינו בפוסקים שחייבו גם להרבות בסעודה קצת, ובאמת בפסקי מהרי"ל ובלבוש כתבו הלשון שהם ימי משתה ושמחה, ונודעו דברי החת"ס שיש חיוב מדאורייתא לחוג את ימי פורים קטן, משום שעל החיוב מדאורייתא להודות על הנס אין את הדין של סמיכת גאולה לגאולה לסמוך את פורים לפסח, וממילא יש ע"ז את הדין של זריזין מקדימין, לציין הנס באדר הראשון.

וז"ל החתם סופר (שו"ת סי' רח): "...דאפי' חנוכה ופורים שהוא מדרבנן היינו איכות וכמות הזכרון ההוא כגון קריאת המגילה ומשלוח מנות... אבל לעשות שום זכר לנס הוא מדאורייתא... ובזה נתיישב לי מ"ט וסברא לאסור בהספד ותענית בי"ד וט"ו שבאדר הראשון ממ"נ אם אין עושין אותו פורים ממש מה ענין לאסור בהספד ותענית, והנה בלאו הנ"ל צ"ע מה ראו באמת לקבוע פורים בשני משום מסמך גאולה לגאולה עדיף, הלא זריזין מקדימין למצות ואין מעבירין על המצות עדיף מלעשות מצוה מן המובחר, כדכ' בשו"ת רידב"ז" וא"כ קשה שהיה צריך לעשות פורים גדול באדר ראשון, אלא התירוץ הוא, שדין זריזין מקדימין יש רק בחיוב ומצוה, "אבל דבר שמקבלים עלינו מעצמינו, לא שייך זריזין מקדימין וטוב לקבוע ביום המובחר, ולכן פורים קטן נעשה באדר ראשון, כי עכ"פ מדאורי' מחויבים לעשות שום זכר עכ"פ לאסור בהספד ותענית... אך מה שהוספנו אנחנו מגילה ושמחה ומשלוח"מ אנחנו קובעים ביום המובחר בשני למיסמך גאולה לגאולה...".

ב. ובא בנו הכתב סופר והוסיף על דברי אביו הגדול, שיש גם ענין בפורים קטן להביא משלוח מנות, דהנה בב"י הביא בשם הר"ן של"צ להביא משלוח מנות בפורים קטן, דאחרי שכתב שקרוב הדבר להרבות בסעודה בי"ד שבאדר ראשון, כתב: אבל לענין משלוח מנות כיון דדמו למתנות לאביונים דליתנהו אלא בשני, משמע נמי דמשלוח מנות אינו אלא בשני, ע"כ דברי הב"י, אבל הכת"ס (תצוה, ד"ה הרמ"א) כתב: "לולי דברי הר"ן היה נ"ל לומר, ע"פ שמסבירים דמשלוח מנות שייך לסעודה כרעים האהובים בעת שמחתם יושבים ואוכלים משלחים זה לזה מתוך הסעודה כן הדבר הזה, ובאמת מבואר בשו"ע דמי שאינו סועד לעצמו אינו מחויב לשלוח מנות, היינו טעמא כי הטעם הנ"ל הוא העיקר, והטעם הזה שייך למשתה ושמחה.

טעם שבת (8)

שירגיש כל איש ישראל בעצמו שפע אלהי, ואור פניו כי רציתו, ושמחה יתירה שנופל עליו בלי מתכוין מיד בהכנסת השבת, וליל של שבת כולה אור ועוז וחדוה במקומינו, בלתי ספק שאי"ז רק ניצוץ האור והשמחה המבהיק ממקום שהנבואה יוצאת משם, שאע"פ שאין לנו לא נביא ולא חוזה, ואנחנו על אדמה טמאה, עם כ"ז לא עזב חסדו ואמתו להשפיע עלינו אור אלקים מידי שבת בשבתו, ובפרט אנחנו עיפי הגלות המר הזה אנו מוצאים מרגוע לנפשינו ביום הקדוש הזה, ובזה נתברר לנו ברור גמור שאין אחריו ספק כי תורתנו תורת אמת, עכ"ל.

א"כ ברור בדבריו שההופעה של השבת מראה למקבלה תיכף בכניסתה פנים של נעימות וקדושה, עד שצריך להרגיש שמחה יתירה הנופלת עליו, ואשר נותנת לנפשו מרגוע וריענון מקושי הגלות המרה ומתמלא באור פני ה' ובעוז וחדוה שבמקומו. [ואי"ז נוגע לפלוגתת האבן עזרא והרמב"ן בפסוק 'ויברך אלוקים' דהאב"ע כתב: ... וביום הזה תתחדש בגופות דמות כח בתולדות ובנשמות כח ההכרה והשכל, עכ"ל. והרמב"ן השיג עליו שדברו נכון למאמינים בו כי אי"ז מושג בהרגש לאנשים, עכ"ל. דכל פלוגתתם רק האם יש מציאות תוספת כוח בגוף או השגה יותר גבוהה מצד כוח הנשמה, אבל פשיטא דתרוייהו מודו לספר החיים הנ"ל דקדושה שמחה ומרגוע יכול כל אחד להרגיש כי זהו עצם מציאות ה"שבת"].

ג. וכ"כ ה"חיי אדם" (בספר זכרו תורת משה) וז"ל: "יכול האדם להתבונן ולראות כי כאשר יכוין האדם את דעתו ותהיה יראת ה' בלבו באמת, ויהיו מעשיו רצויים אז ודאי לאחר שטבל בער"ש בכוונה רצויה לקבל קדושת שבת, יבין בדעתו שנתוסף לו נשמה יתירה כי ירגיש בנפשו יראת הרוממות שבאה לו עד שתבער בו אהבת ויראת ה', וזה בדוק ומנוסה מכמה אנשים כמה פעמים, בלא שום ספק". עכ"ל. ומרן הגר"א לופיאן זצ"ל הביאו בשיחה ואמר לפי תומו שהוא מרגיש כן כמה פעמים.

ומספרים שהגרף פוטוצקי, עוד לפני שהתגייר, מדי שבת עם כניסתה היתה התלהבות פושטת בלבו, והוא חש בערה של ממש מבלי להבין מה הדבר. כיון שכך, היה מסתובב אנה ואנה חסר מנוחה כשהוא שואג בשפת אמו הפולנית: "צו טה שא סובוטה". (מהי טיבה של השבת?) שאמנם, נשמתו הגדולה חשה בהיותו עדיין גוי הרגשה פנימית סמויה שלא יכול היה למצוא לה מילים, מכח סגוליותה של השבת שפעם בו בטבע. ויהי רצון שעבודת השובבי"ם ת"ת תשפ"ד יעלה לפניו יתב' לרצון, ונזכה לחוש טעם השבת, הן בלימוד התורה דשבת, והן בתפילות דשבת, ואף אכילת ושינת השבת יתקדשו כרצון ה'.

א. השבוע לסיום שובבי"ם ת"ת נחתום את מאמרי השבת. ולסיום, נדבר על השאלה האם שייך שאנו נחוש את הטעם של השבת?? דהנה חז"ל אומרים "מתנה" טובה יש לי בבית גנזי, ובכל שבוע זוכה האדם ל"מתנה" מהקב"ה, מתנה זו שבת קודש שמה, המתנה נשלחת מהי"ת עד אלינו בכל סוף שבוע, אך נבדוק נא, למשל את השבת האחרונה שביקרה בבתינו, האם קבלנו את כל חבילת המתנה בשלימות, שמא חלק ממנה לא הגיע אלינו? ואף מה שהגיע אלינו האם השתמשנו בו כיאות?

ובאמת אם נתבונן נראה דלאו דוקא אצל חילונים, אלא גם אצל שומרי מצוות יתכן ח"ו שמתנת השבת לא מגיעה אליהם כלל, זאת אומרת הם יקיימו קידוש וג' סעודות, וישמרו לבל יעברו על ל"ט אבות מלאכה, וכלל איסורי דרבנן כגון מוקצה ושאר שבותים, אבל לגוף מתנת השבת לא הגיעו כלל, הכיצד?

ראשית צריך לברר לשון 'מתנה' מאי משמע? לכאורה לכנות דבר כ'מתנה' יתכן רק אם זה דבר נעים בכל המכלול שלו, כי מי שחושב שמתנת השבת היא לעלמא דאתי, וכביכול כאן בעוה"ז יש לו הגבלות ואיסורים המכבידים על נוחות חייו, ורק לעתיד לבא יקבל שכר, אין זה נקרא 'מתנה' בשום פנים ואופן! אפשר אולי לקרוא לזה 'זיכור' לעתיד או 'נסיון' לרוממו, אבל א"א לכנות דבר כזה כ'מתנה'. ומצינו גם מבחינה הלכתית שא"א לזכות לעבד שחרור אם הוא מפסיד את אכילת התרומה וכדו' כי באמת שם 'מתנה' ו'זכיה' נופל רק על דבר שיש בו זכות מכל צד שהוא ואין בו שום חובה או הפסד.

ב. ובאמת יהיה מי שיתפלל וכי מי התחייב לנו שהשבת צריכה לתת לאדם איזו נעימות או שינוי תחושתית? ברם בלשון מנחה דשבת נא': "מנוחת אהבה ונדבה, מנוחת אמת ואמונה, מנוחת שלום ושלוחה והשקט ובטח, מנוחה שלימה שאתה רוצה בה, יכירו בניך וידעו כי מאיתך היא מנוחתם, ועל מנוחתם יקדישו את שמך". ומשמע מריבוי אופני המנוחה הנזכרים כאן דמיירי במנוחה כוללת בכל המובנים, בגוף ונפש, ברוח ונשמה.

ומצינו ראינו לאחד קדוש מדבר, הלא הוא אחי המהר"ל בספר החיים, שראה את שינוי ההרגשה בכניסת השבת כדבר ברור המורגש אצל כל אחד ואחד, והוא מתאר זאת כדבר מושג וידוע לכל, עד שהוא מגדיר זאת כהוכחה שהתורה מן השמים! וז"ל (פרנסה וכלכלה פ"ו): "ומאהבת ה' יתברך את עמו ישראל וכדי להסיר מלבם כל ספק, נתן את שבת קדשו שהוא אות ברית בינו ובינינו, ובמנוחתינו לא ישכנו ערלים, במה

חנוך לנער

הפרשה והמועדים בהיבט חינוכי
מפי הרה"ג חנוך דרורי שליט"א

גליון 40 | פרשת תצוה

"תוכו כנור"

ויש לו "זר זהב סביב" - כתר על ראשו" (תפארת שמשון)
אין ספק שמשל זה אינו בא להוריד כלום מחשיבותו של מזבח החיצון ובוודאי גם לא מהצורך גם בחיצוניות וכפי שקראתי בשם ה"בני יששכר" שכותב דהתיבה "ישראל" מורכבת משתי תיבות ה-אותיות "ראש" שהם הפנימיות של תיבת ישראל (ו"ראש" היינו פנימיות - מחשבה) ותיבת "לי" שהם האותיות המקיפות את ה"ראש", וכאשר משלבים יחד את שני הדברים הללו, מתהווה מהם "ישראל" - יהודי אמיתי יהודי שלם! וזה מה שאמר הכתוב ועשו "לי" מקדש, כלומר האדם זקוק לחיצוניות שייראה כיהודי, שאם לא כן לעולם לא יאמץ לעצמו חזות יהודית, שהרי מי יכול להעיד על עצמו שהוא מושלם בפנימיות, ואולם, בד בבד, יחד עם החיצוניות, חייב הוא לדעת שהעיקר הוא ושכנתי "בתוכם" משכנו של הקב"ה אינו בחיצוניות לבד, הקב"ה רוצה בפנימיות!

הרב וולבה זצ"ל כותב על דברי "חובת הלבבות" (בשער הפרישות): "עושים בטנם אלוהיהם. ותורתם מלבושיהם. ומוסרם חיזוק משכניהם. ותועים במצולות הסכלות, שבים במרוצות העצלה, עמוסים במעמסות התאוות, ומבקשים גמול העובדים במעשה העוברים, ומדרגות הצדיקים במנהגי הרשעים". כלומר, העולם מתפתח, אנו מרבים לנצל אוצרות הטבע לנוחיות החיים, וכל זה על חשבון האדם עצמו. כי העולם מפנה את המבט החוצה, ופנימיות האדם עצמו הולכת ומצטמצמת, הולכת ומתדלדלת.. הרי השאיפה הבלעדית לתקן עולם מבחוץ, מבלי להסיר את הרע שבפנים האדם - לא רק שאינה מתקנת הרע משורשו אלא היא עוד מחריבה את האדם עצמו. - כל אדם מחפש חוויות גדולות מחוצה לו, הוא מקווה כי חוויה גדולה מאד תרומם אותו ותבטל הקטנוניות שבליבו. ממשיך הרב וולבה ומספר: בדידי הוה עובדא - הייתי פעם על הר גבוה מאד. בעומדי על הפסגה ובהסתכלי בנוף העצום מסביב, הרים עטופי שלג מימי בראשית, מרחב מרהיב עין, אמרתי לעצמי: במעמד כזה בוודאי מתבטלות בקרבי כל המידות הקטנטנות, כל הקפידות היום יומיות - כל זה בוודאי בטל מעתה ונפל ממני כבגד בלוי, ולא יחזור עוד לליבי, ומעתה אהגה רק דברים גדולים ואמיתיים! ובו ברגע מששתי בעצמי אם

באחת הישיבות הקטנות המפארות את עולם התורה, ניגש בחור בשיעור ב' למגיד שיעור ובפיו שאלה, הרב, הוא שאל, אני חייב להגיע לתוצאה הכי טובה במבחן? זה מאד קשה לי, אני צריך בשביל זה להשקיע מאמצים רבים וזה יוצר אצלי לחץ גדול מאד. אני עם כאבי ראש עזים, לא מצליח להירדם בלילות, חוסר תאבון, ועוד..? המג"ש השיב לו בשאלה למה לדעתך צריך להגיע לציון הכי גבוה? ענה לו הבחור: אני חושש שהמעמד החברתי שלי ירד, אם לא אצליח להגיע לתוצאות הנכונות..

"ועשית מזבח מקטר קטורת עצי שטים תעשה אתו" (פרק ל' א) וברמב"ן: "הנה מזבח הקטרת מן הכלים הפנימיים היה ראוי שיזכירונו עם השולחן והמנורה שהוא מונח עמם וכן הזכירם במעשה בפרשת ויקהל (להלן לז' כה) אבל הטעם להזכירו כאן אחר המשכן וכל כליו והקורבנות בעבור שאמר בתשלום הכל ונקדש בכבודי (לעיל כט' מג) ושכנתי בתוך בני ישראל (שם מה) אמר כי עוד יתחייב להם שיעשו מזבח מקטר קטורת להקטיר לכבוד השם"

וכתב הרב פינקוס זצ"ל: "לפני כארבעים שנה שמעתי מדרשן אחד רעיון נפלא, אנו מוצאים שבבית המקדש היו שני מזבחות, המזבח החיצון והמזבח הפנימי, המזבח החיצון הוא עשוי מאבנים ומנחושת והמזבח הפנימי היה עשוי מזהב. על המזבח החיצון הקריבו קורבנות ואילו על המזבח הפנימי הקטירו קטורת, ריח נפלא. כמו כן למזבח הפנימי היה זר זהב, כתר, ואילו למזבח החיצון לא היה כתר. מה כל זה בא לרמז לנו? ישנם שני סוגי בני אדם, יש אדם שהוא כמו מזבח החיצון, כל עבודת ד' שלו היא בבחינת הקרבת קורבנות, כשהוא קם בבוקר לתפילה - זוהי הקרבת קרבן עבורו.. כל כך היה קשה לו להגיע.. כל מצוה שהוא עושה, זו בחינת קרבן, תמיד הוא שופך דם, כל חייו מסירות נפש אחת גדולה. מדוע? מפני שכל מעשיו נעשים רק בחיצוניות ללא שום פנימיות, הוא כביכול מזבח החיצון. אדם כזה בנוי מאבנים פשוטות, לא מזהב טהור. וגם אין לו כתר. ישנו לעומתו אדם אחר שהוא בבחינת מזבח הפנימי, כל מה שהוא עושה נעשה עם פנימיות, הוא כלל אינו מקריב קורבנות, אדרבה, אצלו התפילה מתוקה - שבת קודש היא דבר נעים ונפלא, הכל מתוק, הכל ריח טוב, אדם כזה כביכול עשוי זהב טהור,

אמנם השתניתי והייתי לאיש אחר - ונוכחתי לדעת, כי בפנימיותי לא השתנה מאומה, נשארתי אותו אדם קטן שהייתי, רק החוויה הגדולה של נוף נהדר זה חיפתה לרגע על הקטנוניות שבקרבי! הוא הוא האדם, אם יעלה לשמים שיאו, וראשו לעב יגיע בחוויה חיצונית - תמיד הוא נשאר אותו האדם, בעל אותן המידות והיצרים, ואיה תיקון האדם, ואיה תיקון העולם?.. (עולם הידידות)

במקום מדוע אתה לא מתפלל? נבדוק מהי תפילה בשבילו! במקום למה אתה לא לומד? ננסה להבין איך הוא מבין את חשיבות הלימוד! משפטים כמו - מה יהיה עם העתיד שלך? אתה עושה לעצמך בושות, כך לא תצליח להגיע לשיבה טובה.. או, גם על דרך החיוב, אם תלמד טוב תצליח, יש לך יכולת לגדול גדול בישראל.. מבלי להכניס את פנימיות הדברים, משאירים את הילדים והנערים בחיצוניות של הדברים.

וכפי שכתב הרב דסלר זצ"ל: "יש העושים מעשים גדולים מפני שהורגלו והתחנכו בהם, אבל בפנימיותם - בקרב ליבם - אין להם שאיפה לדברים ההם, והסיבה היא, שליבם אינו מבין את ערכם האמיתי של המעשים, זה שאמר הכתוב: "סביב רשעים יתהלכון" (תהילים י"ב ט) פירוש, גם בעשותם את הטוב, לא יגיעו אל הנקודה המרכזית שבליבם, אלא סביב ילכו, וכל כך למה? - מפני: "כרום זלות לבני אדם" (שם) ופירשו רז"ל (ברכות ו' ע"ב) "דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם", כי הזלזול בערכי העניינים מרחיק אותם מליבם, מכאן, שהדרך היחידה בה מגיע האדם במעשיו אל פנימיות ליבו - אל עצמיותו האמיתית - הוא שישלב אל ליבו את חשיבות ורוממות העניינים הרוחניים.. בדברים גדולים אינה ניכרת המדרגה האמיתית של פנימיות האדם, שכן הרבה התלהבות חיצונית עושה, אבל בדברים קטנים שלכאורה אין להם ערך וחשיבות, דווקא בהם מתגלה פנימיותו של האדם, היא מדרגתו האמיתית... דורנו הוא בוודאי דור עקבתא דמשיחא, אשר עליו אמרו רז"ל (משנה אחרונה בסוטה) "והאמת תהא נעדרת". דורנו הוא דור חיצוני, הדבק בחיצוניות בלי תוכן פנימי, דור שכל טובותיו, - שלא לשמה, דור שכל עולמו - תיאטרון, וכל מעשיו - משחקים, דור שכל מחשבותיו - דמיון, והשגת המציאות האמיתית נעדרת ממנו, בדור אשר כזה, כל העולם כולו - בית חולי נפש, אשר בדמיונות ידבקו ויחשבו. ומי המה הרופאים בבית החולים הנורא הזה? - החולים בעצמם! הן, שכלם מטושטש, ודעתם מבולבלת, והסביבה מלאה שגעון, האם לחולי נפש יאמרו "צאו ורפאו את עצמכם"? מה נורא המצב! אין לנו אלא לדרוש ולתור אחרי נקודת האמת - ניצוץ הפנימי שישנו בליבו של כל אחד מישראל, ונמצאנו בעזרת ה' אם נתחזק בכל כוחנו.. אדם שמסתפק בחיצוניות, די לו במה שמתחנך והורגל בו, ואינו שואף לפנימיות, אדרבא, החיצוניות תפריעהו, כי תטעה אותו ותכסה על חסרונותיו, והוא בסכנה שלא יעלה במדרגות לעולם, וביאר הגרנצ"פ זצ"ל, שכל מה שמגיע לאדם

מסביבתו על ידי חינוך ולימוד וחקיו - ואפילו עד מסירות נפש ועד בכלל - אינו אלא חיצוניות, ולא מדרגת האדם האמיתית, ומה היא מדרגתו? כשמתגבר על יצרו בדבר שלא למד מאחרים - בדבר ששם הוא נלחם נגד יצרו הפנימי. (מכתב מאליהו, ח"ג עמ' 511)

לא קל להגיע בדרגות גבוהות להפריד בין חיצוניות לפנימיות, אנשים בעלי קומה ידעו בחינוכם להבחין בדקויות הנכונות..

רבי יששכר מאיר זצ"ל שהיה תלמידו של הרב דסלר ואת תורתו יצק בישיבת הנגב, חשש מתחפושות רוחניות, וממה שכינה "תיאטרון רוחני" לא פחות ממצב של ירידה ברוחניות. היו בחורים שהקפידו להתעטף בטלית קטן גם בשנתם, המקור היחיד לחשיבות ההנהגה הזו הוא בכתבי האריז"ל, אולם דעתו של ר' יששכר מאיר לא הייתה נוחה בהנהגה זו, סבר, שבחור הפותח את כתביו הקדושים של האריז"ל ויונק מהם הנהגות למעשה, עלול להתבלבל בין הלכות השייכות אליו לבין הקפדות המסורות רק לבעלי מדרגה גבוהה, ובאותו מידה שחשוב שבחור יידע מהי מדרגתו, חשוב שיידע מה אינה מדרגתו! גם מורו ורבו הרב דסלר זצ"ל חניך האסכולה הקלמאית סלד מתחפושות בעבודת השם, אדם הבוחן דברים במבט חיצוני וגלוי, עשוי לראות בלבישת טלית קטן בשינה, הפרזה שולית וחסרת משמעות, אולם רבי יששכר מאיר המחנך הגדול, השקיף אל רבדיו הפנימיים של כל מעשה, וסבר כי גם סטיה קלה לכיוון של הגזמה, אם היא נובעת מתהליך של "ביקוש" שיטתי, עלולה ליצור בלבול מושגים בנפש בחור צעיר ולגרום לו להתמקד בנושאים חסרי משמעות להתפתחות.. (אחרי במדבר, פרקים ממסע חייו של הגאון האדיר רבי יששכר מאיר זצ"ל עמ' 922)

כשהפנימיות מלאה באופן הנכון, אזי לחיצוניות יש מעמד אחר.. כש "החפץ חיים" היה למעלה מכן תשעים, הוא נסע לוורשא כדי להשפיע על שר החינוך שיבטל גזירת לימודי חול ב"חדרים", החפץ חיים מעולם לא לבש איצטלא דרבנן, אלא היה לבוש כיהודי פשוט, הוא דיבר אל שר החינוך באידיש, וכאשר מלוויו רצו לתרגם דבריו לפולנית, רמז להם השר שכבר הבין את כוונת הח"ח, והבטיח שיבטל את הגזירה, ואמנם קיים את הבטחתו, כשנפרד הח"ח ממנו ברח אותו, והפולני הקשוח פרץ בבכי נרגש לשמע ברכת החפץ חיים..

תחפוש רוחנית.. חיצוניות נעדרת אמת.. תלויה רבות בדוגמא האישית שלנו ובחינוכנו באופן הראוי לכך.. שנזכה..

המידות השבורות של הארון ומידת הענוה

הדרך לרכישת מידות טובות עוברת בדרך כלל דרך מעשים טובים. כדברי החינוך המפורסמים "אחרי המעשים נמשכים הלבבות". (בספר "המח" של ד"ר ריצ'ארד רסטק, ספר העוסק בסקירת מחקרי מח, ישנו פרק שכותרתו: "עשה פרצוף שמח", בפרק זה טוענים חוקרים שלא רק כאשר אדם שמח פניו מביעים שמחה, אלא שאם יעשה פרצוף שמח ישפיע הדבר על הרגשתו הפנימית ו...ישמח. הוא שאמר החינוך "אחרי המעשים נמשכים הלבבות").

פסגת המידות היא מידת הענוה, מידה זו נמצאת בראש הסולם של רבי פנחס בן יאיר, (אמנם מעליה נמצאת מידת הקדושה אך מידה זו, אומר רמח"ל, אי אפשר להגיע אליה על ידי מעשי האדם והשתדלותו גרידא, יש לקבלה מלמעלה כמו שאומר רמח"ל שמידה זו "תחילתה השתדלות וסופה מתנה, אדם מקדש עצמו מעט מלמטה, מקדשים אותו הרבה מלמעלה". כך שהגבוהה במידות אליה יכול האדם להגיע בהשתדלותו היא מידת הענוה).

ומידה זו, הנאה כל כך, מידה בה שיבחה התורה את משה רבנו, וכן את אברהם אבינו ואת דוד המלך ועוד. לא פועל בה הכלל הנ"ל ש"אחרי המעשים נמשכים הלבבות". כך שאם בכל מידה יש עצה כיצד לרכשה - התנהג בדרכי המידה והיא תהפוך לטבע, במידת הענוה אין את העצה הזו. שכך כותב רמח"ל בפרק כ"ב במסילת ישרים: "כי בתחילה צריך שיהיה האדם עניו במחשבתו. ואחר כך יתנהג בדרכי הענוים. כי אם לא יהיה עניו בדעתו וירצה להיות עניו במעשה, לא יהיה אלא מן הענוים המדומים והרעים... שהם מכלל הצבועים אשר אין בעולם רע מהם".

גילויי ענוה נובעים בדרך כלל מגאווה, העניו האמתי מסתיר גם ובעיקר את עובדת היותו עניו.

אשר על כן נשאל איך מגיע האדם למידה יקרה זו.

לשם כך יש להגדירה תחילה.

ענוה אינה, כפי שאולי יחשבו כמה טועים, שיחשוב אדם שהוא סמרטוט ואינו מסוגל למאומה. כי אם אכן מסוגל הוא, מדוע שלא יהיה מודע ליכולותיו, הלוא אם לא יהיה מודע להן לא ישתמש בהן, ויפרוק עול אחריות. כל גדולי הענוים ידעו היטב מי הם ולמה הם מסוגלים. משה רבנו אומר לקורח "ונחננו מה כי תלינו עלינו" אמירה זו "ונחננו מה" מצוטטת על ידי רבותינו כדוגמה וסמל לענוותו של משה. ובאותו מקום עצמו אמר משה לאותו קורח עצמו שהוא ימשיך להיות מלך ואהרן כהן גדול ואילו קורח יבלע באדמה!!! רבותינו לא ראו בכך סתירה.

כי העניו האמיתי יודע בדיוק מה הוא, מה יכולותיו ולמה הוא מסוגל וממילא דורש מעצמו דרישת בהתאם אלא שאינו מתנשא עקב אותן יכולות. ויודע הוא שאת היכולות קיבל כפקדון מהקב"ה על מנת להשתמש בהם ולעולם אינו יודע אם אכן השתמש בהם כראוי. ולמעלה מזה יודע הוא שביחס לגדלות האמתית של הקב"ה הרי אינו נחשב למאומה. עם שהוא מודע היטב ליכולותיו ולהשיגיו.

אדם כזה ודאי לא יתפאר בהשגים כלשהם גם אם הם גדולים עד מאד. אדרבא, אדם שאינו מודע ליכולותיו, מה הגדלות בעובדת היותו עניו, וכי במה יוכל להתגאות? אדם כזה אם אינו עניו טיפש הינהו. אלא כאמור, עניו הוא מי שמכיר ביכולותיו ואינו מחזיק טובה לעצמו.

מה שבוה טובה

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

גליון 38

ידיעת התורה - לימוד ד' פעמים, סיכום וסדר

מתחילתם בבירור כאילו באת להסביר הדברים לקטן המתחיל, או לגר שעתה נתייר, ולשגן באופן זה כמה פעמים, וזה גורם להבנה ברורה וגם לזכירת הדברים, וזה הפתח לעומק ההבנה.

סדר וסיכום הסוגיה

הלימוד המסודר מתאים לכוח המחשבה של האדם, ואינו מעייף. כל סוגיה מורכבת מפרטים רבים, אך רוב הפרטים סובבים סביב נושא אחד מרכזי בו עוסקת הסוגיה, ויש ללמוד כל סוגיה כמבנה מסודר ואחיד. לדוגמא - כאשר הגמרא מביאה ברייתא שיש בה חידוש דין ומקשה ממנה על אמורא מסוים, ומכח זה מעמידה הגמ' את הברייתא באוקימתא מסוימת, יש להעמיד את כל הסוגיה סביב הדין שהתחדש, ולבאר מפני מה לדעת א' האמוראים דין זה שייך דווקא באופן מסוים, ואין לחלק וללמוד כל קטע בגמרא כענין בפני עצמו. כמו"כ לאחר הלימוד חשוב שהלומד יסדר לעצמו שוב את המבנה הכללי של הסוגיה, וכיצד מתקשר כל פרט לנושא המרכזי. זאת הדרך להבנה נכונה של הסוגיה, ומלבד זאת עי"כ פרטי הסוגיה מסודרים לפי נושא מסוים ונזכרים בקלות. כשם שיש הבדל גדול בין קריאת רשימת פריטים שאין קשר ביניהם, ושינונם מעייף, לבין ראיית תמונה שבה כל הפריטים יוצרים מראה אחיד, עוצמתי מרהיב וממילא גם מהנה, המאפשר לקלוט בקלות פרטים רבים, הנזכרים לאורך זמן.

סיכום ניתן לערוך בכמה אופנים. אפשר ללמוד שוב מתוך הגמרא ולסכם, ואפשר לחזור על הכל בעל פה. אפשר בדיבור ואפשר בכתובה. יש כאלו שמתאים להם לסכם לפי סדר השקלא וטריא ויש שיסדרו את הסוגיה בסדר חדש לפי נושאים. יש עדיפות לסכם בעל פה (ועדיף עם חברותא) היות ובכך משתמש הלומד רק בכוח העיון והמחשבה וממילא הדברים נזכרים יותר, וכן כתב בחוסין יהושע (מאמר ראשון פ"ג אות ג) וז"ל - ושינון הרעיון בהשקלא וטריא של התלמוד בעל פה מועיל יותר מהחזרה חמשה פעמים ולומד בפנים. אכן לעיתים הסוגיה לא בהירה דיה בכדי לסכמה בעל פה, ויש לחזור מתוך הכתוב. יש תועלת רבה בחזרה ע"י הוצאת הדברים בפה, כפי שהבאנו בעבר את דברי הגמרא ואת פ' המהר"ל והמהרש"א על התועלת בלימוד בקול (לגבי עצם הלימוד, והדברים נכונים גם לחזרה), שע"כ הדברים נחרטים על הלב בצורה חזקה.

בקב הישר (פנ"ג) מפרש את הנאמר במשנה (אבות א ו) 'זקנה לך חבר - גם רמז אל הקולמוס (קנה) יהא לך חבר, שתכתוב מה שתחדש', והיינו שכתובת הלימוד (וכמש"כ הגר"ח מוואלוז'ין דכל מה שמתגלה בלימוד נחשב חידוש) נחשבת כלימוד בחברותא. ועוד אחז"ל (ב"ב י): 'אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו', וכתב המהרש"א בח"א - 'כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתובת יד, אשר על כן נקראו החכמים סופרים'. זאת מלבד התועלת בסיכום כתוב שניתן לחזור מתוכו בכל עת. (בסיכום כתוב חשוב להדגיש בכל קטע משפטי מפתח לעיקר הנושא באותו קטע).

כתב בתפארת ישראל (תחילת אבות) 'תעשה חיזוק ללימודך, ולא תזוז מהענין עד שתרגיש שהוא קבוע בך כבמסמר, וגם בהיר לפניך בלי שום עימום וגמגום, ואז תחזור עליו כרעג יפה יפה בעל פה עד שיהי' שגור בפיך בלי עיון בספר... ואחר שבועות שתיים שוב תנסה את עצמך, אם עוד תזכור הכל או קצת מהענין. וכשתצטרך, תשקיף תשוב קצת בספר ותשוב לחזור בעל פה'. ובספר מנחת יהודה כתב - 'כאשר תקום מן הספר תיכף תנסה לומר בעל פה מה שהבנת והשגת ממנה או לרשום אותם על נייר מתוך זכרוןך ולא מתוך הספר'.

חשוב להדגיש שיש לערוך את הסיכום והחזרה באופן שהלימוד יהיה בחיות ולמצוא בו טעם, ולא למנות פרטים בצורה יבשה כאמצעי לזיכרון, שבכך יקבעו הדברים בלב הלומד ויחרטו בזיכרונו. פעמים, כאשר החזרה נערכת תיכף לאחר הלימוד, אנו נוטים לעשותה במהירות ובצורה יבשה, הן מצד שהמוח עייף מהלימוד והן מצד שהדברים נראים כברורים וידועים, ולא מוצאים ענין לפתוח כל נקודה בסוגיה שוב. משא"כ בחזרה לאחר זמן מתחדשת ההתענינות וניתן לחזור על הדברים מתוך חידוש וחיות.

בשבוע הבא נבאר בסייעתא דשמיא בצורה מפורטת את הדרכים לסיכום סוגיה, וכן נבאר מתי וכיצד להיעזר בעצת חז"ל (עירובין נד): 'אין התורה נקנית אלא בסימנים'.

נבאר בפרקים הקודמים שלימוד הגמרא הראשוני בצורה נכונה וישרה הוא היסוד להצלחה בידיעת התורה. השלב הבא לאחר מכן הוא הפנמת הדברים והשרשתם במערכת החשיבה, במגמה של זיכרון הלימוד ואפשרות חזרה "למען יעמדו ימים רבים". פשוט וברור שלמרות שבשעת הלימוד ישנה הרגשה ברורה שהכל מובן והדברים 'חיים' בתוכינו, מ"מ כח השכחה פועל באדם לטשטש ולעמעם את הלימוד. כך לימדנו חז"ל במשלם - 'הלומד ואינו חוזר חוזר ואינו קוצר' (סנהדרין צט.), דכשם שאדם שעמל וטרח על הזריעה, והצליחו מעשיו וגם עשו פרי, אם לא יבוא לקצור את התבואה לא הועיל בכל עמלו מאומה, כך הלומד ואינו חוזר עלול להישאר עני בדעת כאשר לימודו לא יהיה תפוס בידו. אמנם, על הלומד להשכיל ולהישיר את דרכי החזרה, כדרך שתכנן ושם אל ליבו את דרכי הלימוד הנכונות, בהם הניח את יסודותיו. ראשית לכל יש לדעת שגם בחזרה על הלימוד חובה לגשת אל הלימוד מתוך התענינות ולשים דגש שכל מהלך הלימוד יהיה מתוך חיות ובעל חויה משמעותית, כמו בלימוד הראשוני. ונזכיר שוב את דברי היעב"ץ (מגדל עוז, חלון צורי אות ע"ב) - 'אם יחזור אדם אפילו מאה פעמים בלי כוונה, לא יועיל לו לזכרו, שכבר הרגיל מוחו להיות נעור וריק, והחזרה במתעסק בעלמא אינו כלום, והרגיל בהנהגת הכח הזכור יספיק לו פעם ושנים בכונה, לפיכך עיקר גדול הוא השימוש בו בכונת הלב'.

לימוד כמה פעמים

אחד התנאים היסודיים וההכרחיים להבנת סוגיה וזכירתה לאורך זמן, הוא לימוד כמה פעמים של הסוגיה. א"א להסתפק בלימוד יסודי פעם אחת, אלא יש להתחיל שוב את הסוגיה מחדש כמה פעמים. והבואו בעבר שכך היה סדר הלימוד בעת נתינת התורה - 'משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו, וכו', נמצא ביד הכל ארבעה, מכאן אמר רבי אליעזר חייב אדם לשנות לתלמידו ד' פעמים' (עירובין נד). מרן הסטייפלר זצ"ל מפרש בחיי עולם (ח"ב פ"א) שהלימוד ד' פעמים ראשונות אינו חזרה אלא עצם הלימוד מחייב התבוננות בדברים ד' פעמים, בתשובות והנהגות אף הביא מעד נאמן בשם החפץ חיים זיע"א שהלומד ואינו חוזר ד' פעמים לא יצא ידי חובת תלמוד תורה. הניסיון מוכיח שלאחר ד' פעמים הסוגיה מתבהרת באור אחר וחזרה זו היא הבסיס להבנת הסוגיה, לאחר שמתרגלים בלימוד זה וחווים את ההארה שבסוגיה, אי אפשר לוותר על חזרה בסיסית זו.

חזון איש באגרותיו (ח"א אגרת ב) מפרט את העיקר אליו יש להפנות את תשומת הלב בעת הלימוד וז"ל - 'רצוני העז להצלחת הלומדים הצעירים בלימודם ירגישו כשהדבר נלמד עיני מבלי משים, וכאילו אני רואה המפריעים העמודים על דרכם, ואשר הסיבה העיקרית בסדר הלימוד שצריך זהירות יתירה, לעשות את העיקר לעיקר, והוא העיון בבירור הפרטים והכללים בכל סוגיה, שיהיה המשא ומתן שגור ושנון, לזכור את הלכאורה ואת המסקנה, את ההלכות הודאות ואת אלה שנותנים מקום לדיון, ועיקר הזה דורש עמל ומלחמה פנימית נגד העצלות בשינון כמה פעמים אף בלי חידוש, ולחזור על אתר כמה פעמים ולדקדק בדברים שאין השכל נהנה מהם בתחילתם ואדרבה מכבידים עליו, אבל העמל הזה הוא עמל התורה, אשר כל סגולות לימוד התורה נאמרו על עמלה, ואמנם אחר העמל נפתח שער אורה חדש אשר השכל מתענג ללא קץ, ויש להזהר מלהאריך בהסברת סברא, ולעומת זה להאריך בגמרא בעיון הפשוט ובבירור מסקנותיו'.

סיפר הגאון הגדול ר"ח גריינמן זצ"ל (הובא בקונטרס יגעת ומצאת דרך הלימוד להגרא"י גריינמן שליט"א) שבעת לימודו עם מרן החזו"א, היה החזו"א מורה לו לחזור בע"פ על דברי הגמרא. כשסיים להרצות את הדברים אמר לו החזו"א - 'עכשיו זה תגמגום', ואמר לו לחזור שוב. לאחר הפעם השניה אמר החזו"א - 'עכשיו זה אל תגמגום', לאחר הפעם השלישית אמר - 'עכשיו זה יתאמר לו', ולאחר הפעם הרביעית אמר 'עכשיו זה אמור לו מיד'. (והיינו על דרך מה שאמרו בגמ' (קידושין ל) 'שהיו הדברים מחודדים בפיך שאם ישאלך אדם אל תגמגום ותאמר לו אלא אמור לו מיד'). עוד סיפר שהחזו"א מורה לו לחזור אחר הלימוד על הענין מתחילתו, החל מהמצוה שנאמרה בתורה, אח"כ המשנה שנאמרה על כך, הדין בגמרא, הקושיה והתירוץ, ואח"כ לחזור שוב ושוב על כל הנ"ל.

ובספר מכתבי התעוררות להגר"ח גריינמן (ח"ב פ"ד א) כתב 'ויסוד גדול הוא קנין עריכת שפתים כאשר שמעתי ממרן החזו"א זללה"ה, והוא לשגן הדברים

{ אז נדברו }

פרשת תצוה תשפ"ד | גליון מספר: 640 | לסדר: "להעלות נר תמיד"

להצטרפות לרשימת התפוצה

במייל:

a8447168@gmail.com

ניתן לקבל את הגיליון בפקס
באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

קראת? נהנית?

רוצה להיות חלק מאיתנו?

שאלת את עצמך איך

תורמים?

באופציות שלהלן:

בבנק: פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא (ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת להחזיר מס (ס' 46)

באשראי: "נדרים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי:

052-7683095

054-8446691

תודה מראש!!!

בשורות טובות

ישועות ונחמות

ההכל פוליטיקות... שלא תגיד שלא אמרתי...

היות ובימים אלו אנו שוב חוזרים לדשדש בבוץ של הפוליטיקה... וכידוע... ההכל פוליטיקה!!! הכל אינטרסים... לאף אחד אין כוונות טהורות... כל אחד חושב רק על עצמו... רק על הכסא שלו... מצידו שכולם יסבלו העיקר שהוא יקבל את הקידום האישי שלו... כן... ככה זה... ההכל פוליטיקה... מה... אתה לא יודע?? אי אפשר לסמוך היום על אף אחד... כל נציג שקצת עוזר לך ובא לקראתך... אל תתלהב... הכל פוליטיקה... הוא פשוט צריך את הקול שלך... אין שום הסבר אחר למה הוא עוזר!!! **אז הנה!!!** בשורות קצרות אלו גוללתי בפניך את תמצית מגילת היסוד והנוסחה של המושג שנקרא פוליטיקה!!! ועל היסוד הזה עמלים כל הפרשנים והנייאסנים השכם והערב... ככה קבלנו מירבותינו מעתיקי הפוליטיקה מכל הדורות.

אז זהו!!! שממש לאחרונה גיליתי שמתחת לפני השטח... מסתתרת לו עולם שוקק חיים של פוליטיקה עסיסית שלא ידעתי על קיומו... תנחש איך קוראים לזה??? **קוראים לזה המטבח!!!!!! המטבח של הבית שלנו!!!**

הנורה הראשונה שהתעוררה לי... זה שבערב אחד שגרתי... באמצע ארוחת ערב... פתאום שמתי לב שאשתי התחילה לשיב בסלט כל מיני 'לכלוכים' כאלו שאני אוהב (גרעיני ממוניות קלויים... קצת חמוציות וכיוצא ב) שאלתי בספונטניות: למה את שמה את זה? היא ענתה לי בשאלה: למה אתה שואל... ואז בחצי פליטת פה היא הפתירה... תסתכל בצלחת שלך ותבין למה!!!

בקיצור: מה מתברר?? אשתי תמיד רוצה שאני אוכל סלט ירקות בריא... ולא שטויות... ומה לעשות שאני לא בקטע... היא ראתה שבשישי ישיר זה לא עובד... היא החליטה לעשות עלי סיבוב!!! היא שמה בסלט כל מיני פיתיונות ו... ומאז הבן אדם גומר את כל הסלט כמו ילד טוב שיהיה לו לבריאות... הייתי בהלם: שאלתי את אשתי: מה... ככה זה במטבח?? הכל פוליטיקות?? ענתה לו אשתי: סטופ!!! עד כאן סודות מהמטבח!!! ומאז התחלתי לעקוב בחשדנות וגיליתי שככה זה!!! תדעו לכם ששם במטבח יש כל מיני מהלכים פוליטיים מבריקים... עושים עלינו ועל הילדים שלנו כאלו סיבובים כדי שנאכל מה שחשוב לאכול ולגרום לנו לגמור מהצלחת... מצטער... אני מנוע מלפרט יותר!!! זה מידע סודי מידי... אסור לי לגלות...

בקיצור: מה אני בא לומר??? **שצריך לדעת שיש פוליטיקה ויש פוליטיקה!!!** כמו שמקודם דיברנו על הפוליטיקה האפלה והצרה שמושגת על יסוד שאדם לאדם זאב, וכל אחד חושב רק רק על האגו הצר שלו!!!! אז זהו שאני רוצה לגלות לך בסוד שיש עוד סוג של פוליטיקה שחובה לדעת שהיא קיימת! ישנם אנשים טובים טובים שחושבים רק רק עלך. אותה אמה שרוצה רק דבר אחד: שתאכל טוב ושתהיה חזק ובריא... וגם היא נאלצת להשתמש במהלכים פוליטיים מבריקים כדי לקדם את האגנדה לעשות לך רק רק טוב והכי טוב שיכול להיות...

כן... יש את המטבחון החרדי!!! ויש את המטבח היהודי!!!

וכל אחד יבחר את מי הוא רוצה להכיר מקרוב!!! עם מי יותר נעים להיחשף... אבל למען ה'... לפחות שנדע שזה קיים!!! שתדע שיש אלטרנטיבה!!! לא כולם חיות אדם!! יש גם מלאכים!!!

לא לחינם אשתו של און בן פלת גנבה את ההצגה ברגע האחרון... קורח ועדתו שכנעו את און בן פלת שעזוב... אצל משה ואהרן הכל פוליטיקות... הם רצו לקחת את כל התיקים והועדות והמפתחות ולנו השאירו רק פיזורים... עזוב... באמת נראה לך שמשה ואהרן דואגים לך... כל אחד דואג רק לעצמו... און בן פלת מגיע הביתה ומתחיל לספר לאשתו... תשמעי... הכל פוליטיקות... כל אחד חושב רק על עצמו... אמרה לו אשתו: אין בעיה... בא תאכל ארוחת צהרים... ואז היא ניגשה כמו פוליטיקאית אמיתית שחושבת רק רק על טובתו האמיתית של בעלה וביצעה שם כמה ביצועים פוליטיים מבריקים כדי להציל את בעלה בשניה האחרונה

אני פונה אליך ידידי שמחובר בכל נשמתך במשך כל השנה לשפראר הפוליטי העוקצני והחייטי... אני מבקש ממך בקשה מעומק לב: **תאמין לי!!!** תאמין לי שהעולם שלנו לא כזה רע ומושחת ואפל ויצרי כמו שאתה בטוח!! האם אתה מוכן להאמין לי שקיימים אנשים נקיים וטובים שאין להם שום כוונה לעשות עליך קופה?? האם הם קיימים בתוך **המטבחון** החרדי... אני לא מבטיח... אבל לפחות **במטבח** היהודי!!! יש עולם זך ונקי של נשות ישראל שהן גם יודעות פרק בפוליטיקה... הן נחושות לעשות טוב גם אם זה כרוך במהלכים פוליטיים... אתה מאמין?? אם אתה מאמין... אז למה לך לבחוש ברוע... תן לאשה שלך את המושכות... היא כבר הרבה זמן לוחשת לך באוזן... עזוב... מה אתה צריך את זה... זה לא לוקח אותך לשום מקום... תן לה!!! תן לה לעשות עליך פוליטיקות!!! החכמה הגדולה לתת לפוליטיקאי הנכון את המושכות!!! אשתי תמשיך לעשות עלי פוליטיקות ולהכניס לי כמויות של קישואים ואני אלקק את האצבעות למרות שסיכמנו שאין קישואים וגם לא בצל מטוגן... אני נתן לה להעלים לי את זה בפנים ולטשטש עקבות... שתמשיך לעשות עלי פוליטיקות... כי סו"ס דואגים לי!!! תן לרב שלך להמשיך להלך עליך אימים בכל מה שנוגע לטובה הנצחית שלך כדי להוציא ממך את המירב והמיטב... אה... אולי הוא מגזים? תזרום איתו!!! הוא דואג לרוחניות שלך... תזרום עם הפוליטיקה הנכונה... אל תשכח שכל אבא שבאמת דואג לילדים שלו מכניס להם איומים איפה שצריך 'מי שנוגע באש לא קם יבש' כולם יודעים שזו פוליטיקה כדי שלא יקרה ליענקלה משהו קצת יותר מסוכן... כלשון חז"ל (איכא רבא) קראתי למאהבי המה רימוני, מי זה מאהבי?? חכמים שהם מאהבים אותי לאבי שבשמים... הם כביכול 'רימוני' אותי ותיקנו לי כל מיני תקנות וגזרות כדי לגרום להיות עוד יותר אהוב ומתוקן ומרוצה לפני ה'... תזרום עם כזו פוליטיקה.

למה הלל הזקן לא יצא מבית המרחץ גם בפעם הרביעית??

יש את הסיפור המפורסם באותם שני אנשים שעשו הימור ביניהם שמי שילך ויקניט את הלל יטול 400 זוז... אותו אחד חיפש את השעה לחוצה והגיע ביום ששי אחר-צ"כ כשהלל היה בדיוק בבית המרחץ... והוא התחיל לנדנד להלל... מי כאן הלל... והלל מתעטף ויוצא לקראתו מפני מה ראשיהם של בבליים סגלגלות... טרוטוט וכו'... וככה הוא הטריד את הלל בשאלות גמלוניות פעם!!! פעמיים!!! שלוש!!! וזהו!!! בפעם השלישית הוא נכנע... הוא אמר להלל... בגללך הפסדתי 400 זוז... עד כאן הסיפור המפורסם שכולנו גדלנו עליו...

ואני עומד ושואל: דבר ראשון: אני במקומו!!! לא הייתי מתייחס כ"כ מהר... זהו? שלוש פעמים?? רק שלוש שאלות ולא יותר?? אני הייתי מכין להלל לכה"פ שבע עשרה שאלות לא פחות... הייתי מוציא את הלל שבע עשרה פעמים פעם אחר פעם מבית המרחץ. (אגב: יש כל מיני שאלות דומות במסכת שבת... מפני מה עופות שבבבל שמינים? למה חגים שבבבל שמחים? למה החוצניקים מתלבשים יפה יותר מהישראלים? עיין שבת קמה.) בקיצור: למה אחרי שלוש פעמים זהו... הוא כבר הרים ידיים?? אתה יודע מה... בא נשאל ככה... באמת מה היה קורה אם אותו נודניק לא היה מסיים!!! הוא היה ממשיך לנדנד ולהוציא את הלל שוב ושוב ושוב... איפה זה היה נגמר?? אולי... אולי... אולי עד היום זה היה ממשיך ? ? ! ?

התשובה כמעט מפורשת בפתגם של הלל הזקן במקום אחר!!!

יש מדרש ידוע על הלל הזקן שכשהוא היה נפטר מתלמידיו שאלו אותו לאן אתה הולך?? ענה להם: לבית המרחץ!!! לגמול חסד עם אכסניה עלובה זוז... כן... הלל ידע שהגוף שלו זה משהו כזה שצריך לדאוג לו... והלל הפנים שאם אני לא אדאג לגוף אף אחד לא ידאג לו... (מילא כל אחד אחר, אם הוא לא ידאג לעצמו, מקסימום יש את הלל הזקן שהוא אוהב את הבריות והוא כבר יבא וידאג לו, אבל הגוף של הלל עצמו הוא באמת עלוב?? אם הלל הזקן לא ידאג לו, אף אף אחד אחר לא ידאג לו) ואי לכך ובהתאם לזאת!!! אם אותו 'פרצוף' היה ממשיך להטריד את הלל בע"ש... ושוב מנסה להוציא אותו באמצע המרחץ... בשלב מסוים הלל היה מפסיק לצאת אליו!!! הלל היה ממשיך לרחוץ והוא היה נותן לו להמשיך לצעוק שם מבחוץ... ולא בגלל!!! שזהו!!! עברת את הגבול והלל כבר מקפיד עליך... לא חלילה!!! אלא למה?? כי מה לעשות שהלל צריך להתרחץ... והלל היה מסיים בנחת את הרחיצה ואז הוא יוצא מבית המרחץ, ומסביר לאותו יהודי בשלוות נצח... צר לי... אני מצדי מאוד הייתי שמח להמשיך לצאת שוב ושוב כדי לשמוע את השאלות המחוכמות שלך... אבל מה אעשה שהיום יום ששי, והשעה מאוחרת... והרי באתי כאן בשביל משהו... נכון?? באתי פה הרי בשביל להתרחץ... ואם אני ממשיך כל פעם לצאת ולענות לך... בסוף לא יהיה לי זמן לרחוץ את גופי... ואם אני לא ארחץ את גופי, אז מיי!!! מי ירחץ את הגוף שלי המסכן?? ולכן!!! לכן לא עניתי לך... ולא חלילה בגלל שאני מקפיד!!! בקיצור: **גם אותו יהודי הבין** שיש לו חלון צאנ'ס רק של שלוש פעמים שהוא יכול להעמיד את הלל במבחן **מדן** קפדנות!!! כי מכאן ואילך גם אם הלל לא יענה לו... זה **לא מדן** קפדנות... אלא בגלל שיש פה מישהו שצריך לדאוג לו... קוראים לו עלובה דא!!! בקיצור: בניגוד למה שאנחנו מדמיינים הלל ידע לדאוג לגוף שלו!!!

דא עקא שבדורנו, כל אלו שדבקים במידתו של הלל הזקן... הם קצת... קצת שוכחים שגם הגוף שלהם קיים... את הסיפור עם הסבלנות של הלל כולנו יודעים לספר... ללמדך שלכל טרדן מותר להגיע ולהוציא לך את המיץ ולהישאר רגוע ושאנן... את זה הצלחנו ללמוד מהלל... אבל את זה שבשלב מסוים הלל גם ידע להציב גבולות **כי גם אני קיים וגם לי יש נוכחות!!!** את זה הלל פחות הצליח ללמד אותנו... זה כבר סיפור פחות עסיסי...

ובדורנו יש לנו לקות כללית בכל מה שנוגע לטרמוסטט והגבולות... איך לתחם כל מידע צריך לדעת שבנפשנו הדבר!! הסיבה ש-לי אין אלפית מהסבלנות של הלל... כי בפעם היחידה שניסיתי לדבוק במידת הסבלנות של הלל... הגיע איזה נודניק והוא לא ידע את הגבולות... הבעיה היא שגם אני לא ידעתי את הגבולות והוא עשה ממני כזו י.י... הוא ניצל אותי והותיר אותי סחוט מעצבים עד שהתפוצצתי לגמרי... כי הוא עשק ממני את עצמי!!! אותה עלובה דא קמה על שתי רגליה האחוריות, ותבעה את שלה... ואז נכנס לי לראש מין התניה כזו ש-או אני!! או הוא!! אם אני דואג לשני... אני מוחק את עצמי... ואם אני דואג לעצמי, אני מוכרח להתעלם ממנו... זו הסיבה שאני גם לא ממחר לענות לטלפונים!! כי אני לא יודע לסיים שיחה!! היות ואני לא יודע לסיים שיחה, אז אני גם לא עונה בכלל לטלפון... אה... מדהים!!! אז הנה... זה בדיוק מה ש'לא קרה' אצל הלל... הלל יכל להמשיך לתת מענה לכל הטרדנים והנצלנים ולהיות מקבל כל אדם בסבר פנים יפות כי הוא תמיד ידע שברגע שזה יבא על חשבון עלובה דא, אני פשוט אסיים את השיחה, ולא ממקום של עוינות, אלא ממקום של הכרה בעצמי!! גם אני קיים!!

לא לחינם יש שני משפטים מאוד לא שגרתיים שאומר; אותם לא פחות ולא יותר הלל גדול הענוותנים: הפתגם הראשון: **אם איני אני, מי לי, וכשאני לעצמי מה אני וכו'...**

הפתגם השני, זה המשפט שהלל הזקן היה אומר בשמחת בית השואבה בבית המקדש: **'אם אני כאו הכל כאו, אם אני כאו מי כאו'**, לכאורה יש פה דבר והיפוכו!!! יוצא שלא היה מישהו שדיבר על עצמו ורומם את האני שלו, כמו הלל שהיה גדול הענוותנים...

אלא מאי?? כנראה שזה קשור אחד לשני: דווקא הלל הזקן שהיה כ"כ ענוותן וכ"כ הפקיר את עצמו לטובת כולם, דווקא הוא הבין יותר טוב מכולם, כמה חשובה הנוכחות שלי!! כמה אני מחויב לדאוג לעצמי, כי אם אני חלילה וחס אקרוס... מה יהיה עם כולם?

מה יעשו כל הנודניקים ברגע שגדול הסבלנים יאבד את סבלנותו? דווקא בגלל שאני 'רכוש הציבור', אסור לי להקל ראש ולזלזל ברכוש הזה!! צריך לתת לנפש שלי את מה שהיא דורשת!!! הלל הזקן היה עירני לקצה גבול היכולת וידע לעצור את זה בזמן, ולו בשביל לתחזק את האני אסכול ואמלט' שבזו!! זו אומנות שצריך לרכוש אותה... והיא הרבה יותר מסובכת מלהתחזק בחדס... כמובן שהמאמר מיועד רק עבור מי שזה נוגע אליו... (מי שעד עכשיו דאג רק לעצמו הוא פסור מהמסר הזה...) לדעת לרכוש את השליטה על ההגה, מצד אחד לתת את כל הלב לזולת... אבל תוך כדי לשמור על המרחב האישי!! לזכור שיש פה מישהו שאם אני לא אדאג לו, לא רק שאף אחד לא ידאג לו, אלא הרבה הרבה אנשים אחרים הולכים להפסיד מזה!!! אם אתה אחד שמתמסר לאחרים... תדע לך: שהשעות שאתה מתמסר לעצמך זה שעות יקריות!!! זה אינרנס אישי של כל מי שמקבל ממך... וזה המוקש היחיד שכמעט אין בעל חסד שלא נופל בזה... אז אם לא תיפול בזה אתה עושה הטטוריה.

כשהייתי ילד קטן... באחד הימים החורפיים חזרתי הבייתה כממתיק סוד!!! הייתי כולי מלוכלך בבוץ ורטוב עד לשד עצמותי אבל החזקתי בידיים שלי קופסת נעליים סגורה... וניגשתי לאמי ע"ה ואמרתי לה בדרמטיות... אמא... עשיתי לך הפתעה מיוחדת... **הבאתי לך מתנה יחודית!!** שתדעי: עבדתי על זה קשה מאוד!!! עבדתי על זה פה בחצר בקור ובכפור במשך כמה ימים... וחשבתי עליך וכעת!!!! כעת הגיע הרגע של פתיחת המתנה... אמא שלי ראתה איך שאני מרוגע... כמעט ולא עמדתי בהתרגשות... אז היא השתדלה לשתף פעולה... ולהגיד אוה... יפה מצידך... ותכל'ס... קדימה... בא נפתח את המתנה... **אמי ע"ה פותחת את המתנה' וכמעט התעלפה!!!**

ש ל ו ש י ם ח ל ז ו נ ו ת !!! לא פחות ולא יותר...

אוה... אל תשאל... זה... זוז... זו הייתה תאונת דרכים!!!!

היא... היא... היא לא עמדה בזה... היא... היא לא הצליחה לשחק אותה... אמרה תודה ותוך כדי ירקה... ושוב תודה ות... תלך לשתוף את הידיים... אוה... עשית לי הפתעה ו... וקח את זה מכאן הרגע... בקיצור: היום מבטב לאחור... אני לא הייתי מצליח להיות יותר ממלכתי ממנה... עם כל הכבוד לילד שכ"כ רצה לעשות הפתעה לאמא... צריך מינימום של 'התאמה'!!!

עד כאן הסיפור המשעשע... אצלכם בשמחות...

וכעת נעבור לסיפור המאוד מאוד רציני ואמיתי להחריד!!!!

נמצאים אנו בשבוע האחרון של שובבי"ם ת"ת... שבוע שמיני ומסכם... ולכל אחד יש את ה'קופה של שרצים' שלו... (חלון זה השרץ המיתולוגי, הוא אחד מח' שרצים) ותתפלא לשמוע... שבניגוד לאמי ע"ה הלכל אמא... אבא שבשמים כן מקבל חלזונות!!!! והוא מקבל אותם כאישים וניחוחים... כל אחד יוצא בחדרי לבו ומפשפש מעשיו ומתחיל לאסוף את החלזונות... מפסיק לטייח ולהתעלם מכל מיני שטחים מוזנחים ופינות אפלות... לא נבהל להכיר בחלזונות גם אם הם הרבה ואוסף אותם אחד לאחד ומגיש אותם לאבא שבשמים בראש מורכן של שובבו בנים שובבי"ם ארפא משבובות יוקב"ה מבטיח לנו בהפטרטה של שובה, ארפא משבובתם **אוהבם נדבה!!!** אותה תביא את החלון הלא סימפטי שלך... ואני?? ? אני אוהב את זה... אני לא אראה פה חלזון... אני אראה כאן את הנדיבות לך שלך!!! כן!!! הקב"ה לא נעל מחלזונות... אם צריך לעשות בדק בית ולאסוף אותם ולהגיש לקב"ה חלזונות... הוא יקבל אותם ואוהבם נדבה כי שב אפי ממנו! כמובן ש-להבא! צריך להתרחק מחלזונות... זה שהקב"ה מוכן לקבל חלזונות זה לא הופך את השמונה **שרצים** לשמונה **ברגים**... (וכאן זה הקונפליקט שהתרחש עם גיחזי שאלישע דחאו בשני ידיים ואמר לו הגיע הזמן לטול 'שכר שמונה שרצים' ועל זה נאמר: לעולם תהיה שמאל דוחה וימין מקובלת!!! חלזונות זה לא דבר סימפטי... אבל כשהם כבר קיימים יש לקב"ה תקציב מיוחד בשמים שנקרא שכר שמונה שרצים) נדדד... ננצל את סיום התקופה המרוממת הזו של שובבי"ם ת"ת... נקבל החלטות ברורות בכל מה שנוגע לטיהור וניקוי הגינה והחצר מכל מיני חלזונות ושרצים... ונא לא לשכוח: אין ממנים פרנס על הציבור אא"כ קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו... אל תפול בדעתך... יש לך רגעים שאתה חושב לעצמך... למה גלגלה ההשגחה שהייתי צריך לבלוע את כל הצפרדעים האלו? אז הנה התשובה. כנראה שמעוודת לך שליחות של פרנס שעתידי לתת כח להרבה צעירים אחרים... ובשביל זה צריך בין הייתר לבלוע צפרדעים, הנה... אני כבר יודע למה בלעתי צפרדעים... בשביל שביום מן הימים אני אוכל להחכים אותך... כל אחד והקופה של שרצים שלו... שאי אפשר לדלג על השלב הזה, ולא נותר לנו אלא לאסוף אותם ולהגיש אותם לה', והוא מבטיח לך שהוא יקבל אותם כאישים וניחוחים... נאסוף כוחות מחודשים להמשיך חורך בריא מתוך קרבת אליקים ומשאלת לב מעומק לב: וטהר לבנו לעבדך באמת!!!

מה זה לא!!! לא בחירות בציבור

החרדי...

ברשותך קורא יקר: אני רוצה פעם אחת ולתמיד לדבר על הסוגיה **התורנית** שנקראת בחירות!!! ואני מדגיש מההיבט **התורני** שלה ולא מההיבט הפוליטי... כלומר: מהיבט של עבודת ה'... בגיחה של רגע מתוך בית המדרש!!! **ובכן**: דבר ראשון אני רוצה להגיד לך משפט מאוד קליט... קל לעיכול, משפט קצר וקולע, משפט שכמדומני שכולם אמורים להסכים איתו!!! בא נגיד ככה: יתכן שזו הנוסחה היחידה בענייני בחירות שגם אלו שבעד בחירות וגם אלו שנגד יסכימו איתה. המשפט אומר ככה:

יש רק היתר אחד ויחיד שלא להצביע בבחירות!!!

תנחש מה ההיתר??? **שאסור!!! אסור להצביע לבחירות הטמאות!!!**

אם אסור אז אסור... אבל אם לא אסור...

אז חייבים!!!

אין פה משהו באמצע... אין פה מתחשק לי... לא מתחשק לי... יש לי בטן מלאה על הניציגים. יש לי את המגרש שלא היקצו לי... המשפט הנבוב הזה שאתה שומע מאנשים שיש להם תלונות על הניציגים שלא שיפצו להם את הרחוב... לא תקנו תשתיות ולא היה פעילות חג וכו'... **זה משפט לא נכון!!! זה נקרא לדבר לא לעניין!!!** כי אין פה שאלה האם אני רוצה להצביע אלא האם אני חייב או לא... הטענה היחידה שאתה יכול לטעון זה שלאחרונה עברתי שינוי בהשקפת עולם שלי והחלטתי ללכת בדרכי גדולי עולם אחרים שסברו שאסור להצביע לבחירות הטמאות!!! אם זו המסקנה שלך אף אחד לא ינסה להוציא אותך מזה... אבל כל זמן שלא אסור להצביע בבחירות אתה חייב!!! זו הסיבה שמאז ומעולם הנושא של הבחירות היה אחד מהכאיבי ראש הכי מביכים ומטרידים אצל גדולי עולם קדושי עליון שאחזו במדרגות נקיות שהנפש הזכה שלהם מאסה בעצם ההשתתפות בבחירות... ומצד שני לא היה להם את הפריבילגיה שיש לצד השני שהיה לו ברור שאסור!!! וחלקם היו פשוט מחפשים מתחת הריצפה איזה 'דרך רחוקה', ולפני הבחירות, הם תמיד מצאו איזה יהודי באוקראינה שצריך למול אותם... או עוד איזה זן חדש של תרנגול בפרגוואי שבדיק עכשו חייבים לבדוק אותם... בקיצור: הם שברו את הראש איך להתפטר מהבוץ הזה... ולמה??? **כי זה לא צחוק ילדים!!! זה או אסור או חייבים!!!**

ואת הנקודה הזו אנחנו צריכים לקלוט!!!

כי ברחוב החרדי אתה שומע כל הזמן את הנימה... מה אני ארויח מזה... בא לי... לא בא לי... תשכנע אותי... רגע... ואם אני לא רוצה...

עכשיו: תאמין לי אין לי שום בעיה!! אני האחרון שישכנע אותך להצביע בבחירות... אין לי שום אינטרס... אף עירייה לא מממנת לי את העלון... בפרט שסבתא שלי הייתה קרובת משפחה עם ר' מיכאל דוב וייסמאנדל זצוק"ל והיא כניצולת שואה קיבלה ממנו את כל המידע המחריד על פשעי

הציונות בכלי ראשון.. (ובכ"ז היא הייתה הולכת להצביע כי בסוף רבני המקום הורו לה שהיא חייבת...) כך ששנאת הציונים לא חסרה לי... ואם אתה מאוד רוצה הילד שלי לומד בחידר שכבר 50 שנה לא לוקח בקנאות כסף מהמדינה (גם אחרי שסטמאר הפסיקו משום מה לשלם) ובכל זאת סו"ס חונכנו איפה שחונכנו... ובשורה תחתונה קבלנו הוראה שחייבים להצביע!!!! ואם חייבים אז אין התחמקות... זה לא שאנחנו בקטע אלא אין לנו את ההיתר הזה ש-**אסור** להצביע!!! ולכן מהיום תוציא מהראש את המילים לא בא לי להצביע... אם אתה רוצה לך לחנות ספרים ולקנות ספר על הגאולה ועל התמורה ולהשתכנע שאסור בשום פנים ואופן להצביע ושזו עבירה הכי חמורה!!! ואני לגמרי בעד!!! וזהו מהיום אתה מחליף מגבעת ומהיום גם אם תרצה... גם אם תתחנן... אסור לך להצביע! ברור או לא ברור??? לגמרי לגמרי ברור???

רק חצי ברור!!!! החצי שסובר שאסור להצביע הבין מצוין מה אמרתי...

אבל החצי שסובר ש... ש... שמתר!!! הוא עדיין לא הבין למה חייבים!!!

כן... זה פה הסיפור העיקרי!!! למה חייבים להצביע?? איפה כתוב שחייבים להצביע?? איפה זה כתוב ב"ד החזקה???

העניין הוא ככה: אני אסביר לך בקצרה:

אתן לך דוגמא מהזווית הפלילית... אם הלכת ברחוב בשאון ליל ולפתע ראית בן אדם שרוע על הריצפה במצב קשה... וחייבים להזמין לו טיפול נמרץ אס או אס... ו... ו... וראית את המצב... והסתכלת עליו באדישות והחלטת להמשיך הלאה... כי לא בא לך להתקשר למוקד חירום... תעשו משהו... אני חייב למישהו משהו?? המשכת הלאה... שימות מצדי...

ואכן עד מחר הוא הספיק למות... ומעתה: אם למחרת תפסו אותך במצלמות איך שאתה רואה אותו וממשיך הלאה... זה פלילי!!! האי התייחסות שלך נחשבת כחלק מגרימה של מוות ברשלנות

ואני מקווה שאתה מבין לבד למה... כי סליחה... ראית בן אדם שעומד לנפוח את נשמתו... איך אתה ממשיך הלאה? איך? זה לא שווה לפחות הרמת טלפון למוקד חירום?? ותכל'ס הנאשם עומד בבית משפט ולא מבין... **מה אתם רוצים מהחיים שלי???** תמיד אמרו לי שאיחוד הצלה זו **התנדבות!!!** תמיד הסבירו שכל האופנועים האלו שמגיעים במהירות ואיכפת להם לעזור בחולים זה אנשים **שמתנדבים...** וכעת!!! לראשונה בחיי שזה לא התנדבות **אלא חובה!!!** הנה... הלכתי לתומי ברחוב... ראיתי אדם במצב קשה ובסה"כ החלטתי **לא להתנדב** להציל אותו... ואתם מתנפלים עלי כאילו עזרתי לו למות? תעזבו אותי... אני בסה"כ לא מתנדב הצלה... **אנה... מה אתה אומר על הטענה של???**

למה מצד אחד אף אחד לא יבא אלי בטענות למה אני לא מתנדב באיחוד הצלה... ואילו עובר אורח

שרואה אדם מתבוסס בדמו והמשיך הלאה זה נחשב פלילי?? אה? ההגדרה היא ברורה מאוד:

הסיטואציה הנדירה והקוטבית בין **מינימום מאמץ!!! למקסימום תוצאה!!!** זה הסיפור!! יש פה בן אדם שהוא בסכנת חיים ממשית... ואתה יכול בככלולם מאמץ להרים צלצול למוקד חירום ו... ולהציל חיי אדם באופן ממשית!!! מדובר במאמץ מאוד מאוד קטן... ואילו התוצאה??? היא תוצאה בסדר גודל של חייים!!!! כשמדובר בכזו סיטואציה קוטבית הזו של מאמץ כזה קטן ותועלת כזו עצומה!!! כזה רגע מכונן מציב אותך במצב ממולכד **שהמוסרית האנושית קובעת** שאין פה מקום להתלבטות בין שני צדדים!! לא שייך פה שיקול... האם בא לי להציל חיים או לא... כי זה גם רציני מידי בשביל השיקולים האלו... ובעיקר: זה קל מידי בשביל התחמקויות וממילא ברגע המשכת הלאה ולא הזעקת מד"א **במילים אחרות אתה עומד מאחורי מה שקרה פה!!! היית מעוניין שזה יקרה!**

הבנת את התשובה? אף אחד לא מבקש ממך להיות מתנדב הצלה... כולנו יודעים שכל כולך אנואיסט. אבל כשמול הפרצוף שלך שוכב אדם שעומד לנפוח את נשמתו אתה לא יכול להישאר שאנן ולהמשיך הלאה ואם המשכת הלאה זה אומר שמבחינה מוסרית היית שותף בהריגה שלו

לא כ"כ נכנסתי להוכחות ע"פ השקפת התורה... יותר המתמקדת בהיגיון החובה האנושית והמוסרית שבזה... אבל רואים את זה לגבי כל המוזכרים לגנאי ביומא שכיון שהיה בידם לגלות ולהרבות כבוד שמים ולא גילו, נזכרו לדראון!! עד שר"ע אמר מה שאמר

אז זהו!!! שזה בדיק הסיפור!!! אתה ביום יום חרדי שחי ראש קטן... אף פעם לא עסקת בזיכוי הרבים... לא טפלת בעירוב ולא בדקת את המקוה אף פעם לא הוצאת ראש מהבועה שלך ואף פעם לא התעניינת מה מצב היידישקייט של המסורתניים בקצה העיר... **אלא!!! שפתאום מגיע יום פקודה** שקוראים לו יום הבחירות וביום הזה קורה משהו מאוד מעצבן אבל זו העובדה!! ביום הזה נופל על כל אזרח תיק כבד... כל אזרח פתאום מקבל את כל המושכות בבת אחת בידים... (זה נתון עובדתי שאי אפשר להתווכח איתו!!!) ובבת אחת, אתה, שמעולם לא יצאת מהקונכייה שלך... מקבל את האפשרות **בקלי קלות** לשים פתק ובזה להיות שותף בהכרעה ישירה בהמון המון דברים שגופי תורה תלויים בהם!! ובאותה מידה אתה יכול להתעלם ולא לתת ליידישקייט את הכח הזה... והיות ויש פה את הקונפליקט שהזכרתי שמצד אחד מדובר במאמץ מאוד קטן, ומאידך: יש לו השלכות רחוניות בהיקף בלתי נתפס **השילוב הקטלני הזה!!** מצמיד אותך לקיר ומעמיד אותך בסיטואציה ממלכת שאתה לא יכול לברוח מזה!!! אין פה מקום להתלבט האם בא לי או לא בא לי... **זו חובתך המוסרית התורנית!!!** שאם אתה לא עושה את החובה הזו אתה במילים אחרות מכריז: לא איכפת לי כבוד שמים... זה לא שווה אצלי אפילו דקה מאמץ!!! זו הכרזה שתזעק מע"ג כל תוצאה עגומה שהייתה יכולה להיראות אחרת, ובגללך זה נראה כך

אתן לך דוגמא מהעיר שלי חיפה.. להיו ידוע לך שבחמש שנים האחרונות הושקה הרכבלית!!! והיא ב"ה לא עובדת בשבת!!! ומישהו נלחם על זה!!! ואם

ואתה יוקל ושמן יוקל וכל אשר לך יוקל... ה' עוז לעמו יתן ה' יברך וכו'...

השעה חצות לילה... ר' יאשיה קם לעסוק בתורה... יוצא מביתו ומהלך במבואות המוארים בשמן של תרומה ברשות כהן (ק... אחד מהלומדים זה ר' יעשיה הכהן, וזכותו יש לנו תאורה) ר' יאשיה נכנס לבית המדרש והתחיל לגרוס כאוויית נפשו!!! לא איברי ליליא אלא לגירסא... אלו הם השעות המתוקות שלו במשך היום... בשעות הבוקר הוא ראש בית דין של סנהדרין קטנה כאן בעיר... מהנץ החמה עד שעה ששית הוא יושב במושב בית דין וכל הזמן יש תורות... אין לו דקה אחת לשבת ולעסוק בתורה... לכן כעת זה השעות שלנו!!!

ולפתע מישהו מתקרב בשקט בשקט לר' יאשיה... אך כמה דקות עד שר' יאשיה שם לב שמישהו פה מחכה לו... ר' יאשיה רק הרים את הראש ומיד נאנח אנה אנה כבידה!!! אוי... יוקל... מה קרה??? רק יוקל חסר לי עכשיו! לא מספיק לי כאבי ראש איתו בבית הדין... אז גם לשעות האלו של הלילה הוא בא להטריד אותי...

אבל יוקל היה נשמע די רציני והקול שלו היה נשמע די שונה מתמיד... הרב!!! כוונה הגעתי בשעה הזו... אני רוצה להתייעץ עם הרב אבל בלי הסגבעת של דיין!!! אפשר? האם אני יכול לדבר עם הרב כמו תלמיד חכם שיכול לעזור לי בחיים... וזה לא יתגמם בי מחר בבית הדין??? ר' יאשיה נענע בראשו... בא נשמע...

אז ככה: כבוד הרב שיועד שאני מסוכב בבית הדין!!! יש יותר מידי הרבה תיקים חשודים של גניבות ואבידות... כל מיני חפצים יקרי ערך שנעלמו באופן מסתורי או רחלים ועגלים שהתאדו מכל מיני חצרות בתים לאחרונה... והשם שלי יותר מידי נקשר סביב התקריות האלו... ובבית הדין יש כבר קלסרים שלימים שכתוב שם שיענקל השביע אותי על הפרה שלו שלא גנבתי אותה... ויבייש השביע אותי על הרחל שלו... בקיצור: אני כעת נמצא בפרשת דרכים!!! העניין הוא שאכן אני הוא הגנב!!!! אני ואין בלתי!!! יש לי מחסן גדול באזור מסווה בקצה העיר... שם הכל נמצא... והיות והציבור מחומם עלי... אז הם בעקבותי... ואני מרגיש שהכל פה עניין של זמן... כעת יש לי שתי אפשרויות!!! לא לחכות שיתפסו אותי ואז יחייבו אותי תשלומי כפלה!!!

או שאני מגיע כמו גבר לבית דין ופשוט מודה ביום בהיר בכל האשמות שמיחוסות עלי!!! דא עקא: שרוב הדברים שגנבתי... השביעו אותי עליהם!!! (אנשים לא פראיירים... הם קלטו שזה אני, אבל לא יכלו להביא הוכחות) כך שאם אני מחכה שיתפסו אותי... זה יסתכם בתשלומי כפלה!!! אבל אם מצע עקיפה ומודה... אני אמנם נפטר מכפלה!!! אבל!!! אני מתחייב בקרן!!! חומש!!! ואשם!!!

ואני שואל את הרב בכנות ועם ראש מורכן: שהרב יתן לי עצה הגונה: מה יותר כדאי לי? האם כדאי לי להודות ואז ירד לי הכפלה!!! אבל כעת מתחיל כאב ראש רציני מאוד שנקרא קרן וחומש... שזה אומר שאני צריך ללכת לכל אחד עד הבית!!! לתת לו כמעט בתוך הידיים... כי זירת הכתוב היא: "לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו..." וזה בשבילי כאב ראש... זה פשוט עבדת נמלים... ובפרט!!! שעוד אני צריך להקריב אשם על כל שבועה!!! ו... זה לא פשוט... אשם זה לא צחוק... זה כסף...

ר' יאשיה התרגש!!! באמת התרגש!!! בשביל להבין את ההתרגשות צריך לקלות מה זה יוקל!!! שמו של יוקל מוזכר בבית הדין לפחות כמה פעמים ביום... יש עליו ערמות של תיקים... וכעת סו"ס משהו פה זז...

ר' יאשיה פנה ליוקל בסערת רגשות: תקשיב יוקל!!! ברור שהדבר הנכון והרצוי בעיני אלוקים ואדם זה שתקום באופן דרמטי ותכריז על הודאה רשמית!!! זו חובתך המוסרית!!! (ואני לא הולך לוותר לך על זה) אה... אתה טוען שזה כאב ראש גדול??? איך מתחילים עכשיו לחפש את כל הגזלים?? ומה עם הכסמיות של אשם?? עזוב!!! אנחנו נעשה את זה ביחד... נפתח חפ"ק מיוחד של צוות שלם שיטפל בכל העבודות נמלים הזו... נשיג מיסון לכסמיות של האשם... ואני רוצה שכבר מחר תופיע בבית דין ותכריז את זה בצורה דרמטית!!! ומסך יראו וכן יעשו!!!

למחרת בבוקר... לאחר הנץ החמה... ר' יאשיה כינס את כל הכ"ג סנהדרין... ובשעה היעודה הופיע יוקל, והפעם בהצהרה דרמטית!!! אני מודה!!! מודה בכל האשמות שיוחסו אלי בשנתים האחרונות... גם באותו יום לפני שלוש וחצי חודשים שהגיעו פה כל שבעת המשפחות של בני החצר שנתבעו אותי על שניציפתי משוטט בחצר שלהם ולאחמ"כ נעלמו משם כל מיני בהמות וריחיים ובגדים... והם השביעו אותי בזה אחת זה ונשבעתי... הרי כעת אני מודה שנשבעתי לשקר והרי הכל נמצא אצלי במקום שמור!!! כ"ל הפרשיה שלפני שמונה חודשים שהיה עליה לרגל ואני מהיחידים שנשארתי בעיר, והיו כמה שמחוסר ברירה נתנו לי לשמור על הבהמות שלהם!!! וכשהם חזרו הכל נעלם וטענתי שהגיעו שודדים והייתי אנוס... והיה פה בלגן שלם... הקטני אמנה שבציבור התחילו להרהר איך יכול להיות שקרה כזה דבר... הרי 'ולא יחסוד איש ארצך בעלותך' אז זהו!!! שזה היה אני!!! הכל שמור ונמצא באחד מהמקומות המסוים באגם הסמוך לעיר (מתברר שאכן נתקיימה ההבטחה 'ולא יחסוד איש את ארצך' אלא היא הינה איתה גם תוספת חומש)

העיר כמקרה!!! חיבוקים ברחובות... אנשים שחשבו שמטה לחמם נשבר... הפרה היחידה של פייביש... והשמונה כבשות של געציל שגיזי הצמר שלהם פירנסו את כל המשפחה... ולפתע הכל נמצא!!! יוקל יצא בעיניים מושפלות... ר' יאשיה מיסן והצמידו לשבועיים הקרובים שני שליחי ב"ד שישמרו עליו מפעולות נקם וכדו'... הוא הזהיר בבית הכנסת באסיפת קצרות חשאיות בזה אחר זה... שרבותי: אנחנו מחויבים לתקנת השבים!!! אם אנחנו רוצים שהגזלים והגנבים יצאו מפרי מנהרותיהם... אנחנו צריכים לתת להם לרדת מהעץ בצורה יפה!!! ר' יאשיה הזהיר: רבותי!!! ישנם כעת גזלים בעיר שלנו שעוקבים בדריכות ובעניין רב אחרי ההתפחיות... הם בודקים בשבע עיניים איך הציבור מגיב ומכיל ומקבל נוכל שהחליט להרים את הכפפה ולחזור!!! ומעשינו יקרבו ומעשינו יחוקו!!! אם אנחנו ניתן ליוקל לצאת יפה מהסיפור... (והוא ילך ברחוב ולא ישמע מקהלה של ילדים מכל כיוון יוגי גוי מח שמוי כי לעולם חסד...) אז תתכוננו לאפקט הדומינו שעוד ועוד גזלים פתאום יקבלו את האומץ לעשות סוף לעולות של שנים... אבל אם יוקל יקבל חותמת של הגנב והנוכל... תשכחו מזה!!! אנחנו ננציח את כל העולות וכל בונה ביתו בלא צדק ועליותיו בלא משפט... בקיצור: צוות שלם התלווה ליוקל בדרך למחסן האדיר!!! שם חיכתה להם עבודת סיון מפורטת... איזה גניבה חוזרת בעין, ומה הוא מתחייב בדמיה... חלק שם היה טלה ונעשה איל, וחלק זה היה בהסה והזקינה או והוכחשה... חלק היה במהמה מעוברת וילדה וחלק נתעברה אצלו... בקיצור: כל מקרה לגופו!!! במקביל אחד משליחי בית דין התיישב על הניירות בבית דין והתחיל לסווג את התביעות השונות שהיו בבית הדין כלפי יוקל... חלקם הסתיימו בשבועה וחלקם לא... זאת אומרת: יש פה תיקים ששייכים לקלסר של תשלומי כפלה!!! יש תיקים ששייכים לקלסר של קרן חומש ואשם!!! וכאן צריך להתחיל לאתר את התובעים (בתביעות שעליהם יש קרן וחומש כי שם יש גזה"כ: 'לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו', ובעזה"ש כשנגמור את כל המלאכה... אז נצא בקמפיין סודי למיסון עדר אילים מן הצאן... ולא סתם אלא שכל אחד שווה לא פחות משתי סלעים!!! (תבין): לא כ"כ קשה להשיג אילים בחצי מחיר, איל זה כבש זקן, יש רועים שאחרי פסח מוכנים למכור את זה במחיר הפסד, אבל זה לא טוב בשביל קרבן אשם שיש בו מחירון מינימלי!!! לא נותר לנו אלא לסיים: ואתה שלום וביתך שלום... ואתה יוקל וביתך יוקל וכל אשר לך יוקל, ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום... מזל טוב בבא קמא...

יריד המקלדת השנתי... והבנרת שמוחייבת...

תזכורת כמידי שנה ובפרט בימים אלו... בפרשת תצווה כמידי שנה נערך היריד השנתי של המקלדת היהודית!!! לאהרן הכהן יש את חושן המשפט על לבו ועליה יש שתיים עשרה אבנים שונים עשיר שבטי י-ה רשומים עליו... וזה למעשה המקלדת!!! המקלדת שממנה אהרן הכהן מקבל את התשובות באורים ותומים... אהרן הכהן שואל שאלה באורים ותומים... ואז הוא מסתכל בחושן... והאותיות מתחילות להאיר!!!

והיה: אם אחד משבטי י-ה לאחרונה התחיל לעצבן אותי... אני לא אוהב ממנו... יש לי טענות קשות עליו... ויצאתי נגדו במלחמת קודש... ומחקתי אותו... מה לעשות... חייבים להעמיד את הדת על תילה... אדוני היקר!!! ריית לעצמך ברגלים!!! מחקת אותיות מהמקלדת... ניסית פעם להקליד על מקלדת שאות אחת 'לא עובדת שם'??? רק אות אחת!!!

זה אויס מקלדת!!! אין מה לעשות איתה... ולא תגיד לי איזה אות ה' ש' א' מ', האותיות הדומיננטיות!!! גם האותיות הפחות שימושיות... אתה לא יכול לזוז בלי כל הכ"ב אותיות!!! ולא לחינם!!! לא לחינם הקב"ה פיזר את השמות בין כל אבני החושן... כדי ללמד כל שבט בעם ישראל!!! גם אם יש לך את האבן שלך!!! ואתה משוקע בתוך הבית שלך... אתה לא יכול להתעלם ולמחוק את האבן השנייה... כי רק אם בקיומם של ה"ב שבטים יש לך את חושן המשפט!!! ובשביל זה צריך לדבק בלבו של אהרן אוהב שלום ורוחף שלום!!! לא יעזור כלום... יש לנו אבא משותף בשמים... והוא לא מוכן שאתה תתבצר מתוך המגירה שלך ותתחיל לירות לכל הכיוונים... אין כזה דבר!!! חובתו של כל יהודי לנשום נשימה עמוקה ולדעת שיש יהודים אחרים!!! שהם שונים ממני!!! סגנון אחר!!! מנטליות אחרת!!! אבן אחרת... לא מומלץ לנו לחיות ביחד כי אנחנו באמת שונים... עדיף שנאהב אחד את השני מרחוק או יותר נכון אבן אחת לצדי האבן השנייה...

אבל לדעת שחלק מהמקלדת נמצא בידיים של היהודי מהמגור השני!!! לא לחיות במערה כמו הבנות של לוט שהגיעו למסקנה שזהו!!! איש אין בארץ חוץ מאבא ואנחנו... יש עוד כמה יהודים שמותר להם לחיות לפי החינוך שלהם... והם לא פחות ממך בכדוא זה!!! יש כאלו שהמידע הזה לא לגמרי ידוע להם!!! סליחה שגמרתי להם להצטופף מחדש ביהדות...

כעת כמה מילים קצרות על החיוך הנפלא משמים בגשמי רצון ברכה ונדבה... צריך לדעת שריבוי הגשמים והבנרת שממריאה ומזכירה את החיוך של שנת הקורונה שהיה כאויר לנשימה... בגודל אנחנו נמצאים בעידן ריתחא!!! לפי החרב וההרג והחוסר יציבות בטחונית אזורית... זה לא נקרא תקופת של עת רצון... אבל מה לעשות שגשמים!!! זה אחד מהחיוכים הסמליים והרשמיים ביותר שהתורה מודיעה לנו בצורה הכי מפורשת שכש"והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי אשר אנוכי מצוה... ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ותתתי מטר ארצכם בעיתו!!! זה אפילו לא מגיע בתור פרס אלא מדין עדות!!! כמו שמפורש בתחילת האזינו... אז נא לקבל את המחמאה... כמובן שהיא גבתה מאיתנו חורף לא קל בכלל... חורף נקי מבילויים... חורף נקי מציאות מיותרות... ועל זה אומר המדרש: אני חבצלת השרון שושנת העמקים, אני היא חביבה אני! שנתונה בעמקי הצרות, ובשעה שאתה מעמיק בי אני מרמבת לפניך מעשים טובים כשאתה והקב"ה ילני מהצרות ואני אומרת שירה... כן... הקב"ה ילני מהצרות את המסר... הרטבנו מעשים טובים לפני הנה החביבות שבה וחזרת... ואכמ"ל

אני די נמנע מלצטט סיפורים מרגשים מהחיילים בעזה... (כי יש לנו כבר מספיק שעושים לנו את זה) אבל באופן חד פעמי! שמעתי סיפור אחד שמאוד תפס אותי... שמעתי על חייל שכעת חזר לאחר כמה חודשים של לחימה בעומק עזה והכיני לו כמובן קבלת פנים מאוד חמה ומרגשת... שאלו אותו בכנות: מה אתה מזמין?? הוא ענה: אני רוצה להגיע הביתה ולראות בסלון תמונה ענקית של בית המקדש!!! בני המשפחה הופתעו... מדובר היה בחייל חילוני לגמרי... מה קרה עכשיו בית המקדש??

אז הוא הסביר את עצמו: אני כבר כמה חודשים מסתובב מהבוקר עד הלילה בתמרון בעזה... נכנס לתוך בתים... מסתובב בחדרים... פותח ארונות... מסתובב בסמטאות... ואיפה שאתה לא הולך... מה אתה רואה?? תמונה של מסגד אל אקצא!!! כל עזה מפוצצת בתמונות של הר הבית... זה הנושא שם!!! זו התמונה המרכזית בכל סלון בית... זו וזו התמונה שמפיעה ע"ג מחברות של ילדים... אין משהו אחר!!!

אמר אותו חייל: אני בתור יהודי... עד היום לא ידעתי מה יש שם בהר הבית... מה זה אומר לי... אני יותר מכיר את המסעדה בתל אביב מאשר סדר קדשים טהרות... אבל מה לעשות... הייתי בעזה ונלחמתי!!! ושם!! שם הבנתי שלכה"פ החמאסניקים יודעים על מה הם נלחמים... ואילו אני?? אני לא לגמרי יודע על מה אני נלחם... עד כה לא היה לי משהו מיוחד עם בית המקדש... לכן אני מבקש שכשאני חוזר לסלון הבית שלי... הייתי רוצה שלפחות גם לי יהיה בסלון את התמונה של הבית הנכון שאנו מחכים שיבנה שם ולא שיקיץ משומם שנכרים מקרקרים בהיכלו

הסיפור הזה הוא בודאי נכון!!! גם אם הסיפור עם החייל לא היה ולא נברא... כשהתחילה המלחמה בעזה... מיד כמו כולם צפו לי מחשבות... נו... האם יש פה תסמינים של גוג ומגוג... ובהתחלה אמרתי לעצמי: לא!! זה עדיין לא זה!! שהרי נבניא זכריה כתוב בפירוש שבגוג ומגוג כל הגוים יכריזו מלחמה על ירושלים!! וכעת המלחמה היא לא באזור חיוג ירושלים... אלא שפתאום אני קולט ש... שהמלחמה היא ממש ממש על ירושלים!!! נטו על ירושלים!!! ומי שמנסה להתחמק ולהתעלם ולהסיט את הנושא מהנימה הדתית שיש פה... זה דווקא אנחנו!! העם הישראלי החילוני מנסה בכל דרך להסיט את המלחמה הזו לכיופי כוחות בין האספסוף הפלסטינאי למדינת ישראל... ובינינו...

גם אני ואתה מתקשים מאוד לעכל שמדובר פה באויבים דתיים שנלחמים מלחמת דת!!! **ולמה אנחנו כ"כ מתחמקים מזה?** למה אנחנו כ"כ מפחדים להודות בזה?? כי... כי זה מלחיץ אותנו!!! זה מצמיד אותנו לקיר!!!

כשחמאסניק עומד ומכריז באופן חד משמעי: אני מוכן למות על אל אקצא!! הוא במילים אחרות נוזף בי... ההההה... אתה לא קולט מה זה בית המקדש!!! אני מבין את זה יותר טוב ממך... השבוע קבלתי הפטרה ואמרתי: רחם על ציון כי היא בית חיינו!!! חשבתי לעצמי: האם אני מרגיש וחי את זה שבית המקדש זה בית חיינו?? אני לא!!! ואילו מי כן?? החמאסניק!!! הוא מבין את זה... וכנראה שהוא מבין את זה יותר טוב ממני... הסיבה שזה כ"כ עולה לו בחיים כ"כ... כי כנראה שהוא כן מבין את מה שאני לא מבין!!

הוא מבין שיש שם הר הבית הוא שלנו!!! המשמעות היא שה' אוהב אותי ולא אותו!!! המשמעות היא שה' מכניס אותי לחדר יחוד ונוצל ומשאיר אותו מאחור (בדיק כפי שהיה בעיקר יצחק... שבו לכם פה עם החמור) וזה מפוצץ אותו מקנאה... והוא ממממת מקנאה... והוא באמת מוכן למות על זה והוא באמת-מת!!! בקיצור: אנחנו צריכים ששירות בתי הסוהר יוציא לנו איזה מחבל שסיביר לי אחת ולתמיד מה הוא מצא בנו... שסיביר לי עד כמה אני חשוב!!! זה מידע רגיש וסודי שנמצא אצלנו!!!

זו הסיבה שכ"כ קשה לנו לעכל את המלחמה הדתית שיש פה!! כי אתה רואה פה המון המון אימביצייות... אינסוף אנרגיות... אנשים שמוכנים להקריב את כל הקדוש והיקר שלהם... על מה??

על מה שאני בעצמי לא יודע להעריך?? תחשוב מה שזה חייל שכבר מיצה את עצמו פה בארץ... אין לו מה לעשות פה... והוא כבר עם שתי רגלים בחוץ... הוא כבר מתכנן את המסע הממושך במזרח הרחוק... ופתאום התחילה המלחמה... והוא מגלה ששתי מיליון עזתיים מתרפקים ומיחלים ומוכנים להקריב את כל החיים שלהם בשביל לזכות להגיע... לאיפה?? למקום הכי משעמם מבחינתו... זה מטלטל!!! זה מלחיץ!!! זה גורם לך לחשוב... הההה... יש לי מעטפה שמעולם לא פתחתי אותה... יש לי יהדות שמעולם לא התעניינתי בה... והיהדות הזו מוציאה 150.000 ערבים מהכלים...

אצל החסידים יש סיפור מיתולוגי על אדם שהשתוקק מאוד להגיע לפסגה של הר... עלה וטיפס ונכשל... ושוב טיפס וטיפס... ובמשך שנים רבות עלה וטיפס עד שס"ס הוא הגיע לפסגה!! **ושם חיכתה לו הפתעה מדהימה!** הוא מגלה שם ילד קטן שיושב לו בפסגה ומשחק בגולות... הוא שאל את הילד: ילדי הקטן... איך הגעת לכאן בכזה גיל צעיר?? הרי אני מטפס כבר שנים עד שהגעתי לפה?? ענה לו הילד: **אני נולדתי פה!!!**

עד כאן הסיפור המוכר... (שמכאן רואים שיש נשמות קדושות של צדיקים שהם נולדו על ההר... קושת דברי אמת) אבל משום מה!!! אני מכיר את אותו סיפור בדיוק אבל יש לזה המשך!!! ואת המשך משום מה אף אחד לא מכיר... המשך הוא: שאותו איש מבוגר כ"כ התרגש מהילד שזכה להיוולד בפסגת ההר... והוא אמר לו: ילד ילד... האם אתה יודע להעריך איפה נולדת?? האם אתה מעלה על דעתך כמה אנשים נמצאים שם למטה למטה בתחתית ההר ומיחלים וחולמים להגיע אי פעם לאן שאתה נולדת?? הילד עשה פרצוף אדיש ומיובש ונעה לאותו אדם: תעזוב אותי... תפסיק לשגע אותי... אל תספר לי סיפורים... אני יודע דבר אחד: משעמם לי פה!!! אין לי מה לעשות פה!!! אני תקוע פה!!! אני לא מוצא פה עניין!! האם אתה מוכן בבקשה לעזור לי לרדת למטה?? אני רוצה לשחק עם כולם במחבואים... לא מחפש פסגות ולא כלום...

אה... מישוה מכיר את ההמשך הזה של הסיפור?? את זה משום מה אף אחד לא טורח לספר... ולי משום מה יש פרנציפ לספר את זה!! כי למען האמת זה הסיפור האמיתי... (ואם הרבי הקדוש והטהור ממלא מקום אביו זצוק"ל זכה למה שזכה... זה לא בגלל שהוא נולד על ההר... אלא בגלל שהוא הסכים להישאר שם ולא התגלש למטה!!! כי להיוולד על ההר ולהישאר שם זה קשה לא פחות מלסעף על אליו) אז זהו!!! שזה בדיוק הסיפור שלנו... אנחנו נולדנו על ההר!!! במשך אלפי שנים אבותינו התרפקו והשתוקקו... רצו לעלות לארץ ישראל... רצו להתקרב... רצו לזכות לשבת וללמוד

תורה ללא הפרעה... לזכות לקיים מצוות התלויות בארץ... והם ניסו וניסו והפכו את העולם ולא נותר להם אלא לשבת בתיקון חצות ולבכות שהדרך עדיין רחוק... והנה הנכד שלהם נולד על ההר!! אתה כבר נולדת בארץ ישראל... וכידוע: החיים בארץ ישראל הם בגדר: אוכלי המן!!! כל מי שרק רוצה יכול להיכנס לבית המדרש וללמוד ואפילו ישלמו לך על זה... שטפון של שפע חומרי ורוחני... (וגם!! שטפון של תלונות והתמסכנות והתמרמרות למי שרוצה... גם את זה יש פה בשפע... שלא יהיו טעויות גם כעת בעיצומה של מלחמה אנחנו מתהלכים פה בגן עדן ומלאכים צולים לך בשר... מה הראה הכי גדולה?? שאם רח"ל פתאום יהיו חסרים ביצים... אוהו... איזה 'טרגדיה' תהיה פה... סימן שבשלב זה גם זה לא חסר למרות מלחמה כ"כ ממושכת...) אבל תכל'ס משעמם לך פה...

אתה מרגיש כלאו בתוך ארץ ישראל... ואתה מחפש לברוח... וכן... זה בדיוק הסטירת לחי שהחייל החילוני מקבל מהחמאסניק בעזה... החייל שמרגיש חוסר חיבור ושייכות לכל הערכים שלו... והנה נכפתה עליו מלחמה... הוא מגיע לעזה ומה הוא מגלה?? הוא פתאום קולט שהוא נולד על ההר!!! אני עם הנבחר... כולם רבים עלי... אהלי אדום וישמעאלים מואב והגרים פלשת (-עזה) עם יושבי צור (-לבנון) כולם אמרו 'גירשה לנו את נאות אלוקים...' כולם רוצים את אותו אל אקצא שהקב"ה הבטיח לי... ואילו למרבה האבסורד אני?! אני לא חונן את הערכים האלו במבט ואילו כל מי שעומד מעבר לגדר מיחל כוסף ומשתוקק לזכות במעטפה שכוחה שאני מחזיק בידיים שלי ואני אפילו לא טורח לפתוח אותה ועוד רגע היא בפח...אז חיייל קולט שהוא נולד בהר המוריה והוא פשוט התחיל לרדת למטה למטה וכשהוא הגיע לתחתית ההר הוא מצא שם את ישמעאל ואליעזר והחמור רוצים ומשתוקקים להגיע לאותו מקום שממנו הוא איבד עניין...

אז זהו!! שאנחנו נמצאים בדיוק באותו מקום!!!

תכל'ס: מה זה בא לומר לנו?? הגיע הזמן שנפתח את המעטפות!!! אנחנו מחזיקים בידיים שלנו מעטפות סגורות!! מעטפות שהדורות הקודמים ירקו על זה דם וחירפו את נפשם על זה... ואילו אנחנו קיבלנו את זה על מגש של כסף ולכן אנחנו השארנו את זה בייטרניה בחוסר עניין... מעדיפים לא לעורר דוברים ולא לפתוח נושאים מהותיים כדי שזה לא יזעזע לי את הסדר יום ואת הקיבוע ואת הסידור הירוק והשתי רמזורים בדרך לבית כנסת...

הגיע הזמן לפתוח דבר ראשון את הנושא שקוראים לי יהודי!!! מה זה מהותו של יהודי... לא חרדי אלא יהודי... מה זה אומר יהודי!!! ס"ס הרי חמאס לא מחפש חרדים... הוא מחפש יהודים!!! הוא רוצה להרוג גם את היהודי הכי הכי חוטא והכי רחוק מהרשב"ע... אז מה זה?? מה זה האוצר הזה שנקרא יהודי?? מה זה ה'תא' הבודד הזה שהגוי מכושף עליו ומוכן למות בשבילו בלי סוף?? זו מעטפה שחייבים לפתוח אותה!! הלאה... מה זה בית המקדש?? מילא אני חרדי... אז בית המקדש זה סדר קדשים וטהרות... ואם אתה דתי אז ביהמ"ק זה הר הבית ומנהרות הכותל... אבל חמאסניק?? למה הוא מכושף על בית המקדש שלי?? למה הוא ממממת מקנאה שרק אותי הקב"ה קירב בין שני בדי ארון?? לפתוח את המעטפה הזו!!! להבין שאצל החמאס אל אקצא זה לא חובבני כמונו!! זה לא אירועי חג ומועד וטקסי כותל... אצל החמאס זו איסטרטגיה שהיקף העלויות שלה זה מאות מיליארדים!

האם אתה פרגנת פרומיל של יחס לפנימיות של הבית הגדול והקדוש שזה הבית שלי!!!!!!! שלי עם ה'!! לא של החמאסניק!! את התוכחה המביכה כבר חטפנו... החמאסניק נאלץ למשוך לנו באוזן ולהזכיר לנו שהההלו... יש לכם פה משהו יקר!!! יקר מידי שאתם לא חוננים אותו במבט... אבל ההההלו... לפחות עכשיו נבין עניין... וכמובן!! מיותר לציין שכשמדברים על בית המקדש... לא מדברים על החלק הטכני!! כי החלק הטכני הוא הכי פחות מעניין פה... (בית המקדש זה זוג שהיו חיים באהבה ואחוה וריעות, ובשלב מסוים לא הסתדרו ולכן הבית התפרק... לא מבקשים מהרעיה שתתחיל לבנות את הבלוקים של הבית... בסה"כ מבקשים ממנה שתביע עניין לשוב להתעניין בבעלה ולתת לו למלא את המידע שלו ולא תשאב את ההנאות שלה מגורמים זרים המוכרים בדור זה) הנה לך עוד מעטפה שכוחה שהחמאסניק נשלח להזכיר לנו בקיומו... והמעטפה השלישית זה ארץ ישראל!!! הערבים מדברים ברור... כשאנחנו שומעים אותם שוב ושוב דורשים את זה... אנחנו מתעצבנים... אבל לא זיקק לנו להקשיב להם!!! הם רוצים את ארץ ישראל שלנו!!! הם יודעים להעריך כל רגב אדמה בארץ ישראל... (הרי מדובר במרחק תיכון שיש בו שטחים ומגרשים אינסופיים מתים) ואילו אנחנו?? לנו קצת מחניק פה!!! אתה יודע למה חנוק לנו פה?? כי פה זה הבית של ה'!! פה ה' רוצה שתהיה!!! ושתהיה!!! תתמקם!! תפשיל שרוולים ותדאג שיהיה נחמד כי פה זה הסלון והחדר ילדים והחדר שינה שלנו עם ה'... וכידוע: אף אחד לא אוהב לסדר את הבית... אף אחד לא אוהב להדיח כלים... זה נדוש!! הרבה יותר כיף לצאת למסעדה- כמובן עם ה'... לצאת איתו לאיזה מסע ישיעות ברומניה... אה... איזה קירבת אלוקים... ויחזו את האלוקים ויאכלו וישתו... אז זהו!! שהקב"ה רוצה אותך בארבע כתלים שלו!! בארץ שהוא!!! הוא יתברך החליט ששם הוא רוצה אותך!! ואם אתה לא מרגיש מספיק מיוחן... אז עובדים על זה... לא בורחים למסעדות ולמלונות באירופה... כן כן... הרעיון של ישיבת ארץ ישראל הוא מאוד מאוד פשוט!!! יותר מידי פשוט... בארץ ישראל ה' שם אותך בסיטואציה מסוימת ואומר: אני רוצה אותך פה איתך!!! מסכים לחיות איתי?? או שאתה מוכן רק לצאת איתי לבילויים ולמסעות קודש??

אז הנה לך המעטפה השלישית שהרבי זצוק"ל הנחיל את זה... אוהו... עובדה שהוא לא נשאר באירופה... אבל אנחנו כבר נולדנו למעטפה הזו... ולא הייתה ברירה אלא לשלוח את הכושי- החמאסניק שהוא יבא ויזכיר לנו לפתוח את המעטפה!!! האם החייל המדובר שאיתו פתחת... האם הוא כשיר להבין את תכולת המעטפות שעליהם אני מדבר? קשה לי להאמין... אבל לפחות אנחנו... כי אם לא... אז אוי ואבוי... אם לא... אז החמאסניק מישך להיות היחיד שמחזיק אצלו את המידע הזה... היית נותן לו את התענוג הזה??

גליון קס"ט

פרשת תצוה
תשפ"ד

נעילת שובבי"ם - ובניית המשכן, למעשה!!!

אינני מאבד את כל מה שנותנים לי, ושבוהו הרה"ק על מידת האמת שבו.

ולדין יאמר, אמת עברו וחלפו כמעט כל ימי השובבי"ם, כבר איבדנו ממה שנתנו לנו, אבל עדיין לא איבדנו כל מה שנתנו לנו, עדיין נשאר לפנינו כמה ימים, על כן נשנס מתנינו ונאזור חלצינו לתפוס לכל הפחות את הימים שנשארו בכדי שלא נהיה באמת בכלל שוטה המאבד כל מה שנותנים לו... אלא נשאר 'ברי דעת', לחטוף מעתה כפי מה שאפשר עדיין לחטוף.

סיפר הגה"צ רבי נטע פריינד זצ"ל ששמע בשולחן הטהור של הרה"ק מסאטמאר ז"ע בעיניו 'רעוא דרעוין' (סעודה שלישית) בסיום תקופת השובבי"ם, ואמר הרה"ק בבכיות שלישי, אידען (יהודים), **התחרטו עתה, כי עוד מעט תחרטו על מה שלא התחרטתם עד עתה...**

ידוע משלו של הגה"ק ה'חפץ חיים' ז"ע למי שחושב כן כשהוא 'מוצא' עצמו ב'שים שלום' שבסוף תפילת 'שמונה-עשרה', והוא שם לבו כי כל התפילה כולה עברה עליו רק בשפתיים, ואילו לבו היה 'במקום אחר'... ומה תועלת יש לכוון בברכה האחרונה, ודחה ה"ח 'טענה' זו בשתי ידיים, במשל למה הדבר דומה, לנערה שעמדה בשוק והעמידה לפניו שולחן מלא תפוחים, עברו שם כמה 'שקצים' והתאוו תאוה... ורצו לקחת בלי לשלם, מה עשו הפכו את השולחן ונתפזרו התפוחים על הארץ והחלו ללקט מכל הבא ליד, החלה הנערה לבכות בקול רם ולזעוק על החמס והעזשק לאור יום, אמר לה חכם אחד, לא עת לבכות עכשיו... אלא עשי כמעשיהם, המה

מ"ה למעשה
התחוקות בעבודת ה'...
לע"פ מ"ה הר"י אבן מרדכי
ז' הר"ש אבן קרדון, וזכר מר"י ישראל

בשיחה, באמצע השיחה נסובו הדברים על מאמר חז"ל (הגיגה ד.) איזהו שוטה המאבד כל מה שנותנים לו, שאלו אותו הרה"ק מדוע אתם מוסיפים תיבה על דברי חז"ל ואומרים 'המאבד כל מה שנותנים לו', והרי אמרו חז"ל איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו [בלא תיבת 'כל'], נענה היהודי, כי כך כתוב בגמ', פתחו גמ' ומצאו שאכן כתיב המאבד כל, ותמהו ר' יענקלה, מדוע גשור בפי העולם ללא 'כל', ובדק ומצא שבשו"ע (ו"ד סי' אס"ה) נכתב ללא 'כל', רק 'המאבד מה שנותנים לו'. אח"כ אמר האיש לר' יענקלה אל יחשוב רבינו שהנני בקי בש"ס - לא מיניה ולא מקצתיה, אפילו לא מסכתא אחת, אלא כשלמדתי לעצמי ולא דברי הגמ' חלשה דעתי, שמא גם אני בכלל 'שוטה', כי גם אני מאבד לפעמים מה שנותנים לי, מפעם לפעם הנני מאבד את הטאביק פושקע (קופסת הטבק), או את כלי הכתיבה וכיו"ב, עתים פורח מכרוני היכן הנחתי את בתי העיניים (משקפיים)... את המגבת שלקחתי למקוה... וכל כיוצא ב"ב, וכי כבר מחמת זה אחשב לשוטה... אמנם, אחר שדייקתי בלשון הגמרא 'המאבד כל מה שנותנים לו', נחמתי בעצמי שעכ"פ

דברים נפלאים לכבוד נעילת ימי השובבי"ם, מאת הגה"צ ר' אלימלך בידרמן שליט"א:
שאלו את אחד מגדולי הדור על מה שאמרו 'שוכנתי בתוכו לא נאמר אלא בתוכם - בתוך כל אחד ואחד', האם אכן ניתן לומר דברים כפשוטם... וכי ביד בן אדם קרוין מחומר להתעלות ולהתקדש במדרגות נשגבות כאלו עד שהקב"ה ישכון בקרבו והוא עצמו יהיה לבית המקדש... והשיב בקיצור לשון, נאך שובבי"ם... כלומר, פרשה זו נאמרה לאחר תקופת ימי השובבי"ם, בהם כל יהודי מקדש את עצמו ועולה ומתעלה ושב אל אביו שבשמים, ואכן לאחר תקופה עילאית זו ניתן להתרום עדי מרום ועד שיזכה שהקב"ה ירצה ויחפוץ לבוא לשכון אצלו.

ביותר הדברים אמורים, בשנה מעוברת כעין שנה זו, כשפרשת תרומה היא עדיין בעיצומם של ימי השובבי"ם ת"ת, ועדיין הזמן מסוגל ביותר לשוב בתשובה ולהתקרב אל השי"ת, וכמו שכבר הבאנו מה שאמר המגיד 'להבית יוסף' (מגיד משימים) בפרשתו, והיא משמעות דב"י, שתשובה ותענית הנעשית בימי השובבי"ם מתקבלת אף באופן שאילו היה עושה כן בשאר ימות השנה אזי לא היה נחשב כל כך (עיי"ש), וכלשונו 'והנה עיתך עת דודים', ולכן הכל מתקבל באהבה לרצון לפני אדון כל. והנה מדרך הבריות לומר, חבל שלא שמעתי דיבורים אלו בתחילת תקופה גדולה זו, כבר עברו רוב מניין ובניין מימי השובבי"ם ת"ת כמו שעברו... בלי שאנצל אותם כדבעי... וחבל על דאבדון... אכן שמע נא למעשה נפלא שסיפר הגה"צ רצ"מ זילבעבערג שליט"א, שסיפר לו ת"ח אחד, שנסע להרה"ק רבי איציקל מפשעווארסק ז"ע (באמצע השנה), נכנס לביהמ"ד ופגש בחתנו הרה"ק רבי יענקלה מפשעווארסק ז"ע, ופתחו

איך לי שמחה ומצב רוח

לאחרונה פגשתי חבר, שהתאוונן בפני שאין לו שום שמחה ומצב רוח...
 למזה? מה קרה? - התעניינתי בדאגה...
 תקשיבו טוב לתשובה שהוא ענה לי:
 ברוך ה', אני מתעסק בתיווך דירות, ומצליח מאד, אני יכול להרוויח גם 100,000 ₪ [!!!] בשבוע אחד... אבל...
 וכאן מגיע ה'אבל' הגדול!!!
 במקום שהדבר יגרום לי שמחה וסיפוק, אני מרגיש עוד יותר השתוקקות לרדוף אחרי רווחים נוספים, אני חולם על זה יומם ולילה, לא ישן טוב בלילות מרוב חלומות ודמיונות...
 הוא ממשיך ומספר לי, גם שאני מדבר איתך, אני מגלגל את העיסקה שאני חולם עליה בראש...
 כבר חודש שלא פתחתי ספר, ואני מרגיש רע ונעכס עם עצמי...
 אלה היו דבריו פחות או יותר...
 חוץ מלרחם עליו אין הרבה מה לעשות, רק להודות על 'שאנו עמלים - ומקבלים שר', ברוך ה' יש לנו שמחת חיים, אשרי תנמינו דרך - ההולכים בתורת ה', וכו' אשרינו מה טוב חלקינו ומה נעים גורלינו...
 [לשאלת מעטים: הוא לא תום לספר, כי אנשים במצבו בד"כ כי"כ רע להם עם עצמם, ולא מסוגלים לעזור לאחרים, למרות שנתניה מביאה שמחה... [באופן כללי, ככל שיתור עשירים, כך יותר קמצנים, וקשה להפדר מהכסף].]

ר' אמות של הלכה הרב דוד מטיאס
מעשר כספים - [חלק ג']

גליון הקודם הבאנו את מחלוקת המהר"ל ושאר פוסקים אם אפשר לתת מכספי מעשר עבור צרכי מצוה כגון לצורך החזקת בית כנסת או מקוה טהרה וכיוצא בזה, ולמעשה נתבאר שם שהנהגה הרווח להקל בזה ולתת מכספי מעשרותיו גם לצרכי מצוה ולא רק לעניים [אך לכתחילה נכון להתנות בתחילת הנהגתו שיוכל להשתמש בכספי המעשר גם לצרכי מצוה ולא רק לעניים] ועיין גם מה שכתב בענין זה בשו"ת שבת הלוי (ח"י סי' קס"ה ס"ק ז') וז"ל: ובענין כספי מעשר כידוע יש מחלוקת המהר"ל ושאר פוסקים אם אפשר גם לשאר מצוות שאין אדם מחוייב בלאו הכי, והנהגה להקל בזה אם אי אפשר להתקיים המצוה רק אם לוקחים בכסף מעשר כספים עכ"ל.

אולם כתבו הפוסקים דאף שהותר להשתמש במעות מעשר לצורך מצוה, מכל מקום אין לו ליתן את כל כספי מעשרותיו לצורך זה לפי שעיקר תפקידו של המעשר הוא לעזור לעניים ועמלי תורה (עיין קונטרס פסקי הלכה מהגרש"ז איוערבאך זצ"ל המובא בקובץ קול התורה חוברת ל"ט עמ' פ"א), ובשו"ת שבת הלוי (שם) כתב שההוראה בדרך כלל היא, לתת רק עד מחצה מכספי מעשרותיו לצרכי מצוה והשאר לתת לעניים.

עוד מבואר בפוסקים שמוותר לתת ממעות מעשר לצורך מצוה אף שנהנה מזה כגון שקונה [לעצמו או לאחרים] עליה תורה ומשלם זאת מכספי מעשר, ודוקא שהיה בדעתו בעת הקניה לשלם מכספי מעשר, אך אם קנה עליה בסתם ולא חשב בדעתו בעת הקניה לשלם מכספי מעשר, אין רשאי לשלם העליה מכספי מעשר דהוה כפרוע חובו מכספי מעשר (על פי דברי הט"ז סי' רמ"ט ס"ק א', ועיין הליכו"ש, תפילה פ"ב סי' ט).

אולם במקום שמוכרים העלויות לכל המרבה במחיר כתב הגרע"א בשם השל"ה (הגהות רע"א על הט"ז) שאפילו אם חשב בדעתו בעת קניית העליה לשלם את כל הסכום מכספי מעשר, אין יכול ליתן את כל הסכום ממעות מעשר, אלא רק את הסכום שהוסיף על הצעת חברו, כגון אם חברו הכריז מאה ש"ח, והוא הוסיף עוד חמישים ש"ח על הצעת חברו, ולבסוף נמכרה לו העליה במאה וחמישים ש"ח, אינו יכול ליתן את כל המאה וחמישים ש"ח מכספי מעשר, אלא רק את החמישים ש"ח שהוסיף על הצעת חברו יתן מכספי מעשר, ואת השאר יתן מכספי הפרטי עיי"ש. [מיהו אם יודע בבירור שגם חברו נתכן לשלם את דמי העליה מכספי מעשר, כתב בספר באורח צדקה (עמ' ס"ה) בשם הגר"נ"ק זצ"ל שבאופן זה גם לדעת השל"ה יכול לשלם את כל הסכום שהתחייב מכספי מעשר ולא רק את העודף על הצעת חברו עיין שם הטעם].

ויש לציין שמסתימת דברי הט"ז שלא חילק בכל זה משמע שלדעתו בכל אופן יכול לשלם את כל הסכום מכספי מעשר ולא רק את העודף על הצעת חברו, וכן כתב בספר באורח צדקה (פ"א סעיף ס') שמסתימת דברי הט"ז מוכח שלדעתו רשאי לתת הכל ממעשר כספים, אולם לענין מעשה כתב שם בהערה בשם הגר"ש אשלישי זצ"ל להחמיר כהשל"ה, והביא גם מספר אמת ליעקב (ו"ד סי' רמ"ט) בשם הגאון רבי יעקב קמיניצקי זצ"ל שכן יש להורות למעשה כהשל"ה עיי"ש.

חוטפים, גם את תחטפי ותצילי ככל האפשר, הרימי תפוחים מכל הבא ליד, ולכל הפחות הם יהיו לפליט... אבל אם תבכי - לא יארר בדייך כלום... המשיך הח"ח על זה הדרך, כי הנזכר בסוף התפילה שלא כיוון עד עתה, אל יבכה ויקון על שהיצר הרע גזל ממנו את התפילה... ולא יתן לו לגזול ממנו גם את הברכה האחרונה, אלא, לכל הפחות 'תפוס' את הברכה שנסארה, יכוון בה בכל ליבו, וממנה יהיו לו 'רווחים' הרבה... **אף אנו נעני ונאמר, אל תבכה על הימים שחלפנו, אלא החזק בימים הנמצאים... ומהם יהיו לך רווחים הרבה לכל הימים...**

לקח נפלא אמרו ממנהגו של עולם כאשר אחד מחליק ונופל ל"ע מישורת מדרגות, או מאיזה מדרון, הרי בכל כוחו הוא מנסה לתפוס במעקה או בכל דבר שהוא, בכדי לעצור עליו מפני קפיצה או 'הנפילה', והרי זה נעשה בלי מחשבה וכונה מיוחדת אלא כך הוא המציאות שהטביע הקב"ה בברייתו שכל אחד מנסה להגן ולשמור על עצמו לבל יבוא לידי סכנה, ואף אם כבר נפל הרי לכל הפחות יעצר עכשיו או שעושה כן להמעיט את ה'חבטה', ומעולם לא ראינו מי שיאמר, נו, כאשר נפלתו נפלתו, מילא כבר יש לי נפילה, מדוע אשקיע כוחות לעצור את הנפילה... מעתה תישאל השאלה מעצמה, מדוע בעת ירידה הנפילה הפרונית אינו מנסה בכל כוחו לעצור את הנפילה, או לכל הפחות להחליש את חוזק המחשבה... כיוצא בדבר, אף אם באמת בזבז את ימי השבוב"ם ת"ת עד עתה, והעביר את הימים ללא תכלית טוב, מדוע יאמר לעצמו, השנה הזאת כבר הלכה לאיבוד ואי"ה בשנה הבאה... מדוע לא ינסה להיאחז בכל כוחו בימים הנשארים...

פעם ניגש בחור כבן שמונה עשרה כשדמעתו על לחיו אל הרה"ק ה'נתיבות שלום', זי"ע, וכולו שבור ורוצין, וכך סיפר, שמסר את פרשיות התפילין שלו לבדיקה, ומצא ה'מגיה' טעות באופן שאותם פרשיות היו פסולים משעת כתיבתם, והתברר לו לחרדתו ולדאבונו כי מיום ה'בר מצווה' שלו כשהתחייב במצוות עדיין לא הניח תפילין ל"ע, נענה לו

כה היה מעשה באיש צדיק מתושבי ארה"ק העוסק לפרנסתו בהגהת תפילין ומזוזות, ונתקיים בו בקשתם ותעניתיהם של 'אנשי כנסת הגדולה על כותבי ספרים תפילין ומזוזות שלא יתעשרו' (פסחים ג:), ובפרט שהוא עומד בעיצומה של הסוגיא הקשה - 'האב חייב בבנו להשיא', אמנם, זה האיש מתחזק תדיר באמונה ובטחון באבינו שבשמים הנותן לחם לכל בשר, ובעצת רבו הוא יוצא לחו"ל מפעם לפעם להשיגו מים עד נפש, ויוצא בזה גם חובת 'גלות'. והנה בראשונה, היה אוכר לבני ביתו בצאתו מהבית כי אין לו שום תוחלת כמה ישתכר שמה, אלא נשאל יתנו ע"ה אשר אהבו, בהגיעו לשם היה דרכו להעמיד 'דוכן' בפתחי בתי כנסיות ובתי מדרשות, שם פרסם מכתבי המלצה מגדולי הדברים המכילים אותו ומעידים על כשרותו וטוב עבודתו, ואכן ישראל קדושים נתנו לו פרשיות תפילין ומזוזות לבדם, ושילמו לו כפי ה'שער' המקובל שם בדולרים... וחזר כשסכסכו נאה באמתחתו.

כ"ל היה גם בפעם השנית, והנה בהיותו בארה"ב בפעם השלישית ידע שעליו להחזיר סך 14,000 שקלים לאחד הגמח"ם, על כן התקשר ללידו וביקש ממנו ה'לואה' שיפרע במקומו את ה'לואה', והוא יפרע לו מיד בשבוע לארה"ק, הלה נעתר לבקשתו, על כן שלח ה'מגיה' את בנו לבית דידיו שיחק ממנו את הסכום מעות ויפרע בו את החוב בגמ"ח. אך דא עקא, שבפעם הזאת מישום מה' לא הצליח כלום וחזר ביום חמישי בשבת לביתו 'בידיים ריקות'... למחרת, בערב שב"ק התקשר ללידו (המלוח החדש) והתנצל שלפניו לא ראה ברכה בעמלו, ושב כמעט בידים ריקות, והוא מחלה פניו שיאריך אפו ויאריך את זמן הפרעון ומקווה מאד במשך השבועיים הקרובים ישיג את הכסף ממקום אחר, סבר הלה וקיבל.

מנהגו של אותו 'מגיה' לשבת בכל מוצאי שב"ק בידח עם חברים לדעה בני גילו לשיעור קבוע ב'שער הבטחון' שב'חובת הלבבות', כשהם מתחזקים בידח בבטחון בתקופת נישואי הילדים אשר הוצאות והחובות מגיעים עד לשמים ועד בכלל... וכל אחד מספר לחבריו מה שראיה בעיניו גילויי השגחה פרטית ראחון מוצאי שרה שלאחר

ה'נתיבות שלום', עליך להודות ולהלל להשי"ת ברוב עם מתוך שמחה וטוב לבב שמיהם והלאה תזכה להניח תפילין... אף אנו נעני ונאמר, במקום לבכות על הימים שכבר עברו - עלינו לשוב ולשמוח במתנה הגדולה אשר נתן לנו אבינו אב הרחמן - הלאו המה הימים שעדיין עומדים בפנינו, כשעדיין יכולים אנו למלא אסמנו באוצרות מלכים בל' סילוא בפז ...

וכבר היה מעשה באיש נכבד מתושבי קרית צאנז (שבנתניה) שבערבי פסחים עמל קשה בצרכי ציבור, וכמוהו עמלה נוג'ה בהכנת הבית, משיגיע זמן ליל הסדר אחר שובו לביתו מתפילת מערב והלה הרגישו שניהם באפיסת הכוחות ממש, ובלית ברירה נכנסו למיטתם להניח ראשם למשך חצי שעה, במחשבתו שכעבור מצוה השעה יקומו דשנים ורעננים לעריכת הסדר, לא כן רצה הקב"ה, ושניהם פקחו עיניהם משיגיע 'זמן קריאת שמע של שחרית', ויחדרו שניהם על אשר אירע להם, בצר לו מיהר האיש לביהמ"ד ובטרם תפילת היום פנה אל הרה"ק השפע חיים זי"ע, וסיפר לו את כל אשר קרהו, ואמר בקול בוכים, רבי קדוש, רבי, מה עושים, לא כזית מצה ולא מרור, לא כורך ולא שולחן עורך, לא הלל ולא נרצה... אמר לו הרבי, מה עושים... הולכים להתפלל... (שכאמור, כבר הגיע זמן תפילת שחרית), ועל דרך זה לדידן, מה עושים לאחר שכבר עברו רוב הדברים דמי השובב"ם ת"ת... מה עושים... מתחילים מעכשיו...

מ"ה למעשה?

עצה טובה קא משמע לך, הנה כתיב ב'פרשת המועדות' (יקרא כג) ו'ידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת להם, מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש אלה הם מועדי, עוד נאמר שם (פסוק ד) 'אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדים', ומדקדק הרה"ק החתם סופר זי"ע (ד"ה דבר אל בני), שבפסוק הראשון לא נאמר 'במועדים', כי אכן בפסוק זה לא דיברה תורה במועדי ה' הבלים מן הזמן לזמן במועדים הקבועים להם, אלא המקדש לה' יזמו הרי המזם ההוא

חזרתו רוב דרכו ל'שיעור', ופתח אחד וסיפר מעשה שאירע עמו, וכן הלאה, עד שפתח את פיו, ואמר שמענו נא למעשה נפלא של השגחה פרטית שהיה עמי, נסעתי לארה"ב והייתי בבתי כנסיות ובבטיילעך, שם העמדתי דוכן והגיעו המון רב והתעניינו במלאכת הקודש, שאלו וחקרו ודרשו, והכלו כמו שבאו - מבלי שיתנו לי תפילין ומזוזות לבדוק... כל השומעים היו בטוחים שהוא עומד לספר איזה נס שהיה בינם האחרון... ושאלוהו בקוצר רוח, נו... מה היה הסוף... השיב להם, הסוף היה שחזרתי בלא כלום, ואמר באמונה תמימה ושלמה, וכי דבר זה שהגיעו רבים ולבסוף לא 'קנו' אינה השגחה פרטית... הלא הקב"ה השיגח עלי בפרטות והוא שגור שלא אשתכר פרוטה...

מיד בסיימו את הדברים השמיע הפלאפון צלצול, והיה זה בנו (שנשלח על ידו 'לגלגל' את החובות...), ענה האב, הניני עתה באמצע שיעור חובות הלבבות, בגמרא השיעור אדבר עמך, וכן עשה, כשיבדו אב ובנו, סיפרי הבן, 'פלוגתי היידי ההוא התקשר אלי... נבהל האב (כי הבין שהלה דרש את שלו), ושאל ברעדה, מה רצונו, והרי כבר דברתי עמו ביום שישו והסכים לדחות את זמן הפרעון בעוד שבועיים, ובכלל, מה הוא 'מערב' אותך בתוך העסק... השיב הבן, סך הכל הודיע לי האיש שהוא מוחל על כל החוב...

ומלבד מה שיש להתבונן בעצם הדברים כי גם ההפסד והכשלון אף הם השגחה פרטית ומדוקדת... הרי מכאן נראה כי ה'פרנסה' אינה תלויה בהשתדלות אלא היא נשפעת ממרומום כפי הקצוב לכל אחד ואחד, שהיא מצד אלה נגזר עליו לעשות השתדלות, לנדוד למרחקים וללכת רגליו ולהציע 'מרכולת', ומאיך נגזר עליו להרוויח 14,000 שקל, אך לאותו רוח אין שום שייכות להשתדלות... וכמו שרימזו בלשון הגמ' (חולין ז:), 'נתן עיניו בצד זה ואכל בצד אחר', כך האדם משתדל במקום אחד, ואולי 'אליהו' היא מצד אחר כלל... ושלא לפי מעשיו או השתדלותו.

וכאותו מעשה שהיה להגה"צ רבי שלום שברדון זצ"ל, שפעם נסע ללונדון לאסוף מעות וכספים עבור ה'פעילים' (שהיו מצילים נפשות ישראל משמד רוחני), והייתה נסיעתו מלווה בברכתו ועזירתו של הגה"ק החזון איש זי"ע. למעשה לא הצליח רבי שלום לקבץ מעות כפי הצורך, בשובו לארה"ק נכנס אל החזון איש, בטרם פתח פיו לספר העובר עליו, אמר לו החזון איש - היה כאן יהודי מברזיל ושמו ברוקוויטס, והשאיף לצדקה צי"ק ב- \$500 - סכום עתק בימים ההם, והועדתי את ה'צי"ק' עבור בבור ה'פעילים', וכה אמר לו ה'חזון איש', עתה הראית לדעת, שאין האדם עושה אלא 'השתדלות' - עשית השתדלות בלונדון ובאה ישועתך

שבת ומועדי לה', ואין לו זמן קבוע... וזה שאמר מועדי ה', אלו הם מועדי של הקב"ה, הם אלו אשר אתם תקראו אותם מקראי קדש, יבואו באיזה יום [היינו שכל יום בו יהיה מחליט שיום זה הוא מכובד קודש לה'] הם הם מועדי אשר חצפתי בס', כלומר, שמשום כך פמיי כותבם בלשון אלה הם מועדי, כי עיקר המועדים אשר פתח בהם ה', והם כביכול מועדים שלו, הרי אלו ה'מועדים' אשר האדם מזמין יום פלוני שיהיה כולו קודש לה', ובפסוק שלאחריו שם נאמר 'תקראו אותם במועדים', והיינו המועדים הקבועים של ישראל.

ולאור דברי הקדושים מצינו דרך ישרה שידבק בה האדם והיא שווה לכל נפש, שהרי בזמנינו ירדה חולשה לעולם, ואין אנהנו יכולים להתענות בימים אלו ולעשות 'סיגופים' המבוארים בספרי קדמונים, וכמה מאיתנו מקיימים את מה שכתב המגן אברהם (ס' תרפ"ה) 'יש נוהגין בשנה מעוברת לקבוע תענית בכל יום חמישי מפרשת שבוב"ם ת"ת'... אך על כל פנים מן הראוי לכל אשר יראה ה' נוגעת ללבבו, ורוצה להתרומם ולהתקדש ולהיטהר מעוונותיו ומפגמיו - שיקבע לעצמו כגון יום חמישי פר' תצוה הבעל"ט יהיה כולו קודש לה', ואין הדברים אמורים דייקא למי שזכה לשבת בהילי התורה בשיבות הק' ובכוללים, אלא כל אחד ואחד י'שב עם עצמו' ביום רביעי ויסדר לעצמו (כשהוא מעלה זאת על גבי הכתב לחיזוק הדבר) כיצד ייראה יום המחר - יום חמישי קודש לה', בהקפדה יתירה על תפילה כדבעי, בניצול כל רגע פנוי בהתמדה בתורה, בהזירות גדולה מדיבורים בטלים ואצ"ל מדיבורים אסורים רח"ל, כשהוא מרבה משמרת למשמרת שלא להיכשל בשום דבר איסור, ובזאת ירומם אותו היום להיות ממועדי ה' במדרגה גדולה יותר מכל מועדי השנה. ע"כ מהגה"צ ר' אלימלך בידרמן שליט"א. [אה"ה: עצה טובה למי שקוהא את הדברים אחרי יום חמישי, גם בשבוע שאחר פרשת 'תצוה' יש עדיין קדושת ימי השבוב"ם, כיון שכל ימי השבוע יוקים מחשבת, כדאיתא ביוה"ק, ויתן לעשות 'מועדי ה' - גם באחד הימים של ימי תשא].

מברזיל... הא לך שאין המעות תוצאת ההשתדלות. נוסף עוד דבר יקר שאמר ה'מגיה' הנ"ל, שהרגיש בעצמו שבשעה שסיפר ברבים אותה השגחה פרטית שליותה אותו שלא הצליח וקיבל עליו את הדין באמונה שלימה מיד 'ונהפוך הוא' והגיע אליו הרווחה במחילת החוב... כי גדולה היא קבלת הדין באהבה להמתק כל הדינים. וכמוא במדרש (איכ"ר א: מט) על מרים בת בייתוס הנחתום שנשבתה לבין הגוים בעכו ופדו אותה מידיהם ואף קנו לה 'חלוק' שיהא לה בגד ללבוש, וירדה לחוף הים לטשוף אותו לכבסו והגיע גל אחד ושטפה ונטל' עמו את הבגד למצולות ים, שוב קנו לה חלוק אחר, וגם הוא נשטף בין הגלים, וכשרצו לקנות לה בגד שלישי אמרה להם 'הניחו לו לגבאי שיגבה את חובו, כיון שצדקה עליה את הדין רמז הקב"ה לים והוציא לה כליו'. כעין זה ממש איתא גם ב'ירושלמי' (שבת פ"ט ז"ה) 'מעשה שנפלה דליקה בחצר יסין בן סימאי בשיחין וירדו בני קוצר (אנשי השר) של ציצורין לכתב ולא הניח לחן, אמר להן הניחו לגבאי שיגבה חובו. מיד קשר עליו הענן וכיבהו'.

פורים קטן
בספה"ק האירכו בגודל ההשפעות של 'פורים קטן', ולשונו של הגה"צ ר' צבי מאיר זילברברג שליט"א - שהאור של פורים קטן הוא כל כך עצום, והוא אף יותר מפורים, לכן הוא מתגלה רק פעם בכמה שנים...
ולמעשה, כל אחד ניצל בדרכו שלו, ובפרט השנה שזה בער"ש ובשב"ק, צריך לנהוג בהכמה לנצל את הימים הק' האלו...
ו-מ"ה למעשה?
לא נהגו העולם לעשות 'משתה ושמתה' בפורים קטן, אז מה כן נשאר לנו, את עיקר הפורים!
ומה עיקר הפורים?
כתב המ'מנה ברורה' (סימן תרפ"ב א) ד"ה מתענין ב"ג באדר - כי בימי מרדכי ואסתר נקלה ביום "ג באדר להלחם ולעמוד על נפשם והיו צריכין לבקש רחמים ותחנונים שיעזרם ד' להגנם מאויביהם... ונקרא תענית אסתר כדי לזכור שהש"י רואה ושומע כל איש בעת צרתו כאשר יתענה וישוב אל ד' בכל לבבו כמו שעשה בימים ההם"...
למה תקבדה' של פורים? עונה ה'מ'מנה ברורה', כדי שנדע שיש לנו תחובת לפנות אליה לכל צרכינו...
ואפילו שהיה מצב של 'השתחוה לצלם' וכו', הקב"ה עשה להם ניסים ונפלאות... גם בימינו אנו, אנהנו צריכים ניסים ונפלאות, נתפלל לה' בימי הפורים קטן האלו, "מי שענה למרדכי ואסתר, הוא יענו ויגאל אותנו בקרוב!!!

<p>עלון השבועי: ההפצה כאוסף גליונות נתרם לע"ג מרת ברכה חנה כ"ר משה ישראל. נתרם ע"י בני המשפחה.</p>	<p>חבורת "מעין עולם הבא" [ג' דפים כמסכת שבת] עו - עח</p>	<p>נתן ליהושע לקבלת העלון במייל a0548496676@gmail.com בכל ענייני העלון נתן לפנה ל- 0548496676</p>	<p>דרוש תימנה להדפסת העלון נתן ליהושע כתיבת מלוס כתיבת 'עלי באר' הנצחה שבועית - 190 ש"ח ד"ר רכסים ו-100 ש"ח אוסף גליונות</p>
--	--	---	--

מצוה רלה

לעבוד בעבד כנעני לעולם

שנאמר לעולם בהם תעבודו

עבד הכי, והלא אסור לשחרר עבד, ומתמצת דלדבר מצוה שאני, ושוב הק' הגמ' דא"כ מצוה הבאה בעבירה היא ואין לשחרר את העבד, ומשני מצוה דרבים שאני. והנה אי נימא דחובת המצוה לשעבד את העבד ולרדות בו בפרך, המשחרר עבד לצורך מצוה אין המצוה חשובה כמצוה הבאה בעבירה. דמצוה הבאה בעבירה היא כאשר לצורך קיום המצוה עובר עבירה, אבל הכא המשחרר את העבד נמנע מקיום המצוה ומבטל אותה, לצורך קיום מצוה אחרת, אך אינו עובר עבירה ובכה"ג לא חשיב מצוה הבאה בעבירה.

ועל שיטת הרשב"א הקשה בהערות על הטורי אבן (הגיגה ב:) דאי אמר' דבחציו עבד חציו בן חורין ליכא מצות 'לעולם בהם תעבודו' כלל, כיצד אמרו בגמ' (גיטין לה:) על המעשה באישה אחת שחציה שפחה וחציה בת חורין, שכפו את רבה ועשאה בת חורין, ומפרשינן טעמא משום דנהגו בה מנהג הפקר, ולדברי הרשב"א ליכא איסורא כלל ואמאי איצטריך לטעמא דנהגו בה מנהג הפקר.

קושיית התוס' כמי שצוה שלא ישתעבדו בשפחתו לאחר מיתה

ועל דברי הקצה"ח יש להקשות מהא דאמרו בגמ' (שם מ.) "מי שאמר בשעת מיתתו פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה לאחר מותי, כופין את היורשים וכותבין לה גט שחרור", והקשו בתוס' (שם לה.) היאך הותר ליורשים לשחרר את השפחה, הא איכא עשה ד'לעולם בהם תעבודו'. ויתרצו דכיון דאין היורשין רשאין להשתעבד בה משום מצוה לקיים דברי המת, שוב אין איסור לתת לה גט שחרור ולהוציאה לחירות. והקשה הרשב"א דאע"פ דהמצוה לקיים את דברי המת מחייבת את היורשים שלא להשתעבד בה, מ"מ לא יצאה מכלל שפחות ועדיין יש איסור לשחררה. ולדברי הקצה"ח דהמצוה היא להשתעבד בעבד ולנהוג בו מנהג עבדות, תירוץ התוס' א"ש, דבאופן דליכא שעבוד לבעלים על העבד לעבודתו ליכא מצוה. וקושיית הרשב"א על התוס' טעונה הסבר, שהרי אין מצוה להשתעבד בשפחה זו וממילא אין איסור לשחררה, ומהרשב"א משמע דאין היתר לשחרר עבד גם אם פקע השעבוד מעליו.

וברשב"א מיישב את קושיית התוס' באופן אחר. דאפשר שיצא העבד לחירות באחד משני אופנים - ע"י גט שחרור שמוציאו מיד לחירות, או ע"י שמוכר האדון את העבד לעצמו, ולאחר המכירה העבד נכנס לרשות עצמו וממילא יצא לחירות. ובאופן של מכירה לא עבר האדון על איסור כלל, דלא נאסר למכור את העבד לאחר לפי רצונו. ומפרש הרשב"א דשכ"מ שאמר 'פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה', מן הסתם קיבל קורת רוח כלשהי מהשפחה וחפץ לגמול לה תמורתה ע"י שישחררה לאחר מותו, ובכה"ג חשיב כמו שמוכרה לעצמה, וליכא איסורא. ואין לומר דא"כ הרוצה לשחרר את עבדו יאמר שמוכרו לו וינצל מן האיסור, דאסרה התורה לשחרר את העבדים מרצון הלב לבד והתירה למכור אותם לעצמם בשביל חסד שגמלוהו כבר, והלב יודע אם לחסד אם לגמילות טובותיו. ומה"ט יש לומר דאף אי אפשר לשחרר עבד ע"י שנותנו לו במתנה, דכשם שאין למוכרו אלא לגמול

כתב הרמב"ם "שציונו בדין עבד כנעני, והוא שנעבוד בו לעולם ושאיין לו חירות אלא בשן ועין. והוא הדין לשאר ראשי אברים שאינם חוזרים... והוא אמרו יתעלה 'לעולם בהם תעבודו'" (ויקרא כה נו).

האם יש מצוה להחזיק בעבד או שהוא איסור עשה על השחרור

ויש לבאר אם מצוה זו היא מצות עשה או איסור עשה. דאפשר דאסרה תורה לשחרר עבד כנעני, והאיסור נאמר במצות עשה, ואפשר שהיא מצות עשה לעבוד בעבד כנעני עבודת עבד. דהפרשה עוסקת בעבודות של עבד עברי ובעבודות של עבד כנעני, וציותה תורה שלא לרדות בפרך בעבד עברי, ואילו בעבד כנעני יש להעבדו ולרדות בו והמשחררו מבטל את המצוה להעבדו.

דברי הרשב"א וביאור הקצה"ח כמי שחציו עבד וחציו בן חורין

אמרינן בגמ' בשבת (ד.) דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך. והקשו הראשונים מהא דתנן (גיטין מא.) - מי שחציו עבד וחציו בן חורין, אינו יכול לישא שפחה מפני צד בן חורין שבו, ואינו יכול לישא בת חורין מפני צד עבדות שבו, אך מפני תיקון העולם שלא יבטל אותו העבד מפריה ורביה, דכתיב 'לא תוהו בראה לשבת יצרה', כופין את רבו לכתוב לו שטר על חצי דמיו ולשחררו. והיאך אמרו חכמים דכופין את רבו לשחרר את עבדו, הלא מצווה הוא בעשה ד'לעולם בהם תעבודו', ואסור לשחרר עבד כנעני. וכתב הרשב"א דכיון דחציו בן חורין לית ליה מצות 'לעולם בהם תעבודו' משום צד חירות שבו. וכתב הקצה"ח (קעא סק"א) לבאר את דבריו, דבגמ' בגיטין (שם) מפורש דאע"פ דמי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, מ"מ ביום שעובד את רבו אינו עבד גמור ואסור בשפחה. היות והחלוקה של הימים הימים אינה אלא לענין העבודה, אך גופו ומהותו שהוא גם בן חורין לא משתנה ואינה פוקעת. ולכך גם בזמן שעובד את רבו לא הותר לעבוד בו עבודת עבד, דעדיין חציו בן חורין הוא. וכיון שכן גם מצות 'לעולם בהם תעבודו' אינה שייכת כמי שחציו עבד וחציו בן חורין דמעבודת עבד הוא מופקע בכל עת מחמת צד חירות שבו. ולכא' דברי הקצה"ח נוטים דהמצוה מחייבת להעביד את העבד עבודת עבד, ודלא כבעבד עברי דאין לרדות בו בפרך.

והדברים קשים, דעבודת פרך בעבד כנעני בוודאי אינה מצוה ואין חיוב לרדות בו, דכתב הרמב"ם (סוף הל' עבדים) "מותר לעבוד בעבד כנעני בפרך, ואף על פי שהדין כן מדת חסידות ודרכי חכמה שיהיה אדם רחמן ורודף צדק ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו... ואין האכזריות והעזות מצויה אלא בעכו"ם עובדי ע"ז אבל זרעו של אברהם אינו והם ישראל שהשפיע להם הקדוש ברוך הוא טובת התורה וציוה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים רחמנים הם על הכל..." וא"כ לא יתכן דמצות 'לעולם בהם תעבודו' מחייבת לעבוד בעבד כנעני עבודת עבד בפרך.

ועוד דאיתא בגמ' (ברכות מז:) "מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה, ושחרר עבדו והשלימו לעשרה", ומקשה הגמ' היכי

לו על טובותיו, והלב יודע אם לכך נתכוון, כך אין ליתנו לעצמו במתנה שהיא דומה לשחרור סתם.

שיטת הרמב"ן והר"ן בטעם ההיתר לשהר עבד לצורך מצוה

הרמב"ן (שם) והר"ן (כ: בדפי הר"ף) מפרשים את דברי הגמ' דשחרור העבד לצורך מצוה דרבים שאני, דלא אמרה תורה 'לעולם בהם תעבודו' אלא מפני שאסור ליתן להם מתנות חנם כענין האיסור 'לא תחנם' שנאמר לגוים, אבל כאשר האדון משחרר את עבדו מפני שנותן דמי עצמו או משום מצוה וצורך הרב, ליכא איסורא.

הקשה המג"א (ס"ז צ"ל) והטורי אבן (ריש תגינה) דאם כאשר האדון משחרר את העבד לצורך עצמו ליכא איסורא, מאי שנא מצוה רבה ממצוה זוטא, ומצוה דרבים ממצוה דיחיד, הא בכל אופן אינו עובר. ומפני מה אמרו בגמ' דהמשחרר עבדו לצורך מצוה שאינה מצוה דרבים חשיב כמצוה הבאה בעבירה.

קושיית הרעק"א על שיטת הרמב"ן והר"ן ויישוב שיטתם

הגרעק"א (שו"ת קמא ס' קצד) מקשה על פירוש הרמב"ן והר"ן שהעמידו את המצוה להשתעבד בעבד כנעני מצד איסור לא תחנם, מדברי הגמ' בע"ז (ג:). מבואר שם דלרבי עקיבא המקיים כלאים והיינו שזרען אחר והוא לא עקרן אלא עשה להן גדר וסייג - לוקה. ודנה הגמ' לענין פועל שנשכר לעקור כלאים ורוצה בקיומן של הכלאים עד שיבוא לעוקרן כדי שיהא לו במה להשתכר, אם חשיב רוצה בקיומן ולוקה, או שמא כיון שבא למעוטי תיפלה ומתכוון לעקור את האיסור מן העולם, לא חשיב רוצה בקיומו ומותר. ומביאה הגמ' ראייה מהא דהותר לישאל לסייע לנכרי לשפוך יין נסך אפילו בחנם, ואינו עובר על 'לא תחנם' כשעושה בחינם, כיון שבא למעוטי תיפלה. והקשה רעק"א דלשיטת הרמב"ן והר"ן היכא דהבעה"ב נהנה ורוצה במלאכה אין איסור לא תחנם ויכול לשחרר את העבד, וא"כ כל ההיתר שייך רק במסייע לנכרי דאיסור 'לא תחנם' אינו קיים באופן שעושה לצורך מצוה, אבל לענין כלאים לא הותר לקיים את הכלאים כשרוצה בקיומן לצורך עצמו, ומה הדמיון למסייע לנכרי. ובע"כ צ"ל דהרמב"ן והר"ן נתכוונו דהותר איסור לא תחנם רק לצורך מצוה רבה ולא לכל צורך מצוה, וצ"ב מאי שנא מצוה רבה משאר מצוות, כיון שעושה לצורך עצמו.

ויש לדקדק בלשון הר"ן דכתב "וכיון דאיכא מצוה לאו משום חנינה דידיה קא עביד אלא לצורך עצמו, והוה ליה כנותן דמי עצמו". ומבואר דההיתר אינו מצד שעושה לצורך עצמו אלא דהיכא דעושה לצורך מצוה חשיב כמו שקיבל את המצוה ותמורתה משחרר את העבד, וחשיב כמו שמוכר את העבד לעצמו דליכא איסורא. וסברא זו שייכא דווקא במצוה רבה, דאחר שהוא מצווה במצות 'לעולם בהם תעבודו' מאי אולמיה דמצוה אחרת יותר ממצוה זו. אך כיון דאיכא מצוה רבה דעדיפא ממצות העבדות, אמרי' דחשיב כעושה לשם רווח וכנותן דמי עצמו.

אכן הרשב"א הקשה על הרמב"ן דאיסור לא תחנם לא נאמר כלל לגבי עבד כנעני ומותר לעשות לצורכו, דאפילו לגר תושב האוכל נבילות מותר ליתן מתנת חנם לכו"ע, וכ"ש לעבד כנעני דחייב במצוות כאישה, וממילא לא שייכא מצות העבדות לאיסור לא תחנם כלל.

ונראה ליישב את שיטת הרמב"ן דאע"פ שעבד כנעני קרוב יותר לישראל מגר תושב, מ"מ מצד העבדות שבו הוא גוי גמור, דהכתוב

מחלק בפירוש בין עבד עברי לעבד כנעני, כמו שנאמר "ועבדך ואמתך אשר יהיו לך, מאת הגוים אשר סביבותיכם מהם תקנו עבד ואמה", ועליהם נצטוינו - "והתנחלתם אותם לבניכם אחרים לרשת אחוזה לעולם בהם תעבודו", דעד כמה שהוא עבד לאדון נחשב כנכרי גמור כלפיו, ובדרגה פחותה מגר תושב.

שיטת ההינוך בגדד ההיתר לשהר עבד לצורך מצוה

ובחינוך (מצוה שמז) מפרש את החילוק בין מצוה דרבים למצוה סתם, מפני שכל יסוד המצוה של עבודת הנכרים אינה אלא בכדי להרבות עבודתו ברוך הוא, שיעסקו הנכרים בעבודות השדה והכרם והיו ישראל פנויים לעבודת הש"ת. ואהכי היכא דתתקיים מצוה בשחרור העבד לא נאמרה המצוה לעבוד בו עבודת עבד.

ביאור שיטת הרשב"א וביאור הקצה"ח

ויש לפרש את דברי הרשב"א וביאור הקצה"ח עליהם. דהנה זה פשוט דלא נתכוון הקצה"ח לחייב לרדות בפרך בעבד כנעני ולעבוד בו בכל מצב. אלא יש ללמוד מאופן הציווי, דציוה הכתוב מתחילה שלא לרדות בפרך בעבד עברי, ומפרש רש"י - "ואם תאמר אם כן במה אשתמש. בעבדי איני מושל, באומות איני נוחל... אלא מי ישמשני", ת"ל "מאת הגוים אשר סביבותיכם מהם תקנו עבד ואמה". ולמד הקצה"ח דהכל הלכה אחת, דעבד כנעני אינו כעבד עברי אלא קנוי לרבו לגמרי ויש לו זכות גמורה בעבד להנחילו לבניו אחריו, ומותר לו לרדות בעבד בפרך, ולעשות בו כרצונו. ואף נחלקו אמוראים (גדה מז). אם מותר להתעמר בעבדים או לא [ואין הכוונה מצד המידות והמוסר דפשיטא דאינו ראוי לנהוג מנהג נכרים כמש"כ ברמב"ם]. וציוותה תורה 'לעולם בהם תעבודו' שישאר העבד תחת בעלותו, והמשמעות של הבעלות שלו תתבטא בכך שאינו משחרר את העבד מרשותו. ואהכי אם בא לשחרר את העבד לצורך מצוה הוי מצוה הבאה בעבירה, דהמצוה מחייבת שלא לשחרר.

ומעתה, מי שחציו עבד וחציו בן חורין, כיון דצד חירות שבו מפקיע ומונע מלהשתעבד בו כעבד כנעני ולרדות בו בפרך גם כשעובד את רבו מצד היותו עבד, מוכח שאינו עבד גמור כשאר עבדים וממילא מותר גם לשחרר אותו.

אך א"כ אין איסור כלל לשחרר מי שחציו עבד וחציו בן חורין, ויקשה מפני מה הוצרכה הגמ' לבאר דהותר לשחרר רק משום קיום מצוה דרבים או במקום שנהגו בשפחה מנהג הפקר. ואפשר דהא בהא תליא, והיינו דמתחילה סברה הגמ' דשחרור עבד הוא איסור ככל האיסורים, ואין דרך להוציא, ואח"כ נתחדש בדברי הגמ' שלצורך מצוה רבה או כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר מותר לשחרר עבד כנעני. ולפי המבואר בדברי הרשב"א טעמא דמילתא דחשיב כמוכרו לו, וכמדוקדק בלשון הר"ן דכשעושה לצורך עצמו הוי כנותן דמי עצמו. ומעתה גדר החיוב של האדון שונה, דנתחדש דאינו מחויב להחזיק בעבד לעולם, ורשאי למכרו לאחר. ומכאן למד הרשב"א דמותר לשחרר חצי עבד אחר דאין העבדות גמורה ואינו מחויב להשתעבד בו.

נושא - לדעת הרמב"ן והר"ן ענין המצוה שלא לשחרר עבד מצד 'לא תחנם', לדעת הרשב"א המצוה להחזיק בבעלות עליו ושלא לשחרר אותו שלא כמו עבד עברי, ולשיטת החינוך צריך להחזיק בעבד כנעני כדי לאפשר לעבוד את ה' כראוי.

נושא הגיליון

'ספק בירך ברכה אחרונה'

כללי הספקות

תקציר: הנושאים בסדרת הספקות בברכות; גיליון 427 'עצות בספק חיוב ברכה ראשונה', גיליון 428 'ספק בירך ברכה ראשונה כיצד ינהג'. הגיליון הנוכחי 429 'ספק בירך ברכה אחרונה כיצד ינהג'.

שאלת הגיליון: המסופק אם בירך ברכה אחרונה, האם חוזר ומברך או לא?

פירוט הדין במקרים הבאים; ברכת המזון באכל כדי שביעה, ברכת המזון כשלא אכל כדי שביעה, ברכת 'מעין שלוש', ברכת 'בורא נפשות', האם צריך לחזור ולאכול כדי להתחייב בוודאות? מה הדין באשה או קטן שהסתפקו?

דבר העורך

ברכת המזון בכוונה סגולה לפרנסה

ברכה מתוך סידור: כתב בספר החינוך (מצוה תל) כל זהיר בברכת המזון מזונותיו מצויות לו כל ימיו בכבוד. והמדקדק יזהר לברך לכתחילה בתוך הספר ולא בעל פה. כתב בספר חסידים (סימן מו) מעשה באחד שמת ונתגלה בחלום לאחד מקרוביו, ואמר בכל יום דנים אותי, על שלא הייתי מדקדק לברך כל הברכות בכוונת הלב וכו'. והובאו דבריהם **במשנה ברורה** (סימן קפה ס"א).

כתב **ברוקח** (סימן שלז), ו**באליהו זוטא** (סימן קפה אות א) ו**בתשב"ץ קטן** (סימן שטו) ו**בב"ח** (סימן קפה אות ב) ו**בבאר היטב** (סימן קפה ס"א) שאין אות ה' בברכת המזון, כי כל המברך ברכת המזון בכוונה אין שולט בו לא אף לא שצף ולא קצף, ומזונותיו מצויין לו בריוח ובכבוד כל ימיו.

הרבה פעמים עורר מרן הג"ר אלעזר מנחם מן שך זצ"ל על חשיבות הענין של ברכת המזון מתוך סידור. ובתאריך כ"ז אלול תשמ"ט, ימים ספורים לפני ר"ה, אמר את מה שהיה שגור בפיו פעמים רבות, שבכדי לעשות תשובה ולזכות בדין, צריך קבלה קטנה ועקבית, שכל אחד יקבל לברך ברכת המזון בכוונה מתוך סידור! והבטיח שהקבלה תעשה רעש גדול בשמים, ויכריזו על המקבל 'פלוגי עשה תשובה' (דורש טוב).

והזכיר זאת בשמו, חתנו הג"ר מאיר צבי ברגמן שליט"א, כשהיה אורח הכבוד בכינוס אדירי התורה שעל ידי בית מדרש גבוה ליקווד, בתאריך ט"ו סיון תשפ"ג בהשתתפות למעלה מ-30,000 איש, עם הגעתו נודע לו שבנו הג"ר עזריאל זצ"ל נפטר, והורו לו גדולי הרבנים לדבר בכינוס למרות שהיה באמצע ה'שבעה', כדי לחזק את המשתתפים, ואמר בסיום הדרשה, שאמירת ברכת המזון מתוך ברכון, היא עצה וסגולה ראויה לחיזוק וישועה, ובמיוחד לצרה הגדולה שמצויה באמריקה, שהרבה לא מוצאים את זיווגם, והעצה לכך שיקבלו קבלה קטנה קבועה, לברך ברכת המזון מתוך ברכון, והוא מועט המחזיק את המרובה.

היצר הרע נלחם שלא יברכו מתוך ברכון, ומערים קשיים וטרדות שלא יברכו בכוונה. ועלינו להתחזק ולברך בכוונה, ונזכה לפרנסה בריווח, וכפי שאומרים בסוף ברכת המזון את הפסוק (תהלים פרק לד פסוק יא) **כְּפָרִים יָרְשׁוּ וְיָרְעֵבוּ וְיִדְרְשׁוּ ה' לֹא יִחְסְרוּ כֹל טוֹב.**

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

פתח הבית

מה טבו משכנתיך ישראל

הודעה חשובה משמחת
הננו להחיע כי לבקשת רבים ולהועלת הציבור החשוב
בעדה יתקיים שיעור נפלא ומיוחד מאוד

בענין

הבית היהודי

באסמקלריא המאירה
לפי דעת התורה

ע"י איש האשכולות אשר כבר איתמחי גברא וקמיעא זמנין טובא משנתו קב ונקי בהדרבות מגדולי הדור אדירי התורה

הרה"ג ר' יצחק אייזיק סילבר שליט"א

מחבר הספרים הנפלאים רובי המכיר משפטי השלום, שערי משפט, בנין בית נאמן, יסודות הבית וקדושתו ואין עוד מלבדו

עוד או כנסו | צורת ההנהגה הראויה - לא שיל אימה יתירה | להגיע לעומק השוהה בכל דבר | קטן כגדול | האשה שנתת מערי או אם של כל חי - בירנו הרב | כיצד על הבעל להגיב על דרישות מסוימות התנהגות שאינה מקובלת | בינה יתירה שמכרת באחריות יותר מן האיש לעומת נשים רעותן קלות - אין דעתה מושבת כרעות | מכבדה יותר מגושי | שכינה שרירה בכיהם | הבית היהודי - תוכן ומשמעות | להשתדל את הנהגת הבית לפי מה שלמדנו מהאמהות

השיעור יתקיים אי"ה ביום חמישי פרשת תצוה י"ג אדר א' תשפ"ד בין השעות 2:00 - 3:00 בצהריים בבית המדרש פנסק קרלין רחוב חסידי קרלין 1 שבתות בית ישראל ירושלים

שמעו ותחי נפשכם
בברכת התורה

נ.ב. חדשו ניתן לקבל תזכורת על השיעור מידי יום חמישי בשעות הבוקר - ההרשמה בקו השיעורים 02-5377085 שלוחה מס' 9

מגוון שיעורים נפלאים בהלכה המנותנים לזכות ליבם של תומכי התורה
אם אין קנה אף תורה עליות השיעורים גבוהות הם מתקיימים רק מכוח התרומות שלכם
חייגו בעשוי תלוי חלק בהוצאות השיעורים הרב חיים וסלד 063-312-6004

עדר יד
הילכתא
לדעת לחיות כהלכה

ירושלים 4100101 | חשבונית מס' 02-5377085 | חשבונית מס' 02-5377085 | חשבונית מס' 02-5377085
 כרטיס אשראי מס' 02-5377085 | חשבונית מס' 02-5377085 | חשבונית מס' 02-5377085
 מס' 02-5377085 | חשבונית מס' 02-5377085 | חשבונית מס' 02-5377085

והאם קטן או אשה נאמנים להעיד לגדול שמסתפק אם בירך או לא?

1. ספק דאורייתא לחומרא

בבלי וירושלמי: מבואר **בירושלמי** (ברכות פרק א הלכה א) וכפי שביאר **הפני משה** (ד"ה צריך, ד"ה ספק התפלל, ד"ה ספק קרא), ספק אם בירך ברכת המזון צריך לברך מספק, כי חיובו מן התורה, **שנאמר** (דברים פרק ח פסוק י) **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ**. וכן ספק אם קרא קריאת שמע צריך לקרות מספק, כי חיוב קריאת שמע הוא מן התורה. אבל ספק אם התפלל אינו מתפלל מספק, כיון שחיוב תפילה הוא רק מדרבנן.

ומבואר **בגמ'** (ברכות דף כא.) לגבי ספק אם קרא קריאת שמע, לדעת רב יהודה אינו חוזר וקורא, כי לשיטתו חיוב קריאת שמע הוא רק מדרבנן, ספק אם אמר ברכת אמת ויצבי חוזר ומברך כי חיובו מדאורייתא. אולם לדעת רבי אלעזר ספק אם קרא קריאת שמע חוזר וקורא, כי חיוב קריאת שמע הוא מן התורה. ספק אם התפלל אינו חוזר ומתפלל, כי חיוב תפילה הוא רק מדרבנן.

להלכה: וכתב **הרא"ש** (ברכות פרק ג סימן טו), בשם **שאלתות דרב אחאי** (יתרו סימן נג), שמסוגיא זו למדנו לכל הברכות שחיובם רק מדרבנן, שאם מסופק אם בירך אינו חוזר ומברך.

וכן נפסק **בשו"ע** (סימן קפד סעיף ד, סימן רט סעיף ג) **ובמשנ"ב** (סימן קסז ס"ק מט, סימן רט ס"ק ט) אכל פת ואינו יודע אם בירך ברכת המזון או לא, צריך לברך מספק, מפני שהיא מן התורה. אבל במסתפק על שאר הברכות בין ברכות ראשונות ובין ברכות אחרונות, אם בירך או לא, אינו מברך מספק, כיון שחיוב הברכה הוא רק מדרבנן, וספק דרבנן לקולא.

2. אימתי חוזר ומברך

כדי שביעה: כתב **בספר החינוך** (סימן תל), **ובמגן אברהם** (קפד ס"ק ח), **ובמאמר מרדכי**, וכן נקט **המשנ"ב** (סימן קפד ס"ק טו, כב, שער הציון ס"ק יז, משנ"ב סימן רט ס"ק י) שחוזר ומברך דוקא אם אכל כדי שביעה שחייב בברכת המזון מן התורה **שנאמר** (דברים פרק ח פסוק י) **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ**. אבל אם לא אכל כדי שביעה, אלא כשיעור כזית שלפי רוב הפוסקים חיובו רק מדרבנן, אינו חוזר ומברך.

מאידך כתב על כך **הצל"ח** (ברכות דף כ:), וכעין זה כתב **הבגדי ישע** ולולי דמסתפינא לחדש דבר מדעתי הייתי אומר, שגם כשאוכל פחות משיעור שביעה חוזר ומברך מספק, כיון שעיקר חיוב ברכת המזון הוא מדאורייתא, רבנן כעין דאורייתא תקון, שגם בלא שבע דינו כמו בשבע.

מה נקרא שביעה: ומבואר **בספר החינוך** (מצוה תל) ששיעור השביעה אין לה שיעור שוה בכל אדם, אלא כל אדם יודע שביעתו, ואם דרכו תמיד לאכול כדי מחייתו לבד, גם זה נחשב שביעה (משנ"ב סימן קפד ס"ק כב).

כתב **בביאור הלכה** (סימן קפד סעיף ו ד"ה בכזית) דוקא אם שבע מפת או ממאכלים שהדרך ללפת בהם את הפת, מתחייב בברכת המזון דאורייתא, אבל אם אכל פת ולא שבע, ואח"כ אכל ושבע משאר מאכלים שאין הדרך ללפת בהם את הפת, אינו חייב מהתורה בברכת

המזון. וכתב **הרדב"ז** (חלק ו סימן ב' אלפים רכ"ד) הובא **בשערי תשובה** (סימן קצז) לגבי חולה או זקן או שכבר אכל מקודם והוא שבע על ידי כזית או כביצה, מתחייב מן התורה לברך, כי למעשה כעת הוא שבע.

והסתפק הביאור הלכה (שם), באופן שאכל ולא שבע משאר מאכלים, ואח"כ אכל כזית פת ושבע, האם מתחייב ברכת המזון דאורייתא.

וכתב **הג"ר בן ציון אבא שאול זצ"ל** (שו"ת אור לציון חלק ב פרק יג אות ו), שכך הדין לפי הפוסקים הספרדים, וממילא רק אם שבע מפת או דברים המלפתים שברכת המזון דאורייתא חוזר ומברך מספק, אבל אם שבע גם משאר מאכלים שאינם מלפתים שברכת המזון דרבנן אינו חוזר ומברך מספק.

לא שתה מים: ידוע שיטת **היראים** הובא **בבית יוסף וברמ"א** (סימן קצז סעיף ד), אם שבע מאכילתו ולא שתה והוא עדיין צמא למים, אינו חייב בברכת המזון מדאורייתא, משום שבכדי להגיע ל'ושבעת' צריך גם שתיה. וכתב **הג"ר בן ציון אבא שאול זצ"ל** (שו"ת אור לציון חלק ב פרק יג אות ו), שאם לא שתה כיון שאינו חייב בברכת המזון מדאורייתא, בספק אינו חוזר ומברך. ומחדש שאם אכל מרק, נחשב כשתיה בכדי להתחייב בברכת המזון דאורייתא.

הטוב והמטיב: לגבי הברכה הרביעית בברכת המזון שהיא רק מדרבנן, לדעת **האשכול** (הלכות נטילת ידים), **והמגן אברהם** (ס"ק ז), **והפרי חדש** (סימן רט), וכן נוקט **המשנ"ב** (סימן קפד ס"ק יג), על המסופק אם בירך ברכת המזון, לברך גם ברכת הטוב והמטיב, בכדי שלא יבוא לזלזל בה.

מאידך לדעת **הבן איש חי** (פרשת חוקת אות ט), וכף **החיים** (סימן קפד ס"ק טו), **וחכמת שלמה** (סימן קפד סעיף ד, והוסיף שכיום אין חשש לזלזול), במקום ספק לא יברך ברכה רביעית, כיון שיש פוסקים שלא יברך, וספק ברכות להקל.

להוציא את: לדעת **הגרע"א** (הגהות על השו"ע סימן קפד, שו"ת הגרע"א מהדורא קמא סימן ו), **והכתב סופר** (סימן ל), וכן נוקט **המשנ"ב** (סימן קפד ס"ק יד), המברך ברכת המזון מספק, יכול להוציא את חבריו שודאי לא בירך, וטעם הדבר הוא שהמסופק חל עליו חיוב ודאי לברך, ויכול להוציא את חבריו שחייב בוודאי. וגם לשיטת הרמב"ם שספק דאורייתא מן התורה לקולא, ורק מדרבנן הוא לחומרא, מכל מקום המחויב בודאי מדרבנן, יכול להוציא את המחויב בודאי מדאורייתא.

מאידך לדעת **הליקוטי פרי חדש**, **והלכות קטנות** (חלק ב סימן רעז), **והכף החיים** (סימן קפד ס"ק יח), **והשערי תשובה** (סימן קפד ס"ק ו), **והערוך השולחן** (סימן קפד סעיף ה), המברך מספק אינו יכול להוציא את חבריו שחייב בוודאי מדאורייתא, כי המחויב מספק אינו מוציא את המחויב בודאי. ואינו דומה למבואר **בשו"ע** (סימן קצז סעיף ד) שהאוכל שיעור דרבנן, יכול להוציא את האוכל שיעור דאורייתא, ששניהם חייבים לברך בוודאי ולא בספק.

3. לחומרא

ירא שמים: המסתפק אם בירך ברכת המזון, לדעת

שיש לאדם חזקת חיוב, כי הוא בר חיובא ובודאי אכל, והספק הוא אם בירך ונפטר מהחיוב, ואם כן הספק חיוב שיש לו חזקה, דוחה את הספק איסור של ברכה לבטלה.

5. דין אשה וקטן

ספק דאורייתא או דרבנן: נשים ספק אם חייבות בברכת המזון מדאורייתא, כיון שהיא מצות עשה שאין הזמן גרמא, או שחייבות רק מדרבנן, דכתיב על הארץ הטובה ונשים אין להם חלק בארץ מצד עצמן, או משום שאינם בכלל ברית ותורה (שו"ע סימן קפו סעיף א, משנ"ב ס"ק א-ב).

אשה שהסתפקה: לגבי אשה שאכלה כדי שביעה ומסתפקת אם בירכה ברכת המזון, לדעת **הפרי מגדים** (אשל אברהם סימן קפו ס"ק א), **והגרע"א** (הגהות על שו"ע סימן קפד, שו"ת הגרע"א מהדורא קמא סימן כה), **והחיד"א** (ברכי יוסף סימן קפו אות ד, ובמחזיק ברכה שם אות א) אינה מברכת מספק, כי לגבי החיוב דאורייתא יש ספק ספיקא, ספק אם מחוייבת בברכה, וספק אם בירכה, ולגבי החיוב דרבנן יש רק ספק אחד שמא בירכה, וספק דרבנן לקולא.

מאידך לדעת **השער אפרים** (סימן יא) **והחיי אדם** (כלל מז סעיף ב) גם אשה צריכה לחזור ולברך, ואינו בכלל ספק ספיקא, מכיון שאיבעיא דלא איפשטא בגמ' אינו מוגדר כספק.

והכרעת **המשנ"ב** (סימן קפו ס"ק ג, ביאור הלכה ד"ה אלא), אשה שרוצה לסמוך על דעת האחרונים שצריכה לברך לא הפסידה, בצירוף דעת **הראשונים** שגם אשה חייבת בברכת המזון מדאורייתא. ולדעת **הג"ר בן ציון אבא שאול זצ"ל** (שו"ת אור לציון חלק ב פרק יג אות ה), אשה שמסופקת אם בירכה ברכת המזון לא תברך מספק. **קטן שהסתפק:** לגבי קטן שאכל כדי שביעה והסתפק, לדעת **הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל** (הליכות שלמה סוכה פרק ט ארחות הלכה 62 ותן ברכה מדור התשובות עמוד יג), **והגרא"ל שטיינמן זצ"ל** (שלמי תודה ברכות עמוד לב) צריך לברך מספק כדי לחנכו שכך צריך לעשות כשיגדיל.

עדות אשה וקטן: ולגבי גדול המסופק אם בירך ברכת המזון, ואשה מעידה אם בירך או לא, לדעת **המהרש"ם** (שו"ת חלק ד סימן כט), אשה נאמנת לומר שבירך נגד חזקת חיוב ברכה, כי גם בלי עדות האשה יש ריעותא בחזקה בכך שבא לידי ספק, ולכן עד אחד ואשה נאמנים. ולגבי המסופק אם בירך וקטן מעיד שכבר בירך, לדעת **הגרא"ל שטיינמן זצ"ל** (שלמי תודה ברכות עמוד לב), למרות שאין נאמנות לקטן בדאורייתא, וכאן הוא ספק דאורייתא, מכל מקום לא יחזור ויברך מחשש ברכה לבטלה, ויראה לצאת מאחר, או יחזור ויאכל כזית.

ולדעת **הג"ר אפרים גרינבלט זצ"ל** (שו"ת רבבות אפרים חלק ה סימן קעב), הקטן נאמן לומר אם בירך או לא, ואין זה בתורת עדות אלא משום 'מסיח לפי תומו'. ויש נפק"מ מעשית בימי הפורים הבעל"ט, אם שתה יין יותר מלימודו ועדיין הוא במצב שראוי לברך, ואינו יודע אם בירך ברכת המזון או לא, ואשתו ובניו מעידים בו אם בירך או לא, ותלוי במחלוקת הפוסקים, אם יכול לסמוך על דבריהם.

החיי אדם (כלל מז סעיף ג) **והמשנ"ב** (סימן קפד ס"ק טו, סימן רט ס"ק י) אם שבע ומחויב מדאורייתא בברכת המזון, חוזר ומברך מספק, ולא צריך לאכול שוב. ואם לא שבע, לרוב הפוסקים ברכתו רק מדרבנן ואינו חוזר ומברך, ומכל מקום ראוי לירא שמים שמסתפק אם בירך או לא, אפילו לא אכל אלא כזית, שיטול ידיו ויברך המוציא, ויאכל כזית ויברך ברכת המזון.

אולם **בפרי מגדים** (פתיחה להלכות ברכות אות ב), **ובכף החיים** (סימן קפד אות טו), מבואר שאפילו באופן ששבע מאכילתו, ראוי לחזור ולאכול כזית.

ומדויק מלשון החיי אדם והמשנ"ב, שאינו חוזר ומברך 'על נטילת ידים'. וכעין המבואר **במשנ"ב** (סימן קעט ס"ק ט, ביאור הלכה סימן קעח סעיף א ד"ה המוציא, וסעיף ב ד"ה וצריך) לגבי המסיח דעתו משמירת ידיו באמצע הסעודה, ולא הסיח דעתו מהאכילה, שנוטל ידיו שוב ואינו חוזר ומברך 'על נטילת ידים'. אבל אם הסיח דעתו מהאכילה חוזר ומברך 'על נטילת ידים' וברכת 'המוציא'.

'מעין שלוש': לדעת **הסמ"ג** (עשין כז), **והרמב"ם** (הלכות ברכות פרק ח הלכה יב) כפי שדייק **הבית יוסף** (סימן קפד, סימן רט), ופשטות **השו"ע** (סימן רט סעיף ג), ברכת 'מעין שלוש' הוא רק מדרבנן, ואינו מברך מספק, אבל לדעת הרבה **ראשונים** הובאו **בטור** (סימן רט) גם ברכת 'מעין שלוש' הוא מדאורייתא באופן שאכל כדי שביעה, ואם הוא מסופק אם בירך עליו לברך מספק.

ולכן כתבו **האחרונים** שאם אכל כדי שביעה מפירות או תבשיל של שבעת המינים, ומסתפק אם בירך אחריו, יאכל מפירות שבעת המינים עוד שיעור כזית, ויברך אחריו ויוציא את הספק. וצידד **בפרי מגדים** (משבצות זהב סימן רט ס"ק ג), שאם אין לו עוד פירות משבעת המינים, יקח מין אחר, כגון שאכל פרי העץ, יקח מין מזונות ויברך 'על המחיה', ויכלול בברכה 'על העץ ועל פרי העץ' (משנ"ב סימן רט ס"ק י).

ומחלק הפרי מגדים, למרות שבאופן שיש לו ספק אם המאכל הוא משבעת המינים, נפסק **בשו"ע** (סימן רח סעיף יח) אין לעשות כן לכלול במין אחר, שמא הוא משקר בברכתו. כאן שהוא בוודאי שבעת המינים וספק אם בירך, רשאי לכלול בברכה, כי ברור שאינו משקר בברכתו וכל הספק הוא אם כבר בירך.

4. מספק חייב בודאי!

ברכה לבטלה: הקשו **האחרונים**, לפי הדעות (מגן אברהם סימן רטו ס"ק ו) שאיסור ברכה לבטלה הוא מן התורה, כיצד מותר לברך מספק, הרי יתכן שעובר על איסור דאורייתא?

ותירצו **בכסף משנה** (פרק יא הלכה טז), **ובפרי מגדים** (אורח חיים משבצות זהב סימן סז ס"ק א), **ובמנחת חינוך** (מצוה תל אות ג, וציין למצוה לא אות ז) שאין איסור דאורייתא של 'לא תשא' כשמברך מספק, כי מחמת הספק הוא מחוייב לחזור ולברך כאילו בוודאי לא בירך, מדין ספק דאורייתא לחומרא, ולכן אינו 'לשוא'. וסיים במנחת חינוך - 'ואין להאריך, כי זה ברור!' והוסיף הפרי מגדים, שהעשה של חיוב ברכה, דוחה את הלא תעשה של 'לא תשא'.

ובנחל איתן (על הרמב"ם הלכות ברכות פרק ב) מבאר,

משיב כהלכה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. **אכל פת ושבע:** אכל כדי שביעה חייב בברכת המזון מדאורייתא, ולכן בספק אם בירך צריך לברך. לרוב הפוסקים מברך גם ברכה רביעית. ויש שכתבו שאין מברך ברכה רביעית. לרוב הפוסקים יכול להוציא אחר שודאי לא בירך, ויש אומרים שאינו יכול.
- ב. **אכל פת ולא שבע:** לא אכל כדי שביעה לרוב הפוסקים חייב בברכת המזון רק מדרבנן ואינו חוזר ומברך, ויש שכתבו שחוזר ומברך כיון שעיקרו דאורייתא. וראוי לירא שמים ליטול ידיו בלי ברכה ולברך המוציא ויאכל כזית, ויברך ברכת המזון ויפטור את הספק. ויש אומרים שגם באכל כדי שביעה ראוי לירא שמים לעשות כן.
- ג. **'מעין שלוש':** נחלקו הפוסקים האם ברכת 'מעין שלוש' מדאורייתא, ובספק חוזר ומברך, או שהיא מדרבנן, ובספק אינו חוזר ומברך. ולכן במקום ספק, יאכל עוד כזית מאותו מין ויברך אחריו, ואם אין לו מאותו המין יאכל מין אחר ויכללנו בברכה.
- ד. **ברכות דרבנן:** כל הברכות שחייבם הוא רק מדרבנן כגון 'בורא נפשות', אינו חוזר ומברך מספק, כדין 'ספק ברכות להקל'.
- ה. **אשה מסופקת:** נחלקו הראשונים, האם נשים חייבות בברכת המזון מדאורייתא או רק מדרבנן, ונחלקו הפוסקים לגבי אשה המסופקת אם בירכה ברכת המזון, האם מברכת מספק או לא. והסומכת ומברכת לא הפסידה.
- ו. **קטן מסופק:** קטן שאכל כדי שביעה ומסופק אם בירך ברכת המזון, צריך לחזור ולברך, לחנוכו שיעשה כן כשיגדיל.
- ז. **עדות אשה וקטן:** גדול המסופק אם בירך ברכת המזון, אשה וקטן נאמנים לומר אם בירך או לא.

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן הזוכה בהגרלת גיליון 428 בסך 100 שקל מזומן האברך המופלג הר"ר חיים יעקב פילץ שליט"א כולל 'סלבודקא' בני ברק

שאלה: איך משערים כזית לברכה אחרונה?

במדידת שיעור כזית לחייב 'ברכת המזון' ועל המחיה, האם מתייחסים רק לרכיב הקמח, או גם לשאר הרכיבים שנילושים בעיסה, כמו מים, סוכר, אבקת אפיה, תבלינים? ומה הדין במילויים וציפויים (שוקולד צ'יפס, ריבה, וכדומה)?

מקורות: רא"ש (ברכות פרק ו סימן ז), דברי חמודות (אות יט), שולחן ערוך (סימן רח סעיף ט), מגן אברהם (סימן רח ס"ק טו, סימן רי ס"ק א), חיי אדם (כלל נ סעיף כא-כב), ערוך השולחן (סימן רב סעיף י), משנה ברורה (סימן רח ס"ק מח, סימן רי ס"ק א, שער הציון סימן תפו ס"ק ז), חזו"א (או"ח סימן כו אות ח), אגרות משה (או"ח חלק א סימן עא), מנחת שלמה (חלק א סימן צא), אור לציון (חלק ב פרק יד אות כג), תשובות והנהגות (כרך ב סימן קלג), וזאת הברכה (עמוד 47,249), הכזית השלם (עמוד 26-28).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני הילכתא ולפי החלטתם הבלעדית. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שולוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

ברכת מזל טוב לידיד מכון הילכתא הג"ר משה הלוי וינטרויב שליט"א לרגל הולדת בנו יהושע יעקב שיחי' כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים

עדכוני הלכה

חובת שטיפה!

הבהרת גורמי כשרות: אכילת חסה וירקות עלים מצויה מאוד, וצריך לדעת שחובה לקנות רק עם חותמת כשרות מהודרת מגידול מיוחד (בגידול רגיל מצויים חרקים שאינם יורדים בשטיפה). וחובה גמורה לקיים את הוראות השטיפה הכתובות על גבי האריזה: להפריד את העלים, להשרות במי סבון למשך 3 דקות, ולשטוף כל עלה תחת זרם מים חזק.

אין אפשרות לגדל ירקות עלים ללא תולעים כלל, ולכן כאשר קיים נגיעות מועטות של חרקים שעתידים לרדת בשטיפה, מאשרים את התוצרת לשיווק, וסומכים על הלקוחות שיבצעו את הנחיות הכשרות. חסה ללא שטיפה, אסורה באכילה!

נושא הגיליון הבא:

שיעור קמח ל'על המחיה'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

ברכת מזל טוב לחתן היקר והחשוב ידיד מכון הילכתא הבה"ח כמר אהרן ישעיהו אלבוים נ"ו בהג"ר ירמיהו שליט"א לרגל שמחת אירוסיו עב"ג בת הג"ר בן ציון ידלר שליט"א מעיר התורה ב"ב יהי רצון שיזכו לבנות בית נאמן בישראל ודורות ישרים מבורכים אמן

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

גיליון שבועי עומק הפשט
שיעורים וימי עיון
בית הוראה טלפוני
בירורי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פנינו הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 269

פרשת תצוה

תשפ"ד

- חיוב חלה בעיסה ע"מ לחלק ודין הפרשה שלא מן המוקף ♦ הרב אורי יצחקי
- חומרא הנוהגת באדר הראשון ולא בשני - תענית בי"ג אדר ♦ הרב זאב פראנק
- קיבל סכום כסף ואבד לו האם צריך ליתן מעשר כספים ♦ הרב אליסף פרלמן
- השותה מעט יין בקידושא רבא האם חייב להזכיר על הגפן ♦ הרב אברהם זנגר

הרב אורי יצחקי

חיוב חלה בעיסה ע"מ לחלק ודין הפרשה שלא מן המוקף

אין דעתו לחלקו בצק וחייבת, וע"כ כיון דבאמת מחלקה לחלקים בהיותה בצק, רק דלא יתן לאחר עד מחר, אפילו זה חשוב ע"ד לחלק ופטורה, ומסיק בתשובת ארץ צבי שיש להזהיר בזה ותפריש בלא ברכה, וכ"כ בספר משפטי ארץ פ"ב הערה 60 בשם ספר מקראי קודש פורים סימן מ"א שמצוי שאופים חלות קטנות לחלקם לאחרים ויש להפריש בלא ברכה, ע"כ. ולפ"ז לכאורה בנידו"ד הרי העיסה של שתי הנשים פטורה מן החלה.

שו"ר בספר משפטי ארץ פרק ב' סעיף כ"ו שכתב בנידון זה ממש בשם השערי צדק לבעל החכמת אדם דחייב, אלא שבהערה 60 הביא את דברי המנחת יצחק בשם הארץ צבי, וצ"ע.

ד. הנה בספר דרך אמונה פ"ו בס"ק קס"ב האריך לדון במחלוקת הפוסקים בדין עיסה העשויה לחלק, אם יש חילוק בין היכא שמחלק לאנשים הרבה לבין מחלקה לאיש א' או לבני ביתו הסמוכים על שלחנו, ובסו"ד הביא את דעת החזו"א שמחדש בדין עיסה לחלק, שיסוד דין על מנת לחלק תלוי בקפידה, דדוקא אם דעתו לחלקה ולהקפיד על תערובתה אחר החלוקה, כגון שדעתו לחלקן ולעשותן בדפוסים מיוחדים או למשווח פניהן על מקצתן בביצים או בשמן וכיו"ב שיקפיד על נשיכתן זו בזו, אבל אם דעתו לחלקן רק משום שרוצה בפתין קטנות ולא יקפיד על נשיכתן גם אחר חלוקה חייב, ואין חילוק בין איש א' לב' אנשים, עכ"ל.

ולפי דעת מרן החזו"א בנידו"ד דאין הנשים מקפידות כלל על תערובתן לא חשיב ע"מ לחלק, והעיסה חייבת בחלה, וחזרו כל צדדי הספק שהסתפקנו בתחילת דברינו כיצד לקיים את ההפרשה.

ה. שו"ר בשו"ת מנחת יצחק הנ"ל שאחר שהביא את דברי השו"ת ארץ צבי ומסקנתו שיש להפריש בלא ברכה, הביא את דברי החזון איש הנ"ל שכתב שם דתלוי אם מקפיד על תערובתם אחר החלוקה, וכתב דהנה כנודע שבין הרבה בני ישיבה נתקבל עפ"י הרוב פסקי החזון איש, ולכן הנוהג כן יש לו על מי לסמוך, אבל לכתחילה בודאי שכדאי להקפיד שלא להכנס בכלל ספק ברכה, וישתדל ללוש עיסה גדולה כל כך שישאר אצל המפריש כשיעור חלה וכמ"ש בתשו' ארץ צבי כנ"ל, עכ"ל.

ובשעורי מו"ר הגר"צ ובר שליט"א כתב - מיהו דברי החזו"א אינם כפשוטן הפוסקים, אבל כתב בדרך אמונה (ביכורים פ"ו ציון הלכה ס"ק שפח) שלענין זה שאם מקפיד חשיב כדי לחלק אפילו באותו אדם עצמו, שפיר שייך לומר שהפוסקים מודים לזה, והוא נפק"מ גדולה שאם אדם עשה עיסה כשיעור ודעתו לעשות חציה לחלות וחציה לעוגה וכדו', לדברי החזו"א פטור מן החלה, וכתב הדרך אמונה שיפריש בלא ברכה, עכ"ל, ומשמע דלענין לחייב בע"מ לחלק בשני בנ"א שאין מקפידים הוי ספיקא דדינא, וצ"ע איך לנהוג בנידו"ד.

ו. הנה אם באנו להורות לנשים להפריש בברכה כשיטת החזו"א, וכפסק המנחת יצחק שהנוהג כן יש לו על מי לסמוך, וכש"כ למש"כ השערי צדק דחשיב ע"מ לחלק אחר אפיה, ודאי יצטרכו להביא את כל החלות למקום אחד ע"מ להפריש מן המוקף, אך כשחקרתי אם יוכלו לעשות כן אמרו לי שאין הדבר מעשי מכמה פנים

מעשה בשתי נשים שכ"א הביאה קמח פחות מכשיעור באופן שבין שתיהן יש שיעור, ולשו ביחד את הכל ע"מ לחלק את הבצק לשמונה תבניות קטנות כדי שאחר האפיה כ"א תיקח ארבע תבניות לביתה, וכן עשו, ואחר שהגיעו לביתן נזכרו ששכחו להפריש חלה, וכ"א גרה בשכונה אחרת של ירושלים, אם יצטרכו להביא את כל החלות למקום אחד לצרפן הוא טירחא מרובה, ושאלתן בנפשן מה יעשו - אם תפריש אחת מהן על החלות של שתיהן, ואת"ל שכן האם תפריש בברכה, או דילמא א"א להפריש בלא לצרפן, א"נ גם צירוף לא יהני, ויצטרכו שתיהן להפריש בלא ברכה כ"א על חלתה, א"נ אחת תפריש על שתיהן בלא ברכה.

א. הנה בעיקר חיוב הפרשת חלה בנידו"ד לכאורה הוא הדין המפורש בשו"ע בסימן שכ"ו של העושה עיסה ע"מ לחלקה בבצק ואין בכל אחד מהחלקים שיעור שפטורה מן החלה, וכיון שדעתן ליקח כ"א את חלקה לביתה הוי עיסה העשויה לחלק. אך אכתי יש לדון אם חשיב כה"ג ע"מ לחלק, דנהי דכונתם שכ"א תיקח את החלות שלה לביתה, זהו רק אחר האפיה, וכבר כתב השו"ע בסימן שכ"ו ס"ב שהעושה עיסה לחלקה בבצק, פטורה, ע"כ, אשר מבואר דדוקא לחלק בבצק פטור אבל אחר אפיה חייב, וא"כ הדר דינא דהעיסה חייבת בחלה.

ב. אך באמת יש להסתפק אם החלוקה שלהן נחשבת כחלוקה בבצק או אחר אפיה. דהנה לכאורה בעת עירוב הקמח יש לעיסה דין של עיסת השותפין שחייבת בחלה כמבואר בסימן ש"ל ס"ב, ומקום הספק הוא אם מה שחילקו את הבצק לכמה תבניות ע"מ שכ"א תיקח ארבע תבניות לביתה חשיב כבר עכשו כאילו חילקו את הבצק, או דילמא כיון דעדן לא נתפרדה השותפות עד אחר אפיה הרי שבשעת האפיה נחשבת העיסה כעיסת השותפין, ומה שעמידות לחלקה אחר אפיה אינו פוטור.

ג. שו"ר שעמד ממש בשאלה זו בשו"ת מנחת יצחק (חי"י סי' ק"ב) שנשאל באשה שאופה חלה כדי לברך, אבל כיון שאינה יכולה לאכול שיעור גדול כזה, לכן לאחר האפיה מחלקת החלות לבניה ובנותיה, אם יכולה לברך, ע"כ. והיינו שלפי מה שנתבאר דעת הפוסקים שכל שעושה לעצמה אינו חשיב ע"מ לחלק, ורק בעושה ע"מ לחלק לאחרים חשיב לחלק, וכאן שאינה מחלקת לאחרים אלא לאחר אפיה, יש לדון אי חשיב על מנת לחלק.

וכתב שכבר דן בזה בתשו' ארץ צבי (מהגאון אבד"ק קאזיגלוב) סי' מ"ט, והביא ראיה ממתני' פ"א דחלה מ"ז: נחתום שעשה שאור לחלק חייב בחלה, פי' שדעתו אם לא ימצא קונים שיעשנה עיסה ואופה אותה כולה כאחת עכ"ל, וקשה אפילו לא יאפנו כולו כאחת, אם לא ימצא קונים בשעת היותו בצק, רק אחר אפיה, א"כ

י. מסקנה דמילתא - הנה מחמת הקושי להפריש מן המוקף יש לכאורה להורות שתפריש כ"א על חלקה בלא ברכה, ותסמוך בזה על דברי המנחת יצחק דיש ספק גמור בעיקר החיוב, ואם הוא ע"ש יכולות לסמוך על החזו"א והשערי צדק שאחת תפריש על הכל בברכה בשליחות חברתה.

הרב זאב פראנק

חומרא הנוהגת באדר הראשון ולא בשני

הנה לכאור' משכחת לה חומרא הנוהגת באדר הראשון ולא בשני, והוא באותם הנוהגים להתענות בימי השובב"ם, וכתב בבאר היטב (תרפ"ה סק"ב) דיש נוהגין בשנה מעוברת לקבוע תענית בכל יום חמישי מפרשת שובב"ם ת"ת, ובשנה זו שחל יום חמישי של פרשת תצוה ביום י"ג אדר א' יש לדון דלכתחילה אין להתענות בו כמו שיבואר בס"ד, אע"פ שבי"ג אדר ב' מתענים תענית אסתר.

אם באדר ראשון אסורים בני הכרכים בי"ד

ובני העיירות בט"ו

ובהקדם המבואר בש"ע (תרצ"ז) ב"ד וט"ו שבאדר ראשון שאסורים בהספד ותענית, והוא תלמוד ערוך במגילה (ו' ב') ושיוין בהספד ובתענית שאסורין בזה ובזה, ופירש"י ביום י"ד וט"ו שבשניהן. ועיקר איסור הספד ותענית בימי הפורים ישנו לעיל (תרצ"ו ס"ג) שיום י"ד ויום ט"ו אסורים בהספד ותענית לכל אדם בכל מקום, בין לבני כרכים שהם עושין ט"ו לבד, בין לבני עיירות שהם עושים י"ד בלבד. אמנם האיסור אינו שווה בשני הימים, כדאיתא בגמ' (ה' ב') שבי"ד לבני העיירות וט"ו לבני הכרכים האיסור מדברי קבלה, דדריש שמחה מלמד שאסור בהספד, משתה מלמד שאסור בתענית, ואילו ט"ו לבני העיירות וי"ד לבני הכרכים רק מדכתיב במגילת תענית את יום י"ד ואת יום ט"ו יומי פוריא אינון דלא למיספד בהון, ואמר רבא לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה.

ולענין אדר הראשון אם נאסרו בו בני העיירות בט"ו ובני הכרכים בי"ד לאו מילתא דפשיטא היא, דהנה בחידושי המאירי (שם) כתב 'ולא נתברר לי אם בראשון נאסר את של זה בזה אם לאו, ובתוס' ר"ד (שם) נקט בפשיטות דלאסור של זה בזה לא נאמר אלא באדר שקורין את המגילה, וכ"כ גם בפסקיו, ואילו הריא"ז (הלכה ב' דין א') כתב 'שכשם שאסור להספיד ולהתענות בי"ד ובט"ו באדר השני בין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון בין שאינן מוקפין, כך אסור להספיד ולהתענות בי"ד ובט"ו באדר הראשון בין המוקפין בין שאינן מוקפין, כמבואר בקונטרס הראיות'.

עוד איתא בסמ"ק (סי' קמ"ח) שהספד ותענית אסור בין בי"ד וט"ו של אדר הראשון בין בי"ד וט"ו של אדר השני, והוא הדין לעשות משתה ושמחה, וכתב רבינו פרץ בהג"ה (אות ב') 'וכן נוהגים גדולים לעשות משתה ושמחה בי"ד של אדר ראשון, אמנם בט"ו צ"ע שהרי גם באדר השני אין ט"ו נוהג כי אם מטעם לאסור של זה בזה וכו', ומשמע דבהא פליגי הסמ"ק ורבינו פרץ אם באדר הראשון נוהג האיסור דמגילת תענית לאסור של זה בזה.

ולשון הרמב"ם (הל' מגילה פ"ב ה"א): שני הימים האלו שהן י"ד וט"ו אסורין בהספד ותענית לכל אדם בכל מקום, בין לבני כרכין שהן עושין ט"ו בלבד, בין לבני עיירות שהן עושין י"ד בלבד, ושני הימים אסורין בהספד ותענית באדר הראשון ובאדר השני, ע"כ, ומשמע שאדר הראשון כאדר השני ליאסור בשני הימים בין לבני הכרכין ובין לבני העיירות, וכן מורה סתימת הש"ע, ואכן כ"כ בספר ערך השולחן (תרצ"ז) שדעת כל הפוסקים דשני הימים אסורים.

י"ד וט"ו שבאדר הראשון אם איסורם מדברי

קבלה או ממגילת תענית

ובביאור הגר"א (תקס"ח סקט"ז) ישנו חידוש גדול, שעמד במש"כ התוס' (מגילה ו' ב' ד"ה ורבי) ש"ד וט"ו שבאדר הראשון אף שאסורים בהספד ותענית מ"מ אין נוהגים בהם משתה ושמחה, וקשה דהא איסור הספד ותענית יליף מקרא דשמחה ומשתה ואיך יתכן לחלק ביניהם, וכתב הגר"א דשמע מינה דלעולם מקרא דשמחה ומשתה אין לאסור רק באדר השני מדכתיב השנית, ואיסור הספד ותענית בי"ד וט"ו שבאדר הראשון לאו מדברי קבלה אלא משום דכתיבי במגילת תענית, ויומי דמגילת תענית נהגי בראשון כמו בשני, [ובשפת אמת מגילה ו' ב' ד"ה ושיוין כיון לזה

ואכמ"ל. והשתא צ"ע היכי נעביד, אם אעפ"כ תפריש אחת משלה על כל החלות, אע"פ שבדיעבד חלה ההפרשה, אך עוברת איסור של הפרשה שלא מן המוקף, וכבר כתב בספר דרך אמונה הלכות תרומות פרק ג' הלכה י"ז ס"ק קמ"ב, שדעת הרבה ראשונים דדין מוקף הוא מה"ת דילפי' לה בספרי מדכתיב ממנו מן המחובר וכ"נ דעת רבנו וכ"ד הגר"א, ואע"פ שמקצת ראשונים ס"ל דהוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, אך לכו"ע התורם שלא מן המוקף עובר באיסור, ולפ"ז לא יוכלו להפריש בלא לקרב את כל החלות זל"ז.

ז. אך אכתי יש להתיר ע"פ מש"כ שם בדרך אמונה ש"א שפירות שספק אם הופרש מהן תרומה מותר להפריש שלא מן המוקף, וא"כ הכא אע"פ שאין הספק אם הופרשה חלה אלא אם נתחייבה העיסה בחלה, כיון דס"ס הוי ספק יהא מותר. אלא שידוע שנחלקו הראשונים בהך מילתא, וההוראה למעשה שלכתחילה יש להפריש מן המוקף, אלא שהיא שההפרשה לחומרא בעלמא יש להקל, ובנידו"ד יש לדון לפי משנת"ב דרהיטת הפוסקים דלא כהחזו"א, א"כ יש לדון דלא הוי הפרשה אלא לחומרא, אך מ"מ נפלנו בפלוגתת החכמ"א והארץ צבי והוי ספיקא דדינא, וצ"ע.

ח. עוד יש להתיר הפרשה שלא מן המוקף, ע"פ משנת"ב שהוא דוחק וטירחא מרובה לקרבם זל"ז, א"כ דילמא דמי להפרשה בע"ש שהתירו שלא מן המוקף כמוש"כ שם בדרך אמונה בס"ק קמ"ו, שכתבו הרבה ראשונים דלכבוד שבת ויר"ט מותר לתרום שלא מן המוקף כגון שיש לו מעט פירות כאן וצריך לאכלם בשבת ויר"ט יכול להפריש עליהן ממקום אחר וכן אם נתאחרו להביא לו הפירות בע"ש ויר"ט ומתיירא שביאו לו מאוחר וכבר יהי' אסור להפריש אז יכול להקדים להפריש מפירות שבביתו על אלו.

אלא שכתב שם שדוקא אם צריך לאכול בשבת ויר"ט מאותן פירות התירו, ולא התירו לתרום שלא מן המוקף לצורך מצוה אחרת אלא לכבוד שבת ויר"ט או במקום שיכול לצאת תקלה על ידו אם לא יפריש כמש"כ רבנו לקמן פ"י ממעשר ה"י, וא"כ הכא שאינו לצורך שבת אסור.

אך הביא שם עוד ש"א דבכל שעת הדחק מותר להפריש שלא מן המוקף, א"כ בנידו"ד מותר. הנה מקור דעה זו הוא הריטב"א החדשות ב"מ י"א א' ומובא גם בשטמ"ק שם וכ"כ המאירי בחלה פ"ג מ"ד דבמקום הדחק מותר להפריש שלא מן המוקף, וכתב בציונים שם שמרן ז"ל התיר לעשר בקבוקים בירה שקנו לחתונה ולא יכלו לפתוח כולן שלא יתקלקלו וכן בזמן הביעור שהיו צריכין לעשר הרבה קופסאות ולא הי' אפשר לפתוח שלא יתקלקלו התיר לעשר עליהן בעודן סתומין, ע"כ.

הנה בכ"ז יש לראות מהו גדר "שעת הדחק", ואם מה שטורח גדול לנשים להגיע משכונה לשכונה חשיב שעת הדחק, וצ"ע.

אך עכ"פ מכל הנ"ל יעלה לנו לדינא דאם היו נזכרות בע"ש וצריכות את החלות לשבת לכו"ע היו יכולות להפריש שלא מן המוקף, ויש לסמוך בזה על החזו"א להפריש בברכה, ותפריש אחת בשליחות עבור חברתה בברכה.

ט. עוד הסתפקתי בהך ענינא דאם לא נרצה לסמוך על ההיתרים הנ"ל לתרום שלא מן המוקף, דילמא כ"א תפריש על חלקה לבד בברכה!!! והצד לעשות כן אע"פ שאין בכל חלק שיעור, משום שכיון שכבר נתחייבה העיסה בחלה שוב אפשר להפריש בברכה גם על פחות משיעור, וכיון שאסור להפריש שלא מן המוקף יפרישו כ"א על שלה בברכה. אך כבר דנו הפוסקים בכיו"ב בסימן שכ"ו בב"ח ובט"ז ס"ק ב' ובש"ך ס"ק ד' ובפת"ש ס"ק ב', במנהג שהיה הנחתום עושה בער"ש עיסה גדולה, ובאים נשים ולוקחים ממנו בצק כשיעור חלה, כדי לקיים מצוות הפרשת חלה, אם שרי למיעבד הכי. שהב"ח כתב שודאי מנהג טעות הוא, וכתב בתוה"ד דהוי ברכה שאינה צריכה, דאין כל אשה תפריש לעצמה חלה בברכה, והרי העיסה כולה חייבת בחלה אחת וברכה אחת. ואע"פ שבמשאית בנימין (סי' א) כתב לקיים את המנהג, אך כ"ז היא דכל אחת היה לה שיעור חלה, ועוד שבמקור חיים (אר"ח סי' תנו סק"ב) כתב שלכאורה אי"ז רק ברכה שאינה צריכה אלא היא ברכה לבטלה, שהרי מיד כשהאשה הראשונה הפרישה את העיסה שאצלה, נמצא שכל העיסות כולן כבר נפטרו מן החלה, והיינו משום דס"ל שאם מפריש חלה מעיסה ממילא חל על הכל אע"פ שלא התכוין לפטור רק חלק מהעיסה, [אבל שוב כתב שבט"ז (סי' שכד סק"ג) ובש"ך (שם סק"א) כתבו שאפשר להפריש רק על חלק מהעיסה], ועיין בספר חלק"ב בסימן שכ"ו ס"ב באמצע ס"ק ל"ו [עמוד ק"כ] שכתב שנראה מדברי האחרונים שאין לעשות כן [דהיינו אפילו בנידון הפוסקים שהיה שיעור לכ"א מהנשים כש"כ בנידו"ד שאין לכ"א שיעור], וסו"ד שאין זו עצה הגונה.

עם שאר מגילת תענית, אבל דעת הב"ח והפר"ח והראנ"ח כשאר תירוץ, ובפורים דוקא מתענים ביום שלפניו, שתענית אסתר תקנה קדומה היא, או מצד שבטל יו"ט דידיה, או מצד שפורים מדברי קבלה, אבל חנוכה אסור להתענות ביום שלפניו, והמבואר במ"ב (שם) דלכתחילה יש להחמיר בזה.

התענית ביום י"ג אדר א'

והשתא לענין תענית ב"ג אדר א' ניחוי אנו, שלד' הש"ע דלפניהם ואחריהם של חנוכה ופורים בטלו פשוט להיות, אבל לדעת הב"ח ודעימיה הדבר תלוי, שאם שריותא ד"ג אדר ב' מצד שתענית אסתר תקנה קדומה היא, זה לא שייך באדר הראשון, וכן אם ההיתר מצד שפורים מדברי קבלה הלא למש"כ הגר"א האיסור הספד ותענית ב"ד וט"ו של אדר הראשון הוא רק ממגילת תענית ולא מדברי קבלה, וצריך חיזוק לאסור יום שלפניו, אבל אם כהתירוג דכיון שבטל היו"ט דיום ניקנור שב"ג אדר, ממילא גם בטל האיסור משום לפני פורים, בזה למש"כ הגר"א דמגילת תענית נהגא בראשון כמו בשני, א"כ נמצא שגם ב"ג אדר א' נהג היו"ט דיום ניקנור, ושפיר י"ל דכיון שבטל היו"ט דידיה הותר גם משום לפני הפורים.

וכבר מצינו לרבותינו הראשונים שעמדו בדין לפנייהם ולאחריהם ד"ד וט"ו שבאדר הראשון, והוא בחידושי המאירי (מגילה ו' ב') שכתב י'לא נתברר לי אם בראשון וכו' וכן אם נאסר לפנייהם ולאחרייהם אם לאו, ולא פירש צדדי הספק, ומאי דמספקא ליה להמאירי פשיטא ליה לנימוקי יוסף (מגילה ח' ב') לאיסור, שכתב בזה"ל: וכתוב בספר המנהגות שכשם שאסורין לפנייהם ולאחרייהם באדר השני כך אסורין באדר הראשון, ע"כ, וכ"ה בכל בו (סי' מ"ה) שכתב בזה"ל: אבל בהספד ובתענית של זה אסור בזה בין לפנייהם בין לאחרייהם, וכן בשנה מעוברת אסורין אף באדר ראשון בשני הימים כמו שכתבנו בין לפנייהם בין לאחרייהם, ע"כ. ויש לציין לספר ערך השולחן (שם, הביאו בכף החיים תרצ"ז סק"ז) שכתב שלענין אדר הראשון סמכינן על המתירים לפנייהם ולאחרייהם אפילו באדר השני, וצ"ב.

מסקנת הדברים

א] יום י"ד באדר לבני העיירות ויום ט"ו לבני הכרכים אסורים בהספד ותענית מדברי קבלה, ובמגילת תענית אסור גם ט"ו לבני העיירות וי"ד לבני הכרכים. ב] יש לחקור אם במגילת תענית הוסיפו איסור גם ב"ד לבני העיירות וט"ו לבני הכרכים, ומתו"ד הגר"א יש ללמוד שהמגילת תענית אוסרת שני הימים לכ"ע. ד] באדר הראשון נחלקו רבותינו הראשונים אם נאסרו בו בני העיירות בט"ו ובני הכרכים ב"ד, ולהלכה משמע לאיסור. ה] כתבו הגר"א והחת"ס ד"ד וט"ו שבאדר הראשון איסורם רק ממגילת תענית ולא מדברי קבלה, ולכאן הדבר שנוי במחלוקת הראשונים כמבואר בפנים. ו] דעת הש"ע בחנוכה שמוותר להתענות לפניו, ודעת הב"ח והפר"ח והראנ"ח לאיסור, ולכתחילה יש להחמיר. ז] לדעת האוסרים יש לדון שגם י"ג אדר א' היא אסור בתענית, ותלוי בתירוץ הראשונים לענין תענית אסתר כמבואר בפנים, ואכן בנימוקי יוסף ובכל בו איתא לאיסור. וכן הנהיג הגר"ש דבליצקי זצ"ל במנין שלו להקדים את תענית שובב"ם ליום ב' בשבוע שחל בו י"ג אדר א' ביום ה' דשובב"ם (כן כתב בספרו זרח השמש עמ' צ"ח).

הרב אליסף פרלמן

קיבל סכום כסף ואבד לו האם צריך ליתן מעשר כספים

א] מעשה בבחור שקיבל מילגה כספית על מבחן שערך, אך נאבד לו הכסף שקיבל, ועכשיו בא לשאול האם יש לו ליתן מעשרות על הכסף שקיבל שהרי הוא התחייב בנתינת מעשרות בשעה שקיבל את הכסף, ואפ"ל שאח"כ נאבד לו, שמא יחשב זאת כמו שאר שימושים שהיה עושה בכסף ואין זה סותר את הדין חיובי מעשרות שלו, והכא נמי מה לי נשתמש בו מה לי אבד, ועוד ש"ל דאע"ג שנאבד הכסף אבל חיוב המעשרות שחל עליו היאך יפקע, או דילמא דמאחר דסו"ס לא היה לו שום שימוש בהכסף אלא שנאבד א"כ דמי כמו שלא הרויח כלום מעיקרא, ואין לו חיוב מעשרות.

ב] והנה לגבי מה שדנו בזה היאך יפקע חיוב מעשרות שלו אחר שנתחייב בו, נראה דאינו, ובהקדם דהנה בשו"ת אבקת רוכל למרן הב"י סי' ג' כתב בדין נתינת מעשרות מרווחי הממון שיש לאדם,

מדעתו, ויעויין בשו"ת אהל משה להגרא"מ הורביץ ח"ב סי' קל"ב שנתקשה בדברי הגר"א.

גם החתם סופר (שו"ת א"ח סי' קס"ג) מסיק כדברי הגר"א שהאיסור ב"ד וט"ו שבאדר הראשון לאו מתקנת מרדכי ואסתר אלא משום דכתיבי במגילת תענית שנוהגת בשני האדרים. ובמקו"א (שם סי' ר"ח) כתב לחדש עוד, שהאיסור הספד ותענית בפורים ושאר כל ימי מגילת תענית מדאורייתא ממש, מקל וחומר דמה מעבדות לחירות אמרינן שירה ממיתה לחיים לא כל שכן, ומש"ה ב"ד ובט"ו שבאדר הראשון נוהג איסור הספד ותענית ולא שאר דיני הפורים, כי כבר נתחייבנו בהם מן התורה וזריזין מקדימין למצוות לעשות באדר הראשון, יעוי"ש. ומהמבואר בתענית י"ז ב' ור"ה י"ט א' לענין איסור לפנייהם ולאחרייהם דמגילת תענית דברי סופרים וצריכין חיזוק, למש"כ החתם סופר צ"ל דאע"פ שעיקר עשיית הזכר לנס מדאורייתא, מ"מ קביעות היום המסויים לזה מדברי סופרים וצריך חיזוק.

והנה מקור גדול למש"כ הגר"א מהמרדכי (מגילה סי' תשפ"ד) בשם הר"מ, דהאיסור הספד ותענית ב"ד וט"ו שבאדר הראשון היינו קודם שבטלה מגילת תענית, אבל אחר שבטלה מגילת תענית לבד מחנוכה ופורים דמיפרסמא מילתא דניסא, היינו דוקא באדר השני דאית ביה מקרא מגילה אבל בראשון דלית ביה פרסום הנס לא עדיף משאר מגילת תענית ומותר בהספד ותענית. הא קמן שהאיסור באדר הראשון רק משום לתא דמגילת תענית, ולהכי אחר שבטלה מגילת תענית פקע איסורא.

אבל מאידך גיסא יש מהראשונים דמשמע דס"ל שהאיסור הספד ותענית ב"ד וט"ו שבאדר הראשון מדברי קבלה, והם הרי"ד ורבינו פרץ דס"ל שבראשון לא נאסר של זה בזה, ובני הכרכים מותרים ב"ד ובני העיירות בט"ו, וגם המאירי נסתפק בזה כנ"ל, וכיון שמה שנתחדש במגילת תענית לאסור את של זה בזה ליתיה באדר הראשון, על כרחין שהאיסור בו בהספד ותענית היינו מדברי קבלה. וכל שכן למש"כ הסמ"ק ורבינו פרץ שגם נוהג בראשון משתה ושמחה [רק דפליגי אם רק ב"ד או גם בט"ו], ואי משום מגילת תענית אין בה אלא דלא למספד ולהתענאה בהון ותו לא.

אם במגילת תענית הוסיפו איסור גם בי"ד לבני העיירות וט"ו לבני הכרכים

והנה יש לחקור בהא דאמרינן (מגילה ה' ב') לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה, אם מכח המגילת תענית לא אסרו אלא לבני העיירות ב"ד ולבני הכרכים בט"ו, אבל ב"ד לבני העיירות ובט"ו לבני הכרכים שכבר אסורים מדברי קבלה לא נוסף איסור כלל מצד המגילת תענית, או שמא מאחר שהוצרכו לעשות י"ד וט"ו ימים טובים במגילת תענית, שוב אין לחלק בהם בין בני העיירות לכרכים וכ"ע מיתסרי בב' הימים גם מכח המגילת תענית.

ומתו"ד הגר"א איפשיטא בעיין, דכיון שכתב שהאיסור הספד ותענית ב"ד וט"ו שבאדר הראשון רק מצד המגילת תענית, ומדברי קבלה האיסור רק באדר השני, הרי שהמגילת תענית אוסרת גם ב"ד לבני העיירות ובט"ו לבני הכרכים ולא רק את של זה בזה.

התענית ביום כ"ד בכסליו

ואחר כל זה נבוא לענין תענית ב"ג אדר א', דהנה ק"ל בש"ע (תרפ"ו ס"א) שבחנוכה ופורים מותר להתענות לפנייהם ולאחרייהם, ולעיל (תקע"ג) איתא בש"ע דהילכתא בטלה מגילת תענית, וכל הימים הכתובים בה מותר להתענות בהם וכל שכן לפנייהם ולאחרייהם, חוץ מחנוכה ופורים שאסור להתענות בהם בעצמם, אבל לפנייהם ולאחרייהם מותר, והטעם כתב המ"ב (שם סק"ד) דלפניהם ולאחרייהם לא חמירי משאר ימים הכתובים שם.

אמנם במ"ב (תרפ"ו סק"א ושעה"צ סק"ג) הביא מהב"ח והפר"ח ומג"א בשם הראנ"ח שבחנוכה אסור להתענות לפניו, וביאור הענין בקצרה, דהנה רבותינו הראשונים עמדו במה שנוהגים להתענות ב"ג אדר ואין חוששים לאיסור משום לפניו דפורים, וכתבו ליישבו בכמה אנפי כמו שהביא בבית יוסף, שהתוס' והרא"ש כתבו לחד תירוץא דלפניהם ולאחרייהם דחנוכה ופורים לא עדיפי משאר יומי דמגילת תענית שבטלו, עוד כתב הרא"ש דתענית אסתר זמן קהילה לכל ותקנה קדומה אף קודם שבטלה מגילת תענית, ובתוס' תירצו עוד דיום י"ג באדר הוא יום ניקנור הכתוב במגילת תענית, וכשבטלה מגילת תענית ובטל יו"ט דידיה ממילא גם בטל משום יום שלפני פורים, ודעת הרז"ה דפורים דברי קבלה וכדברי תורה דמו שאין צריכים חיזוק לאסור לפנייהם ולאחרייהם.

ובש"ע פסק כהך תירוץ דלפניהם ולאחרייהם דחנוכה ופורים בטלי

בירור למה הוא היה מעותד להוציא, אבל אין זה התחדשות. והנפק"מ בזה הוא דאם זוהי הסברא הרי שהיה שייך לחלק ולומר דלאו כל הוצאה כלולה בזה אלא דוקא הוצאות ביתו הקבועות לבא הן הקבועות ממש והן המתחדשות מזמן לזמן, אבל אם אירע לו הוצאה של נזק בבית שכלל אינה במערכת הרגילה של הוצאות ביתו, א"כ בזה אינו בכלל חישוב הגירעון דמעיקרא, אך יש לדחות דכיון דהאדם עלול כל הזמן גם לקרות לו עניני נזקים והפסדים שונים על כן גם כלפי זה נחשב שמוטל עליו הוצאות אלו ואח"כ הוא רק בירור כמה הוא הוצאות בפועל שכלולות באותו עול הוצאות המוטל עליו.

ועל כן נראה לצדד דגם אם אבד לו סכום כסף, הרי שלדברי הב"י דהוצאות ביתו מגרעים מרווחי הממון שלו ואין הרווח נחשב אלא לאחר הוצאות ביתו הרי שה"ה גם אבידת חפציו הוא בכלל שאר הוצאות המזומנות לבא על האדם מעת לעת אשר יש להחשיבם בחשבון הגורע אצלו מרווח ממונו, אכן כבר נתבאר דהמנהג אינו כהב"י אלא שנותנים מעשרות לפי חשבון הרווח מקודם מה שהוא מוציא לצורך שימוש, ואילו מה שהוציא לשימושו נחשב לו נמי לרווח ממון שהרויח, וע"כ היה לו במה להשתמש.

ד] אמנם בכאן אין זה הוצאות שימוש אלא הפסד שנאבד לו, והנה כתב בזה הברכי יוסף יו"ד רמ"ט ס"ז וז"ל אם היה לו היזק בסחורה אחת ורויח באחת, דעת הרב חוות יאיר בהשמטות דף רע"א, דעד שלא עשה חשבון ינכה ההיזק מהרויח. וכן נראה דעת הרב שער אפרים סימן פ"ו. אך הרב שבות יעקב ח"ב סי' פ"ו, חלק עליהם, וס"ל דאין לנכות ההיזק ממה שהרויח בדבר אחר, וזולת אם עשה בפעם אחת משא ומתן גדול בכמה דברים, שאז כיון שהכל קנה בבת אחת יכול לנכות ההיזק, אבל לא מקניה אחת לקניה אחרת. ועיין בספר בית לחם יהודה, עכ"ל.

ועיין בקובץ 'עיון הפרשה' גליון רי"א עמוד קל"ח שהביא מהגרמ"מ לובין שליט"א שנקט להלכה כהשיטות דיש לקזז זאת מההכנסות, ובביאור הדבר כתב דאף שהרויח הוא בדבר אחד והנזק הוא בדבר אחר, אך מכל מקום הרי מצוות מעשר כספים איננה להפריש מעשר מן הרויח של העסק, אלא המצוה היא להפריש מן הרויח של האדם, וכיון שניזוק במקום אחר נמצא שלא הרויח וא"צ להפריש מעשרות מכסף שלא הרויח, דהרי אותו סכום שהפסיד נגזר עליו מלמעלה שלא ירויח, וכי יש משמעות לרווח שהפסיד כנגדו, אין עליו שם רווח כלל, עכ"ד.

והנה לפי זה היה נראה כשנחזור לנידון דידן, דהפסד זה של אבידה הוא ודאי בא בהגדרת נזק ולא בהגדרה שנשתמש לתועלתו באותו ממון שהרויח, דהא לא הוי שום תועלת באותו ממון, וא"כ דהוי בגדר הפסד יש לקזזו לפי הנ"ל מחשבון ההכנסה, ושוב נמצא שאין לו חיוב מעשרות על אותה הכנסת ממון שנאבדה ממנו לאחר מכן, ודין זה יהא גם אם נאבד לו ממון אחר, ולא דוקא אותו ממון.

ה] ויותר מזאת נראה, דהנה דעת בעל השבות יעקב סי' פ"ו שחלק בזה וס"ל דאין לנכות הפסד מהרויח הרי גם הוא מודה בעסק אחד שיש בו משא ומתן בכמה דברים, וטעמו משום דס"ל לדמות מעשר כספים למעשר עני מן התבואה דודאי נתן אע"ג דהיה לו הפסדים בעסקיו, ורק אם נגרע מהתבואה עצמה הוא שנפטר מלידתו, ועל דרך זה בעסק אחד חשיב שנגרע מהרויח עצמו, ומעתה על דרך זאת י"ל דהכא כשנאבד אותו הכסף עצמו מה שקיבל, הרי זה דמי למעשר עני שנאבד לו התבואה שגדלה, דודאי אינו צריך ליתן את המעשר ממקום אחר, והכא נמי אין צריך ליתן את המעשר כספים ממקום אחר.

ו] והנראה עוד לדון בזה דיש לפטור גם ככה"ג של אדם שעושה חשבון מעשרותיו כל חצי שנה ונאבד הכסף לאחר עשיית החשבון שנתבאר לעיל בדברי הב"י דאין לקזז מההכנסות הקודמות וכן כתב החוות יאיר סי' רכ"ד לגבי קיזוז של הפסד ברווח דהיינו דוקא אם הוא באותו הזמן שקודם עשיית החשבון, והנראה דהכא יש לקזז גם אם נאבד לאחר עשיית החשבון, משום ד"ל דגם הם מודים לדברי השבות יעקב דאין לחייב בזה יותר מאשר מה שמצינו במעשר עני וכנ"ל, ורק דהם הוסיפו לפטור גם בהפסד אחר שבעלמא במעשר עני לא פטרינו, אבל הכא כו"ע מודו דהא זהו הכסף עצמו שנכנס הוא שנאבד.

והנראה עוד לפטור עפ"י דברי רש"י ב"מ ד. ד"ה והילך וז"ל, לא הוצאתים, והן שלך בכל מקום שהם, עכ"ל. מבואר בדבריו דגם בכסף שניתן להלוואה הרי שאם הלואה לא הוציאו נחשב הוא לכסף של המלוה עדיין, ואע"ג שמלוה להוצאה ניתנה הרי שלא חשיב שנעקד מרשות המלוה קודם שהוציאו המלוה, והנראה דעל דרך זה י"ל בנידון דידן נמי דאין זה נחשב להכנסה אם לא הגיע לכלל הוצאה, ואע"ג דבסתמא יש לחייב מעשרות גם קודם שהוציאו,

דיש לחשב זאת לאחר מה שהוא מוציא על כל שימושי הנצרכים לו והיינו דכל הרווחים שמוציא לצורך אכילה ושתייה ושאר שימושים אינם נחשבים לרווח, והרווח נחשב מה שנשאר בידו לאחר כל הוצאות האלו, אמנם באחרונים משמע שלא נקטו כחידוש זה והמנהג הוא שנותנים מעשרות לפי חשבון הרווח מקודם מה שהוא מוציא לצורך שימושו.

והנה בשיטת הבית יוסף יש לחקור האם מיירי דוקא בצורך שימושי שכבר היו בזמן שהרויח את הכסף שנוכל לומר שכבר בזמן קבלת הכסף אין רואים אותו כרווח ממון שהרי הוא נצרך לו להוצאותיו, אבל אם באותה שעה אין לו צורך בשום הוצאה ורק לאחר מכן נתחדש לו צורך בהוצאה א"כ י"ל דהאי גברא כבר נתחייב בשעת קבלת הכסף במעשרות, ושוב לא יהינה מה שעכשיו הוא משתמש לו להוצאות, או דילמא דאין זה דוקא בצורך שהיה באותה שעה שקיבל את המעות.

ועיין בבית יוסף שכתב שם וז"ל ובכל חצי שנה יעשה חשבון ויראה מה שהרויח יותר על כל אשר פיזר בדברים הצריכים לבית כמו שאמר ויקח מעשר כמו שאמרנו. עכ"ל, ומבואר שלא חילק בזה בין אם השימוש בדברים הצריכים לבית היה שימוש שנתחדש לאחר שהרויח את הממון או מקודם לכן, ומשמע דכל שהוצרך אותו הממון לשימוש הבית שוב אין זה בכלל רווח ממון שצריך ליתן עליו מעשרות.

ואין לומר דהטעם הוא דמאחר שנתחדש עליו הצורך עוד מקודם שעשה את החשבון שהוא עושה כל חצי שנה, הרי זה חשיב כמו דאותו צורך היה קודם זמן חיוב המעשרות שאינו מתחייב עד שיעשה את החשבון, זה אינו נראה, שהרי אין מסתבר כלל דעשיית החשבון היא עצמה מצטרף לסיבת החיוב של המעשרות, שהרי החיוב נעשה מחמת עצם הרווחת הממון, ורק שבפועל אינו מתחייב ליתן עד שידע כמה הוא חיובו, דמאחר שמה שנצרך לו לצורך שימושו אינו בכלל רווח ממון, אם כן רק לאחר זמן מה ידע מהו רווחיו, ויוכל לחשוב כן כל חצי שנה, ולידע כמה הרויח, אבל כיון שסיבת החיוב היא רווח הממון שנעשה מעיקרא א"כ טעם הצירוף של מה שהוציא לשימוש ביתו אין זה משום שעדיין לא נתחייב, אלא משום שמעיקרא זה מיתלא תליא וקאי בהוצאות העתידיות שיתחדשו עליו.

ואין לחלוק על כך ולומר דאותו זמן של חצי שנה זהו הזמן שחל עליו החיוב, שהרי יש ללמוד מאיסור בל תאחר, דנראה דלענין איסור בל תאחר לא חייל עליה איסור אלא מזמן שעשה את החשבון ויודע כמה הוא צריך להוציא בשביל המעשרות, אבל כל זמן שלא עשה את החשבון ליכא עליה איסור בל תאחר, ונמצא דלכאור' החיוב נתינה מתחדש עליו רק באותו הזמן, אכן יש לדחות, משום דבפשטות הגדר בחיוב זה שחל עליו בזמן החשבון הוא כמו ענין של זמן פרעון במלוה, שודאי הלואה מחויב גם מקודם לכן, רק הזמן לפרוע תלוי בזמן פירעון, והכי נמי הוא זמן של פרעון ותשלום ולא זמן של יצירת החיוב.

ומכל מקום נראה מסתבר דאם עשה את החשבון לאחר חצי שנה של רווחיו ושוב נתחדשו לו הוצאות לשימוש ביתו לאחר חצי שנה שהם יותר מהכנסות החדשות שלו, ורוצה לחשב את הוצאות לגרוע מהרווח שהיה לו בחצי שנה הקודמת, ונראה דיש סברא דאין לו לעשות כן, מאחר שאם כן לא יתחייב ליתן גם לאחר עשיית החשבון דהא שמה יתחדשו עליו הוצאות שיגרעו ממנו את החיוב, ולפי זה לעולם לא יתחייב דמי יודע מה ילד יום ואיזה הוצאות נכונו לו בהמשך, אלא על כרחך יש תקופת זמן שמגדיר אותה על ידי עשיית החשבון שבתקופה זו מנכים ההוצאות מהרווח, וזה נעשה לרווח ברור ושוב לאחר זמן מתיחסים להוצאות כענין חדש ואינו גורע מההכנסות מה שכבר הוגדר כרווח [וכעין זה מבואר מדברי החוות יאיר סי' רכ"ד].

נמצא לפי הנ"ל דלעולם אע"פ ששעת חיוב המעשרות היא מיד כשהרויח את אותו הממון אך עדיין מיתלא תליא וקאי שם הרווחיות של הממון ביחס למה שמוטל עליו להוציא, ונכנס לחשבון זה גם מה שיתחדש עליו בהמשך לאחר רווח הממון, אלא שיש לזה גבול זמן עד שעת החשבון של חצי שנה דזה מגדיר תקופה שלמה של יחס בין ההכנסות וההוצאות ומה שיתחדש אח"כ אינו שייך לתקופה הקודמת.

ג] והיה אפשר לדון שטעם הדבר דלוקחים בחשבון גם הוצאות עתידיות הוא משום שמכיון שזהו דרך העולם שיש הוצאות על כן אין אנו רואים את הוצאות שימושו כדבר המתחדש שמעיקרא לא היה חייב בו ועכשיו נתחייב בו, אלא כבר מעיקרא הוא כמחויב ועומד באותם הוצאות הנצרכות לו לשימוש ביתו, וזהו הוצאות המוטלות עליו מעיקרא, ועל כן מה שמוציא לאחר מכן הוא רק

אלא שאין בכל זה סתירה לחשבון הנ"ל, כי י"ל דכל הפוסקים הנ"ל נקטו כהדעות דהאוכל ח"ז מזונות וח"ז ענבים מברך בורא נפשות ולא מעין ג', והיינו שנקטו דאין חיוב הזכרה על מין שאכל ממנו פחות מכזית גם אם אכל כזית בצירוף המין השני, אולם לד' הגר"ז (סדר ברכות הנהנין פ"ח ס"ז) ודרך החיים (סי' ק"כ סכ"ו) שנקטו דמברך מעין ג' בהכרח ס"ל דיש חיוב הזכרה גם על מין שאכל ממנו פחות מכזית, כל שאכל כזית בצירוף ב' המינים, וא"כ לשיטתם נשאר החשבון הנ"ל.

ואכן בספר בירור הלכה (סי' ר"י עמ' קס"ט) כתב לדקדק מדברי הח"א (כלל נ' סט"ז) דלא כד' הגר"ז ודה"ח, וכן דעת הקיצור שו"ע כמובא בהערה, ונמצא שהחיי אדם והקיצור שו"ע אזלי לטעמייהו בזה.

אולם נראה דגם אם נחוש לד' הגר"ז והדה"ח, אין ג' היסודות הנוספים שעליהם מיוסד החידוש הנ"ל מוכרחים, ועל כן אין בכך כדי לנטות לדינא מדברי הפוסקים הנ"ל שכתבו להדיא דאסור או עכ"פ אין חיוב לכלול על הגפן בברכת על המחיה כשלא שתי כשיעור. ונדון ביסודות הנ"ל מסיפא לרישא;

א. מה שהכריע המשנ"ב בשם האחרונים דבמקום ספק חיוב ברכת על העץ יש לכלולו מספק בברכת על המחיה שמברך על מזונות, הכרעה זו היא נגד פשוטות ד' השו"ע והרמ"א שאסרו לכלול בברכה מספק, וא"כ י"ל בד' המשנ"ב דאין לך בו אלא חידוש, ולא נקט כן המשנ"ב אלא במקום שאם לא יעשה כן הרי הוא נשאר בספק חיוב, אולם בניד"ד שאם לא יזכיר על הגפן איננו נשאר בספק חיוב כיון שודאי לא שתי כשיעור י"ל דאסור לכלול מספק. וכ"ה ל' המשנ"ב (שם) 'מוטב שיכלול בתוכה ממה שישאר בלי ברכה אחרונה כלל'.

עוד יש לעורר דבניד"ד יש לכל הפחות ב' ספיקות; א. פלוגתת הפוסקים אם האוכל ח"ז מזונות וח"ז ענבים מברך מעין ג' או בורא נפשות. ב. פלוגתת הפוסקים אם שיעור משקין הוא בכזית או ברביעית. וא"כ אפשר דהכרעת המשנ"ב נגד השו"ע לא נאמרה במקום ספק ספיקא.

עוד יש להעיר דבמשנ"ב שם מבואר דכ"ז הוא רק בדיעבד אחר שכבר אכל, אולם לכתחילה אסור לו לאכול ולהכנס לספק ע"ד לכלול בברכה, וגם לאחר שאכל כתב המשנ"ב דלכתחילה יאכל עוד כשיעור מאותו המין כדי שיוכל לכלול בודאי בברכה, וא"כ בניד"ד אם נחוש לספק זה ונחייבו לכלול בברכה, יהיה הדין דלכתחילה אסור לשתות יין פחות מכשיעור, ואף אם כבר שתי צריך לשתות עוד יין בשיעור רביעית כדי שיהיה מחויב בודאי להזכיר על הגפן, וזו חומרא גדולה.

ב. כתב המגילת ספר שם דדברי המשנ"ב דאוכל ומשקה אין מצטרפין לברכה אחרונה הוא רק מספק, וביאר דהטעם שאינם מצטרפין הוא משום דלא שוו בשיעוריהו, דזה בכזית וזה ברביעית, וא"כ נמצא דלפי הדעות דגם משקין שיעורם לברכה אחרונה הוא בכזית שפיר מצטרפים לאוכל, וכיון שדין זה אינו מוכרע להלכה יש להחמיר בספק זה במקום האפשר כמו שמצינו שכתבו כל הפוסקים לזהר מלשתות משקה יותר מכזית ופחות מרביעית משום ספק ברכה אחרונה (שו"ע סי' ק"צ ס"ג וסי' ר"י ס"א ומשנ"ב שם), עכת"ד.

אולם נראה דהדברים מחודשים, דהא דין זה דאוכל ומשקה אין מצטרפין לברכה אחרונה מובא בכל האחרונים ולא אישתמיט חד מינייהו לבאר דאינו אלא מספק ותלוי בספיקא דכזית או רביעית. וכן משמע בפמ"ג דאינו תלוי בזה, דהנה המג"א (שהוא מקור הדין דאוכל ומשקה אין מצטרפין) כתב ללמוד דין זה מהא דלענין דתענית יוה"כ פ' אוכל ומשקה אין מצטרפין, וכתב הפמ"ג דלהדעות דשיעור משקין הוא ברביעית א"צ לזה, דבלא"ה אין מצטרפין משום דלא שוו בשיעוריהו. ומשמע מדברי הפמ"ג דראיית המג"א ודינו הוא גם להדעות דשיעור משקין בכזית. ואמנם הפמ"ג והחמד משה פקפקו בראיית המג"א מיוה"כ פ', דיוה"כ פ' תלוי ביתובי דעתא, משא"כ ברכה אחרונה בהנאה תליא מילתא, ובשעה"צ (סי' ר"י סק"ה) ציין לדבריהם, מ"מ במשנ"ב שם הביא ד' המג"א בלי חולק, ובעיקר שיטתו דאין איסור להוסיף הודאה בברכה כשא"ז שקר, בשש"כ (שם) כתב בשם הגרש"א זצ"ל שחלק על כך וביאר דהוי כעין ברכה לבטלה ע"ש ראייתו, ובקובץ צוהר (ח"ב עמ' קע"ח) כתב בשם הגרש"א זצ"ל דהוי הפסק בדיבור שלא לצורך, ובאמת שדברי האג"מ נסתרים מהחיי אדם וקיצור שו"ע ושאר אחרונים הנ"ל, וע"ע בשו"ת מחזה אליהו (ח"ג עמ' נ"ה) שהביא ראיה לזה מדברי המשנ"ב (סי' ר"ח סק"ח), ובספר וזאת הברכה (שם) כתב ששמע עדות נאמנה דהאג"מ חזר בו מזה בסוף ימיו].

וכע"ז כתב בספר חשוקי חמד (ברכות לט.) דמשכח"ל היכ"ת שהיה מחויב בברכה אחרונה ומחמת שהמשיך לאכול אינו מברך, כגון שאכל ח"ז מעין ג' וח"ז ממין אחר דחייב לברך בורא נפשות, אולם אם ממשיך לאכול עוד מהמין של מעין ג' ונכנס לספק כזית, מעתה לא יברך כלום. אולם כתב בשם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל דבכה"ג יברך בורא נפשות, ולא דמי לדברי השעה"צ (סי' ר"ח סק"ע) דהתם הוי ספיקא דדינא, עכ"ד, והוא חידוש.

דלא תלינן שיאבד לו, אבל כל שנאבד לו בהמשך הרי זה גילוי דלא חשיב הכנסה מעיקרא, וגם להרשב"א שביאר שם בדעת רש"י דבמלוה שפיר חשיב נכנס לרשותו, י"ל דהיינו משום שהוא כבר תחת רשותו ואחריותו, אך בניד"ד דתליא בשם רווח והכנסה, הרי שכשנאבד נתברר דמעיקרא לא היה כאן רווח והכנסה כל עיקר.

הרב אברהם זנגר

השותים מעט יין בקידושא רבא האם יזכירו על הגפן בברכת על המחיה

בספר מגילת ספר (ברכות סי' י"ז אות ג') העיר הערה נפלאה על מנהג העולם בקידוש בשבת בבוקר שרבים טועמים מעט מהיין ואוכלים מזונות ומברכים על המחיה ולא מזכירים על הגפן בברכתם, והיינו משום שלא שתי יין כשיעור, וכתב להעיר דלכאורה עליהם להזכיר על הגפן בברכה, ודבריו מיוסדים על ד' יסודות.

א. דעת הגר"ז (סדר ברכות הנהנין פ"ח ס"ז) ודרך החיים (סי' ק"כ סכ"ו) דהאוכל חצי כזית מזונות וחצי כזית פרי מז' המינים מברך מעין ג' ומזכיר את שניהם 'על המחיה ועל העץ', (אולם יש חולקים וס"ל דמברך בורא נפשות, ויבואר להלן).

ב. לפ"ז מסתבר דגם האוכל כזית מזונות וחצי כזית פרי מז' המינים חייב להזכיר 'על העץ' בברכתו, [ויבואר להלן].

ג. כתב המשנ"ב (סי' ר"י סק"א) דאוכל ומשקה אין מצטרפין לברכה אחרונה, אולם נחלקו בזה האחרונים (עי' שעה"צ שם סק"ה), ונראה דהמשנ"ב הכריע שלא לברך משום ספק ברכות להקל, ולפ"ז במקום שהדין הוא להחמיר בספק ברכות יש להחמיר גם בזה.

ד. הכרעת המשנ"ב (סוסי"ר ר"ח וסי' ר"ט סק"י) היא דהמסופק אם הוא חייב לברך מעין ג' על יין, אם הוא מברך מעין ג' על מזונות עליו להזכיר בברכתו גם את היין, ולא אמרינן בזה ספק ברכות להקל הואיל ואין כאן חשש ברכה לבטלה.

ומעתה בצירוף ד' יסודות אלו נמצא דיש חיוב להזכיר על הגפן בברכת על המחיה אף אם שתי כלשהו יין, דכיון שיש ספק אם אוכל ומשקה מצטרפים לברכה אחרונה, ולהצד דמצטרפים נמצא דגם יין פחות משיעור מצטרף לאכילה, ולצד זה נתחייב להזכיר בברכתו גם את היין, ואף שלדינא אין כאן אלא ספק חיוב (דתלוי בפלוגתא אם אוכל ומשקה מצטרפים), הרי הכרעת המשנ"ב היא דבמקום ספק יש להזכיר את היין בברכת על המחיה, עכת"ד.

והנה בעצם הנידון מצאנו בכמה אחרונים דמשמע להדיא מדבריהם שלא כדבריו, דאסור להזכיר את היין בברכת על המחיה כששתי פחות משיעור, עי' חיי אדם (כלל נ' ס"כ) קיצור שו"ע (סי' ע"ז ס"ד) א"א מבוטשאטש (סי' רפ"ט ס"ב) שו"ת חתן סופר (סי' א') וקצות השלחן (סי' נ"ט סק"ג), וכן הורו פוסקי זמנינו [הגרש"א והגרש"א זצ"ל (מובא בספר שמירת שבת כהלכתה פנ"ד הערה ע"א וספר וזאת הברכה עמ' 48 וספר הליכות שלמה פסח עמ' שפ"ב), וכן מובא בספר ארחות רבינו (ח"א עמ' פ"ט) ודרך שיחה (ח"א עמ' תקכ"ז) בשם הקה"י זצ"ל].

והנה בשו"ת אגרות משה (ח"ב סי' ק"ט) כתב לחדש דמותר ונכון להזכיר על הגפן בברכה, וטעמו דאין איסור להוסיף הודאה בברכה כשא"ז שקר, אך גם הוא לא סבר שיש חיוב בדבר.

[ובעיקר שיטתו דאין איסור להוסיף הודאה בברכה כשא"ז שקר, בשש"כ (שם) כתב בשם הגרש"א זצ"ל שחלק על כך וביאר דהוי כעין ברכה לבטלה ע"ש ראייתו, ובקובץ צוהר (ח"ב עמ' קע"ח) כתב בשם הגרש"א זצ"ל דהוי הפסק בדיבור שלא לצורך, ובאמת שדברי האג"מ נסתרים מהחיי אדם וקיצור שו"ע ושאר אחרונים הנ"ל, וע"ע בשו"ת מחזה אליהו (ח"ג עמ' נ"ה) שהביא ראיה לזה מדברי המשנ"ב (סי' ר"ח סק"ח), ובספר וזאת הברכה (שם) כתב ששמע עדות נאמנה דהאג"מ חזר בו מזה בסוף ימיו].

¹ כן נקטו הקיצור שו"ע (סי' נ"א ס"ד) בן איש חי (מסעי ס"ה והובא בכה"ח סי' ר"י סק"ד) אפיקי מגינים (סי' ר"י סק"א) ועוד.

וכן נקט להלכה בשו"ת אור לציון (ח"ב סי' מ"ו סעי' מ"ז) וכתב דלפ"ז אם אכל מאחד מהם ספק כזית הוי ספק אם ברכתו מעין ג' או בורא נפשות ואינו יכול לברך כלל (כד' המשנ"ב בכמה דוכתי דהמסופק אם חייב לברך מעין ג' או בורא נפשות אינו מברך כלום).

עוד דוגמא לעצם החילוק, דהנה הגר"ז (סי' קס"ח ס"ח) הביא דברי השו"ע דאם אכל מעט פת הבאה בכיסנין שלא ע"ד קביעות סעודה ואח"כ נמלך והשלים לשיעור קביעות סעודה מצטרף הכל לחיוב ברהמ"ז, אולם חידש הגר"ז דזהו רק אם צריך את האכילה הראשונה לצירוף לשיעור קביעות סעודה, אבל אם לאחר שנמלך אכל שיעור קביעות סעודה מלבד מה שאכל בתחילה, לא חל חיוב ברהמ"ז על תחילת האכילה וחיוב לברך ע"ז מעין ג', [אך מ"מ כתב דיכול לברך ברהמ"ז ולפטור בזה בגרירה גם את תחילת האכילה כיון ששניהם מין לחם אחד הם, אולם בסדר ברכות הנהנין (פ"ב הל"ה) חזר ונסתפק בזה אם יכול לפטור בזה את האכילה וכתב לצאת מן הספק ע"י שיברך מיד מעין ג' קודם שיתחיל לאכול השיעור קביעות סעודה].

הרי לן דוגמא לכך דאם צריכים אנו לצירוף של ב' אכילות חל על שניהם חיוב הברכה, אבל אם אין אנו צריכים לצירוף ביניהם אינה מצטרפת ולא חל החיוב על האכילה שלא נתקנה עליה הברכה.

וכע"ז מצאנו בגמ' (זבחים לא.) לענין צירוף כזית לגבי פיגול, דח"ז חוץ לזמנו וח"ז חוץ למקומו מצטרפים לפסול את הקרבן, אולם אם חזר ופיגל בח"ז, נחלקו רבא ורב המנונא אם אמרינן דכבר נפסל הקרבן ושוב אינו עובר על איסור פיגול אף אם חזר ומפגל בזכות כיון שפיגל בקרבן פסול, או ויקץ כישן הפיגול דלאחר שיש כאן ב' ח"ז של פיגול פקע למפרע הצירוף של הח"ז חוץ לזמנו עם הח"ז חוץ למקומו ומצטרפים ב' הח"ז של חוץ לזמנו ונגעשה פיגול, והכי קי"ל, ועי' שו"ת אבנ"ז (או"ח סי' ל"ח סק"ב) שלמד מזה לנידון דומה בדין צירוף באכילה לענין ברכה אחרונה, אם האוכל ח"ז מזונות וח"ז שהכל ושוב ח"ז מזונות מברך בורא נפשות או על המחיה, ותלה דין זה בפלוגתא רבא ורב המנונא.

סוף דבר, מכל האמור נראה שקשה לנטות מכל הפוסקים שהבאנו דמבואר להדיא מדבריהם דאין לכלול על הגפן בברכת על המחיה כשלא שתה כשיעור.

אולם אף מי שירצה לחוש לכך נראה להציע שיכוון בברכת על המחיה לפטור גם את היין, וזה מועיל לדעת הרבה אחרונים אף אם שתה כזית יין כמובא בבאר היטב (סי' ר"ח סק"ג, ובכף החיים סי' ר"ח סק"ו) נקט דאף אם לא כיוון ע"ז להדיא נפטר היין, אולם במנחת שלמה סי' צ"א הוכיח דלא מהני בלא כוונה להדיא, ואכמ"ל.

והנה כל זה הוא רק באופן שבודאי שתה פחות מכשיעור, אולם אם יש לו ספק שמא שתה יין כשיעור בודאי עליו לכלול הזכרת על הגפן בברכה כמש"כ החיי אדם (שם) ושאר האחרונים הנ"ל להדיא.

ולפ"ז יש שכתבו דגם באופן המצוי ששותה מעט יין כשיעור זית של זמנינו צריך להזכירו בברכה, כי יש דעות דזהו שיעור כזית. אך הוראה זו מחודשת, מאחר והעיקר לדינא דשיעור שתיית יין הוא רביעית ולא כזית, ואף להדעות דשיעורו בזכות לא ברירא מהו שיעור הכזית, והעיקר לדינא דשיעור כזית הוא יותר משיעור זה של זמנינו. וכ"כ באגרות משה (שם) דהחיוב לכלול הזכרת היין בברכה הוא רק אם שתה שליש רביעית כמש"כ המשנ"ב (סי' ר"י סק"א ושעה"צ שם) דלענין זה א"צ להחמיר כהדעות שהוא שליש ביצה [ולכן אפשר לתחילה לשתות פחות משליש רביעית בלא לברך ברכה אחרונה ע"ש]. ומ"מ גם באופן זה הרוצה לחוש לשיעור זית של זמנינו יכול לכוון להדיא בברכת על המחיה לפטור גם את היין, [וע"ע בבאיור הלכה (סוסי' ר"ח ד"ה מספק) דמשמע מדבריו דעצה כעין זו עדיפה מלכלול את הזכרת היין בברכה במקום ספק].

דסוגיין דעלמא כהמג"א דאין מצטרפין.

³ ויש לחלק דתפוחים אין להם חיוב אחד עם ענבים או מזונות אלא רק נפטרים בברכתם, משא"כ מזונות וענבים שמתחייבים יחד. אולם בספר בירורי ברכות (סי' ה') הרתבנו לדון דגם תפוחים מצטרפים לענבים לחיוב אחד וחל עליהם חיוב מעין ג' עם הענבים, דבאמת קי"ל בכל דוכתי דכל האוכלין מצטרפים לכזית, אלא דלגבי ברכות כיון שחלוקין בברכותיהן חלוקים בחיובם, אולם כל שנפטרים בברכה אחת שפיר מצטרפים לחיוב אחד, וכ"כ בספר שיעורי שלמי תודה (להגר"צ פלמן זצ"ל עמ' מ"ז) בשם הגר"א ל"ל שטיינמן זצ"ל דהאוכל כזית ענבים וח"ז תפוחים מתחייב בברכת מעין ג' גם על התפוחים, [ונפ"מ דאינם מצטרפים לברכת בורא נפשות עם ח"ז מדבר שברכתו שהכל], ואכמ"ל. ועדיין יש לדחות דכל סיבת החיוב של התפוחים במעין ג' הוא רק אחרי שהוא מחויב בהזכרה זו, משא"כ בענבים שזוהי תקנת ברכתם מעיקרא.

ונראה שלדינא פסק כוותיה וכמו שהעתיקוהו כל האחרונים.²

ג. מש"כ לחדש דלד' הגר"ז ודה"ח דהאוכל ח"ז מזונות וח"ז ענבים מברך מעין ג' ומזכיר את שניהם, מסתבר דה"ל האוכל כזית מזונות וח"ז ענבים חייב להזכיר את שניהם, הנה כדבריו כתב גם בספר שערי זבולון (או"ח ח"א סי' פ' אות ד'), אולם ציין (שם אות י"א) שהגרשז"א זצ"ל נקט לא כן (בקובץ מוריה ניסן תשנ"ב), דאף לד' הגר"ז ודה"ח דס"ל דאם אכל ח"ז מכל אחד עליו לברך מעין ג' ולהזכיר את שניהם, מ"מ אם אכל כזית מזונות וח"ז ענבים אסור לו להזכיר על העץ בברכתו.

ונראה לבאר שורש הדברים בקצרה, דהנה קי"ל דאין ברכה על פחות מכזית ועל כן האוכל כזית ומחצה ונפטור כזית ממנו מברכה שוב אינו מברך על החצי הנוותר, כגון אם אכל כזית ענבים וח"ז תמר הרי נתחייב בברכת על העץ על כולם יחד, ואם טעה ובירך על הגפן במקום על העץ נפטרו הענבים ולא התמר כמבואר בשו"ע (סי' ר"ח ס"ו), אך אינו חוזר לברך על התמר כיון שהיא פחותה מכזית ואין ברכה אחרונה על פחות מכזית, ואף שמקדום היה חייב לברך עליו, מ"מ פקע חיובו, לפי שאין חיוב ברכה על פחות מכזית. וא"כ צ"ב ד' הגר"ז ודה"ח דס"ל דאם אכל ח"ז מזונות וח"ז ענבים מברך מעין ג' ומזכיר את שניהם, והרי כל הזכרה בפנ"ע היא על פחות מכזית. ובע"כ צ"ל דס"ל דכיון דברכה אחת היא אזלינן בתר כלל הברכה שהיא על אכילת כזית מז' המינים. ולפ"ז אכן מסתבר דאף אם אכל כזית מזונות וח"ז ענבים מצטרפים יחד לחיוב אחד של ברכה על אכילת כזית וחצי מז' המינים, וא"כ יש לו להזכיר את שניהם.

אולם בבאיור ד' הגרשז"א נראה שיש מקום לחלק בין הדברים, דהנה כו"ע מודו דאף אם הזכרות נפרדות על ב' המינים מצטרפות להחשב ברכה אחת על כזית, מ"מ אין ההזכרות תלויות זו בזו, דהא אם אכל כזית מזונות וכזית ענבים ובירך על המחיה ושכח להזכיר על העץ יצא בברכתו על המזונות וחוזר ומברך על הענבים בפנ"ע ואינו מזכיר את המזונות, ולא דמי ליר"ט שחל בשבת ושכח להזכיר שבת בתפילתו שלא יצא כלל וחוזר ומתפלל בהזכרת שניהם, דשם כך הוא מטבע התפלה, אולם בניד"ד כל חלק מהאכילה הוא מחייב בפנ"ע בברכה ואם הזכיר מין אחד נפטר אותו המין ונשאר לו חיוב רק מחמת המין השני, ועל כן י"ל דמאחר והמזונות בפנ"ע מחייבים אותו בברכת על המחיה אין בכח הח"ז ענבים להצטרף ולחייב הזכרה נוספת בברכה, ולא דמי לאוכל ח"ז מכל אחד דשם חיוב הברכה הוא רק מכת הצטרפותם יחד ולכן חל חיוב להזכירם יחד, ובאופן זה נראה דאם שכח להזכיר על העץ בברכתו הוי ברכה לבטלה ועליו לשוב לברך ולהזכיר את שניהם, כי כל חיוב הברכה הוא רק על שניהם יחד בהצטרפותם לכזית.

וכדמות ראייה לדבר, דהנה האוכל ענבים ותפוחים פוטר את שניהם בברכת על העץ כמבואר בשו"ע (סי' ר"ח ס"ג), אולם האוכל מזונות ותפוחים אינו מזכיר על העץ בברכת על המחיה כדי לפטור את התפוחים. וצ"ב מאי שנא, דלכאו' יסוד הדין הוא דכל שבלא"ה מברך מעין ג' דינו לפטור את התפוחים בברכתו, ורק לברך ברכת מעין ג' על התפוחים בפני עצמם אסור [כמו שביארו הטור והלבוש (סי' ר"ח) דאינם חשובים עינים כדי לברך עליהם ברכה חשובה זו בפני עצמם], וא"כ מאי שנא אם מברך מעין ג' על ענבים או על מזונות. ומוכח מזה דלהוסיף הזכרת על העץ בברכה עבור התפוחים הוי כמו לברך עליהם בפנ"ע את הברכה, וזה אסור. וא"כ ה"ה באכל כזית מזונות וח"ז ענבים י"ל דאין להוסיף על העץ עבור הענבים לבדם כמו שאין לברך עליהם בפנ"ע.³

² והנה בספר מגילת ספר (שם אות ה') הסיק דגם המג"א נתכוין להוכיח מיוהכ"פ דאוכל ומשקה אין מצטרפין משום דלא שוו בשעוריהו, והביא כן מהאג"מ (ח"א סי' ע"ה, וכ"ה בספר גן המלך לבעל הגור"ר סי' כ"א ובשו"ת מהר"ם שיק סי' ר"ג), ולכן הסיק דלדינא הדין תלוי במחלוקת הפוסקים אם שיעור משקין בכזית או ברביעית, ודברי המג"א הם רק בדיעבד לאחר שאכל ושתה שלא יברך מספק.

אך מדברי השעה"צ והפמ"ג נראה דראיית המג"א אינה תלויה אם שיעור משקין בכזית או ברביעית, וכ"כ הגר"א גנחובסקי זצ"ל (בר אלמוגים סי' ק"מ ובהשלמות עמ' תרס"ו), וכן המשנ"ב (סי' תרי"ב סק"ה) נקט לענין יוהכ"פ הטעם דאוכל ומשקה אינם מצטרפין משום דלא מייטבא דעתיה ולא משום דלא שוו בשיעוריהו, ועי' ספר דברי הלכה (להגר"צ וובר שליט"א עמ' ש"ה) שהאריך בבאיור ד' המג"א והמשנ"ב, וע"ע בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' מ"ד) מש"כ בזה והסיק

ברזמו של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בענייני תפילה | גליון מב

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה מהלכת

אדר א'
תשפ"ד

לְעוֹלָם יְהִי אָדָם... קְרֵאת אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁרֹן

מיכן אמרו, יהא אדם ירא שמים וכו', בכל יום ויום ישכיס ויאמר, רצון כל העולמים לא על לזקויתו וכו' זא"ה מקדש שמו ברבים וכו' ואומר צעת ההיא אזיח אתכם וכו' צדוקי את שבותיכם לענייכם אמר ה', [תנא דבי אליהו פכ"א]

קרבנות
חלק ב'

פנימיות התפילה

מָה אָנּוּ, מָה חַיִּינוּ וְכו' - מְכַנְיַעִים כַּח הַמְקַטְרֵג

כתב הסדר היים "תפלה זו תהי" מסודרת בפיו, הן בכל בקר, הן בכל שעה שצריך להתפלל לפניו יתברך ויתעלה. ויקדים לתפלתו שלא על צדקתו ויושר מעשיו הוא מפיל תחינתו לפניו אלא על אלקותו למענו ית' יעשה ולא למענינו כענין שאמר דניאל ע"ה "אדני-י שמעה כו' למענך אלהי". [ובאמת בנוסח הע"מ מוסיפין לפני 'מה אנו וכו' ה' שמעה ה' הקשיבה וכו']. והוא כענין שאמר מרע"ה ואתחנן שלא התפלל מצד מעשיו הטובים אלא מתנת חנם כי חנון ורחום הוא. ובחקדמה הזאת אין מקום למקטרג על תפלתו שלא תעשה, שאין תפלתו רק על חסד הש"י שדרכו להתחסד עם בריותיו בין ראויים בין שאינם ראויים כדכתיב וחנותי את אשר אחון אף על פי שאינו כדאי. והנה הענין של "מה אנו מה חיינו", להשפיל עצמנו לפני גדולתו ומעלתו יתברך ויתעלה, לחזק הענין שאמרנו שאל ידן אותנו כאשמותינו ואל ימוד לנו כפעלנו כי בשר ודם אנו ורוב מעשינו תוהו כי דרכנו לדרוף אחרי ההבל ולמרוד ולפשוט מחמת היצה"ר השולט עלינו כי מותר האדם מן הבהמה אין. מצד החומר ותאותיו וחמדותיו ולכן אין להאשימנו על מעשינו הרעים אלא להביט במעשה הטובה הנעשית על ידינו מחמת צד קדושה שיש בנו מן הנשמה הטהורה שנפחת באפינו", עכ"ה.

ולפי"ז יש לבאר מה שאנו סומכין את זה לפרשת העקידה, דבשניהם מכניעים כח המקטרג, ואח"כ מתחילין קרבנות, שהוא התחלת תיקון עולם העשייה.

וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אֵין, פִּי הַפֶּל הַבֵּל (קהלת ג' ט"ו)

כתב בדרשת הרמב"ן על קהלת (הובא בכתבי הרמב"ן) "ובענין שאמרנו מדברי שלמה [שאין יתרון במעשה האדם, ולא ישאר כלום בעוה"ז] תקנו בתפילת שחרית וידוי "מה אנו וכו'", אבל אנחנו עמק". וזה תימה, היאך יהיה 'מותר האדם מן הבהמה אין', כיון שיש בני אדם מגיעים למעלה עליהם ומרוכזים מאד והריהם בעלי ברית לאלוקים וה' אוהבם כאברהם ושמוח בהם כיעקב".

ותירץ הרמב"ן, "אבל הכוונה להם לומר שאין במעשנו יתרון לנו ואין ביד האדם להותיר גופו יותר מן הבהמה, אבל יש בידו לעשות רצון בוראו ולהיות דבוק כמו האבות שהיה להם קורבה גדולה ומעלה יתירה אצל הבורא, וישאר שמם זוכרם, אפילו בעוה"ז, לבניהם לדור ודור. ואנו 'מה חסדנו ומה צדקנו' במצותיו של הקב"ה, שלא יצדק או ירשע האדם מדעתו כאנפה והחסידיה או בהמות וחיות הטרף", עכ"ד. [וכוונתו, דהמצות שאנו עושים הוא מדעתנו, כמו אנפה וחסידיה שעושים כפי רצונם, ולא עושים בכוונה הרצויה לקיים ציווי המלך].

וכע"ז בתנא דבי אליהו זוטא (פרשה כ"ד) שתמה ג"כ על פסוק זה, וז"ל "ושלמה שנאמר בו ויחכם מכל האדם (מ"א ה' י"א) כי היה חכם מכל האדם איך אמר 'מותר האדם מן הבהמה אין' (קהלת ג' ט"ו), מה, אדם אוכל ומברך, שותה ומברך, ישן ומברך, ומתעורר ומברך, היאך נחשב לבהמה שאינה מוכחנת כלום. אלא על שעת המיתה הכתוב מודבר, [וכמבואר בתחילת המקרא 'קמות ז'ה פן מות ז'ה וכו'"] כיון שמגיע קיצו של אדם למות כשם שנמלכין על הבהמה לשחיטה כך נמלכין עליו, לכך נאמר ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל, בהמה שמתה יש לה מנוח, אבל אדם אחר שמעבירין עליו טכסיסין ומת, מעמידין אותו לדין ומראין לו כל מעשיו ודנין אותו עליהם", עכ"ה וע"ע ברקוח כאן שהארץ בזה.

מקור התפילה

כתב הטור (סימן מ"ו) "ובסדורי אשכנז כתוב אחר יה"ר, רבון כל העולמים לא על צדקותינו וכו'". וכתב הב"י, שקדמונינו ז"ל הנהיגו לאומרו בכל יום קודם שיתחילו הזמירות, ויתבאר בגליון הבא בעוה"ש"ית אם הוא חיוב או רשות.

ונוסח תפילה זו הוא מתנא דבי אליהו (פכ"א), "העטופים ברעב (איכא ב'), אין רעב אלא דברי תורה שנאמר הנה ימים באים נאום ה' והשלחתי רעב בארץ לא רעב לחם וכו' כי אם לשמוע את דברי ה'", (עמוס ח' י"א). מיכן אמרו, יהא אדם למד תורה באימה וביראה ברית וביזע, יסתכל כל אדם בעצמו, וידע שלאחר שעת מיתה ישא עיניו לשמים ויאמר, מי ברא כוכבים ברקיע ונתן לו מקום לכל אחד ואחד, דרך ומסילה לכל אחד ואחד, כמה מגדלים נתנה מלכות רומי, מי גדען והשליכן לארץ וכו', מיכן אמרו, יהא אדם ירא שמים ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו, בכל יום ויום ישכיס ויאמר, רבון כל העולמים לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך וגו', ואומר בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם כי אתן אתכם לשם ולתהילה בכל גויי הארץ בשובי את שבותיכם לענייכם אמר ה', ע"כ.

והתקון תפלה (בסידור אוצ"ת) הביא ב' מהלכים בביאור דברי התנא"א.

א] הביא מספר זקוקין דנורין (פירוש על תנ"א) לפרש דענין אמירתה הוא לקיים מה שהזוהר האדם לפניו? להסתכל מה שתעלה לו אחר מיתתו, ויש לבו להנהיגות הקב"ה בעולמו, או כשמצייר בלבו כל זאת – "לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר וכו'". שיבא בזה לידי יראה גמורה. [ויש להוסיף, דזהו באמת כל ענין אמירה זו שכל חיי האדם בעוה"ז הוא הבל, ומעלתו על הבהמה הוא הנשמה שעתיד ליתן דין וחשבון לפני כסא כבודך, לאחר מיתתו]. ובוה האדם מוכן לקיים מה שנאמר "העטופים ברעב" - ללמוד תורה מתוך אימא ויראה וכו', דע"טוף" הוא דבר המביא לידי יראה, (כמו שמצינו בדיינים שמתעטפין בטלית מאימת שכינה) (שבת י"א ורש"י שם, וע"ש ברמב"ם). וכן לענין שבת, כתב הרמב"ם (פ"ל ה"ב) "ומתעטף בציצית ויושב בכובד ראש מיחל להקבלת פני השבת", ו"רעב" היינו 'תורה' כמו שהביא התנ"א ראה מהפסוק "לא רעב לחם כי אם לשמוע את דברי ה' - דהיינו תורה.

וי"ל, דמה"ט מקדימין תפילה זו לפני אמירת קרבנות, שבאנו לקיים כל חלקי מצות תלמוד תורה (כמבואר בס"י ו'), תורה משנה וגמרא, ומשו"ה מקדימים לקבוע הצורה הנכונה ללמוד תורה, שהוא מתוך יראת שמים. ועד"ז, יל"פ בדעת הרמב"ם (ריש סדר התפילות [בסוף אהבה]). דאומרים אותה אחר דברי תורה על ברכת התורה, שהוא המשך לסדר ברכת התורה, להורות הצורה הנכונה ללמוד אותה.

ב] השבלי הלקט (סי' ו') היה לו גירסא וכוונה אחרת לגמרי בהתנא"א, וז"ל "תניא בסדר אליהו רבא העטופים ברעב בראש כל חוצות, אין רעב אלא מדברי תורה כמה שנאמר הנה ימים באים נאום ה' והשלחתי רעב בארץ לא רעב לחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה', ועל אותו הדור הוא אומר לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר, ע"כ. ולפי"ז, ביאר התקון תפלה דהכוונה הוא אחרת לגמרי, שדרשינן מהאי קרא על דור של שמד שהיו רעבים לדברי תורה, ולא היו יכולים לקיים המצות, ועל אותו דור אמרו חכמינו ז"ל לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר, כי אם אי אפשר לנו להיות יראי שמים בגלוי, נירא נא את ה' אליקנו בסתר, ולהיות מודים על האמת, כונתם ההיפך לבלתי הודות על שקר למרות היד הנטויה להכריחנו על כך, ואם גם מוכחרים אנחנו מפחד אויב להכחיד האמת תחת לשוננו, לכל הפחות נהיה דוברים אמת בלבבנו, עכ"ד.

ביאורים על תפילת 'לעולם יהא אדם'

לְעוֹלָם יִהְיֶה אָדָם יָרָא שְׁמַיִם - כתב היעב"ץ שהשי"ת נקרא שמים [ע' במשנה שבועות לה]. ובכתוב (מלאכים א' ח' ל"ב) ואתה תשמע השמים, (דניאל ד' כ"ג) די שליטין שמיא. ואמר הגר"ק זצ"ל שהוא קיצור לשה"כ (יונה א' ט') "ואת ה' אלקי השמים אני ירא". וע' ברוח חיים (אבות פ"ד מ"ג) שביאר ע"פ מה שהביא מרח"ו כי מכל דיבור נעשה רשימה למעלה, דלזה כוונת רז"ל בכמה מקומות בלשון "יראת שמים" ו"מורא שמים", ר"ל ריא מקלוקל שנעשה בשמים". **בַּסֵּתֶר וּבְגִלּוֹי** - מדברי הרמ"א (או"ח א' א') מבואר ב' ענייני יר"ש, אחד בגלוי ואחד בסתר. בגלוי - כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממונו תמיד, בסתר - ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השי"ת, (שירת דוד).

וּמוֹדָה עַל הָאֲמֵת וְדוֹבֵר אֲמֵת בְּלִבּוֹ - פשטות הכוונה לההמשך, דמודים על האמת ודוברים אמת בלבבו ע"י מה שאנו אומרים "לא על צדקותינו וכו' מה אנו", והרמב"ן בדרשה על קהלת קורא לתפילה זו "וידוי", (רינת חיים).

וַיִּשָּׁם וַיֹּאמֶר, רַבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים - כלומר אדון כל הבריות אשר הם בעולם הזה ולעתיד. ענין אחר, אתה אדון ומושל בכל העולמים, העולם הזה והעולם הבא ולמעלה ולמטה, ובי"ח עולמות גדולות ועולמות קטנות, וכל עולם כפלים מעולם הזה וגן עדן, (רוקח). **לֹא עַל צְדָקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מְפִילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ, כִּי עַל רַחֲמֶיךָ תִּרְבִּימֵנוּ**.

ז' וידוים "מה אנו וכו'" - כנגד הז' הבלים שאמר קהלת (רוקח)

מָה - כתב הסדר היום שענין 'מה' ופירושו, כמו דבר של הבל ואין בו ממש, **אֲנַחְנוּ** - [יתכן שהוא ע"פ הפסוק "נחננו מה" (בשלה ט"ז ח')] כל הבריות חשובים כחגבים בעיני הקב"ה (רוקח), [נ"ס אנו - ע"פ דה"א (י"ז ט"ז) שאמר הדעה"ה להקב"ה 'מה אני'.] **מָה תֵּינֵנו** - כי אם שבעים שנה דכתיב ימי שנותינו בהם שבעים שנה, (רוקח), **מָה תַּחֲסִדְנוּ** - ע"ש הקרא (הושע ו' ד') "וְחִסְדְּכֶם פָּעַנּוּ בְּקֶרֶךְ וְכִטַּל מִשְׁכִּים הַלֶּךְ", ופרש"י "כל טובתכם וצדקתכם אינה כלום" (אבודרהם תפ' נעילה), **מָה צְדָקוֹתֵינוּ** - ע"ש הפסוק "וּבְכַבֵּד עֲדִים [פרש"י רש"י ישעיהו "וכלבוש מרחק כבגד מאוס שהכל אומרים הסר, (עדים' תרגום של הסרה)] כִּלְ-צְדָקוֹתֵינוּ" (אבודרהם שם), **מָה יִשְׁוֹעֵנוּ** - כלומר אין ממש בחסדנו ולא בצדקותנו ואין בנו מעשים שיועילו להושיע אותנו, (סדר היום), **וְהַשְׁכַּנְהוּ ג' סִי מ"ו** ביאר דהכוונה להישועות הבא מצידנו, וע' מסורת התפילה. כיון שכן - **מָה פָּחַנוּ** - לעשות הטוב והישר, **מָה גְבוֹרְתֵנוּ** - להטיב דרכינו אין לנו גבורה וכו', (סדר היום).

מָה נֹאמֵר לְפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹקֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, הֲלֹא כָּל הַגְּבוּרִים כְּאֵין לְפָנֶיךָ - הלא יגוע ויחליש כל דירי ארעא [שהן] כ'לא חשובין' (ע"ש דניאל ד' ל"ב), **וְאֲנִישֵׁי הַשָּׁמַיִם - כָּל שֹׁנֵיכֶם בְּעוֹלָם בֵּין מַחֲמַת עֲצָמוּ בֵּין מַצַּד מַעֲשֵׂיו אוּ מַצַּד יְחוּסוּ נִקְרָא אֲנִישֵׁי שָׁמַיִם**, (אדרת אליהו בראשית ו' ד') **פְּלֵא הֵיּוּ** - אשר מעולם נשכחו והיו כלא היו, **וְחִכְמֵי כְּבָלֵי מִדְּעָה, וְנִבְנִימֵי כְּבָלֵי הַשֶּׁבֶל. כִּי רַב מַעֲשֵׂיהֶם תַּהוּ, וַיְמִי חֵייהֶם הִבֵּל לְפָנֶיךָ, ע' מסורת התפילה, (הרמב"ם) הוסיף, "ככתוב בדברי קדשך (קהלת פ"ג פ"ט) "וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אֵין, כִּי הִלֵּל הִבֵּל", ע' פנימיות התפילה.**

[נוסח ספרד מוסיף כאן] **לְבַד הַנְּשִׁמָּה הַטְּהוֹרָה, שֶׁהִיא עֲתִידָה לְתוֹן דִּין וְחֶשְׁבוֹן לְפָנֶיךָ כִּסָּא כְבוֹדָךָ. וְכָל הַגּוֹיִם כְּאֵין נִגְדָה, שְׁנֵאמַר: (ישעיהו מ' ט"ו) הֵן גּוֹיִם כְּמֹד מִדְּלִי, - כְּטִיפָה מֵרַח הַמִּטְפֵּט מִשׁוּלֵי הַדֵּלִי וּמִשְׁקַע טְנוּפַת הַמַּיִם וְרוֹקְבִין הַעֵץ (רש"י) וְכִשְׁחַק מְאֻנִּים נִחְשָׁבוּ - רש"י ש'הנחושת מעלה עיפוש ומשתחק (שם), הֵן אֵיִם כְּדֶק יִטּוּל - כאבק הנישא ועולה על ידי רוח כדק אשר ינטל (שם).**

אמרו הז"ל (שיר השירים פ"א) "שחורה אני ונאווה - שחורה אני במעשי, ונאווה במעשה אבותי, שחורה אני ונאווה". שהכוונה מצד עצמינו אנו מלאים פחיתות וחסרונות, וגם המעלות ותכונות הטובות שיש לנו הוא רק מחמת אבותינו ומידם היתה זאת לנו", (שיח יצחק)

אֲבָל אֲנַחְנוּ עֲמָה, בְּנֵי בְרִיתָהּ, בְּנֵי אֲבֹרְתָהּ אֲהַבְךָ - כתב הרמב"ם (הל' תשובה פ"ה"ב) "העובד מאהבה וכו' לא מפני דבר בעולם ולא מפני ראות הרעה ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה, והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה. וכתב הרמב"ן (ואתהו ז' ו') עה"פ "כי מאהבת ה' אתכם בחר בכם", שראה אתכם ראויים להתאהב לפניו ונבחרים לאהבה יותר מכל העמים, כעבור אבותיכם שהגיע עינים עד שנשבע להם כדי שלא יגרום החטא ותבטל הבטחתם", וזהו - **שְׁנִשְׁבַּעְתָּ לָנוּ בְּהַר הַמּוֹרְיָה, וּכְמִשְׁכַּח הַרְמַב"ן** (בפ' יורא כ"ב ט"ז) "והנה הובטח [בשבועה זו] שלא יגרום שום חטא שיכלה זרעו, או שיפול ביד אויביו, והנה זו הבטחה שלימה בגאולה העתידה לנו". **זָרַע יִצְחָק יְחִידוֹ, שְׁנִשְׁבַּעְתָּ עַל גְּבֵי הַמּוֹזְבָּח, ע' מסורת התפילה, עֲדַת יַעֲקֹב בְּנֵהּ בְּכֹרְתָהּ, שְׁמֵאֲהַבְתָּהּ שְׁאֲהַבְתָּ אוֹתוֹ** - דכתיב ואוהב את יעקב (מלאכי א' ג'), **וּמִשְׁמַחְתָּהּ שְׁשִׁמְחָתָהּ בּוֹ - ע' ז'ה"ק (פ' בא לו ע"ב) "שמן ששון מיעקב", קְרִיאַת אֵת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂרוּן - "ל' דישורון הוא כנגד השמחה ששמח בו, וכדכתיב "וליישרי לב שמחה".**

קְרִיאַת אֵת שְׁמוֹ - יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂרוּן

ממשנתו של הרב מרדכי פוטאש שליט"א

יש לתמוה, היכן מצינו שקראו הקב"ה ישורון, הרי לא מצינו אלא שקראו המלאך ישראל, בפרשת וישלח (לי"ב כ"ט) "ויאמר לא יעקב ואמר עוד שְׁמֵךְ כִּי אִסְרָאֵל כִּי שְׂרִיף עַם אֱלֹקִים וְעַם אֲנָשִׁים וְתוֹכְלֵי".

והעיון תפלה מביא המקרא בישיעיהו (פרק מד פסוק א - ב) "וְעַתָּה שְׁמַע יַעֲקֹב עֲבָדֵי יִשְׂרָאֵל בְּחַרְתִּי בּוֹ: כִּהְאָמַר יְהוָה עֲשֵׂה וַיִּצְרַח מִקְּבוֹן יַעֲזֹרֵךְ אֶל-תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב וַיִּשְׂרוּן בְּחַרְתִּי בּוֹ".

ויש לבאר ע"פ ב' דרכים של הרוקח אם הכוונה ליעקב או לכלל ישראל:

יעקב אבינו נקרא ישורון

מהלך א' של הרוקח "קראת שמו ישראל בבית אל" [ע' הושע (י"ב ה) וַיִּשְׂר אֶל-מִלְאָךְ וַיִּכַּל בְּכָה וַיִּתְחַנְּלוּ בֵּית-אֵל יִמְצְאוּנוּ וְשֵׁם יְדַבֵּר עִמּוּנוּ], לשון ישר לקל. וישורון לשון אשורנו, שרואה ישועת אלוקיו, ולשון שררה", ע"כ. היינו דקריאת שם ישורון קאי על יעקב אבינו. ויל"פ ע"פ דרכו של האבן עזרא שפירש הפסוק (בישיעיה מ"ד ב) שהוא רמוז ליעקב כטען "בבטן עקב את אחיו" (הושע יד ב), וגם הרד"ק הביא דבריו. וע"י מסיים הקרא "אל תירא עבדי יעקב וישורון בחרתי בו". ואיתא במדרש משנת רבי אליעזר (לר' אליעזר ב"ר יוסי הגלילי, פרשה ח) "שהיה שמו יעקב וישראל, והוסיף לו לאחר אסיפתו ישורון, שר ומוישר, שני אל תירא עבדי יעקב וישורון בחרתי בו".

והנימוקי הגרי"ב (ר' ישעיה ברלין, הובא באוצה"ת סוף ח"ב) הביא הרמב"ן בפרשת דברים (י" י"ב) שכתב "השמות ישמרו הטעם ויחליפו המלות, כמו זרח וצחר (בראשית מו' ז) מן וצמר צחר (יחזקאל כו' יח), אתונות צחורות (שופטים ה' ז). וכן יעשו לשבח, יכנו יעקב שהוא לשון מרמה או לשון עקלקלות ויקראו אותו ישורון, מן תם וישר". [וכע"ז ברמב"ן (ריש פרשת עקב) בפירוש מילת יעקב, כל לשון עקיבה גלגול וסבוב, עקוב הלב (ירמיה יז ט), ויעקבני זה פעמים (בראשית כו לו), ויהא עשה בעקבה (מ"ב י יט), ענין גלגולין וסבות. ולכן יקראו יעקב "ישורון", כי היפך העקוב מישר.

ויש לפרש למה נקרא בשם זה ע"פ מש"כ הספורנו (עה"פ וישמן ישורון) שכתב "והנה גם בעלי העיון שבהם הנקראים ישורון מן אשורנו ולא קרובי". ולפי"ז מובן היטיב שיעקב אבינו נקרא בשם זה, שהוא עמוד התורה, וע"י עיון התורה בישרות השכל, זוכים להבין דעת עליון במדויק, ועליו הכתוב אומר אלוקים עשה את האדם ישר (קהלת ז' כ"ט).

כלל ישראל נקראו ישורון

והרוקח כתב עוד מהלך "וקראת שמו ישראל", היינו "שקראת לבניו בני בכורי ישראל (שמות ד' כ"ב)". ולפי"ז י"ל דיושורון קאי ג"כ על כלל ישראל. וכתב הגר"א באדרת אליהו (וואת הברכה שם) שיישורון הוא מלשון "שירה", ונקראו כלל ישראל ישורון ע"י השירה שאמרו בקריעת ים סוף. ולפי"ז השם 'ישראל' ניתנו מיד אחר יציאת מצרים, וישורון אחר קריעת ים סוף.

וכי"ה פשטות הקרא בישיעיה שהבאנו למעלה, שמדבר על כלל ישראל, וכן מפורש באבות דר' נתן (נוסחא ב פרק מג) "ישראל נקראו 'בחורים' שנאמר "וישורון בחרתי בו". ומשום שכלל ישראל נקראו אחר שמו של יעקב. וכן מצינו ג' פעמים שנקראו כלל ישראל "ישורון" בתורה, (א) וישמן ישורון ויבעט, (האזינו לב טו. ב) ויהי בישורון מלך, (וואת הברכה לג ה). ג) אין כא-ל ישורון, (שם פסוק כח), ופרש"י "דע לך ישורון, שאין כא-ל בכל אלהי העמים ולא כצורך צורם". ומבאר דישורון קאי על ישראל.

[וע' ביומא (ע"ג ע"ב) שכתב על אבני החושן "שבטי ישורון", וכתב המהרש"א שם דיישורון הוא שם המקום כפרש"י בחומש ומוציף שמו יתברך ב"ה עם האבות והשבטים, עכ"ד. ותמה ר' ישעיה פיק (בספר יש אם למשנה) דלא מצא רש"י זו, ואדרבה רש"י כתב דישורון הוא שם של כלל ישראל, וצ"ע מקור לדבר זה].

ביאור שם ישורון ע"פ סוד

ובחסדי השי"ת מצאתי בסיודו הגר"א (בגלה ובנסתר) ביאור נפלא מאד בזה, וז"ל, "טעם קריאתו ישראל וישורון, כי יש מלאכים (ששםם מסתיים) ב'א-ל' כמו מיכאל, ויש מסתיימין ב'ו-י' כמו מטטרון וסנדלפון, ויש מסתיימין ב'י-ה', כנודע. כי אותן שניקתן מימין מסיימין ב'א-ל', ואותן שבשמאל מסיימין ב'ו-י' (כי ה'י' גבורות מתחלקין לה' פעמים נ"ו כנודע), ואותן שניקתן מקו האמצעי מסיימין ב'י-ה'. וזהו שאנו אומרים 'אין כאלוקינו' - אין ב'א-ל' ה'י-ו, ע"י מ' כמוך באלים ה'. והנה ישראל ניקתם משני הצדדים, לכן נקראו 'ישראל' מצד ימין, וישורון מצד שמאל, וכן שבטי קה (מקו אמצעי). ובזה יובן אמרנו 'שמאהדת שאהבת אותו' - בסוד אהבת חסד, 'ומשמחתך' מצד שמאל, (כמש"כ כל השומע יצחק לי - שהוא שמחה ויצחק הוא דין שהוא שמאל), קראת את שמו ישראל וישורון, ע"כ דברי הגר"א.

הנה בגמ' בברכות מבואר כמה דינים שאסור לעשותם **קודם תפילת שחרית**. והרמב"ם (הל' תפילה פ"ו ה"ד) פסק לדינים דינים אלו, וז"ל "אסור לו לאדם שיטעום כלום, או שיעשה מלאכה, מאחר שיעלה עמוד השחר עד שיתפלל תפלת שחרית. וכן לא ישכים לפתח חבירו לשאול בשלומו קודם שיתפלל תפלת שחרית. ולא יצא בדרך קודם שיתפלל". וכ"כ השו"ע (סי' פ"ט).

א. איסור הקדמת שלום לחבירו

אמר' בגמ' (שם י"ד) "אמר רב, כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל, כאילו עשאו במה, שנאמר "חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא", אל תקרי במה אלא במה. ושמואל אמר, במה חשבתו לזה ולא לאלוה. מתיב רב ששת, בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב, תרגמה רבי אבא, במשכים לפתחו". והטעם הוא, משום שאינו ראוי להזכיר שמו של הקב"ה עליו קודם שיתפלל לו (ורבנו יונה).

ובדין בזה איכא כמה דרגות. א] אסור להשכים לפתחו לקבל פניו, אפילו בלי אמירת שלום. ב] עובר דרך שם, מותר להקביל פניו, אבל לא לומר שלום, והעובר על זה כאילו בנה במה. [ואסור גם לכרוע לו בלי אמירת שלום]. ג] י"א דאף בפגע בו אין לומר שלום, אלא יאמר צפרא דמרי טב כדי שיתן לב שהוא אסור להתעכב בדברים אחרים כלל עד שיתפלל. אולם בזמן הזה, כתב המחצית השקל דדרך כל אדם לומר צפרא דמרי טב ולא ליתן שלום, אי"כ אין בזה שינוי, ואי"כ אפשר **להראב"ד בזמן הזה אין לומר צפרא דמרי טב**.

ב. איסור התעסקות בצרכיו

אמר' בגמ' (שם י"ד) "אמר רב אידי בר אביי אמר רב יצחק בר אשיאן, אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל, שנאמר "צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו". אולם הרי"ף והרא"ש לא גרסו כן, אלא גרסו "אסור לצאת לדרך". אולם יש מקור אחר מהגמ' (לעיל ה:) "תניא אבא בנימין אומר על שני דברים הייתי מצטער כל ימי על תפילתי שתהא סמוך למטתי". ופרש"י "סמוך למטתי - כל ימי נוהרתי **שלא לעשות מלאכה** ושלא לעסוק בתורה כשעמדתי ממטתי עד שאקרא קריאת שמע ואתפלל", והביאו הכס"מ, וכתב דלרבנו הכוונה רק שלא אעשה מלאכה, ודלא כרש"י והרא"ש שלמדו ההכונה היא דאסור אפילו לקרות בתורה. [והיינו דוקא למי שרגיל להתפלל בביהמ"ד ולא לילך לבית הכנסת (שו"ע סע' ה), ור"ל ביחידות, ואם רגילין צבור להתאסף אליו שם גם בזה מותר דוודאי יזכרוהו כשיבואו, (מ"ב)].

האיסורים הם עד לאחר תפילת שמו"ע

והנה **התרומת הדשן** (סי' י"ח) כתב להוכיח מהגמ', דהא דאסור לעשות צרכיו ולשאול בשלום חבירו קודם התפילה, לא מועיל בזה לברך ברכות השחר, אלא נאסר עד אחר תפילת שמו"ע, דסתם תפילה המוזכרת בש"ס היא תפילת שמו"ע, דאמר' בגמ' "כל הנותן שלום

לחבירו קודם שיתפלל כאלו עשה במה וכו', מיתיבי רב ששת ובין הפרקים שואל מפני הכבוד. תרגמה רבי אבא במשכים לפתחו". והשתא אי לא קפדינן אלא שיאמר ברכות ותשבחות קודם עשיית חפציו, אי"כ מה פריך מהא דשואל בין הפרקים, דהתם ע"כ כבר אמר לכל הפחות ברכת יוצר אור, [והיינו ברכות ותשבחות טובא], אי"כ דוקא אתפלת שמו"ע קפדינן, וכדמשמע הלשון עד שיתפלל, והיינו תפילה סתם שבתלמוד. ולכך הסיק **דאותם האנשים המשכימים ואומרים ברכות ותשבחות עד ברוך שאמר, ואח"כ מתעסקים בצרכיהם, לאו שפיר עבדי**.

ולפי"ז לכאוי יש להעיר על לישנא דהרמ"א (סי' פ"ט ס"ג) שכתב לענין עשיית צרכיו, "ויש מקילין, לאחר שאמרו מקצת ברכות, קודם שאמרו ברוך שאמר, וטוב להחמיר בזה, [תרומת הדשן סי' י"ח]. ולכאוי מדברי התרה"ד מתבאר שנקט דהאיסור הוא מעיקרא דדינא. ושוי"ר **שהערוך השולחן** (שם סכ"א) העיר על לישנא דהרמ"א, וז"ל "ואינו מובן מי הם היש מקילין, ואם כונתו על איזה אנשים שמקילים בזה [שהביא התרומה"ד בסו"ד], אי"כ לא הו"ל לומר 'וטוב להחמיר' דמשמע דהוא חומרא בעלמא, והרי מעיקר הדין כן הוא כמ"ש התה"ד, וכך הו"ל לומר ויש מקילין וכו' ואין להקל בזה, וצ"ע. ובאמת **הלבוש** כתב כן, וז"ל "וכן אסור להתעסק בצרכיו או לילך לדרך עד שיתפלל תפלת שמונה עשרה, ולא כאלו שמשכימים ואומרים קצת שירות ותשבחות וקודם שיתפללו הולכים לעשות חפציהם, **דודאי לא שפיר עבדי**, דעיקר מה שהקפידו חז"ל אתפלת שמונה עשרה הקפידו שלא יעכבו אותה", **וכן עיקר לדינא**". עכ"ל. וכ"כ הגר"ז (שם ס"ד) וז"ל "ויש נוהגין להקל בזה לאחר שאמרו ברכות השחר קודם ברוך שאמר, ואינו נכון". ולכן לדינא נראה שאין להקל בעשיית חפצים, עד לאחר תפילת שמו"ע".

אכן בנוגע **לאמירת שלום**, כתב בשו"ע שאם התחיל לברך הברכות וקיבל עליו עול מלכות שמים בברכות, אין לחוש כל כך. וביאר המ"ב (סק"ד) בשם האחרונים דקאי על האיסור לכרוע כשאין משכים לפתחו. אבל במשכים לפתחו בין לכרוע או נתינת שלום אפילו התחיל בברכות אסור. אמנם י"א דה"ה אמירת שלום בשפוגש את חבירו מותר אחר מקצת ברכות, כיון שאינו אסור מעיקר הדין, וכן נראה שפסק המ"ב.²

גדר איסור עשיית חפציו קודם התפילה

הנה לשון **הרמב"ם** הוא שאין לעשות **מלאכה** קודם התפילה. ולשון השו"ע אסור לו **להתעסק** בצרכיו. ויש לדון מהו גדר מלאכה ועסק האסורים קודם התפילה. ונראה דהנה **הלבוש** (שם) כתב דהטעם שאין להתעסק בצרכיו קודם התפילה הוא משום שלא יעכבו התפילה. **והגר"ז** (שם ס"ד) כתב דהטעם הוא משום "שלא יפנה לבו לשום דבר עד שיתפלל". והדבר כבר מפורש בדברי

וכן נראה מהטור שו"ע שהביאם בדין אחד, לשיטתם אין מקום להחמיר יותר ביציאה לדרך ממלאכה.

ב מקור דין זה הוא מהאורחות חיים (הובא בבי"ד) דאירי באיסור כריעה, וכן לומד הט"ז בדת השו"ע, אולם כמה פוסקים סבורי דה"ה אמירת שלום בפגוע חבירו מותר אחר מקצת ברכות, (פר"ח פ"ג דה"ח), כיון דאינו מדיא דנמרא. אולם יש גרסא אחרת שגרסו האו"ז והרשב"ץ והרשב"א "אירי יונה איר זרא כל הנותן שלום קודם שיתפלל כאילו בנה במה, אי"ל במה קאמרת, אי"ל לא וכו', והיינו מה שיש לנו בחצי עיגול הגירסא על עשיית צרכיו, הם גרסו על ינותן שלום. ולפי"ז כוונת הגב' הוא, דמשכים לפתחו הוא בדרגת "כאילו בנה במה, אבל פגוע חבירו אינו בדרגת זו, אבל יעביף אסור הוא.

וכן מבואר מדברי התרומת הדשן (סי' י"ח) שכתב "דהאיסור הוא עד שמתפלל

השטמ"ק לברכות על איסור יציאה לדרך ונתינת שלום שהוא כדי "שימחר לבית הכנסת ויתפלל כדי שלא יתיאש מן התפילה". ולפי"ז נראה דהאיסור הוא דוקא בהתעסקות מלאכה שיכול האדם מחמתה להתעכב או לפנות את לבו לדברים אחרים, אבל עשיית דבר קל שאין חשש שיתעכב או יפנה לבו לדברים אחרים, אין זה בגדר האיסור. וכ"כ **באשל אברהם** (בוטשאטש, סי' פ"ט ס"ג) וז"ל "מה שאמרו חז"ל שלא לעשות מלאכה לפני תפילת שחרית, נראה שאין בזה קפידיא במלאכת הדיוט או ארעי המותרת בחול המועד או המותרת על כל פנים בערב פסח, שהרי מדליקין נרות גם קודם שאומרים שום ברכה בשחרית ומוציאין אש מהאבן וכדומה, וכו"מ צלע"ע היטב".

וכ"כ בהליכות שלמה (פ"ב ס"ה) בשם הגרשו"א זצ"ל, שמותר להכניס כביסה (המחולקת כבר לסוגיה) לתוך מכונת כביסה ולהפעילה, וכן להוציא פסולת לפח האשפה שברחוב, וכן לסדר את המיטה שישן עליה, ומשום שדברים אלו אינם נחשבים לעסק מחמת שהם דברים קלים, שאין בעשייתם חשש שיתעכב או יפנה לבו לדברים אחרים.

חפצי מצוה

מותר להתעסק בחפצי מצוה קודם התפילה, ולכן כתב **המ"ב** (שם סק"ו) שמותר לקנות צרכי סעודה בע"ש קודם תפלה, כיון שהקנייה היא לצורך כבוד שבת, ואין זה בכלל מה שאמרו אסור לעשות חפציו קודם שיתפלל זהו חפצי שמים היא. אכן מהמ"ב (סי' ר"ג סק"א) מתבאר דכ"ז אם א"א לחות את עסק המצוה לאחר התפילה. אך כתב **המ"ב** (שם) "יראה לקרות ק"ש מקודם כיון שכבר הגיע זמנה". אכן מהגר"ז (שם) נראה דכ"ז הוא דוקא כשיש חשש שמחמת התעסקותו יעבור זמן ק"ש".

ג. איסור יציאה לדרך

אמר' בגמ' (שם י"ד) "ואמר רב אידי בר אביי אמר רב יצחק בר אשיאן, כל המתפלל ואח"כ יוצא לדרך, הקב"ה עושה לו חפציו, שנאמר "צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו". וכתב השו"ע "שאסור לילך לדרך, עד שיתפלל תפלת י"ח. וגם על זה קאי דברי הרמ"א של אמירת מקצת ברכות.

אמנם בענין זה נוהגין להקל לנסוע ממקום למקום כל שיש ענין נחוץ, [עי' לשון הח"א (וכל ס"ז ס"א)], ויש להקפיד עכ"פ לומר מקצת ברכות לפני צאתו מביתו, [עי' במ"ב (סי' צ"א סק"א)]. ובלבד שלא יעבור עי"ז זמן תפילה. ואם מטרת הנסיעה לצורך מצוה וחפצי שמים התירוהו לכתחילה, כשם שהתירו להתעסק לפני התפילה בחפצי שמים, [וכן משמע במ"ב (סי' צ"א סק"א)].

וכתב המ"ב (סק"ט) דלענין יציאה לדרך, גם קודם מנחה ומעריב אם הגיע זמנם דינם כמו קודם שחרית.

המתפלל וטעה

המשך בעמוד ד'

שו"ע כדמשמע הלשון "עד שיתפלל" והיינו תפילה סתם שבתלמוד, והך הנותן שלום לחבירו עושה חפציו מילתא חדא אינו דגרסינן נמי התם אהא דקאמר כאלו עשו בנה קאמרת א"ל אסור קאמינא וכדוב אידי בר אבין דא"ר אידי בר אבין א"ר יצחק בר אשי אסור לאדם שיעשה צרכיו קודם שיתפלל ע"כ. והב"ח תמה דדאיתו הפוכה, דמשמע במה קאי רק על נותן שלום ולא עשיית חפציו, והיינו בהגריסא לפנינו, ואולם דהתרומה"ד גרס כהאו"ז, ולק"מ. וכן משמע מדברי הרשב"א, ע"ש.

ולפי"ז, באמת דין זה הוא מדיא, אמנם כתב הפ"מ, דאפ"ה מוכח דמותר אחר מקצת ברכות, דזה גופא נכלל בהיתר המשנה מותר להשיב שלום בין הפרקים, לבד מהאיסור הפסק, אלא גם האיסור שילת שלום לפני התפילה.

אולם בראשונים מבואר ב' דרכים אחרים לשיב קושיא זו, א] הראיה כתב דאינו

א אולם המ"ב לקמן (סי' צ"א סק"ג) משמע דסומך על היתר של הרמ"א לדינא, אמנם בלא"ה דבריו צ"ע, דכתב כן גם בדת השו"ע, וזה תמוה, דכבר זייקו הפוסקים דהשו"ע לא הביא היתר אלא לענין הקדמת שלום, אבל לא לענין עשיית צרכיו, וצ"ע.

ועוד יש תמוה, דהמ"ב הביא דעת הא"ר [ומקורו מרבנו מנוח] לדיק מהרמב"ם דהאיסור יציאה הוא ג"כ לפני מנחה ומעריב, דבאיסור אכילה ומלאכה כתב "קודם שיתפלל שחרית, ואח"כ כתב ולא יצא לדרך קודם שיתפלל, והרי שמו"ע דשחרית לא גרע משמו"ע דמנחה, ובע"כ דשמו"ע דקא. ובאמת בעיקר האי דינא, י"ל דלא גרס בסוגיא דף י"ד איסור מלאכה כלל אלא איסור יציאה לדרך כגירסת הרי"ף והרא"ש אלא מקורו הוא מגמ' (ה:), כמו שצדד הכס"מ, ולפי"ז שפיר י"ל דאיסור יציאה לדרך הוא דין אחרת, אבל להפוסקים דגרסו כן בהגמ'

מסורת התפילה - לעולם יהא אדם

הנה ה**טור ושו"ע** הזכירו אמירת העקידה בסימן א' "טוב לומר העקידה ופרשת המן ופרשת הדברות ופרשת הקרבנות", ולא הזכיר מקום אמירתה. ובסימן מ"ו כתב ה**טור** "ובסדורי אשכנז כתוב אחר י"ה", רבון כל העולמים לא על צדקותינו וכו', משמע שהוא מיד אחר צלותא דרבי [שתצילני היום וכו'], ואין העקידה ביניהם. אולם ה**ב"י** שם מביא שבסידורים שלנו כתוב "אלקינו ואלקי אבותינו וזכרנו בזכרון טוב מלפניך וכו' ופרשת העקידה ואח"כ רבנו של עולם כשם שכבש רחמינו וכו' ואח"כ משנת אלו דברים שאדם עושה אותם וכו' ואחר כך כתוב לעולם יהא אדם". וכ"ה בנוסח הע"מ. [וצ"ב, מהו הקשר למשנת אלו דברים. ולהרמב"ם את"ש שהתחיל **סדר התפילות** [בסוף אהבת], "נהגו העם לקרות בכל יום בשחר אחר שקורין פרשת צו וברכת כהנים [שקורין אחר ברכת התורה כמש"כ הר"מ פ"ז מהל' תפילה] קורין משנה זו אלו דברים שאין להם שיעור וכו', לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר". ולדבריו את"ש שהוא המשך של הדברי תורה אחר ברכת התורה]. ופשטות הדברים מורה שיש המשך מפרשת העקידה, שמזכירים "שנשבעת לו בהר המוריה וזרע יצחק יחידו שנעקד ע"ג המזבח", ובאמת מה שמתחילין "לעולם יהא אדם ירא שמים", הוא מענין העקידה, שאמר הקב"ה "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה", וגם ענין ידובר אמת בלבבו הוא סיבת הקרבת האיל כמש"כ הספרונו שם.

יְרָא שָׁמַיִם בְּסֵתֶר וּבְגִלּוּי - [א] נוסח התנא דבי אליהו לפנינו הוא "יְרָא שָׁמַיִם וכו'" בלי שום הוספה. [ב] גירסת הרמב"ם ה**טור**, וכ"כ שגרס השבלי"ה בהתד"א הוא "יְרָא שָׁמַיִם בְּסֵתֶר". וכן היה הגירסא לפני רש"י, ומפני כן, כתב השבלי"ה הלקט (סי' 1) "ורבינו שלמה זצ"ל (סידור רש"י) הרגיל שלא לומר לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר מפני שתהיה לומר וכו' בסתר יהא אדם ירא שמים ולא בגלוי". ומתחילין לומר רבון כל העולמים. וגאון אחר כתב שהגון לאומרו שהרי לדעתנו הוקבע שבא לזרז את האדם להיות ירא שמים ואפי' בסתר ולדבר אמת אפילו בלבבו כגון שפסק בלבו ליתן דינר או מעה לקופה של צדקה אף על פי שלא הוציא בשפתו יקיים ומקרא מלא הוא ודובר אמת בלבבו. ור' בנימין אחי נר"ו כתב שראוי לומר בסתר, שלא אמרו אבא אליהו אלא כנגד דורו של שמד שגזרו שלא לקרוא את שמע ולא היו יכולין להיות יראין בגלוי על כן הזהירים וזרום לקבל עליהם עול מלכות שמים בסתר. תדע לך שכן הוא שאומר והיבינן אנו לומר לפניך תמיד שמע בכל יום כו' ומיחידים את שמך פעמיים באהבה ואומר שמע ישראל כו'. ועל כן אומר ברוך המקדש שמו ברכים לפי שבשעת השמדה אין שמו מקודש ברכים אלא בסתר על כן אין לנו לשנות.

והלבוש [שם] כתב ג"כ דאומרים בסתר משום דנתקן בשעת השמד, אבל ביאר באופ"א "לכך מתחלת לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר וכו', כלומר אף אחר שנתבטל השמד ורשאין לירא אותו בגלוי, מ"מ מזכירין שיהא כל אדם ירא שמים אף בסתר כלומר שיהא תוכו כבדו".

והשל"ה כתב "בכאן כולל עצם ירא השמים העיקרי והתמידי, העיקרי הוא שהוא ירא שמים בסתר במצפון לבו ובהתעוררותו ככל לבבו, ואז כוונתו לשם שמים, והתמידי שלעולם יהיה ירא שמים בסתר, ויובן זה ע"ד שאמרו רבותינו ז"ל (אבות ב"י) כל מעשיך יהיו לשם שמים, וכן כתיב בכל דרכיך דעהו, ופרשו בו (ע' רבנו יונה אבות שם) שהכוונה היא אף בפעולות הגשמיות שעושה, למשל משא ומתן יכין בלבו שעושה לשם שמים כדי שיהיה לו להחיות את נפשו ונפשות ביתו להשם יתברך וליתן מזה צדקה והוצאת בניו לתלמוד תורה, וכן כשאוכל ושותה אף שהפעולה גשמית מכל מקום 'בסתר', דהיינו במצפון לבו, יש בזה הענין מוחשבה טובה ליראת שמים".

[ג] נוסח הסדר היום הוא כמו הנוסח שלנו, "יְרָא שָׁמַיִם בְּסֵתֶר וּבְגִלּוּי", "האומר 'בסתר' לבד טועה כי למה נשנה הנוסח' הטובה והיפה משום דברי האומר מה חידוש הוא לו בגלוי, פשיטא העיקר הוא שיהי' ירא בסתר במקום שאין שם רואה אותו שום נברא. וזאת אינה קושיא כי אין כוונתנו להשמיע חידוש כי אם להודיע כיצד יתנהג אדם ירא שמים

במעשיו שצריך לו להיות לעולם יראת שמים כנגד פניו בין בסתר בין בגלוי ואפי' הרוצה לדקדק ולומר בסתר כבגלוי טועה כי אין הכוונה אלא כמ"ש ואפי' שצד א' אין בו חידוש אין להושי לזה דאגב הדא נקט תרתי וכן דרך תנא בכמה מקומות דוק ותשכח, עכ"ד.

[ד] נוסח הפר"ח (סי' מו) "יְרָא שָׁמַיִם בְּסֵתֶר וּבְגִלּוּי", וכדאמרין [ברכות כח, ב] כשחלה רבי יוחנן בן זכאי וננסו תלמידיו לבקרו אמר להם יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. אמרו לו תלמידיו עד כאן. ואמר להם הלואי, תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם וכו'".

רַב מְעֻשֵׂיהֶם תְּהוֹ - היעב"ץ הביא מהמר"ל (מנהגים הל' יו"ה"כ בתפילת נעילה) שיש לגרוס 'כל', וכ"ה גירסת הרמב"ם. אולם ע' במגיד צדק, שהכוונה לבד ממצות, ובאמת זה את"ש לנוסח ספרד שממשיכים "לבד הנשמה הטהורה", דעד עכשיו איירי מצד גשמיות האדם. **פִּי רַב מְעֻשֵׂיהֶם תְּהוֹ, וְיָמֵי חַיֵּיהֶם הִבֵּל לְפָנֶיךָ -** בנוסח הע"מ מדברים על עצמנו, ולא רק על 'גיבורים' ואנשי השם, שהם גורסין "כי רוב מעשיו תהו, וימי חייו הבל לפניך". וכ"ה בכל הראשונים רמב"ם ור"י ברי יקר ואבודרהם, וכע"ז בסדור רב עמרם "מעשי ידינו", לבד מהרוקח שכתב כנוסחונו.

וע' בשו"ת הרשב"ש (סי' מ"ט) וז"ל "עוד שאלת, שקצת יחידים אצלכם תקנו במטבע כי כל 'מעשיהם' תהו וימי חייהם הבל, ונתנו טעם לדבריהם שהוא חוזר לגבורי אומות העולם וחכמיהם וכו'. תשובה, תקנה זו קלקלה היא, ולא ידעתי המתקן הזה וכו', ופירוש הענין כך הוא, שאנו אומרים לפניו רבש"ע שלא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונונו לפניו, כי על רחמי הרבים כי אנחנו וחינו ומעשיו וגבורתנו כאפס ותהו, שחינו קצובים ואנחנו וגבורתנו בעלי קץ ותכלית, ומעשים היוצאים מפועל שזה דרכו אינן כלום, שאפילו הגבורים אשר מעולם ואנשי השם הם כלא היו, ואף החכמים והגבונים בעלי חכמה והשכל לחכמתו, וכ"ש אנחנו שמעשיו תהו וימי חייו הבל. ומותר האדם מן הבהמה אין מקרא מלא הוא וכו' וחוזר על הגוף לא על הנפש. ופירוש 'כי כל מעשיו תהו', כי אין במעשיו כלום שנסמך עליהם לולי רחמינו ורוב חסדיו. אבל לפי שאנחנו זרע האבות ובחר בנו, ע"ז אנחנו סומכים ובאים להתחנן, ולפיכך אנחנו חייבים וכו'".

מַה יִשְׁוּעַתְנוּ - [י"ג מה ישענו], כתב האבודרהם (תפל נעילה) "ואין לומר 'מה ישענו' כי השם הגדול והנורא הוא ישענו". וכתב בסידור עבודת ישראל "דבכמה כ"י גם בסדור שנת רפ"ז גם בסידורי ספרד וכן בסידור האר"ז ז"ל לא נמצא לא מה ישענו ולא מה ישועתנו, וכן איננה לא ברמב"ם ולא בטור". וכתב השי"ר נוסח הגדולה "אע"ג דאפשר לפרש דלא אמר רק על הישועות הבאות מצדו, מכל מקום כיון שהוא לשון שיש בו הטעאה אין לאמרו, דצריך לומר בתפלה לשון ברור.

ובמקום 'מה ישועתנו', כתב האבודרהם והרמב"ם 'מה מעשיו', ע"ש הקרא (קהלת ה' ה') "הַבֵּל אֶת-מַעֲשֵׂה יָדָיךָ", ופרש"י "מצות שהיו בידך שעשית כבר אבדתם".

זָרַע יִצְחָק יְחִידוֹ - השבלי"ה הלקט (שם) הביא גירסא אחרת "זרע יצחק יחידך", [וכ"ה ברמב"ם ורוקח]. ויש אומרים זרע יצחק יחידך. ואח"כ כתב דיש מדלגין 'יחידך', ואומר זרע יצחק שנעקד על גבי מזבחך, לפי שלא מצינו שנקרא יצחק יחיד להקב"ה אלא יחיד לאברהם. ואח"כ הביא הגירסא שלנו, "ויש מדקדקין ואומרין 'זרע יצחק יחידו', ואומר שהוא מוסב למעלה שאמר בני אברהם אהבך ופירוש יחידו שהי' יחיד לאברהם כמה שנאמר קח נא את בנך את יחידך. וע' ברד"ל על פרקי דר"א (פלא"י) דמישב הגירסא דיחידך, ע"פ מש"כ בפדר"א שם [והוא ברש"י עה"ת] דא"ל אברהם להקב"ה זה יחיד לאביו וזה יחיד לאמו, ואמר לו אשר אהבת, ולפי שבשעת העקדה הוא שפירש לו ה' לאברהם שהוא יחידו, לכן הזכירוהו כאן בשם יחידך, ר"ל שאתה ייחדתו לאברהם.

ועוד כתב השבלי"ה הלקט, ור' בנימין אחי נר"ו כתב שאין לשנות, ופירושו יחידך יחיד בשמך שקראת לו והוא מוסב כלפי שכינה, אבל אברהם ויעקב לא היו יחידים בשם אחד, וכן נמצא בירושלמי ברכות[סוף פרק א'] למה נשתנה שמו של אברהם אבינו ושל יעקב אבינו ושמו של יצחק לא נשתנה, מפני שקראו הקב"ה בעצמו. או יש לפרשו מפני שנתחד לקרבן.

יתפלל עם ברכות ק"ש. ודוקא אם יש לו שהות, אבל אם יעבר הזמן יפסיק מיד. ובביה"ל שם מביא דעת הדה"ח דזמן האיסור הוא חצי שעה קודם עמוד השחר, אבל השיג עליו דמדברי הרמב"ם מבואר דהוא רק מעלוה"ש, ובמ"ב (סקל"ז) כתב דיש לחשוש לדעתו עכ"פ לומר ברכות מקודם.

ובענין איסור אכילה לפני התפילה, נעסוק בזה בפעם אחרת בעז"ה.

התפלל תפילת שחרית עד חצות, (כגון שה עוסק במצוה וכדו, או שקם מאוחר), אסור בכל הדברים הנ"ל עד לאחר תפילת מנחה. [מ"ב (סי' ע' סק"ב) בשם הפמ"ג].

ואם התחיל מלאכה קודם עמוד השחר, כתב המ"ב (סי' ע' סק"ב) דאין צריך להפסיק, אם ישאר לו שהות אחר שיגמור לקרות ק"ש ולהתפלל, אבל אם התחיל אחר עמוה"ש דהתחיל באיסור, פוסק לק"ש דהוא דאורייתא, אבל לא לברכות ולא לתפילה, ואח"כ

ד אולם צ"ע דמקור דין זה הביא המג"א מהסדר היום, ומבואר דיסוד ההיתר לקנות קודם התפילה, הוא משום תפילה דרבנן, ומצות הכנת שבת הוא דאורייתא, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן, אבל לא דחי ק"ש שהוא דאורייתא. ומבואר דלא נאמר ההיתר לענין ק"ש.

הנה מדברי המ"ב י"ל דאיירי במלאכות האסורים בכל התפילות, (עי' מג"א ר"ל"ב סק"ז) דכל מלאכות המטריד אותו מתפלתו אסור להתחיל כשהגיע זמן ק"ש ותפילה. אולם בביה"ל מבואר דאיירי באיסור המיוחד של עשיית חפצו

המשך מעמוד ג' ויש לדון במי שמתפלל תפילת שמו"ע וטעה בתפילתו שמחמת כן צריך לחזור ולהתפלל (כגון שלא הזכיר מעין המאורע ב"ח או חוה"מ), אם יש איסור עשיית חפצו קודם שחזור ומתפלל, אף לדעות הסוברים דהתפלה ראשונה לאו כלום הוא, ד"ל דסו"ס כבר קיבל עליו עול מלכות שמים, [כמו שמצינו דיש מתירים אחר מקצת ברכות], אלא שצריך לחזור ולהתפלל. ובספר ברכת משה סי' ד) מביא בשם הגריש"א זצ"ל להתיר. אכן הנאנס ולא

מותר אלא מפני הכבוד. [הרשב"ץ תי' דהמשנה אינו מתיר אלא תנית שלום בדרך קצרה, כגון שלום עליך מורי ורבי, אבל שלום כדרכו בכל יום אסור לפני התפילה. ולפי הני ראשונים מבואר, דבלאו הני גווגי ליכא היתר ליתן שלום עד אחר שמו"ע דוקא, ולא מהני מקצת ברכות.

ג אמנם הבי"ח משמע טעם אחר, י"כיון שלא התפלל תפלת י"ח שהיא נקראת 'עבודה שלב' אסור לאלם להקדים עבודת עצמו וחפצו מקמי עבודת המקום וחפצו יתברך". אולם גם לדברי מסתבר דאין מקפידין אלא על מלאכה חשובה.

תוספת שבת

זמני הדלק"נ שבת פרשת תצוה
 ירושלים: 4:57 מוקדם: 4:47
 בני ברק: 5:11 מוקדם: 5:01
 מודיעין עילית: 5:05 מוקדם: 4:55
 חיפה: 5:03 מוקדם: 4:53
 טבריה: 5:00 מוקדם: 4:50

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

לאור זעקתו ומכתבו של רשכבה"ג מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א להקדים ולזעוק בתפילות להנצל מהערבים הסובבים עלינו, נביא זמני התפילות הנהוגים בשבת קודש שאנשים מזלזלים בהם ואולי בזמן קשה זה ההזדמנות לחזקם ולהרבות בתפילות.

מכתב עוז מרבנו מרן הגר"ד לנדו שליט"א לעת הזו

בס"ד
 לאחוזי בית ישראל די בכל אתר ואתר
 עת צרה היא ליעקב, כאשר על עמך יערימו סוד ואויביו וזממים להשמיד לדרוג ולאבד את עם ד' בכל אר"י, ד' ישמרתו, וטלנו כל יושבי ארד"ק בסכנה גדולה ר"ל.
 עלינו להפוס באומנות אבותינו, ליעוק להריע ולהתפלל אל אבינו שבשמים, שיחוס עלינו, וישמור שארית ישראל, ואל יתנו לפני אלו הקמים עלינו.
 חובה עלינו להתאסף ולהרבות בתפילות ותחנונים לפני אבינו שבשמים שיחוס עלינו, נועק אל יושב מרומים, אבינו מלכנו אנא הצילנו כי בצרה גדולה אנחנו, הושיענו ונושעה.
 ומאד ראוי שרבני הקהילות יעוררו ויחזקו כל אחד כפי הכרתו את בני קהילתו בחזוק התפילה, התוודעו והתקבצו והרבו תחנונה ובקשה לפני מלך קל רם ונשא שיצילנו מכל רע.
 ונזכה לישועת עולמים ולביאת משיח צדקנו בב"א.

17/12 2020

לאחינו בית ישראל די בכל אתר ואתר, עת צרה היא ליעקב, כאשר על עמך יערימו סוד ואויביו זוממים להשמיד להרוג ולאבד את עם ד' בכל אר"י, ד' ישמרנו, וכולנו כל יושבי ארד"ק בסכנה גדולה ר"ל. עלינו לתפוס באומנות אבותינו, לזעוק להריע ולהתפלל אל אבינו שבשמים, שירחם עלינו, וישמור שארית ישראל, ואל יתנו לפני אלו הקמים עלינו. חובה עלינו להתאסף ולהרבות בתפילות ותחנונים לפני אבינו שבשמים שיחוס עלינו, נזעק אל יושב מרומים, אבינו מלכנו אנא הצילנו כי בצרה גדולה אנחנו, הושיענו ונושעה.

ומאד ראוי שרבני הקהילות יעוררו ויחזקו כל אחד כפי הכרתו את בני קהילתו בחזוק התפילה, התוודעו והתקבצו והרבו תחנונה ובקשה לפני מלך קל רם ונשא שיצילנו מכל רע. ונזכה לישועת עולמים ולביאת משיח צדקנו בב"א.

הרמ"א בסוף סימן רצ"ב כתב לאחר תפילת מנחה בשבת "ונוהגין לומר פרקי אבות בקיץ ושיר המעלות בחורף" ובמנהג זה יש הזדמנות לומר 16 פרקי תהילים בציבור מידי שבת!

וכן לפני מעריב במוצש"ק כתב המשנ"ב בריש סי' רצ"ג שיש ענין לומר תהילים מכמה טעמים, א. ללוות שבת שנקראת כלה מלכתא בשירות ותשבחות, ב. שעיי"ז יתאחר המעריב ויתווסף מחול על הקודש, ג. כדי שלא יבואו לדבר בדברים בטלים, עיי"ש, וכתב "המנהג לומר קודם מעריב המזמור תהילים ס"ז אלוקים יחננו" ועוד מזמורים כנזכר בסידורים.

ובביאור המנהג כתב הלבוש (תרס"ט) שמקורו שע"י שדוד אמר שיר המעלות חזרו התהומות שקפאו למקומם, ונעשה קיום לעולם ולמעשה בראשית. ובמנהג אמירת ברכי נפשי מובא ברמ"א בס' ת"ל, וגם בזה כתב הלבוש שטעמו לזכור מעשה בראשית שנאמר בפרק זה לקראת צאת השבת, ע"ש.

דברי בעל הטורים בפרשת תצוה: רמז להדלקת נרות, ותוספת שבת

הבעל הטורים ריש פר' תצוה "תצוה" בגימטריא "נשים ציוה" רמז להדלקת הנר לנשים חובה בשבת, עכ"ל וכן בפסיקתא אמור כתב: שלכן נסמכה פרשת הדלקת המנורה לפרשת שבת ומועדי ה', וכדברי המדרש וכן הטור בס' ר"ס רס"ג שהנשים מצוות בהדלקה שהם גרמו מיתה לעולם בחטא אדם הראשון ולכן ידליקו וכן שהם מצויות בבית, ע"ש.

והרבינו בחיי בפרשת כי תשא (פרק ל"א פסוקים י"ג עד י"ז) שלומד שהמיעוט "אך" את שבתותי תשמורו, בא ללמד שאכן בניית המשכן והמקדש אינו דוחה שבת, אבל מעשה הקרבנות כן

דוחים שבת, וכן למעט שמירת שבת לצורך פיקוח נפש, ועיי"ש בהרחבה, ובהמשך כותב: אחר שהזכיר "את שבתותי תשמורו" חזר לומר "ושמרתם את השבת" כדי לרמוז שמירה אחר השבת, ושמירה קודם השבת, שמירה קודם השבת מבעוד יום, ושמירה אחר השבת שיוסיף מחול על הקודש. עכ"ל, וכן הביא שנלמד תוספת שבת גם מהפסוקים "לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה" וכן "מערב עד ערב תשבתו שבתכם" ועיי"ן שם עוד הרבה במעלת שמירת השבת.

והרבינו בחיי בפרשת כי תשא (פרק ל"א פסוקים י"ג עד י"ז) שלומד שהמיעוט "אך" את שבתותי תשמורו, בא ללמד שאכן בניית המשכן והמקדש אינו דוחה שבת, אבל מעשה הקרבנות כן

מאמר לפרשיות בניית המשכן מתוך החוברת "לקראת שבת" - דעת של שבת

מן הסתם היינו מצפים לשמוע תיאורים על כלי המשכן, בגדי הכהונה וכדו', אך תחת זאת מגיע ציווי אחר, שמהווה פתיחה לכל הנושא של המשכן: 'אלה הדברים אשר ציוה ה' לעשות אותם, ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה'. והשאלה עולה מאליה: מה ענינה של שבת בפי' רשה זו של הציווי על בנית המשכן?

התורה מצווה אותנו: 'ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת' כלומר חלק בלתי נפרד מהשבת הוא 'לעשות את השבת', כביכול 'לייצר את השבת'. אז כיצד 'עושים את השבת'? מה מוטל עלינו לעשות כדי להפוך את יום השבת ליום השבת? המשגיח רבי אביגדור מילר זצ"ל ביאר את הדברים: נאמר בתורה 'ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם' (שמות לה, א). משה רבינו אוסף את עם ישראל על מנת לצוותם על מלאכת המשכן. והנה, המשך הפסוק מפתיע ביותר, שכן

וביאר, חלק מכוונת התורה כאן היא ללמד את עם ישראל יסוד חשוב ביותר, שבבואם לבנות את המשכן, שיהווה מקום להשראת

שכינתו יתברך בעולם, עליהם להבין שעיקר ה'משכן' בעם ישראל הוא השבת. במשכן שרתה השכינה רק במקום מסוים, אך השבת ניתנה לעם ישראל ככלי להשרות את שכינת ה' בכל בית יהודי, בכל שבוע, בכל הדורות.

הקב"ה פוטר אותנו מכל מלאכה ארצית ביום השבת, ותחת זאת מייעד לנו עבודה גדולה ונשגבה, החשובה עוד יותר מבנית המשכן: דע, שביתת השבת מהווה הזדמנות עבורנו לגדול ולהתעלות. יום זה מהווה כר נרחב לעבודת ה'. יום המאפשר לנו להקדיש את מחשבותינו לה' ולייצר את החיבור והדבקות של היהודי בכוראו. יום השבת אינו רק יום בו נמנעים מפעולות, הוא יום של חשיפת הקשר בין האדם לבוראו, קשר שמתגלה ומתעצם ביום השבת.

שבת קודש היא מכרה זהב של דעת ותבונה, שמכוחה יכולים אנו להפך ולרומם את שכלנו. כל מי שיקדיש דקה פה ודקה שם להתבוננות זו, יזכה להיחשף אט אט למכרה הזהב ששמו 'שבת'. משל למה הדבר דומה, ליהודי המתעסק בליטוש יהלומים, שבסיום כל יומו עבודה, נוהג להתכופף על ברכיו ולאסוף בעזרת מברשת מיוחדת את אבק היהלומים המפוזר על הריצפה. פעם שאל אותו אחד הלקוחות: 'מדוע אתה נוהג כך? לא מתאים לך לאסוף אבק מתחת השולחן?' אך בעל הבית מסביר לו: אין זה אבק רגיל, זהו אבק יהלומים, ולכן שווה להתכופף ולאסוף אותו, כך לבסוף אנגע לחשבון גדול...!

הדעת שמלמדת אותנו השבת הינה חשובה כל כך, עד שאפילו ה'אבק' שלה הוא יקר ערך להפליא. מי שיחיה את חייו תוך ניצול שבתותיו, התוצאה תהיה שהוא יתהפך לאיש אחר.

שאלה אמיתית

הבה נפתח ב'ויכולו'. מה קורה כאשר אנחנו נעמדים בתפילת שמונה עשרה ואומרים 'ויכולו השמים והארץ וכל צבאם', וגם לאחר שמונה עשרה, וכן בשעת הקידוש, חוזרים ואומרים, 'ויכולו השמים והארץ וכל צבאם'?

בריאת העולם ממשיכה כל רגע ורגע

למעשה, 'ויכולו' מלמד אותנו שבריאת העולם לא היתה מאורע חד פעמי, אלא כל רגע ורגע הבריאה מתהווה על ידי רצונו של הקב"ה, וכל קיום הבריאה תלוי אך ורק בכך שהוא ממשיך לרצות בכך. זהו 'שומר אמת לעולם' - הוא שומר את רצונו ודיבורו הראשון, וממשיך לצייר את העולם בכל רגע ורגע מכה ומחשבותיו, וכך מתהווה הבריאה. הכח החבוי בכל רגע ורגע מכה הוא דבר ה'. ורק דבר ה' הוא זה שמהווה את הכל.

כאשר אנחנו נוטלים לידינו את גביע היין ואומרים 'ויכולו', בעצם אנחנו מחזיקים בידינו את דבר ה'. יש כאן אנרגיה המתקיימת אך ורק מכח 'הוא צוה ויעמוד' - ה' הוא זה שמצווה על האנרגיה לקבל צורה של גביע כסף מלא ביין.

העולם נראה לנו כאמיתי וממשי, אולם לאמיתו של דבר הכל הוא רק ביטוי של רצון ה' וכח מחשבותיו. הוא נוצר על ידי 'דמיונו' של ה', וממשיך להתקיים רק בזכותו. ברגע שאדם מבין שכל מה שהוא רואה הוא רק ביטוי של 'הוא צוה ויעמוד', הרי שכל חייו משתנים מן הקצה אל הקצה.

והנה, במשך כל ימות השבוע, האדם טרוד במלאכתו ובעיסוקיו, הדבר גובה ממנו מחיר פיזי - גופו הולך ומתעייף, הולך ונחלש. אולם מלבד הלאות והעייפות הגופנית, הרי שהעיסוק המתמיד בענייני הגוף והחומר מחליש את עיני השכל מלראות דברים בצורה בהירה וברורה ואז היסודות הגדולים והאמיתיים של אמונתנו מאבדים מזוחרם ובהירותם. זוהי מציאות חיינו.

האדם הופך למגושם וחומרי יותר, וחושב שהכל תלוי בו ובהשתדלותו. הוא מתחיל לטעות ולחשוב שהוא זה שעושה ופועל בעולם הזה. הוא מרוויח את מחייתו, הוא מטפל בענין הזה והזה, הוא יוצר ובונה. רגשות אלו מחלישות את ראיית הדעת, ומטשטשות את היכולת לראות מי באמת שולט בבריאה, ומי הוא זה שבו תלויים כל הצלחותינו.

מה עושים? האם יש תרופה למכתו? וכאן מגלה לנו הגמרא (ברכות מג, ב) את תרופת הפלא. קידוש של ליל שבת הוא הזדמנות לרפא את מאור עינינו הגשמי. אך נראה ברור שבכוח הקידוש גם להחזיר את תודת ראיית השכל הרוחני.

אתה עומד על יד שולחן השבת הערוך לתפארה מחזיק בידך את גביע הקידוש אתה עומד ומצהיר 'ויכולו השמים והארץ' - הכל נברא ונעשה על ידי ה' יתברך. הוא זה ששולט בכל, הוא ממשיך להוביל אותנו ולנהל את כל עניינינו.

מי שחושב כך בזמן שהוא אומר 'ויכולו', ימצא בשבת תנחומים ומרגוע לנפשו. הידיעה הנפלאה הזו, שהבריאה כולה אינה אלא דבר ה', וכי הוא שולט בכל חלק ופרט מחיינו - עוטפת את כל מהותו של האדם ופורשת את כנפיה על נפשו. כעת הוא יכול לשבת בשולחן השבת ולהירגע מהלחץ וההמולה של ימות השבוע. השבת היא הנחמה הגדולה של החיים!

כשאנחנו אומרים 'ויכולו', הקב"ה אומר לנו, 'אל דאגה, אני כבר אדאג לכל. אמנם אתם תמשיכו לעסוק בהשתדלות המוטלת עליכם, אולם את הדאגות תשאירו לי. זה מה שהשבת מלמדת אותנו, וזו הדרך להשיג את תחושת השלווה האמיתית שמגיעה עם עבודת הביטחון, והיא זו שמתזירה לאדם את מאור עיני שיכלו, ומחדדת בנפשו את היסודות הגדולים של אמונתנו. מי שמנצל את השבת לחיזוק היסודות הללו בנפשו, חייו הופכים לחיים של ביטחון בה' בטולי לחץ ודאגות, שהרי הכל נמצא בשליטת הקב"ה שמהווה כל אטום ביקום רק על ידי דיבורו.

זו הסיבה שהאירועים החשובים ביותר בדברי ימי עם ישראל - יציאת מצרים ומתן תורה, נחגגים בשמחה ובששון רק פעם בשנה, ואילו בריאת העולם יש מאין נחגגת מדי שבוע, בשבת קודש. היסוד העצום הזה מוחדר על ידינו שוב ושוב, מדי שבת בשבתו. ולכן, לפני תחילתה של בניית המשכן, הקפיד משה רבינו להסביר לעם ישראל על חשיבותה של שבת קודש, שעל אף ששכינתו יתברך השורה בתוך משכן גשמי, בהחלט מעורר את אמונתם החושית של עם ישראל, הרי שניתן להשיג אמונה זו ביתר קלות באמצעות השבת השורה בביתו של כל יהודי ויהודי.

ההוראה לעצור את בניית המשכן ביום השבת, החדירה בעם ישראל את ההבנה כי אפילו ההתלהבות הגדולה שקיימת בבניית המשכן, צריכה לפנות את מקומה עבור בניית בית של שבת קודש.

בבא קמא דף קב

וכן מובא בבני יששכר בספרו אגרא דפרקא.

מסכת נזיקין

אליבא דרב יוסף, כשיש מחלוקת במשנה ב"ק, וסתמא בב"מ, נחשב הדבר כמחלוקת ואח"כ סתם, משום דכולה נזיקין חדא מסכתא היא.

המהר"צ חיות כאן מביא שנחלקו הראשונים מה הפירוש "מסכת נזיקין". רב שרירא גאון ור"י הלוי לומדים שהכוונה לג' הבבות. והריטב"א סובר שכל סדר נזיקין כולו הוא חדא מסכתא. ומצ"ן המהרצ"ח לעי"ן בתו"ט בפתיחה לסדר נזיקין. ושם בדברי התו"ט מובאר שלומד כרב שרירא.

התו"ט (וכן המהרצ"ח בקיצור), מבארים ששלושת הבבות הן מסכתא אחת שנחלקת ל'שערים', כי "בבא" בארמית הוא שער, "והרבה מן המחברים שמחלקים שערי ספריהן קורין לכל חלק בשם פתח או שער".

בחת"ס תחילת ב"ב מביא בשם הראשונים שמספר המסכתות בש"ס הוא שישים. וכן מפורש בתיקו"ז (תיקונים אחרונים תיקון י' דף קסח ע"ב). והחת"ס מחשב שכאשר מונים את ג' הבבות כמסכת אחת יש ששים ואחת מסכתות, ומבאר שכיון שאת סנהדרין ומכות מונים כמסכת אחת, עולה הכל ששים. אך אם מונים את כל סדר נזיקין כמסכת אחת, בצרי לה טובא. ומכאן ראייה לשיטת רב שרירא.

בתיקו"ז (שם) איתא ש"בראשית ברא אלקים" ראשי תיבות "בבא", והכוונה לב"ק ב"מ וב"ב, ומביאים את הפסוק בפרשת משפטים "על כל דבר פשע על שור על חמור [זה ב"ק] על שה על שלמה [זה ב"מ] על כל אבידה כי יאמר כי הוא זה [זה ב"ב]".

הבני יששכר בספרו אגרא דכלה מביא כדברי התיקו"ז הנ"ל, ומוסיף שסופי תיבות של "בראשית ברא אלקים" הוא 'אמת', וגם זה מרמז לג' הבבות: כי א' שהיא האות הראשונה זו ב"ק, מ' זה אמצע האותיות כנכגד ב"מ, ת' כנגד בבא בתרא, השער האחרון.

והיינו שהרוצה להחכים יעסוק בדיני ממונות, וג' הבבות הם עיקר הדיני ממונות, וכיון שהעולם נברא בחוכמתא, לשם שייכים דיני ממונות.

ובספר הון עשיר למקובל רבי עמנואל חי ריקי, פותח את ההקדמה לסדר נזיקין, שיש עשרה פרקים בכל אחת מהבבות, ועולה יחד ל'. וידוע שדיני ממונות שייכים לדיני המלכות, דלולי מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו, והמלכות נקנית בל' מעלות (אבות פ"ו מ"ו), ועל כן יש ל' פרקים.

ונמצינו למדים דמדברי המחברים האלו מוכח שלמדו כדברי רבי שרירא גאון.

דף קג

יוליכנו אחריו אפילו למדי

הגוזל את חברו שו"פ ונשבע לו יוליכנו אחריו אפילו למדי. המפרשים עמדו על כך, מדוע הוזכרה כאן דוקא מדינת 'מדי', ואם משום שהיא מקום רחוק, היה לו לומר 'אפילו לסוף העולם'.

ובקול אליהו בשם הגר"א ביאר על הגמ' קידושין דף יב אהא דמקדש אשה בתמרה, דאף שאין בה שו"פ, חוששים לקידושין שמא יש בה שו"פ במדי. וביאר הגר"א הא דנקט מדי ע"פ הפסוק (ישעיה יג, יז) "הנני מעיר עליכם את מדי אשר כסף לא יחשבו וזהב לא יחפצו בו", והיינו דבמדי לא נחשבה פרוטה למאומה מחמת שיש להם כסף וזהב הרבה, ולכן לגבי התמר, כיון שבמדי אין הכסף שווה הרבה, על כן יתכן שהתמר תהיה שוה שם פרוטה. וזה הביאור במשנה שלנו שאע"פ שבמדי אין הכסף שווה מ"מ צריך להוליך אחריו הפרוטה אפילו לשם.

בשונים לדוד על המשניות (לרבי דוד פארדו) מביא ש'מודי' היינו חו"ל. דאף שאסור לצאת מא"י לחו"ל, כדי לקיים מצוה השבה מותר. והא דנקט דוקא מדי, משום דבבבלי יש ריבוי תורה מהחדש והמסגר, ומעשים בכל יום שהיו יוצאים ללמוד תורה, אבל במדי שאינה מקום תורה, אין הצדקה לצאת מא"י לשם, זולת לשם השבת הגזילה. ועוד הוסיף ד'מודי' ראשי תיבות: מדינת ים דהיינו כל חו"ל.

השל"ה (מס' חולין נר מצוה אות ג) כתב שיש כאן רמז, "יוליכנו אחריו למדי, כלומר שיראה בחייו לתקן אפילו לילך בדרך רחוקה, כדי שלאחר מותו לא יוכרח להתגלגל רחוק רחוק". דאם אדם אינו משיב אבידה בחייו הרי יתגלגל בגלגלון לחזור לעולם להשיבו, ועכ עדיף שיטלטל בחייו אפילו למדי, ולא יחזור לעולם בגלגול.

ונסיים מה שמוזבא בליקוטי מוהר"ן (מהדו"ק סי' סט), כשאדם בא לעולם נגזר עליו מי תהיה אשתו, כמה מומון יהיה לו, ומי יהיו ילדיו. והכל הוא כדמות אילן אחד: גוף האילן הוא אשתו, הענפים הם הממון, והפירות הם ילדיו. והכל מגיע מזכות האשה. אם אדם גוזל את חברו, הוא גוזל ממנו את הממון שהוא ענפי האשה, ובדאי שלא יוכלו לגדול על הענפים פירות, נמצא שנוטל ממנו את כוח הלידה. כשהאדם משיב את הגזילה, הוא משיב לו גם את ילדיו. ואיתא בפסוק "וכל בניך לימודי ה'", ו"למדי" אותיות "למדו" ה'. שלא רק את הממון הוא משיב, אלא משיב לו את ה'בנים' שניטלו ממנו ע"י לקיחת ממון. והדברים צ"ב.

דף קד

לצאת ידי שמים

האומר לשנים גולתי מאחד מכם ואיני יודע ממי גולתי, צריך לשלם לשניהם, שכבר הודה מפי עצמו. פירש רש"י, שכיון שהודה בא לצאת ידי שמים, ולפיכך צריך לשלם לשניהם.

והקשו התוס' שבעמוד הקודם בעובדא דאותו חסיד שלקח משני בנ"א ולא ידע ממי, רבי טרפון הורה לו שיניח מקח ביניהם ויסתלק. וקשה שהרי היה חסיד ובודאי רצה לצאת ידי שמים. ותרצו שרצה החסיד לדעת מה ההלכה בדיני אדם, ועפ"י יחליט מה לעשות כדי לצאת ידי שמים. וצ"ב.

החתם סופר ירד לבאר זאת והעמיד יסוד חשוב בדן לצאת ידי שמים. והביא בשם קיצור פסקי הרא"ש (ב"מ פ"ג אות ט) שאם אחד אמר לשני בנ"א, אחד מכם הפקיד אצלי ואיני יודע מי, ולא תבעיה, אפילו לצאת יד"ש פטור. וכתב החת"ס שיש טעות בגירסא וצ"ל "ולא משתבע ליה", כלומר שאם דורש מהם להשבע, ואינם רוצים, אפילו לצאת יד"ש פטור.

מצד שני, בשטמ"ק (ב"מ לו סו"ב) מביא בשם רבו שהבא לצאת ידי שמים אין שכנגדו צריך שבועה, שהרי אומר לו, מן הדין אין אתה חייב לי כלום, ואם אתה רוצה להיות חסיד ולצאת יד"ש תן לי בלא שבועה, ואם לאו, תעכב הממון בידך, דבלא"ה איני יכול לכופך, וטעמא דמסתבר הוא.

ומסביר החת"ס שכתוב בדברי הראשונים הללו יסוד גדול. אם לאדם יש אפשרות לדון בדיני אדם, אינו יכול לבחור שרוצה לתבוע לצאת יד"ש. רק אם המערכת של דיני אדם לא מכריעה ולא מביאה לידי גובינא, אז באה המערכת של לצאת יד"ש. אך אם יש לו דרך בדיני אדם, והדרך שלו לתבוע היא להשבע, אין דין לצאת יד"ש, ומשום שיש כאן מערכת בדיני אדם שמאפשרת לגבות. ומה שהתובע לא רוצה להשבע, אינו מחייב את הנתבע למנוע ממנו את השבועה ולצאת יד"ש.

רק אם התובע לא יכול לגבות את הממון בדיני אדם, אזי הנתבע ישלם לצאת יד"ש, והתובע לא יישבע. (ונראה שהוא כדוגמת מה שהגמ' וכו' והני מילי דאית ליה דינא

בארעא, אם יש דין בארץ אין למסור דבר לידי שמים, דו"ק).

ולמדנו יסוד גדול, דיני שמים אינם פועלים במקום שיש דיני אדם.

ובזה מבאר החת"ס את תירוצו התוס' גבי מעשה דאנתו חסיד. ר"ע אמר לו שבדיני אדם צריך לשלם לשניהם, ולכן יישבעו ויגבו ממנו. אך ר"ט סובר שבדיני אדם מניח מקח ביניהם ומסתלק, וכיון שבדיני אדם אינו חייב ממילא עליו לצאת יד"ש. וזהו תירוצו התוס' שאנתו חסיד רצה לדעת מה הדין בדיני אדם, שבמידה ובדיני אדם יש בידו של התובע לגבות בשבועה, אין דין לצאת יד"ש.

דף קה

דיבור בנחת בזמן הלימוד

רבה אמר שמעתא, והקשה עליו רב עמרם. רבה לא היה ניחא ליה בשאלה זו, והגיב לו: "תדורא", פירש רש"י "אין לב". במסורת הש"ס מביא גירסא אחרת: "תרדא", והיינו 'מושועמם'.

משמע שרבה כינה את רב עמרם בכינוי גנאי.

בחזונו יאיר (סי' קנב) נשאל: "אחר דדברי חכמים בנחת נשמעין ונאמר במשנה יהי כבוד חבריך חביב עליך כשלך, איך מצינו לפעמים קנטורים וזלזולים בש"ס כענין 'כד ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא' הנאמר בכמה דוכתי וכהנה רבים".

ובתחילת דבריו מביא מבעל זקוקין דנורא (אליהו זוטא פ"ה) שכשאדם מפלפל בלימוד צריך לספוק כפיים ולהתלהב ולקפוז ולהרעיש כל גופו. החו"י נחלק עליו שלא מצינו לכך מקור בחז"ל. ואדרבה, אם יספוק כפיו ויקפוז, אף חבריו יעשה כן, ולא יבינו איש שפת רעהו. אלא ודאי צורת הלימוד היא בנחת, ואף שכתוב בגמ' בסנהדרין (כד, א) שתלמידי חכמים בבבל נקראים חובלים, אין הכוונה ע"י פעולות הגוף או צעקות, אלא שמביאים ראיות זה כנגד זה, אך ודאי שצורת הלימוד של חכמים הוא בנחת ובכבוד. "והרי נוכל לפלפל בנחת ובטוב טעם ושישמע זה תחילה מה שחבירו ידבר ולא ייכנס תוך דבריו, כי זה אחד משבע מידות, ואח"כ ישיב דבר".

אחרי כן מביא ממקורות רבים בש"ס שנראה שהאמוראים זלזלו זה בזה, ומיישבם. ובתוך הדברים מביא מהגמ' שלנו שכינהו "תדורא", ומיישב שמדובר בחברים או בגדול ממנו, ולא הקפידו על כך, שהיה תוך כדי צורת הלימוד בלי זלזול.

וזהו לקח חשוב מדברי החו"י, שמצוי הדבר שתוך כדי הלימוד והריתחא דאורייתא, מזלזלים הלומדים זה בזה, ועלולים להגיע לידי עלבון ופגיעה, ואין היתר לדבר זה. צורת הפלפול היא בנחת ובכבוד.

דף קו

משכונני נפשך אדרב

רב חידש שגב שושבע נפטר מלשלם. הגמ' מקשה עליו מברייטא. ומסיקה שרב נחמן מתרץ "לא קשיא כאן בקפץ, כאן בשלא קפץ". ובהמשך הגמ' אמר רמב"ח לרב נחמן, שמכך ש'משכן עצמו' לתרץ את שיטת רב משמע שסובר כמוהו, והרי אין הדבר כן. והשיב שאף שאינו סובר כמוהו מתרץ אותו.

וצ"ב, חדא מנא ליה לרמב"ח שרב נחמן אינו סובר כרב. ועוד מה פשר תשובתו של ר"ג, ומה חידש לרמב"ח.

אלא שיש כאן שני יסודות בכללי הש"ס.

רבי ראובן מרגליות מציין לדברי השאגת אריה (החדשות סוף סי' טו) מביא שקבלה בידו שאם אמורא מקשה ומיישב "לא קשיא וכו'", מוכח מזה שאינו מסכים עם הדעה שבא ליישב. דהיינו שבאמירת "לא קשיא", הוא מבטא שאמנם אין מכאן קושיא אך לקושתא דמילתא אינו מסכים. ומבאר בכך את סוגיין, מניין ידעה הגמ' שרב נחמן אינו מסכים עם רב, שכן השתמש בביטוי "לא קשיא".

בספר יד מלאכי (סי' תרמב) מביא בשם הכסף משנה דאם אמורא אחד מיישב

דברי אמורא אחר אין הכרח שסובר כמוהו. והאיר היד מלאכי שזהו תלמוד ערוך בסוגיין, שרב נחמן משיב לרמב"ח שאמנם תירץ את רב, אך אינו סובר כמותו. ומשמע מדברין שזה גופא שחידש ר"ג, שיש מושג שאמורא מבאר דבריו של אמורא אחר, אף שאינו סובר כמוהו. וא"כ מיושבת השקו"ט, דבקושיה הגמ' שאלה למה מבאר דברי רב אם אינו מסכים עמו, ומיישבת הגמ' שמ"מ יכול אמורא לבאר דברי חברו, אפילו אם חולק עליו.

דף קז

עירוב פרשיות

בפרשת שומרים נאמר "כי הוא זה", אשר הוא המקור לדין מודה במקצת. ומ"מ לפי ר' חייא בר יוסף "עירוב פרשיות שנו כאן", דהיינו שתיבות אלה אינן שייכות לפרשת שומרים אלא לפרשת "אם כסף תלווה את עמי". אליבא דרש"י הפירוש הוא שהמילים הללו אינן שייכות כלל לפרשת שומרים (ועי' תוס' שסוברים שהן שייכות במידה מסוימת).

וצ"ב מה הביאור בענין זה שיש מילים שלא שייכות למקומן.

במכתב מאלהו (ח"ד עמ' 57) מבאר שבאמת ענין התורה אינו עצם הפשט אלא הייחוד שיש בה, ואע"פ שאין נראה שהמילים הפשוטות מתיישבות עם הפירוש העמוק.

ונראה עומק כוונתו ע"פ הרמב"ן בתחילת החומש שהביא דברי חז"ל "כל התורה שמונתיו של הקב"ה", וביאר הרמב"ן שאם מחלקים את תיבות התורה באופן אחר, מתחברים האותיות לשמות קודש. כלומר התורה מתגלה אלינו בצורה של פשט, אבל יש עומקים ורבדים נוספים. כך לגבי "עירוב פרשיות", אכן לפי רובד הפשט אין לזה מובן, אך הפשר נמצא ברובד העמוק.

ונצרף את דברי הגר"א באדרת אליהו (ריש פרשת משפטים) דרובה של פרשה זו הלכה עוקרת את המקרא, "והן מגדולת תורתנו שבע"פ שהיא הלכה למשה מסיני והיא מתהפכת כחומר חותם... וכמ"ש (מכות כב, ב) כמה טפשאי אינשי דקיימי מקמי ס"ת וכו' ואתו רבנן כו' וכן בפיגול ורוב התורה". כלומר שהתורה שבכתב לפעמים מביאה את הפירוש ההפוך מאשר הנראה בפשט, בגדר של חותם שהוא הפוך ממה שנחתם. וביחוד דבר זה הכון בפרשת משפטים שאינו על דרך פשט כלל.

ועדיין מבקשים אנו ביאור בכך ש"כי הוא זה" נכתב שלא במקומו, שודאי שאע"פ שאינו נדרש לכאן עפ"י הלכה, יש לו טעם שנמצא כאן. ומצינו ב' ביאורים על דרך הרמז.

המגלה עמוקות (פרשת משפטים) מבאר, שכלל ישראל מקבל ממון מהקב"ה בגדר הלואה, אבל מטרת הממון הוא לשמור את ישראל, כמ"ש (קהלת ה) "עושר שמור לבעליו", שהקב"ה נותן עושר לבעליו שיהיה שומר שלו. ומכיון שהקב"ה "מלווה" לעם ישראל ממון כדי שבכך ישתמר, על כן "כי הוא זה", השייך לפרשת הלואה, מופיע בפרשת שומרים.

בספר דברים אחרים על המשניות לבעל הבני יששכר (הובא בספר דף על הדף) כתב דאיתא בהקדמת הרמב"ם (לפירוש המשנה) שע"י האנשים המשתגעים העולם נבנה, כלומר שע"י שבני אדם רצים אחרי הממון בדרך מוגזמת, בכך העולם נבנה, שאנתו אדם בונה בירה מפוארת ופעם אחת מוצא צדיק נייחא בצילו של הארמון, נמצא שע"י השתגעונו של העשיר, מגיעה תועלת לצדיק.

נמצא שהקב"ה חילק את התפקידים, שלעשיר נתן ענין להגדיל הממון ולבנות את העולם, והצדיק וסיעתו הולכים ונהנים מכך. מעתה זה הפירוש "אם כסף תלווה את עמי" שהקב"ה משפיע כסף לבני אדם, אך יש קשר לפרשת שומרים, שהקב"ה נותן את הכסף לשומרים מסוימים שע"י שיכין העשיר, ילבש הצדיק, וברוך שמסר עולמו לשומרים.

על כן "כי הוא זה" שנאמר בפרשת שומרים שייך לפרשת "אם כסף וגו'", שנתנת הכסף היא בדרך שיש שומרים הממונים על הכסף.

בין אדם לחבירו

אשפה

גליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

גליון מספר 31

איסור לשון הרע השייך בין הורים לילדים

אדר א' תשפ"ד

האם יש איסור לשון הרע על קטנים

יש לברר האם איסור לשון הרע הוא גם על קטנים, או רק על גדולים מגיל מצוות.

כתב החי"ח בה"ל רכילות (כ"ו ס"א) 'אין חילוק על מי שמספרין עליו אם הוא איש או אשה, גדול או קטן. ובבמ"ח (סק"ב) כתב הטעם משום דגם הוא בכלל עמיתך, וגם שעלול להיגרם לו נזק עי"ז. ומבואר שיש איסור רכילות גם על קטן. ובה"ל לשוה"ר (כ"ח סק"ג) כתב 'לפעמים שייך איסור לשוה"ר אפילו על קטן, כגון לספר גנותו של יתום קטן שמגדלן אותו אחרים בתוך ביתם דעי"ז יוכל להסבב שיגרשו אותו מאתם, וכן כה"ג היכא שע"י סיפורו יסובב להזיק להקטן או להצר לו עי"ז.

ומבואר דחילק החי"ח בין סיפור הגורם נזק או צער, לבין סיפור גנות, דסיפור שעלול לגרום לקטן נזק או צער, וכן רכילות על קטן שעלול לגרום לו מריבה וכד', יש איסור גם על קטן, אבל דיבור גנאי אינו שייך על קטן. והביאור בזה הוא שדיבורי גנות על קטן בדרך כלל אינם נחשבים גנות, כיון שקטן אינו בר דעת, וגם כן הוא דרכם של קטנים.

ולפי"ז באופן שהקטן עלול להתגנות אצל השומע, לכא"י יש בזה איסור לשון הרע, ואפילו באופן שאין חשש שיתגנה בעיני השומע, אם זה גנאי בעיני המספר, או שיש אחרים שרואים את זה כגנאי, נראה שיש בזה איסור לשוה"ר, (עיין כ"ד סק"א). לכן אסור לספר על קטן שיש לו מידות רעות, או לספר שביטל מצווה או עבר עבירה בדבר שרוב הילדים בגיל שלו מקפידים בכך, כיון שזה עלול להישמע גנאי. עוד נראה שראוי להתרחק מכל דיבור גנות על קטנים, משום ה'מיידה הרעה' שבוה.

ובחו"ט שני (פ"ד) הוסיף דגם באופן שאין איסור מחמת הגנאי שמספרים על הקטן, מ"מ פעמים שהדבר אסור משום שיש בזה גנאי על ההורים שלא חינוכו אותו כראוי. ונראה דהיינו באופן שדברי הגנאי מתחסיים אל ההורים, וכגון אם אומר על הילד שהוא לא מחונך.

דיבור לשוה"ר על בני הבית אף כשאין כוונה לגנות

לפעמים אשה מספרת לסבתא או לשכנה וכד', דבר גנות שעשה אחד מהילדים, ועלולים להיכשל בזה באיסור לשוה"ר, באופן שהוא מתגנה עי"ז, וכנ"ל.

האם מותר להורים להאמין לדברי גנות ששומעים שהילד עשה

כתב החי"ח (כ"ו ס"ב) שאף שמותר לשמוע לשוה"ר לתועלת, מ"מ אסור להאמין בלבו לכך אלא רק לקבל את הדברים בדרך חשש בעלמא. ונראה דלפי"ז גם הורים אשר שומעים על הבן או הבת שלהם שעשו דבר עוולה, אם הם בגיל מצוות, או אף בפחות מגיל מצוות באופן שנחשב לשוה"ר (שהוא דבר עוולה גדול), נראה שאסור להם להאמין לכך, אלא מותר רק לחוש.

דבר המערכת

בסייעתא דשמיא אנו זוכים להוציא גליון נוסף העוסק בעניני איסור לשון הרע, אשר כידוע לעוסקים בהלכות אלו, שצריך לעמול רבות כדי שיצאו הדברים ברורים ומסודרים. בגליונות אלו מושקע עמל רב, כדי להגיש את הדברים בסי"ד בצורה מסודרת וברורה, ולברר הדין במקרים המצויים אצלנו. [ואם בכל זאת טעינו, נשמח לקבל הערות].

וברוך ה' אשר אנו שומעים מציבור הקוראים החשוב, על התועלת הרבה המגיעה מקריאת הגליונות, שהתעוררו בעקבותם לשים לב שנכשלים לפעמים בלאוין דאורייתא, שהרי אדם מדבר הרבה דיבורים במשך היום, ובמעט השקעה והתבוננות יכול להינצל מאיסורים רבים, ומאידיך יכול זכות במצוות רבות ע"י מילים טובות וחיוזוק לאחרים.

והנה כשעוסקים בענינים אלו, לפעמים נראה שכמעט אי אפשר לדבר שום דבר בלי להכשל בלשון הרע, אולם באמת כשמתרגלים לדבר כפי ההלכה, רואים שאפשר להמשיך לדבר את אותם דיבורים שרגילים לדבר, רק צריך להתבונן באיזה צורה לומר, כגון לספר בלי שמות, או באופן שלא משתמע לגנאי. גם ע"י שיתבונן לפני שמספר, האם הוא עצמו היה רוצה שידברו עליו כך, יחסוך הרבה דיבורי לשון הרע וגנות על האחרים.

וכן כששומעים נקודה שלילית על מאן דהו, אם יתרגל לדון לזכות ולהצדיק את מעשיו, אז לא יכשל באיסור שמיעת וקבלת לשוה"ר, וכ"כ באהבת ישראל (פ"ה) דמה שאמרו "אל תדון את חבריך עד שתגיע למקומו" רצה לומר – למצבו. ואם יעשה אדם חשבון כזה תמיד, אז ידון לעולם את חבירו לכף זכות ויתן הצדק לחבירו. עכ"ל. באופן כללי כדאי מאוד להתרגל בכל דברי גנאי ששומעים, שלא לקבל את הדברים, אלא רק לחוש.

כאשר אדם מתרגל לראות את הטוב שבכל דבר ובכל אדם, נמנע מאיסורים רבים. וגם ניצל מלהיות גורם נזק והרג בעולם, וכמו שהביא בשמירת הלשון (ח"ב פ"ד) מהזוה"ק, שע"י עוון לשוה"ר מתעורר המקטרג על כלל ישראל וגורם מיתה והרג בעולם. ומי שמרגיל עצמו בלשוה"ר, ודאי נתעורר על ידו המקטרג הגדול לקטרג על העולם, ומי יודע כמה בני אדם ירדו מנכסיהם על ידו, וכמה מתו על ידו. ואף שבדיני אדם לא יענש על זה, אבל בדיני שמים שהוא אפילו על גרמא, ודאי לא ינקה מזה, וע"כ ישמור אדם את עצמו מזה מאוד מאוד. עכ"ל.

עוד כתב שע"י לשון הרע מקלקל האדם לעצמו, כי בעת שמספר לשוה"ר על חבירו, נענש מדה במדה שמספרים עליו למעלה את עונותיו, וכמשי"כ הגר"ח ויטל 'בהזכירך רעת חבירך יספרו עונותיך. ומדה טובה מרובה ממידת פורענות, כמה גדולה זכותו ושכרו של הנוהר מלדבר רע, אלא מדבר רק טוב על ישראל.

בין אדם לחבירו

אמרה

גלין חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

חינוך הילדים לזהירות מלשון הרע

כתב הח"ח (כ"ט ס"ה וכע"ז במשנ"ב סימן שמג סק"ג) **'וכמה צריך האב להדריך את בניו תמיד מנערותם בענין שמירת הלשון מלשון הרע...** ובאמת כאשר נתבונן היטב, נמצא שסיבת פירצת העוון המר של לשון הרע, הוא מפני שכל אחד הורגל מנערותו לדבר מה שהוא רוצה... לא כן אם היה האב מזהיר תמיד את בניו ומרגילים בזה מנערותם שלא לדבר לשוה"ר על שום בר ישראל, ממילא היה דבר זה נטוע בנפשם מצד ההרגל, והיה נקל להם אח"כ לגדור את עצמם לגמרי במדה הקדושה ההיא, והיו זוכין עבור זה לחיי עוה"ב ולכל טוב בעולם הזה כמו שנאמר מי האיש וגוי. ע"כ.

קטן המספר דברי גנאי על קטן אחר

נתבאר לעיל שיש אופנים שאין איסור סיפור דברי גנות על קטן, משום שהרבה דברים שעל אדם גדול הם גנאי, על קטן אינם גנאי, אולם נראה **דקטן המספר דברי גנאי על קטן אחר**, בדרך כלל יש בזה איסור לשוה"ר, כיון שהקטן עצמו שמספר את דברי הגנאי, רואה את הדברים לגנאי, א"כ מסתבר שזה בודאי לשוה"ר גמור, כיון שהוא מספר דיבור של גנות. [ועוד שאם ההורים לא יגוערו בילדים כשמדברים לשוה"ר על קטנים אחרים, הם יתרגלו לכך, וכשיגדלו ידברו גם על גדולים].

ולפי"ז אם שומעים ילד שמספר דברי גנאי על חבר, או על האחים במשפחה, צריך לגעור בו ולהסביר לו את חומרת האיסור לדבר לשון הרע. [וצריך ללמד אותו את האופנים שמותר לספר, וכגון בלי שמות, או לתועלת. ומסתבר דאין צריך ללמד מיד את כל התנאים, רק את עיקרי הדינים]. וביותר צריך להזהיר את הילדים שלא לומר דברי גנאי על המלמד או המורה וכד', **ויש ילדים שמדברים איזה רבה טוב ואיזה פחות טוב, ומי יותר כועס וכד',** וצריך להזהיר את הילדים שכל זה בכלל לשון הרע, ואין היתר לדבר דיבורים כאלו.

ומצוי שילד או ילדה חוזרים הביתה מטיול או מתוכנית הנעשית ע"י המקום בו הם לומדים, והם כועסים שהיה לא מוצלח כמו שהם תכננו, וכגון שאמרו שיהיה כך, ובסוף היה כך, ובמקום מסוים שהלכו היה ממש לא מוצלח וכד', **ופעמים רבות יש בזה גנאי על ההנהלה או על האדם שארגן את זה, שלא עשה כמו שצריך, ולכן באופן שאין תועלת בשמיעת הדברים, יש בזה איסור לשוה"ר.** [אלא שלפעמים מותר לשמוע כדי להפיג דעתו. וגם כשמותר לשמוע לתועלת, אסור עדיין להאמין, אלא רק לחוש, וכנ"ל].

ומ"מ נראה דמותר בודאי לשאול את הילד ולומר לו לספר את מה שמעיק עליו, אף שמספר דברי גנאי על חברים, ויש ללמד אותו שזה לא נחשב לשוה"ר כי זה לתועלת. [ומ"מ להורים אסור להאמין].

ילדים הרגילים 'להלשין' להורים

יש ילדים שבטבעם רגילים 'להלשין' להורים על כל דבר לא טוב שרואים שאחד מהאחים עושה. ונראה שיש ללמד אותם שאין נכון לנהוג כן, **אלא שצריך לספר להורים רק מה שקשור אליהם בעצמם, או כשרואים דברים מסוכנים.** כמו כן צריך להדגיש לילדים שחוב גמור לספר להורים בהקדם האפשרי, על כל מקרה שאנשים זרים עושים להם דברים לא נעימים, וד"ל. **הצטרפות לקבלת העלונים במייל:** T089113355@gmail.

אולם אין צריך לחשוב שמה ששמעו אין זה נכון, אלא הגדר באיסור קבלת לשוה"ר הוא שהמדובר לא יתבזה בעיניו, וכמשי"כ הח"ח כ"ד סק"א, ולכן צריכים להזהר שהבן לא יתבזה בעיניהם מחמת מה ששמעו. והעצה לזה ע"י שיחשבו שאולי הפרטים ששמעו אינם מדויקים, או שהבן עשה כן מחמת שלא ידע את חומרת הדבר, או מחמת חוסר מחשבה וכד'.

ובאופן שרואים דברים הניכרים שמה ששמעו זה אמת, אז מותר להאמין, ודווקא כשזה ניכר ממש בסיפור עצמו, וגם שאין מה לשפוט את המעשה לזכות, וגם שראה את הדברים הניכרים בעצמו. (כ"ז ס"א). ובאופן שהבן מצטדק ומתרץ את עצמו על מה שעשה, נחשב כדברים הניכרים, ומותר להאמין. (שם סק"ב).

ובדרך אגב חשוב לציין, שכשהורים מוכיחים את הילדים על דברים שעשו שלא כהוגן, מקיימים בזה מצוות תוכחה ומצוות חינוך, אלא שצריכים להיזהר שאם מוכיחים מתוך כעס ובלי התבוננות, עלולים להכשל באיסור של אונאת דברים או הלנת פנים, וכן בלאו של לא יוסיף להכותו, ובמצוות עשה של ואהבת לרעך כמוך.

לשמוע מהאשה דברי גנות שמספרת כדי להפיג דאגתה

כתב הח"ח (כ"ז ס"ד בהגהה) **'ואפשר דה"ה אם כונתו בסיפורו להפג את דאגתו מלבו הוי כמכוין לתועלת על להבא, אך שיזהר שלא יחסרו שאר הפרטים שבסעיף זה.** והפרטים שצריך ביותר להיזהר בהם, א, שתהיה הכוונה בסיפור לתועלת (והיינו הרצון להפג את דאגתו) ולא מתוך שנאה. ב, שיתבונן היטב מקודם שהמדובר עשה שלא כדיון, וכתב הח"ח (שם ס"א פרט הב') **'וכמעט פרט זה קשה לצייר מן הכל, כי אין אדם רואה חוב לעצמו וכל דרך איש ישר בעיניו.** וע"י עוד שאר הפרטים הנצרכים בזה.

ומ"מ לבעל מותר לשמוע (אף באופן שלאשה אסור לספר) באופן שהוא משער שע"י שישמע את הסיפור, יהיה בכוחו להראות בפניה שאין המעשה כמו שנאמר עליו, או שאר עניני זכות, ואף מצווה יש בזה. (כ"ו ס"ד).

[ועוד יש להיזהר במשי"כ הח"ח (כ"ח ס"י וסק"ד) שאין לבעל לספר לאשתו מה שארע עמו, שפלוגי בזה אותו וכד', אף באופן שאין בזה משום איסור לשון הרע, כיון שמרבה ע"י מחלוקת, שאשתו תסיתהו לריב עם אותו פלוני, ועוד טעמים נוספים שכתב שם].

האיך לא לקבל דברי גנאי ששומעים

ויש לציין דבר הנוגע כששומעים דברי גנאי לתועלת, (או מי שעבר ושמע לשון הרע שלא לתועלת) שאסור להאמין לדברים, ולפעמים נראה קשה שלא להאמין למה ששומעים, ובפרט כששומעים את הדברים מאדם שאינו חשוד שמשקר.

אולם העצה היא לחשוב שאדם שמספר סיפור, ובפרט כשזה על דבר שעשו כנגדו או שפגעו בו וכד', אף שאין אדם זה חשוד לשקר, מ"מ לא בהכרח כלל שהדברים נכונים, **כיון שהוא מספר לפי איך שהוא רואה את הדברים, אבל באמת פעמים רבות אין זה כך.** גם פעמים רבות האדם שמספר את הדברים אינו יודע את כל הפרטים, או שאינו יודע את המצב בו נמצא המדובר, ואם היה יודע פרטים נוספים, היתה כל התמונה משתנית.

בירורי הלכה

פרשת, תצווה

בירורי הלכה
אקטואליים
מתוך הסוגיות
והפוסקים

הנידון - א' הטמין בשבת בדבר שאין מוסיף הבל - האם צריך לסלק את ההטמנה

כגון - נפל בליל שבת הגנרטור או כבה הגז של הבלעך, ובני הבית הטמינו את האוכל כדי שישאר חם תחת כרים ושמיות לסעודת הלילה, וכשבא בעה"ב אמר להם שהיה אסור להם להטמין בשבת באין מוסיף הבל. האם צריכים כעת להוציא את האוכל מתחת הכרים והשמיות.

ב' הטמין בער"ש בדבר המוסיף הבל ע"מ להוציא את ההטמנה קודם השבת, ושכח ונזכר קודם השבת - האם צריך לסלק את ההטמנה.

ג' הטמין בער"ש בדבר המוסיף הבל ע"מ להוציא את ההטמנה קודם השבת, ושכח ונזכר בשבת - האם צריך לסלק את ההטמנה.

כגון - הטמין ביום שישי את הסירים שע"ג הבלעך במגבות ע"מ להוציא את המגבות לפני שבת, ושכח להוציא את המגבות - האם כעת חייב להפסיק את ההטמנה.

ד' הטמנה שנהייתה מעצמה בשבת, האם צריך לסלק את ההטמנה.

כגון - הניח מגבת מקופלת ע"ג סירים שעל הבלעך ובשבת המגבת נפתחה וכעת האוכל מוטמן - האם צריך לסלק את ההטמנה.

טעם איסור חזרה, אם איסור חזרה הוא משום מחזי כמבשל, בפשטות כל האיסור הוא בפעולת החזרה. ואם איסור חזרה הוא משום חשש חיתוי, שייך לומר שהאיסור הוא עצם המצב שיש חשש חיתוי.

גדר איסור נתינה בתחילה - התבאר דגם בזה נח' המ"ב והחזו"א, כמ"ב נראה דפעולת הנתינה בתחילה אסורה, ולכן אם הנתינה נעשתה ע"י הגוי מותר להשאיר שם. ובחזו"א כתב דמצב זה אסור, ולכן לא מועיל מה שהגוי עשה את הנתינה ויהיה חייב לסלק את הקדירה.

מהו גדר איסור הטמנה

יש לחקור מהו גדר איסור הטמנה - האם גדר האיסור הוא רק על מעשה ההטמנה (כגדר איסור חזרה, ואיסור נתינה בתחילה, למ"ב). ולאחר שכבר עשה את ההטמנה לא מוטל עליו חיוב לסלק את ההטמנה. או דגדר איסור הטמנה דשהיית ההטמנה אסורה, ז"א מצב זה שהקדירה מוטמנת נמי אסורה (כגדר איסור שהיה), ומוטל עליו לסלק את ההטמנה.

באיסור הטמנה מצאנו כמה אופנים, א' הטמנה ברמץ וגחלים. ב' הטמנה בשבת באינו מוסיף הבל. ג' הטמנה בער"ש במוסיף הבל. ויש לדון מה גדר האיסור במטמין ברמץ וגחלים. ומה גדר האיסור במטמין אינו מוסיף הבל. מה גדר האיסור במטמין בער"ש במוסיף הבל.

גדר הטמנה ברמץ וגחלים

הטמנה ברמץ וגחלים, אסורה משום חשש חיתוי - גדר הטמנה זו ה"ה כגדר שהיה, דמצב זה אסור משום חשש חיתוי, ולכן הטמנה

שורש הנידון יש לחקור מהו גדר איסור הטמנה - האם מעשה ההטמנה אסור, או שהיית ההטמנה אסורה (ז"א מצב זה שהקדירה מוטמנת ה"ה אסורה).

במאמרים הקודמים הארכנו לברר מהו גדר איסור "שהיה", מהו גדר איסור "חזרה", מהו גדר איסור "נתינה בתחילה", האם פעולה זו אסורה, או מצב זה אסור, והתבאר כמה נפק"מ בחקירה זו.

גדר איסור שהיה - התבאר דוודאי שפעולת השהיה עצמה אינה אסורה, דהרי פעולת השהיה היא בער"ש והיא בהיתר. אלא גדר איסור שהיה הוא עצם מצב זה שהקדירה נמצאת ע"ג כירה עם אש גלויה דיש חשש שמא יחתה, ואסרו חז"ל מצב זה משום שיש בו חשש חיתוי. (כן מבואר בסימן רנג', וכ"כ במ"ב ס"ק ה', וס"ק י', וכ"כ בחזו"א סימן לו אות כא, ואות כז).

ולכן אף אם השהיה נעשתה ע"י גוי או קטן, השהיה אסורה ויש חיוב להפסיק שהיה זו. (ולכן ל"ש באיסור שהיה היתר של אמירה לעכו"ם משום שבות דשבות לצורך מצוה, דמצב זה שיש בה חשש חיתוי, הוא עצמו האיסור של הישראל).

גדר איסור חזרה - התבאר דנח' בזה המ"ב והחזו"א מהו גדר איסור חזרה. האם פעולת החזרה אסורה, או המצב שהתבשיל על האש. כמ"ב נראה דהפעולה החזרה אסורה, ולכן אם החזרה נעשתה ע"י הגוי מותר להשאיר שם. ובחזו"א כתב דאיסור חזרה הוא המצב עצמו שהתבשיל על האש ויש חשש חיתוי, ולכן כתב דלא מועיל מה שהגוי עשה את החזרה ויהיה חייב לסלק את הקדירה.

והתבאר דיסוד מח' המ"ב והחזו"א האם גדר איסור חזרה הוא בפעולת החזרה, או המצב שהתבשיל על האש - מתלי תלי מהו

זו אף אם נעשתה ע"י גוי או קטן אסורה, ויש חיוב להפסיק הטמנה
ז.

גדר הטמנה באין מוסיף הבל

הטמנה באין מוסיף הבל מדינא אין סיבה לאסור, אולם חז"ל
אסרו להטמין בשבת באין מוסיף הבל שמא קודם שטמין ימצא
קדירתו שהצטננה ויבוא להרתיח.

נראה דגדר האיסור הוא במעשה הטמנה, היות וטעם האיסור
להטמין באין מוסיף הבל הוא משום שמא ימצא שקדירתו
שהצטננה ויבוא להרתיח את הקדירה. טעם זה שייך רק בשעת
מעשה הטמנה, ולכן אם התבשיל כבר מוטמן א"צ להפסיק את
ההטמנה.

כ"כ בספר חוט שני חלק ב' פרק עשרים ושמונה ע"מ' קלו
דהגרנ"ק צידד שאם נעשתה הטמנה בדבר שאין מוסיף הבל
בשבת, א"צ להפסיק את הטמנה. היות וטעם האיסור להטמין
באין מוסיף הבל הוא משום שמא ימצא שקדירתו שהצטננה ויבוא
להרתיח את הקדירה. טעם זה שייך רק בשעת מעשה הטמנה,
ולכן אם כבר התבשיל כבר מוטמן א"צ להפסיק את הטמנה.

(וראיתי שכ"כ בספר שיעורי שלמי תודה מהגאון ר' ב"צ פלמן זצ"ל, דכל
האיסור באין מוסיף הבל הוא שמא ירתיח וזה שייך רק בשעת הטמנה, אבל
לאחר הטמנה א"צ להסיר הטמנה).

גדר הטמנה בער"ש במוסיף הבל

הטמנה במוסיף הבל (גפת ועצים), מדינא אין סיבה לאסור דל"ש
בזה חיתוי, אולם חז"ל אסרו להטמין במוסיף הבל, שמא יבוא
להטמין ברמץ ויש בזה חשש חיתוי.

ומעתה יש לדון מהו גדר הטמנה במוסיף הבל, האם פעולת
ההטמנה אסורה, או המצב שהקדירה מוטמנת אסור.

בפשטות היה נראה לומר דגדר האיסור הטמנה במוסיף הבל,
אי"ז רק חשש במעשה הטמנה, אלא מצב זה של הטמנה אסור,
וה"ה כגדר איסור הטמנה ברמץ, וגדר איסור שהיה, דחז"ל אסרו
שהקדירה תהיה במצב של חשש חיתוי. והיות וגדר הטמנה במוסיף
הבל דשהיית הטמנה אסורה, לכן לא מבעי דאם נזכר קודם השבת
ה"ה חייב להפסיק את הטמנה, אלא אף שנזכר בשבת יהיה חייב
להפסיק את הטמנה.

ומאידך היה מקום לומר, היות ובהטמנה במוסיף הבל אין
אפשרות חיתוי, ומה שאסרו הוא משום שמא יטמין ברמץ. אפשר
דחז"ל אסרו רק את פעולת הטמנה, ולא אסרו את מצב זה של
הטמנה. (דבשלימא בשהיה ע"ג גחלים, ובטמנה ברמץ, יש כל רגע חשש
שיחתה, לכן מצב זה שהתבשיל ע"ג גחלים אסור. אבל בהטמנה במוסיף הבל
דאין אפשרות חיתוי, אפשר דכל האיסור הוא רק בפעולת הטמנה, ואין איסור
במצב זה שהקדירה מוטמנת). ולכן לא יהיה חייב להפסיק הטמנה זו
בשבת.

כמה נפק"מ מהו גדר הטמנה במוסיף הבל

נפק"מ א' ששכח לסלק את ההטמנה בער"ש ונזכר בשבת
שקדירתו מוטמנת, האם צריך לסלק את ההטמנה בשבת. ב' גוי
או קטן שעשה הטמנה בשבת, האם צריך לסלק את ההטמנה. ג'
הטמין באיסור בשבת, האם צריך לסלק את ההטמנה.

שכח לסלק את ההטמנה בער"ש

באופן ששכח לסלק את ההטמנה בער"ש יש לדון בשני אופנים.

א' הטמין ביום שישי במוסיף הבל ע"מ להפסיק את ההטמנה
קודם השבת ושכח, ונזכר קודם כניסת שבת, האם חייב לסלק
את ההטמנה כדי שלא יעבור על איסור, או אין חייב לסלק את
ההטמנה דאין בהשארת ההטמנה איסור. (ויתבאר דכשנזכר קודם
השבת וודאי לכ"ע חייב לסלק את ההטמנה קודם השבת).

ב' הטמין ביום שישי במוסיף הבל ע"מ להפסיק את ההטמנה
קודם השבת ושכח, ונזכר בשבת, האם חייב לסלק את ההטמנה
כדי שלא יעבור על איסור, או אין חייב לסלק את ההטמנה דאין
בהשארת ההטמנה איסור. (ויתבאר דנח' בזה הפוסקים).

דעת הגריש"א

דברי הגריש"א בקובץ תשובות חלק ג סימן מב מבואר דגדר
איסור הטמנה במוסיף הבל, דחז"ל אסרו רק את פעולת הטמנה,
ולא אסרו את המצב שהקדירה מוטמנת, ולכן כתב דלאחר שכבר
הטמין, לא מוטל עליו חיוב לסלק את ההטמנה.

(ז"ל הגריש"א שם "בשהיה והטמנה אי עבר עליהן מהו להעביר משם
הקדירה בשבת - בס"י רנ"ג מבואר דאם הניח קדירה על גבי כירה באיסור, אסור
לו להשהות את הקדירה, והוא צריך להעבירו מעל גבי הכירה. ונראה דכל זה
באיסור שהיה, אבל באיסור הטמנה בין אם הטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף
הבל, בין הטמין בערב שבת בדבר המוסיף הבל אין עליו חיוב להוציא משם
הקדירה - דעיקר הטעם שאסור להשהותו הוא משום גזירה שמא אתי לחתוי
ששייך חיתוי. אבל הטמנה בדרך כלל אין שייך ענין חיתוי, שגפת וזבל וחול וכו'
כל אלה בכלל לא עדיף מתולדות חמה, ובכלל לא שייך שם חיתוי, אם כן מאי
נפקא מינא אם יישאר מוטמן").

בשאלה דן הגריש"א בג' נידונים, א' מה הדין - בעבר ועשה
שהיה בשבת, ב' בעבר ועשה הטמנה בשבת באין מוסיף הבל, ג'
בעבר ועשה הטמנה בער"ש במוסיף הבל.

ובתשובה התייחס לעבר ועשה שהיה, ולעבר ועשה הטמנה
במוסיף הבל, (ולא התייחס בתשובה להטמנה באין מוסיף הבל).

לענין עבר ושהה כתב, כיון דהוא אסור משום חשש שמא יחתה,
הרי דמצב זה של שהיה ע"ג האש אסורה, לכן חייב להפסיק את
השהיה ולהסיר את הקדירה בשבת.

לענין הטמנה בדבר המוסיף הבל כתב, דאין עליו חיוב להפסיק
את ההטמנה, היות ובהטמנה במוסיף הבל אין אפשרות חיתוי, ומה
שאסרו הוא משום שמא יטמין ברמץ, חז"ל אסרו רק את פעולת
ההטמנה, ולא אסרו מצב זה של הטמנה. ובגוונא שאיסור הטמנה
כבר נעשה, אין נפק"מ אם ישאר מוטמן, לכן לא מוטל עליו
להפסיק את ההטמנה.

ודברי הגריש"א מחודשים, כמשנת' דלכאורה גדר הטמנה
במוסיף הבל הוא כגדר הטמנה ברמץ, דהרי חז"ל אסרו הטמנה
במוסיף הבל שמא יטמין ברמץ, ובמטמין ברמץ המצב עצמו אסור
משום חשש חתוי, וא"כ יהיה חייב להפסיק את ההטמנה.

מדברי הגריש"א עולה דבין הטמנה באין מוסיף הבל, ובין
הטמנה במוסיף הבל, אף שההטמנה נעשתה באיסור, אין צריך
להפסיק את ההטמנה.

הטמין ביום שישי ונזכר שהקדירה מוטמנת קודם השבת לכ"ע חייב לסלק את ההטמנה

יתבאר דאף לדעת הגריש"א דכתב דאם נזכר בשבת א"צ לסלק את ההטמנה משום דגדר איסור הטמנה הוא בפעולת ההטמנה. מ"מ אם הטמין ביום שישי ונזכר שהקדירה מוטמנת קודם השבת חייב לסלק את ההטמנה.

ביאור החילוק בין נזכר בשבת, לנזכר קודם השבת

נראה לומר בזה שני ביאורים. א' אם ננקוט דגדר איסור הטמנה הוא במעשה ההטמנה, כשנזכר בשבת והאיסור הטמנה כבר נעשה, אין תוספת איסור בזה שההטמנה ממשיכה. לכן אין חיוב להפסיק את ההטמנה.

משא"כ שנזכר קודם השבת אף שפעולת ההטמנה נעשתה, מ"מ כל שלא נכנסה שבת היות ויכול לסלק את ההטמנה, הרי שלא היה איסור ההטמנה. לכן ה"ה חייב לסלק את ההטמנה קודם השבת.

ב' אף אם ננקוט שגדר איסור הטמנה הוא המצב שהקדירה מוטמנת, מ"מ אם נזכר בשבת יש מקום לומר דאין לו חיוב להפסיק את ההטמנה, דהרי טעם האיסור הוא משום שמא יטמין ברמץ ויחתה, ואפ"ל דרק בער"ש יש חשש שאם יהיה מותר להטמין במוסיף הבל יבוא להטמין בער"ש ברמץ ויש חשש שיחתה בשבת, אולם בשבת אין חשש שיבוא להטמין ברמץ דהרי אסור להניח על רמץ בשבת, ולכן בשבת יכול להשאיר את ההטמנה ואין לו חיוב לסלקה.

(אף שמצאנו שנח' בגמ' שבת דף לט רבה ור' יוסף בדעת ר' יוסי, האם בשבת יש איסור הטמנה במוסיף הבל וביאר תוס' דנח' האם בשבת יש חשש שמא יטמין ברמץ, דלר' יוסף אין חשש בשבת שיטמין ברמץ, ולרבה דההלכה כמותו אף בשבת יש חשש שמא יטמין ברמץ. מ"מ אפ"ל דרבה אסר לעשות הטמנה בשבת, וכשעושה מעשה הטמנה יש חשש שיטמין ברמץ, אולם באופן שכבר עשה הטמנה במוסיף הבל והנידון האם יכול להשאיר הטמנה זו, בזה י"ל דכיון דרק משאיר את ההטמנה אף לרבה אין בזה חשש שמא יטמין ברמץ, ודוק!)

התבאר - דאם נזכר קודם השבת, לכ"ע חייב לסלק את ההטמנה. והתבאר - דאם נזכר בשבת, יש מקום לדון בשני סברות שלא יהיה חייב לסלק את ההטמנה. והתבאר דיותר נראה דאף אם נזכר בשבת יש לו חיוב לסלק את ההטמנה.

דעת הגרנ"ק המובא הספר חוט שני

בחוט שני שם כתב דאם הטמין ביום שישי במוסיף הבל, אף שאין בזה מעשה הטמנה האסורה, מ"מ מצב זה של ההטמנה אסור דגדר הטמנה במוסיף הבל כמו גדר מטמין ברמץ, ולכן אין לו להשאיר את הקדירה מוטמנת, והביא שם את דברי המ"ב סימן רנז ס"ק ה בשם הפרמ"ג דאם הטמין ביום שישי קודם חצות אף שאין בזה מעשה הטמנה האסורה, מ"מ מצב זה של ההטמנה אסור, וה"ה חייב לסלק את ההטמנה קודם השבת. ובסו"ד בחוט שני כתב דכיון שהגזירה הוא שמא יטמין ברמץ ויחתה, לכן בכל עת יש חשש שיחתה ומחויב לסלק ההטמנה.

ולא ברור בדבריו, האם כוונת הגרנ"ק דאף שנזכר בשבת יש לסלק את ההטמנה, או רק קודם שבת חייב לסלק ההטמנה. וע"ע להלן.

ספר מאור השבת

בספר מאור השבת חלק ה' במדור תשובות מהגרנ"ק תשובה לח' הביא ששאל את הגרנ"ק מה דין אדם שהניח קדירה על הבלעך וכיסה בשמיכות והיה דעתו להוריד את השמיכות בער"ש ושכח להורידם, ונזכר בשבת שקדירתו כעת מוטמנת במוסיף הבל - האם צריך מיד לסלק את ההטמנה ולהוריד את השמיכות. וכתב שהגרנ"ק אמר לו דהיות והאיסור כבר נעשה א"צ למהר להוריד את השמיכות.

ולכאורה דברי הגרנ"ק המובאים במאור השבת, הוא דלא כמש"כ בחוט שני שהביא את הפרמ"ג שמצב זה שהקדירה מוטמנת אסור וצריך לסלק את ההטמנה. ובמאור השבת בהערות שם הק' כן.

היה מקום לומר דדעת הגרנ"ק דגדר איסור הטמנה הוא בפעולת ההטמנה. ומה שהביא במאור השבת מהגרנ"ק דאין צריך להפסיק ההטמנה, הוא בשבת, ובכה"ג היות וכבר ההטמנה נעשתה אין חיוב להפסיק את ההטמנה (כהגריש"א בקובץ תשובות). ומש"כ בחוט שני שהביא את הפרמ"ג דצריך להפסיק את ההטמנה, הוא כשנזכר קודם השבת.

ומיהו אין נראה כן בדברי החוט שני, דנראה בדבריו דגדר איסור הטמנה הוא בשהיית ההטמנה, ולפי"ז אף שנזכר בשבת יצטרך להפסיק את ההטמנה, וצ"ע סתירת דבריו.

בספר מאור השבת שם כתב לחלק באופן אחר, דמש"כ בחוט שני המ"ב והפרמ"ג שצריך להסיר את ההטמנה בשבת הוא באופן שהטמין ביום שישי במזיד, והיות ורואים שההטמנה וחום התבשיל חשובה לו, לכן יש חשש שיטמין ברמץ ויחתה, ובכה"ג ה"ה חייב לסלק את ההטמנה אף בשבת. משא"כ כשההטמנה נשארה בטעות ולא היה דעתו שישאר מוטמן בשבת, בכה"ג א"צ להסיר את ההטמנה בשבת.

אולם דבריו מחודשים דלא נראה דהמ"ב והפרמ"ג דיברו באופן שהטמין בער"ש במזיד ע"מ להשאיר מוטמן בשבת. דנראה דזה דבר פשוט דאסור להטמין בער"ש ע"ד שישאר מוטמן בשבת. ויותר נראה דדיברו כשהטמין בער"ש ע"ד להסיר ההטמנה ושכח להוריד.

ואף אם נקבל את דבריו שהפרמ"ג דיבר רק שהטמין בער"ש במזיד ע"מ להשאיר מוטמן בשבת, אכתי דברי הגריש"א יהיו לכאורה דלא כהפרמ"ג, דהגריש"א כתב דאף אם הוא עבר והטמין שבשבת עצמה במוסיף הבל א"צ לסלק את ההטמנה היות והאיסור נעשה ואין כעת חשש חיתוי.

בהערות שם במאור השבת כתב שהגריש"א השיב לו על שאלה זו דבאופן ששכח להסיר את השמיכות ונזכר בשבת צריך לחזור לביתו ולסלק את ההטמנה דכל רגע שהוא מוטמן עובר על איסור. וצ"ע דתשובה זו שהביא מאור השבת בשם הגריש"א סותרת למש"כ הגריש"א בקובץ תשובות, דהרי שם הגריש"א התיר להשאיר מוטמן אף שעבר והטמין בשבת. וצ"ע ג.

והביא במאור השבת שם דדעת הגר"ק, דצריך לחזור לביתו ולסלק את ההטמנה

עולה - כשהטמין ביום שישי ונזכר בער"ש - לכ"ע צריך לסלק ההטמנה והתבארו שני ביאורים בזה.

עולה - כשהטמין בער"ש ונזכר בשבת יש מה' הפוסקים האם צריך לסלק ההטמנה - דעת הגרי"ש א בקובץ תשובות שא"צ לסלק ההטמנה, ומאידך דעת הגר"ח קניבסקי שצריך לסלק ההטמנה, (וכ"כ במאור השבת בשם הגרי"ש א, וצ"ע סתירת דבריו). ודעת הגר"ק אינה ברורה דהובאו דברים סותרים משמו, דאפשר דדעתו דרק שנזכר בער"ש צריך לסלק את ההטמנה, אולם כשנזכר בשבת א"צ לסלק ההטמנה. ואפשר דלדעתו יש חילוק בין הטמין במזיד לשכח, דהטמין במזיד צריך לסלק את ההטמנה, ואם שכח א"צ לסלק את ההטמנה.

(במ"ב עם הערות של "דרשו" בסימן רנו הביאו דברי הגרי"ש א דא"צ לסלק את ההטמנה רק לענין הטמנה באין מוסיף הבל, וצ"ע דהשמיטו את עיקר תשובתו שהתיר אף במוסיף הבל. כפי הנראה השמיטו את דברי הגרי"ש א משום דהק' להם דהוא דלא כהמ"ב והפרמ"ג).

דברי הפרמ"ג

ז"ל הפרי מגדים אשל אברהם סימן רנו ס"ק ג "המוסיף הבל. עיין מ"א. ואסור אפילו צונן גמור. ואפילו הטמין קודם חצות בבקר, מכל מקום עביד איסורא כששוהה בין השמשות, וכל שכן בשבת גופא דאסור לשהות בהטמנה. וגרע משהיה, דאפילו כל צרכו ומצטמק ורע לו אסור לכתחלה".

מעיון בפרמ"ג עולה דיש בדברי ג' חלקים. א' מש"כ "ואפילו הטמין קודם חצות בבקר, מכל מקום עביד איסורא כששוהה בין השמשות" - כוונתו לומר דהטמין במוסיף הבל ביום שישי זמן רב קודם השבת (ע"מ להפסיק את ההטמנה קודם השבת) ושכח, ונזכר קודם כניסת שבת, דהיה מקום לומר דכיון דלא עשה איסור בפעולת הטמנה לא יהיה מחויב להפסיק ההטמנה. לזה כתב הפרמ"ג דהיות וגדר איסור הטמנה במוסיף הבל, דהקדירה לא תהיה במצב של הטמנה, (כלשון הפרמ"ג "אסור לשהות בהטמנה"), לכן אף בכה"ג ה"ה חייב להפסיק את ההטמנה.

ב' מש"כ "וכל שכן בשבת גופא דאסור לשהות בהטמנה" - כוונתו לומר דאף אם נזכר לאחר כניסת השבת שהקדירה מוטמנת, ה"ה חייב לסלקה בשבת, משום דמצב זה שהקדירה מוטמנת בשבת אסורה.

ג' מש"כ "וגרע משהיה דאפילו כל צרכו ומצטמק ורע לו אסור לכתחלה" - כוונתו להוכיח את מש"כ דאף בשבת חייב לסלק את ההטמנה. דהיה מקום לומר דבגוונא שנזכר לאחר כניסת השבת שהקדירה מוטמנת א"צ לסלק את ההטמנה משני סיבות, א' היות ואין במוסיף הבל אפשרות חיתוי, ופעולת האיסור כבר נעשה וכעת התבשיל כבר מוטמן בשבת, היה מקום לומר דאין מניעה שההטמנה תימשך (כדעת הגרי"ש א). ב' אף אם נאמר שבהטמנה המצב אסור, מ"מ היות וכעת נכנסה שבת, ובשבת אין חשש שיטמין ברמץ, והוא רק המשך של ההטמנה הקודמת, היה מקום לומר שאין מניעה שההטמנה תימשך.

לזה כתב הפרמ"ג דמ"מ אף בשבת חייב לסלק הטמנה זו, דהיות וחז"ל החמירו בהטמנה יותר משהיה, ובשהיה גדר האיסור דמצב של שהיה בשבת אסור, ולכן חייב להפסיק שהיה האסורה בשבת, א"כ בהטמנה שהחמירו יותר משהיה וודאי דגדר איסור הטמנה דמצב של הטמנה אסור, ולכן ה"ה חייב להפסיק את ההטמנה.

עולה בדברי פרמ"ג - א' דגדר איסור הטמנה - דחז"ל אסרו מצב של הטמנה בשבת

התבאר בפרמ"ג דגדר איסור הטמנה במוסיף הבל, אינו כמעשה ההטמנה, אלא שהקדירה במצב של הטמנה בשבת. וע"כ אף אם הטמין ביום שישי ושכח לסלק את ההטמנה ונזכר בשבת שקדירתו מוטמנת, חייב למהר לסלק את ההטמנה, דמצב זה דהקדירה מוטמנת אסור. וזה דלא כהגרי"ש א דסבר שגדר איסור הטמנה הוא כמעשה ההטמנה, ולכן כתב דאין לו חיוב לסלק את ההטמנה.

עולה בדברי פרמ"ג - ב' דאף שנזכר בשבת ה"ה חייב לסלק את ההטמנה.

מלבד משנת' דבפרמ"ג איתא שגדר איסור הטמנה במוסיף הבל הוא בשהיית ההטמנה דהיינו שהקדירה במצב של הטמנה, ומחמת כן ע"כ יהיה חייב להפסיק את ההטמנה. עוד כתב הפרמ"ג, דאף שנזכר בשבת ה"ה חייב לסלק את ההטמנה. ודלא כהגרי"ש א דכתב דאין לו חיוב לסלק את ההטמנה.

היה מקום להידחק בפרמ"ג ולומר דאין כוונתו לומר חידוש זה, דחז"ל אסרו מצב של הטמנה בשבת, ואין כוונתו לומר שאם הטמין ביום שישי ונזכר בשבת דחייב לסלק את ההטמנה בשבת. אלא כוונתו לומר דאף דפעולת ההטמנה נעשתה זמן רב קודם השבת והקדירה תהיה מבושלת כ"צ בשבת אפ"ה יש בזה איסור הטמנה. ולפי"ז מש"כ הפרמ"ג "וכל שכן בשבת גופא דאסור לשהות בהטמנה" נצטרך לבאר דאין כוונתו לומר אופן נוסף דאף אם נזכר בשבת יש לו חיוב לסלק ההטמנה, אלא נצטרך לדחוק דהוא המשך למש"כ קודם דאף שהקדירה כבר תהיה מבושלת כ"צ בשבת, אם לא יסלקה קודם ביה"ש ה"ה יעבור איסור, וכ"ש שאם לא יסלקה בשבת יעבור על איסור. וזה דוחק גדול.

ולפי"ז המשך דברי הפרמ"ג מש"כ "וגרע משהיה, דאפילו כל צרכו ומצטמק ורע לו אסור לכתחלה", בא לבאר דמשום דהטמנה חמורה משהיה, לכן ל"מ שהתבשיל יהיה מצטמק ורע לו, ויש לו לסלק את ההטמנה קודם השבת.

וביאור זה בפרמ"ג דחוק, דבא להשמיע דין המבואר להדיא בשו"ע דאסור להטמין אף שהתבשיל מבושל כ"צ. ועוד דחוק מש"כ "וכל שכן בשבת גופא דאסור לשהות בהטמנה", דאם החידוש שהטמנה אסורה אף במבושל כ"צ, מה שייך לומר דכ"ש שבשבת יעבור על האיסור.

אם נבאר כן בפרמ"ג, אין ראייה מהפרמ"ג דגדר ההטמנה דחז"ל אסרו את המצב של הטמנה בשבת, ואין ראייה דאם נזכר בשבת שקדירתו מוטמנת דצריך לסלק את ההטמנה. ואפשר דכן הבין הגרי"ש א בדברי הפרמ"ג. אולם כמשנת' מאד דחוק לפ' כן את דברי הפרמ"ג.

דברי המ"ב

ז"ל המ"ב סימן רנו ס"ק ו, "ואפילו מבע"י - כתב הפמ"ג דאפילו אם הטמין קודם חצות בבקר מ"מ עביד איסורא כשמששהה בהטמנה זו על שבת ואינו מסלק קודם השיכה".

דברי המ"ב יל"ע, דהמ"ב העתיק את אופן א' בפרמ"ג, דאף אם הטמין קודם חצות ביום שישי, אם לא מסלקה קודם השבת ה"ה עובר על איסור, כיון שמששהה הטמנה זו בשבת.

לכאורה מבואר במ"ב דגדר איסור הטמנה אינו במעשה ההטמנה, אלא בשהיית ההטמנה. ולפי"ז אף אם נזכר בשבת שקדירתו מוטמנת, יהיה חייב להפסיק את ההטמנה.

ומאידך המ"ב לא העתיק את אופן הב' בפרמ"ג דאף בשבת חייב לסלק את ההטמנה. ויל"ע האם המ"ב לא העתיק את המשך דברי הפרמ"ג משום דחלק על הפרמ"ג וסבר דאם נזכר בשבת שקדירתו מוטמנת, אינו חייב לסלקה בשבת (כהגר"ש"א).

לענ"ד נראה דהמ"ב סובר כהפרמ"ג דאף בשבת חייב לסלק את ההטמנה.

א' כמשנת' במ"ב נראה דגדר איסור הטמנה הוא בשהיית ההטמנה, וממילא אף בשבת חייב לסלק את ההטמנה. (ומהא דהמ"ב לא העתיק את כל דברי הפרמ"ג אין להוכיח שחלק עליו, דאם כוונת המ"ב היה לחלוק בדין על הפרמ"ג, היה לו לבאר דבר זה).

ב' מדברי השעה"צ שם ס"ק ה דהעתיק שם את חלק הג' הפרמ"ג, נראה דהמ"ב סבר כהפרמ"ג.

ז"ל השעה"צ "וגרע משהיה דעלמא שעל כירה, דאפילו בנתבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו אסור, וכדלקמן בסעיף ז מפרי מגדים".

ויל"ע מה כוונת השעה"צ לומר בזה, אם כוונתו לבאר (דבר המפורש בשו"ע) דאף שהתבשיל מבושל כ"צ הטמנה אסורה, מדוע צ"ל דהטמנה גרע משהיה דעלמא, היה לו לומר דהטמנה אסורה אף במבושל כ"צ כמ"ש שו"ע בסעיף ז'.

ונראה לומר דהשעה"צ בא לבאר את הדין שכתב במ"ב דאף בשבת חייב לסלק את ההטמנה, דהיה מקום לומר דהיות והאיסור כבר נעשה, ובשבת עצמה ל"ש חשש שמא יחתה, אפשר שאין מניעה להשאיר את הקדירה מוטמנת. לזה כתב השעה"צ דהיות והחמירו בהטמנה יותר משהיה, מסתבר שגם גדר איסור הטמנה לא יהיה קל מגדר שהיה, ולכן ה"ה חייב לסלק את ההטמנה אף בשבת.

התבאר דבפשטות בדברי הפרמ"ג עולה דאף בשבת חייב לסלק את ההטמנה. וכן בפשטות עולה בדברי המ"ב והשעה"צ.

הטמנה שנעשתה מעצמה בשבת

לכאורה נח' בזה הבית מאיר והבה"ל בסימן שכו לענין הטמנה בסילון בחמי טבריה דהיו מנחים צינור שעוברים בו מים בתוך חמי טבריה, דעת הב"מ שגם המים הנכנסים בשבת לסילון נאסרים משום הטמנה, והבה"ל כתב "לענ"ד יש להסתפק בזה אחרי שהמים שבאו לסילון תכף בשעת הנחתו כבר הלכו...ומה שבאים

לו אח"כ בשבת אפשר דאין שייך עליהם שם הטמנה דהרי הוא לא הטמינם דממילא באים מעצמם לסילון".

לכאורה מבואר בדברי הבה"ל דגדר איסור הטמנה הוא במעשה ההטמנה, ולכן כל שההטמנה נעשתה מעצמה אין בזה איסור. וצ"ע דלעיל התבאר דדעת המ"ב דגדר איסור הטמנה הוא שהיית ההטמנה.

ע"כ צ"ל דאין כוונת הבה"ל לומר דגדר איסור הטמנה הוא במעשה ההטמנה, דבאמת גדר איסור הטמנה הוא שהיית ההטמנה, ומ"מ לא נאסרה שהיית הטמנה אלא כשהיה מעשה הטמנה, אבל הטמנה שנעשתה מעצמה אינה אסורה.

(עד"ז התבאר במאמרים הקודמים בדעת החזו"א לענין "חזרה" דאף שהגדר "באיסור חזרה" דהמצב אוסר, מ"מ כשלא היה מעשה אין איסור. דהחזו"א סבר דגדר איסור חזרה דהמצב עצמו דיש בו חשש חיתוי אסור, ומ"מ התיר החזו"א אם הגוי נתן בשבת על תנור כשעוד לא דולק, דכיון שלא היה מעשה של נתינה בשבת על כירה חמה מותר).

בספר מאור השבת חלק ג' במכתבים מהגרשז"א מכתב לה הביא מהגרשז"א דרך משום מראית יש לגלות את הקדירה, אולם מדינא אין חיוב לגלות את הקדירה.

העולה בקצרה

א' הטמין בשבת בדבר שאין מוסיף הבל - אין צריך להפסיק את ההטמנה.

לכן אם נפל בליל שבת הגנרטור או כבה הגז של הבלעך והטמינו את האוכל בליל שבת תחת כרים ושמיות, יכולים להשאיר את האוכל תחת הכרים והשמיות.

ב' הטמין בער"ש בדבר המוסיף הבל ע"מ להוציא את ההטמנה קודם השבת, ושכח ונזכר קודם השבת - לכ"ע צריך לסלק את ההטמנה.

ג' הטמין בער"ש בדבר המוסיף הבל ע"מ להוציא את ההטמנה קודם השבת, ושכח ונזכר בשבת - נח' פוסקי זמנינו האם צריך לסלק את ההטמנה. והתבאר דבפרמ"ג ובמ"ב בפשטות נראה דצריך לסלק את ההטמנה.

לכן אם הטמין ביום שישי את הסירים שע"ג הבלעך במגבות ע"מ להוציא את המגבות לפני שבת, ושכח להוציא את המגבות, אם נזכר קודם השבת חייב להפסיק את ההטמנה. ואם נזכר בשבת נח' הפוסקים האם צריך להפסיק את ההטמנה.

(עוד ג' נפק"מ במח' זו - א' כשגוי או קטן עשו הטמנה בשבת, האם צריך לסלק את ההטמנה. ב' האם בשעת הדחק יהיה מותר לומר לגוי להטמין מדין שבות דשבות. ג' כשהטמין בשבת באיסור, האם צריך לסלק את ההטמנה. - אם שהיית ההטמנה אסורה, באופנים אלו יהיה אסור. ואם מעשה ההטמנה אסור, באופנים אלו אפשר דיהיה מותר).

ד' הטמנה שנהייתה מעצמה בשבת - בבה"ל נראה דאין צריך לסלק את ההטמנה.

לכן אם הניח מגבת מקופלת ע"ג סירים שעל הבלעך, ובשבת המגבת נפתחה וכעת האוכל מוטמן אין צריך לסלק את ההטמנה, כ"כ הגרשז"א הובא במאור השבת.

לדעת חכמה

כתיב "ואם אין לאיש גואל", מה דרשו חז"ל מדכתיב איש?

- א' שגול הגורת אינו ניתן לכהנים.
- ב' שגר קטן א"צ לבדוק אם יש לו בנים, מפני שאינו יכול להוליד.
- ג' שגול גר קטן אינו ניתן לכהנים.

מי חייב במעשר בהמה?

- א' כהן שקיבל עשר בהמות מגול הגר.
- ב' מי שקנה או קיבל במתנה עשר בהמות.
- ג' יורשים שירשו עשר בהמות.

האם מוציאים קטן מבית שהחזיק בו?

- א' כשאחר טוען שהחזיק בה ג' שנים בחיי האב מוציאים אותו.
- ב' כשירד לשדה חברו וטוען שהיא שלו.
- ג' לעולם ממתנינים עד שיגדיל, מפני שאין מקבלים עדות על קטן.

לאיזה עדות קטן נאמן במסיח לפי תומו?

- א' רק לעדות אשה.
- ב' גם בשבויה, ובקנין ותרומה דרבנן.
- ג' בכל דבר נאמן, אבל אין מוציאים ממוחזק על פי זה.

שאלה מדברי התוס'

האם קטן יש לו זכיה מדאורייתא?

- א' כן.
- ב' לא.
- ג' בדעת אחרת מקנה זוכה מדאורייתא.

-לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל-

ניתן לעשות את המבחנים:

בטל': 0737-289-669

בעמדות נדרים פלוס' (לדעת)

במייל: 7692282@gmail.com

ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:

במייל: 7692282@gmail.com

בפקס: 0799-414-144

בנקודות הפצה להאזנה: 0737-289-669 שלוחה 4

מערכת המבחנים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בלילה

הגרלות בכל שבוע:

פרס ראשון על 500 ש"ח במזומן,

פרס שני זיכוי 400 ש"ח ב'יפה נוף',

פרס שלישי: 10 זוכים בזיכוי 120 ש"ח ביפה נוף

מבחן שבועי בדף היומי

שומר חנם שנשבע שנגנבה ושילם לפני משורת הדין ונמצא הגנב, למי הוא משלם כפל?

- א' לשומר.
- ב' לבעלים.
- ג' מחלוקת.

אם הבעלים תבעו את השומר והשומר נשבע, ונמצא הגנב, ותבעו השומר והודה, האם משלם כפל?

- א' כן.
- ב' לא.

ג' אם שבועת השומר אמת פטור, ואם לא חייב.

האוסר נכסיו על בנו ומת, באיזה אופן הבן לא יורש?

- א' בכל אופן.
- ב' דווקא כשאסרו בחייו ובמותו.
- ג' בכל אופן הבן יורש.

הגזול גר ונשבע לו ומת בעלייתו לירושלים, מה עושים עם הכסף?

- א' ניתן לכהנים.
- ב' זוכים בזה יורשי הגולן.
- ג' כל הקודם זכה.

גזול הגר שהביא אשם לפני ששילם, האם יצא ידי חובה?

- א' כן.
- ב' קרן מעכב וחומש לא.
- ג' גם החומש מעכב.

האם ירושה נקראת שינוי רשות לגבי גזילה?

- א' כן.
- ב' לא.
- ג' מחלוקת.

אב שהניח לבניו פרה שאולה וחשבו שהיא שלו וטבחה ואכלה, כמה חייבים לשלם?

- א' דמי בשר בזול.
- ב' כשווי הבהמה.
- ג' דמי בשר בזול, אא"כ הניח להם קרקעות.

מאיזה מוכס מותר להבריח את המוכס?

- א' מכל מוכס.
- ב' ממוכס נכרי.
- ג' ממוכס שאין לו קצבה או שעמד מאילין.

מה מוכיח רבא ממה שאנו משתמשים בגשרים שהמלכות בנתה משל אחרים?

- א' שיאוש קונה גם בלי שינוי השם.
- ב' שדינא דמלכותא דינא.
- ג' שגול עכו"ם מותר.

מדוע לתנא דמתני' (ק"ד.) מוכסים שנטלו את חמורו ונתנו לו חמור אחר מותר לו לקחתו?

- א' משום שהבעלים התייאשו והוא קונה ביאוש ושינוי רשות.
- ב' משום שדינא דמלכותא דינא.
- ג' מפני שהחמור ניתן לו במקום החמור שלו.

-לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל-

משנה ברורה

מסימן ר"ה סעיף ב' עד סוף סימן ר"ז

פרי או ירק שחתכו לחתיכות קטנות שניכר צורתם במקצת, מה ברכתו?
א' כברכת הפרי או הירק.
ב' שהכל נהיה בדברו.
ג' בפרי לא נשתנית ברכתו, אבל בירק ברכתו שהכל.

באיזה אופן אם בירך בורא פרי העץ במקום בורא פרי האדמה יצא?
א' בשום אופן.
ב' בפירות הגדלים על עץ שאינו מתקיים בחורף.
ג' בפרי שלא נגמר גידולו או שאינו עיקר הפרי.

באיזה אופן ברכת בורא פרי האדמה פוטרת פרי העץ לפי השו"ע?
א' כשנתכוין לפטור, ודווקא אם פרי העץ היה לפניו.
ב' כשנתכוין לפטור פטור אפילו אם לא היה פרי העץ לפניו.
ג' אפילו אם לא נתכוין לפטור את פרי העץ ברכת בורא פרי האדמה פוטרת.

מה הדין בשהה בשתיקה בין ברכה לאכילה?
א' לכתחילה אין להפסיק יותר מכדי דיבור, ואם הפסיק יצא ובלבד שלא הסיח דעתו.
ב' לכתחילה אין להפסיק יותר מכדי דיבור, ואם הפסיק יותר מכדי דיבור לא יצא.
ג' מותר לכתחילה להפסיק אפילו יותר מכדי דיבור, ובלבד שלא יסיח דעתו ולא ידבר.

באיזה יד איטר צריך להחזיק את הפרי בשעת ברכה?
א' ימין שלו.
ב' ימין של כל אדם.
ג' מה שירצה יעשה.

נטל פרי בידו לאוכלו ונאבד, האם צריך לחזור ולברך כשאוכל פרי אחר מהשלחן, כשלא נתכוין בפירוש לפוטרו אלא בסתמא?
א' לכו"ע צריך לברך.
ב' לכו"ע אין צריך לברך.
ג' מחלוקת, וספק ברכות להקל.

האם אפשר לברך 'על העץ ועל פרי העץ' על פירות שאינם משבעת המינים?
א' כן.
ב' לא, ואם בירך לא יצא.
ג' לא, ואם בירך יצא בדיעבד.

שם עולם

מפרק י"ג "והנה ידוע" עד פרק י"ד "ונבאר אחת לאחת"

איזה טעם כותב הח"ח (פרק י"ג) מדוע אין אדם לומד אלא מה שליבו חפץ?
א' כי זה מראה שזה החלק של התורה שהוא קבל בסיני.
ב' כדי שיהנה מהלימוד.
ג' כדי שלא יהיה קשה לו ללמוד.

מדוע אמרו חז"ל 'יזכיר לו יום המיתה' כדי לנצח את היצר הרע?
א' מפני שביום המיתה אין יצר הרע שולט באדם, דכתיב "אין שלטון ביום המות".
ב' מפני שתמיד הוא חושב שיהיה לו אחרי זה זמן לתקן, משא"כ ביום המיתה, אבל אז אין לו כח.
ג' כדי לקיים מאמר חז"ל שיראה אדם את עצמו כאילו הוא היחיד בעולם ואין לו אלא יום אחד.

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש ש"ק ומועדים,
משנ"ב, ספרי מוסר ועוד
בטלפון 03-6171132

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל: 0737-289-669 | בעמדות 'זורים פלוס' (לדעת) במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במייל: 7692282@gmail.com | בפקס: 0799-414-144 | בנקודות הפצה להאזנה: 0737-289-669 שילוח 4
מערכת המבחנים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בלילה | הגרלות בכל שבוע
על 500 ש"ח במזומן, וכן זיכוי 400 ש"ח בי"פה נוף, ועוד 10 זוכים בזיכוי 120 ש"ח בי"פה נוף

מבחן 5 ט' - ט"ו אדר א'

חפץ חיים
כלל ב'

אהבת חסד מחלק ב' פרק ה' "וגם מצוה זו"
עד פרק ח' "ויש עוד אופן שלישי"

אהבת חסד

כיצד לומדים ממגילת רות גודל שכר גומלי חסדים?
א' שבזכות החסד שעשתה רות עם חמותה יצא ממנה דוד.
ב' שבזכות החסד שעשה בועז יצא ממנו דוד.
ג' שבגלל שאלימלך נמנע מלעשות חסד מת הוא ושני בניו.

מדוע תורה וחסד עוזרים לאדם להנצל היצר הרע?
א' מפני שהתורה מקדשת את שכלו והחסד מקדש את אבריו.
ב' מפני שהתורה והחסד שקולים כנגד כל המצוות.
ג' כיון שכאשר האדם לומד דבר השם והולך בדרכי ד' אין ליצר שליטה עליו.

במה תלויות כל הברכות שנאמרו בתורה?
א' בשמירת המצוות, דכתיב "ובאו עליך כל הברכות האלה כי תשמע בקול ד' אלוקיך".
ב' בכלל פסוק זה גם ללכת בדרכיו של הקב"ה והיינו לעשות חסד.
ג' אין הברכות מגיעות לישראל אלא כשהם באחדות, ולכן הפסוק נאמר בלשון יחיד.

מנין לומדים חז"ל שמידה טובה מרובה ממידת פורענות?
א' מזה שמידת פרענות הוא עד שילשים ועד ריבעים, ומידה טובה היא לאלפים.
ב' דכתיב "ברגע קטון עזבתך וברחמים גדולים אקבצך".
ג' שהעובר על לאו לוקה ארבעים מלקות ושכר המצוה הוא לנצח נצחים.

מה זוכה מי שדואג שתלמיד חכם יוכל להתפרנס?
א' לשבת בישיבה של מעלה בין החכמים.
ב' מעלה עליו הכתוב כאילו מיידבק בשכינה.
ג' שתי התשובות נכונות.

מי שאינו רוצה להלוות שמא הלוה לא יחזיר, האם זה פוטר אותו ממצות הלוואה?
א' אם הסכום הוא קטן שחייבים לתת אותו מדין צדקה או מדין והחזקת בו חייב להלוות.
ב' אם הלוה מוכן לתת משכון חייב להלוות.
ג' שתי התשובות נכונות.

מי שיש לו מעות ואינו רוצה להלוותם אלא להשתמש בהם לרווח פרנסת ביתו, האם הוא חייב במצות הלוואה?
א' חייב בכל אופן.
ב' רק אם הוא צריך את המעות לעסק שהזדמן לפניו פטור.
ג' פטור מלהלוות גם לזמן ארוך שמצוי שיזדמן לו איזה עסק בזמן זה.

חפץ חיים

מדוע דבר שאינו גנאי גמור מותר לאומרו בפני שלשה?
א' מפני שהוא יזהר לומר בצורה שלא יהיה נשמע ממנה גנאי.
ב' מפני שחבירו ודאי ישמע את הדבר ויוכל לתרץ את מעשיו לצד הטוב.
ג' שתי התשובות נכונות.

אם אחד מהשלשה הוא קרוב או אוהב של מי שעליו נאמרה הגנות, האם שייך בזה ההתר של אפי תלתא?
א' כן, לדעת המתירים.
ב' פשיטא שאסור.
ג' אפשר שבאופן זה לא שייך היתר זה.

האם מותר לספר דבר שנתפרסם באפי תלתא לאדם שיקבל הדברים לאמת ויכול להיות שיוסיף עליהם?
א' אסור אפילו ברמז.
ב' אסור רק בדברים מפורשים.
ג' מותר.

כש"שבעה טובי העיר" הכריעו לרעת אחד מבני העיר, והיו ארבעה כנגד שלשה, האם מותר לשלשה לספר שהם היו לטובתו?
א' לדעת המתירים לספר דבר שנתפרסם באפי תלתא מותר.
ב' אסור לספר לאותו אדם, וכן אם הסכימו שלא לספר אסור, אבל בלא זה מותר.
ג' אסור בכל אופן.

באר מים חיים

האם מותר לומר לחבירו שפלוגי דיבר עליו רע, אם היה מוכן לומר זאת בפניו, או אם אומר זאת באפי תלתא?
א' תלוי במחלוקת לענין לשון הרע באפי תלתא.
ב' אסור לכל השיטות.
ג' מותר לכל השיטות.

לשון הרע שנאמר באפי תלתא, האם מותר להאמין לזה?
א' כן.
ב' לא, ומותר רק לחוש.
ג' אסור אפילו לחוש.

המספר לחבירו דבר ולא אמר לו שלא יספר, האם מותר לו לספר זאת?
א' מידה טובה להמנע מזה, אבל אין בזה איסור.
ב' כל זמן שלא סיפר באפי תלתא אסור.
ג' מותר לכתחילה.

המגלה סוד מסחרי באפי תלתא, האם מותר לספר זאת הלאה כשכוונתו לפרסם את הדבר?
א' מותר.
ב' אסור.
ג' מותר, ובלבד שלא יעשה לזה פרסום גדול.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת תציה תשפ"ד

כן אינם אלא לעצם הכהונה, דאין בגדיהם עליהם, אין כהונתם עליהם, וה"ה כור, ולכן כתוב בפסוק רק שהם לכהנו לי.

ולקחת את שתי אבני שהם ופתחת עליהם שמות בני ישראל (כ"ח, ט"ו). הנה כתוב ולקחת, אשר משמע מזה שיש ענין מסויים של לקיחה, ולא מצינו שנאמר כן בשאר הדברים, וצריך ביאור מהו הלקיחה, ומפני מה רק כאן נצטוו בזה.

ונראה לבאר בזה דהנה מבואר בגמ' בכמה דוכתי שדין בגדי כהונה להיות משל ציבור, ואי אפשר לעשותם באופן שיהיו שייכים ליחיד, ומשום כך צריך מסירה לציבור על נדבת כל יחיד.

אולם נדבת אבני השהם לא הייתה ככל נדבת ישראל המפורש בפרשת ויקהל שכל נדיב לב הביא מאשר נמצא אתו זהב תכלת וארגמן וכו', דאבני השהם לא היה מצוי להם כמבואר בפרשת בראשית דנהר יצא מעדן וגו' שם הבדלה ואכן השהם.

ומפורש להלן (ל"ה, כ"ז) דהנשיאים הביאו את אבני השהם ואבני המילואים לאפוד ולחושן, ובתרגום יונתן פירש תיבת נשיאים, דהיינו מלשון עננים, וז"ל וענני שמיא אזלין לפישון, ודלין מתמן ית אבני בורלות וחילא וכו'. ומחתן יתהון כאנפי מדברא, ואזלי רברבני ישראל, ומייתן יתהון לצורך עבידתא. ומבואר דהיה זה מעשה ניסים, שהעננים הביאו את אבני השהם מפישון, אשר שם אבן השהם אל המדבר, והנשיאים הביאום לעבודת המשכן.

וכיון שכן, הלא היו אבני השהם מההפקר, ואיך יהיה מסירה לציבור כדבעינן בכל נדבת הציבור לבגדי כהונה.

ואפשר שעל כן אמרה תורה ולקחת את שני אבני השהם וגו' לומר דבעינן מעשה קיחה באבני השהם דקיחה אקרי קנין כדאיתא בריש קידושין, ועל ידי זה ימסרם לציבור יפה, וזה יתכן או באופן שיוכזו הנשיאים לעצמן תחילה וימסרו לציבור, או באופן שתהא הלקיחה מעיקרא לצורך ישראל, ועכ"פ בעינן שתהא לקיחה באבנים וא"כ נמצא מבואר הדגשת הכתוב ולקחת.

רבוץ יהיה כפול זרת ארכו זרת רחבו. (כ"ח, ט"ז). הנה מידת החושן נאמרה כשהוא כפול. וצריך ביאור דעיקר דין שיעור הבגד, הוא איך שהוא לפני שכופלים אותו, דהרי השיעור הוא כחפצא דהבגד כמה יהא בו במדתו, ומה שהוא כפול, הוא דין נוסף לכפולו, או שהוא דין בלבישתו שילבשנו כפול, וא"כ היה צריך ליכתב מידות החושן איך שהוא לפני כפילתו, שבזה הוא עיקר החלות דין שיעור, ואח"כ ליכתב שצריך לכפולו, ולמה לא ניתן שיעור הבגד איך שהוא בעצמו.

ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך וגו'. (כ"ח, א'). צריך ביאור מהו ענין ההקרבה אל משה.

ונראה לבאר על פי הא דאיתא בתוספתא (סנהדרין פ"ג) ונפסק ברמב"ם (הל' כלי המקדש פ"ד הט"ו) שאין מעמידין כהן גדול אלא בי"ד של שבעים ואחד. ומשה היה במקום בי"ד דע"א, כדאיתא בגמ' בכמה דוכתי, דמשה במקום ע"א קאי.

ולפי"ז יש לפרש דזהו ענין ההקרבה אליו, היינו שמשה ימנהו לכהן גדול, וזהו משום דבעינן למינוי בי"ד של ע"א, ומשה דמקום ע"א קאי, הוא זה שיכול למנותו.

ואתה הקרב אליך וגו' מתוך בני ישראל לכהנו לי. (שם). מבואר דהיתה הקרבה מתוך בני ישראל, וצריך ביאור איזה גדר של הקרבה מתוך בני ישראל נאמר בזה.

ויש לבאר, ע"פ דברי המכילתא בפ' בא, הובא בחי' מרן רי"ז עה"ת בפ' שופטים, עד שלא נבחר אהרן, היו כל ישראל כשרים לכהונה, משנבחר אהרן יצאו כל ישראל וכו'. ומבואר במכילתא דמעיקרא היו ראויים כל ישראל לכהונה, ורק משנבחר אהרן נפסלו מן הכהונה ונדחו מלהיות כהנים, ונמצא דע"י בחירה זו הוא דנפסלו והופקעו כל ישראל מן הכהונה, ועד לבחירה זו היו כל ישראל ראויים לכהונה.

ועפי"ז י"ל דזהו הפירוש מתוך בני ישראל, דהבחירה באהרן, היא בחירה בו מתוך בני ישראל, דבחירה זו היא בחירה מתוך כל ישראל, שכולם יכולים להיות כהנים, וע"י בחירה זו יפסלו ויופקעו מן הכהונה.

ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו לי, ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו לי. (כ"ח, ג' ד'). מבואר בפסוק דבגדי אהרון הם גם לקדשו וגם לכהנו, ובגדי בניו הם רק לכהנו, ולא לקדשו, וצריך ביאור החילוק בזה.

ונראה הביאור בזה, דהנה בסוף הפרשה כתוב יבגדי קדש אשר לאהרן יהיו לבניו למשחה בהם ולמלא בהם את ידם, ופירש רש"י דע"י הבגדים הוא מתלבש בכהונה גדולה, והיינו דקידוש כהן גדול הוא ע"י לבישת הבגדים, וכמבואר בגמ' ביומא דף ה' דקידוש כה"ג לדורות הוא ע"י ריבוי שבועה, ומשיחה שבועה. אכן כ"ז הוא רק ככה"ג שצריך מעשה קידוש לכהונה גדולה, אבל שאר כל הכהנים, כיון שנמשחו בשמן המשחה בשבעת ימי המילואים, הרי הם כהנים ממילא, ואינם צריכים עוד שום מעשה קידוש.

ולפי"ז מבואר היטב החילוק דבגדי כהן גדול, הם לקדשו לכהנו לי, דע"י הבגדים הוא מתקדש לכהונה גדולה, אבל בגדי בניו אינם באים לקדשו בקדושת כהונה, שהרי קדושת כהונתם ממילא היא באה, ועל

ונראה לכאר בזה דהנה הרמב"ן כתב דהטעם שהחושן היה כפול, הוא בשביל להיות כתב שם המפורש נתון בין כפלי החושן. מעתה לשיטת רש"י והראב"ד דהא"ת אינם חלק מן הבגד דחושן, וכמו שיבואר להלן בארוכה, נמצא דלצורך עצם קיום הדין בגד דחושן, לא היה נכפל כלל, וכל עיקר כפילתו של חושן הוא רק מהדין הנוסף שיש בחושן, דמשמש לקיום של הא"ת.

מעתה נראה, דכיון דכל הדין שכופלו, אינו מדין הבגדי כהונה של החושן, אלא מהדין הנוסף שהוא משמש להא"ת, א"כ יש לומר דבאמת מצד עיקר צורת הבגד, שיעורו הוא זרת ארכו וזרת רחבו, אכן לא סגי במה דבעצמו יש בו שיעור הזה, אלא צריך שיהא בו שיעור זה כפי שהוא בלבישתו על לבו, שבאופן לבישתו על לבו יהא בו שיעור זרת ארכו וזרת רחבו, והדין לכופלו, הוא מהדין שהחושן משמש להא"ת.

אשר לפי זה יש לכאר דעל כן ניתנו מידותיו כפי שהם אחר כפילתו, דבאמת מצד דין בגדי כהונה, שיעורו הוא זרת ארכו וזרת רחבו, וזה בעינין שיהא כפי שהוא לבוש על לבו, וממילא בעינין שיהא כן אחר כפילתו, והדין לכופלו הוא דין נפרד שאינו מדיני הבגדי כהונה, ועל כן ליכא למימר שיעור הבגד כפי שהוא קודם כפילתו, דלא בעינין השיעור כפי שהוא קודם כפילתו, ולא בעינין אלא שיהא בו שיעור זרת ארכו וזרת רחבו, רק שיהא כן כפי שהוא בלבישתו על לבו.

והאבנים תהיין על שמות בני ישראל שתיים עשרה על שמותם וגו'.
(כ"ח, כ"א). הרי דצריך לכתוב על אבני החושן שמות שנים עשר שבטי ישראל. והנה בגמ' ביומא איתא דבכדי שיהיו בחושן כל האותיות, גם האותיות צד"י וט"ו, הוסיפו לכתוב על אבני החושן, 'אברהם יצחק ויעקב שבטי ישורון'. וצריך ביאור דהרי בקרא כתיב רק שיהיו שמות השבטים, ואיך מוסיפים לכתוב עוד תיבות, ואמנם דבשביל ההיכי תימצי שיוכלו לישאל צריך זאת, אבל צ"ע מכח איזה דין מוסיפים לכתוב עוד דברים נוספים שלא נתפרשו בקרא.

ונראה לומר בזה, דהנה נחלקו הראשונים, דשיטת רש"י בחומש כאן,

וכן הוא שיטת הראב"ד בהל' בית הבחירה דכבית שני לא היה אורים ותומים, ולא היה הקלף עם השם נתון בתוך החושן. אכן שיטת הרמב"ם שכבית שני עשו אורים ותומים, ואע"פ שלא היו נשאלין בהן מ"מ עשו אותן כדי להשלים שמונה בגדים לכהן גדול, שלא יהא מחוסר בגדים. ומבואר דדעת הרמב"ם דהא"ת הם חלק מן החושן, והם מחלקי הבגד, אמנם שיטת רש"י והראב"ד דהא"ת אינם חלק מהחושן, ואינם מחלקי הבגד, אלא הם דבר נפרד בפני עצמו, וכל עניינם הוא כדי לישאל בהן, ועל כן בבית שני שלא היו נשאלין, ממילא אין צריך לעשותן כלל.

והנה גם לשיטת רש"י והראב"ד שהא"ת אינן חלק מהחושן כלל, מ"מ בשביל לישאל היו נותנים את הא"ת בתוך כפלי החושן, ומשום שכן הוא דינן וענינן לישאל בהן כשהם בתוך החושן, וע"י החושן הוא שמאיר דבריו, ומבואר מזה, דאף שמצד עצם שם הבגד, הא"ת הן דבר נפרד בפני עצמו, מ"מ עניינן וקיומן הוא רק בתוך החושן, והחושן משמש לקיום ענין הא"ת, ויחדיו הוו החושן והא"ת בקיום ענין א"ת. נמצא דהחושן תרתי אית ביה, חדא שהוא בגד מבגדי כהונה, ועוד יש בו שהוא משמש לקיום הא"ת שהוא קיום כפ"ע.

מעתה יש לומר דמה שכותבין על החושן שמות י"ב השבטים, זהו מהדין בגדי כהונה שיש בהחושן, וזהו דכתיב בקרא כאן, דמייירי מדיני צורת בגדי כהונה, ומצד זה באמת דינו שיכתב עליו רק י"ב שמות השבטים, ומה שמוסיפין לכתוב עוד דברים כדי להשלים כל האותיות, הוא מהדין הנוסף שיש בהחושן שהוא משמש להא"ת, דכיון דהחושן הוא חלק מקיום דין א"ת, והרי בשביל תשובת הא"ת צריך עוד אותיות, בהכרח מוסיפין לכתוב עוד דברים, עד שיהא נשלם כל האותיות, ומקור הדין להוסיף דברים בשביל קיום הא"ת, יש לומר דכיון דהא"ת ניתנו לישאל בהן, כדכתיב בקרא ושאל לו במשפט האורים, ואיקרו אורים שמאירים את דבריהם, בכלל זה הוא גם שיוסיפו עוד דברים להשלמת האותיות, דרק על ידי זה יוכל להתקיים שיהיו נשאלין בהן.

לא הביישן למד

מתוך דברי ברכה והיזוק לאחר מבחן לבחורי ת"ת חוות דעת ירושלים

רואים שלמדתם טוב, שמעתם את השיעורים, והשקעתם בלימוד, זו הדרך שעל ידה יודעים, יגעת ולא מצאת אל תאמין, יגעת ומצאת תאמין, מי שלומד, מי שמשדל לשמוע את השיעורים, הוא זוכה לקנות תורה. למדתם פרק האשה נקנית, עכשיו הולכים ללמוד עוד פרקים ועוד פרקים, צריך לדעת שתלמיד חכם לא גודל ביום אחד, לא ביום אחד נעשים תלמיד חכם, תלמדו עוד פרק, עוד מסכתא, עוד חבילות של תורה, וכך תקנו ותרכשו הרבה תורה, ותהיו תלמידי חכמים. העיקר הגדול הוא שהלימוד יהיה ברור, שהפשוט יהיה ברור, לשמוע את השיעורים טוב, הרב מסביר כל דבר, ואם לא מבינים לא צריך להתבייש, המשנה באבות אומרת לא הביישן למד, אפשר לשאול פעם ראשונה שניה ושלישית, אפשר לדבר עם החברותא בלימוד, אפשר לשאול את הרב עוד פעם, מה תוס' אומרים, מה הרשב"א אומר, ככה כשעמלים עוד ועוד להבין כל דבר באופן ברור, קונים את הדברים. לימוד התורה זה הדבר שהקב"ה רוצה מכלל ישראל, שום דבר אחר אין בו חפץ, רק לעמול בתורה ולקיים את המצוות, כל דבר חוץ מזה כבר אמר שלמה המלך הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל. אנחנו שזוכים לשבת בבית המדרש וללמוד, זה התכלית הכי גדולה, זו הדרגה הכי גדולה, ללמוד עוד שורה, עוד תוס', עוד קושיא של הרשב"א, זה התכלית הכי גדולה שיש, בשביל זה הקב"ה ברא את כל העולמות, ובשביל זה הוא ברא את כלל ישראל. רש"י בתחילת פרשת בראשית, על הפסוק בראשית ברא אלוקים, אומר רש"י, בראשית, בשביל התורה שנקראת ראשית, ובשביל ישראל שנקראו ראשית, שלא נברא העולם אלא בשביל ישראל שיעסקו בתורה. בשביל לזכות לקנות תורה צריך תפלה, צריך להתפלל לקבל סייעתא דשמיא, אנחנו מתפללים כל יום אבינו האב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בלבנו להבין ולהשכיל, הקב"ה גותן דעת וסייעתא דשמיא להבין ולהשכיל, אמנם צריך גם את היגיעה, בשביל שיהיה יגעת, אבל צריך גם תפלה לס"ד. אח"כ מבקשים 'והאר ענינו בתורתך', כי בתורה יש ענין של הארת עניים, להבין עוד יותר ועוד יותר, וגם על זה צריך תפלה מיוחדת, וצריך לזכות לס"ד מיוחדת. בחיידר שם התפילות הם באופן מסודר, בדרגה גבוהה יותר, יושבים כל אחד במקומו, ואפשר לכון פירוש המילות. הקב"ה יתן הצלחה לכל אחד ואחד לגדול לת"ח, ולהרוות את הוריים ומוריים בנחת.

נחלק אליהו

שמירת הדיבור, אורים ותומים, לשכני בתוכם, ועוד הארות והערות

יש מעלה נוספת בתפילה: מי שרצוי להקב"ה. ככל שאדם יותר רצוי לפני ד', תפילתו מתקבלת. הולכים לצדיקים לבקש שיתפללו, למה? לא רק משום שהם מתפללים יותר טוב. מי שרצוי להקב"ה, התפילות שלו מתקבלות.

ויש על כך שתי ראיות: אנו מבקשים בשמו"ע: "רצה ד' אלוקינו בעמך ישראל ובתפילתם" על מה המטבע של הברכה הזאת? על מה מבקשים? על ריצוי של תפילה ועבודה. "המחזיר שכינתו לציון". אז למה זה מתחיל "רצה ד' אלוקינו בעמך ישראל"? הרי כל המטבע של הברכה, שיעלו לרצון התפילה והעבודה? [היום זו תפילה שבאה במקום עבודה]. והתשובה היא: עד כמה שיש "רצה ד' אלוקינו בעמך ישראל", כך יש "בתפילתם". ככל שאדם יותר רצוי לפני ד', התפילה עולה יותר לרצון.

וראייה נוספת: כתוב (בראשית ד, ה) "וישע ד' אל הבל ואל מנחתו". קודם "וישע ד' אל הבל" ועל ידי זה, "אל מנחתו". מנחה וקרבת זה אותו דבר. "ואל קין ואל מנחתו לא שעה". הבל היה רצוי להקב"ה, אז המנחה, הקרבן, התפילה שלו רצויה. קין לא היה רצוי, "אל קין ואל מנחתו לא שעה", ולכן מנחתו לא התקבלה. אז ככל שאדם יותר רצוי להקב"ה, תפילותיו עולות יותר לרצון.

אז כמה עצות יש כאן שהתפילות יעלו לרצון: לשמור על הדיבור, להיות נושא בעול עם חברו, ולהיות רצוי להקב"ה. מי שיש לו את כל הדברים, תפילתו מתקבלת ביותר. לחפץ חיים היה את הכל.

"ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התמים" (שמות כח, ל) מה זה אורים ותומים? יש מחלוקת גדולה בזה. **ברמב"ם** משמע שהחושן עצמו נקרא אורים ותומים. רק קוראים לזה אורים ותומים, על שם שהיו נשאלים בזה, על הרוח הקודש שהיתה בחושן. והנה כתוב שבבית שני היה חושן, ולא היו אורים ותומים. אז לפי הרמב"ם, צריך לדחוק, מה הפשט שהיה חושן ולא היו אורים ותומים? לא היה בחושן את הענין הזה שאפשר להישאל, שהאותיות מאירות.

אבל **רש"י** בחומש **והרמב"ן** לומדים שאורים ותומים זה כתב שם המפורש שהיה בתוך כפלי החושן. ולפי זה פשוט שבבית שני לא היו אורים ותומים, אף שהיה חושן. הרמב"ן מביא לכך ראיות חזקות מאוד.

והרי הראיה. הרמב"ן שואל: בכל המשכן וכליו ובבגדי כהונה כתוב "ועשית" ו"ועשית", על אורים ותומים לא כתוב "ועשית" אלא "ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התומים". קושיה נוספת: בפרשת פקודי על כל דבר כתוב "ויעש" ו"ועש". על החושן נאמר: "ויתן אל החושן את האורים ואת התומים". למה לא כתוב ויעש? אומר הרמב"ן חידוש גדול, אבל הוא מוכח מהפסוקים, שאורים ותומים זה היה השם המפורש, מעשה אלוקים.

כשם שבכלי המשכן היה כלי אחד שזה היה "מעשה אלוקים", ומהו? הלוחות הראשונות היו מעשה אלוקים, הלוחות השניות על כל פנים היו מכתב אלוקים. כך בבגדי כהונה, המקביל של הלוחות במקדש, שם האורים ותומים הם "מעשה אלוקים". לכן לא כתוב "ויעש" ולא כתוב "ועשית", זה היה מעשה אלוקים.

ולפי זה, מאוד מובן למה אורים ותומים לא היו בבית שני. הגמרא אומרת (יומא סוף פרק קמא כא:): מאי דכתיב וארצה בו ואכבדו [הכתיב הוא ואכבד] וקרינן ואכבדה מאי שנא דמחוסר ה"א אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים.

מה הקו המשותף של כל הדברים הללו? מעשה אלוקים. כל הדברים שהיו מעשה אלוקים לא היה בבית שני. ונראה כך: ארון וכפורת וכרובים הם לא מעשה אלוקים. אבל הזכר כבר: למה בית שני לא בנו ארון? כי כל התכלית של הארון וכפורת וכרובים, שזה משמש כלי עם לוחות העדות, בלי הלוחות אין לזה שום תפקיד. מכיון שנגזז הלוחות והלוחות זה מכתב אלוקים, אי אפשר לעשותם לבדם, כל זה שייך למעשה אלוקים. אש מן השמים זה היה מעשה אלוקים. ואכן לא היתה בבית שני שכינה לא היה, רוח הקודש, ואורים ותומים. גם הם מעשה אלוקים. כל הדברים של מעשה אלוקים לא היה בבית שני.

"שפה יהיה לפיו סביב מעשה ארג כפי תחרא יהיה לו לא יקרע" (שמות כח, לב)

זה נאמר בפרשה על המעיל. **ר' שמשון מאוסטרופוליא** שהיה גדול המקובלים, אומר על כך רמז נפלא: ידוע שיש ס"מ ובת זוגו. הס"מ זה ארבע אותיות: ס' מ' א' ל': זה הנחש, זה השטן, זה שרו של עשיו. ובת זוגו מה זה? ל' י' ל' י' ת'. אז הוא אומר: **לפיו סביב מעשה אורג** זה ראשי תיבות של ארבע אותיות של ס"מ - ס' מ' א' ל'. **תחרא יהיה לו לא יקרע** זה ראשי תיבות של בת זוגו, ל' י' ל' י' ת'. בין שני חלקי הפסוק הללו יש את המילה "כפיי". אם לא היתה את המילה הזאת שמבדילה ביניהם, מי יודע מה היה קורה. כך הוא אומר. ומוסיף, שזה מרומז בפרשת כי תישא (שמות לג, כב) "וסכותי כפי עליך עד עברי" אומר רש"י: וסכותי כפיי מפני המזיקים. זה הסוד והרמז במילה "כפיי".

ונגיד עוד רמז. כתוב "שפה יהיה לפיו סביב מעשה אורג" במעיל, וסמך ליה "ונשמע קולו בבואו אל הקודש". הגמרא אומרת (זבחים פח:): מעיל מכפר על לשון הרע מנין? אמר רבי חנינא יבוא דבר שבקול ויכפר על קול הרע. אם כן, מעיל מכפר על לשון הרע. ולכן בפרשה של מעיל כתוב כך: אם אדם עושה "שפה יהיה לפיו סביב", אדם חוסם את פיו מלשון הרע, אז למה הוא זוכה? ש"ונשמע קולו בבואו אל הקודש".

יש לדעת, **והחפץ חיים** מאריך בזה: כשהפה של אדם טמא בלשון הרע, אחר כך כשהוא לומד תורה ותפילה אז יש הרבה מקטרגים, יש הרבה טומאה. התורה והתפילה שלו נעצרים, הם לא יכולים חלילה לעלות למעלה. על כל דיבור של לשון הרע, כמה אדם מפסיד מהערך של התורה והתפילה, שלא יכולים לעלות למעלה רחמנא ליצלן. וזה מרומז כאן, מעיל מכפר על לשון הרע. כתוב במעיל על ידי שאדם עושה שפה לפיו סביב, אז הוא זוכה ונשמע קולו בבואו אל הקודש, קול התורה וקול התפילה.

מובא בחז"ל כמה פעמים: תמהני פה קדוש איך יאמר דבר זה. פה קדוש, שנוהר מדיבורים אסורים לא יכול להיות שתהיה לו טעות בדבר הלכה. צריך לדעת: יש אנשים שפועלים ישועות בתפילות שלהם, בברכות שלהם. במה זה תלוי? מה הסגולה להיות פועלי ישועות? יש כמה מעלות שעל ידי זה זוכים.

מעלה אחת היא שמירת הדיבור. בעצם, כוח הדיבור של כל יהודי הוא כוח עצום, וראיה לכך: אדם לוקח בהמה ואומר "הרי זו עולה", זה יכול להיות גם ילד בן 12, והרי זו עולה. אדם אומר "לשם קדושת תפילין", זה נהיה תפילין. "לשם קדושת ספר תורה", זה נהיה ספר תורה, לשם קדושת אזכרה וכו'. כוח הדיבור, זה נורא. רק מה שקורה הוא שאדם לא שומר על פיו. אם בן אדם שומר על טהרת לשונו, כל ברכה שלו, כל תפילה שלו, יש להם כח להתקיים. כל עמל התורה, הכל פועל. זו עצה אחת.

יש עוד דרך והיא: שאדם נושא בעול עם חברו. ככל שאדם יותר נושא בעול עם חברו, אז התפילות שלו מתקבלות על חברו. ויש לומר בדרך צחות, "כל המתפלל על חברו הוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה". פשט הכתוב בחז"ל: אדם מתפלל על חברו, וגם הוא צריך לישועה כזאת. אבל בדרך דרוש: ראובן מתפלל על שמעון, והוא צריך לאותו הדבר - ראובן מרגיש שהצורך של שמעון, זה צורך אישי שלו, הוא מרגיש שהוא צריך לאותו דבר. ככל שהוא יותר נושא בעול, אז התפילה שלו יותר מתקבלת.

היה יהודי בשם **ר' מאיר ליברמן** שהסתובב הרבה אצל **החפץ חיים**. הוא הגיע לרב **מבריסק** והתחיל לספר לו: ראיתי רוח הקודש, אצל החפץ חיים מסתובב רוח הקודש מתחת לשולחן. הוא מספר: זה מעשים שבכל יום. אנשים היו באים אליו, עוד לפני שהיו שואלים את השאלות הוא היה מתחיל לדבר, והם היו מקבלים תשובות. הבריסקע רב אמר לו: זה רוח הקודש? אתה רוצה להגיד שזה רוח הקודש? הוא לא אחז שזו היתה רוח הקודש.

ר' מאיר לא נבהל, הוא אמר: אני אגיד עוד מעשה. ושוב הבריסקע רוב אומר: רוח הקודש? והוא מספר עוד מעשה, ועוד מעשה. בסוף הבריסקע רוב אומר לו: זו לא רוח הקודש. אלא בזכות שהחפץ חיים מסר נפשו על כל יהודי, אז מהשמים שמו לו בפה את התשובות! הוא לא אמר: בזכות הצדקות של החפץ חיים, בזכות האמונה של החפץ חיים, בזכות עמל התורה של החפץ חיים, בזכות הזיכוי הרבים. אלא: מסר נפשו על כל יהודי, אז משמים נתנו לו את הכוח הזה.

אנו לא יודעים את ההבדל בין בית ראשון לבית שני. כתוב בזכריה שלאחר שנבנה בית שני הלכו לשאול את הקב"ה אם להמשיך עת ארבעת הצומות. מה היה הספק? הרי נבנה הבית? **המלבי"ם** אומר: הספק היה שחסרו חמישה הדברים האלו. אז היה להם הווה אמיןא שצריך להמשיך לצום בתשעה באב, בעשרה בטבת. צום הרביעי, צום החמישי, צום השביעי, וצום העשירי. כי חסרו חמשת הדברים האלו. הגאון אומר שאין לנו השגה ביהודי פשוט בבית ראשון.

"שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו" (שמות כט, ל) אומר על כך **רש"י**: ילבשם הכהן תחתיו מבניו- אם יש בן שראוי יותר מאחרים, אז הוא קודם. לפי זה, היה צריך להיות "מבניו תחתיו", כך לפי כללי הלשון. מהו "תחתיו מבניו"? התשובה היא: אם יש שניים שראויים, אז הבן קודם. אבל אם הבן לא ראוי, אז עדיף מישהו אחר, כהן אחר ולא הבן של הכהן. ולכן מדגישה התורה קודם כל צריך שיהיה "תחתיו", שיהיה ראוי לכהן תחתיו. ורק אחר כך "מבניו". רק אם הוא ראוי אז אפשר לקחת מבניו. לכן התורה שינתה את הסדר.

"ונעדת שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי" (שמות כט, מג) לאחר כל בנין המשכן וכליו ובגדי כהונה, בסוף הפרשה, ישנו פסוק שאומר, מהי תכלית בנין המקדש. "ונעדת שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי וקידשתי את אוהל מועד ואת המזבח ואת אהרון ואת בניו אקדש לכהן לי ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי לכם לאלוקים". התכלית של הכל היא: השראת השכינה בישראל. וידעו כי אני ד' אלוהים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם. אני ד' אלוהים. תכלית יציאת מצרים היא, השראת השכינה בישראל.

כתוב בפרשת שמות (שמות ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוהים על ההר הזה". שם כתוב שתכלית יציאת מצרים היא קבלת התורה בהר סיני. ואילו כאן כתוב שתכלית יציאת מצרים היא: לשכני בתוכם. אבל זו לא סתירה. **הרמב"ן** כותב, שהשראת השכינה במשכן זה ההמשך הנצחי של מעמד הר סיני. בהשראת השכינה שהיתה בהר סיני היה ענין, וכן גם השראת השכינה במשכן. **הרמב"ן** בתחילת חומש שמות אומר, שחומש שמות זה ספר הגאולה. הוא מדבר על גאולת מצרים. סיפור גאולת מצרים נגמר בפרשת בשלח. אומר **הרמב"ן**: גאולה בלי מתן תורה והמשכן, היא אינה גאולה. התכלית של כל הגאולה היא: והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי. "והייתי לכם לאלוקים". לכן ספר הגאולה כולל גם את פרשות יתרו ומשפטים שיש בהם מתן תורה, והבירית שהיה בהר סיני. ופרשות תרומה תצוה עד ויקהל ופקודי שזה הרכבת המשכן. לכן גם שובב"ם שהם שייכים לתיקון הנפש על גאולת מצרים. ימי השובב"ם ממשכיכם גם ליתרו ומשפטים, ובשנה מעוברת שובב"ם ת"ת - תרומה תצוה. כי הגאולה נמשכת. זה כתוב כאן: "וידעו כי אני ד' אלוהים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם". תכלית הגאולה היא מתן תורה, השראת השכינה, ובלי התורה והמשכן הם לא נקראים גאולים.

ורואים זאת גם בארבע לשונות של גאולה: והוצאתי והצלתי וגאלתי, מהי הלשון הרביעית? "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים". זו השראת השכינה בישראל, וזה חלק בלתי נפרד מארבע הלשונות של גאולה.

"וידעו כי אני ד' אלקיהם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לשכני בתוכם אני ד' אלקיהם" (שמות כט, מו)

יש בזה ענין מאוד עמוק ויסודי. **הרמב"ן** אומר, שלכאורה היה מקום לחקור האם השראת השכינה בישראל היא לצורך ישראל, או כביכול לצורך גבוה, לצורך הקב"ה. אז הוא אומר: אע"פ שלכאורה זה לצורכנו, אבל הפסוק הזה ועוד פסוקים מורים, שזה כביכול צורך גבוה. והדברים מאוד עמוקים.

הוא אומר על זה הפסוק "כי אני ד' אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם", כתוב שהקב"ה נתאוה לשכון בתחתונים שנאמר (תהילים קלב, ז): "זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה", ופסוק נוסף שאנו אומרים בכל יום (תהילים קלב, ג): "כי בחר ד' בציון איוה למושב לו".

זאת אומרת, שהשראת השכינה בישראל כביכול זה צורך גבוה. אומר **הרמב"ן**, וזה אחד הפסוקים שמורה שתכלית יציאת מצרים זה לא רק בשבילנו, אלא לצורך גבוה.

וכאן אנחנו מגיעים לשאלה גדולה של הקדמונים: האם תכלית כל העבודה שלנו קיום תורה ומצוות, הקב"ה עשה בשביל לזכות אותנו, או שכביכול זהו גם צורך גבוה, לכבוד שמים בעולם? [הרמב"ן מדבר כאן על תכלית השראת השכינה בישראל, אבל זו שאלה על תכלית העבודה בכלל]. יש בזה הרבה סתירות. מצד אחד כתוב (איוב לה, ז): "אם צדקת מה תיתן לו", וכתוב (דברים יב-יג): "ועתה ישראל מה ד' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה... לשמור את מצוות ד' ואת חוקתיו... לטוב לך". יש פסוק שאומר (דברים ו, ז): "לטוב לנו כל הימים". רואים מכל הפסוקים הללו שתכלית העבודה, היא לזכות אותנו.

מצד שני כתוב (תהילים סח, לה): "תנו עוז לאלוקים", שכביכול על ידי תורה ומצוות אנחנו נותנים כוח בגבורה של מעלה. וכשחוטאים כתוב (דברים ל, יח): "צור ילדך תשי", שכשחוטאים כביכול, מחלישים כוח של מעלה. וכתוב (ישעיהו מט, ג): "ישראל אשר בך אתפאר".

נאמר בפרשת שלח, לאחר חטא המרגלים (במדבר יד, כא): "ואולם חי אני ומלא כבוד

ד' את כל הארץ". כתוב בגמרא (ברכות לב). דבר מופלא מאד: אמר לו הקב"ה למשה "החייתיני בדברך" יש את הרבינו ניסים גאון על כך. זה מופלא מאוד, מה שייך פה להקב"ה "החייתיני בדברך"? מכל זאת רואים, שכביכול יש כאן ענין צורך גבוה.

יש ליישב זאת בכמה דרכים שכולן נכונות. הדרך הפשוטה שמסבירים היא: שהקב"ה ברא עולם שיהיה נסתר מכבוד שמים, כדי שאנו נביא את הכבוד שמים. כתוב ב"קל אדון" שאנו אומרים בשבת: "טוב יצר כבוד לשמו", הקב"ה לא היה חסר לו, הקב"ה זה שלמות, שלא שייך יותר שלמות מזה. הוא ברא בעולם שיהיה הסתר מכבוד שמים, כדי שאנחנו נהיה אלו שנביא את הכבוד שמים. "טוב" - הקב"ה שהוא טוב ורוצה להיטיב, "יצר כבוד לשמו" - הוא יצר מערכת שלמה של כבוד לשמו.

ניתן לזה דוגמה: יש אבא שאוהב מאד את הבן שלו, והבן אוהב מאד לעשות כיבוד אב, זה עושה עונג גדול לבן לכבד את האבא. האבא רוצה לזכות את בנו בכיבוד אב. יש לאבא על השולחן כוס תה, ולידה עומד כלי עם סוכר. הילד נמצא בחדר השני, אובקומה השנייה, והאבא הולך לילד וקורא לו שימתיק לו את התה. מה יותר נוח לאבא? ודאי להמתיק לבד. מי עשה טובה יותר גדולה לשני, האבא לבן או הבן לאבא? האבא יכול להסתדר לבד הרבה יותר בקלות. המשל דומה לנמשל. אם נאמר במשל, שהסוכר כבר היה בתוך התה, והאבא הוציא את הסוכר מהתה, כדי שכשהבן יבוא הוא יכול להמתיק לו את התה. מי עשה טובה למי? האבא עשה טובה לבן. אבל בסופו של דבר מי המתיק את הסוכר לאבא? הבן. הקב"ה יצר מערכת שלמה, "טוב יצר כבוד לשמו", שאנחנו נהיה אלו שנזכה לעשות גילוי כבודו יתברך בכל העולמות. ואם כך, שני הדברים נכונים: מצד אחד, אם צדקת מה תיתן לו, להקב"ה זה לא היה חסר, אבל בסופו של דבר הוא יצר מערכת כזאת שאנחנו נפעל לכבוד שמים. טוב יצר כבוד לשמו. זו דרך אחת. יש עוד דרך: ישנן הרבה דרגות בכוונת המצוות. אדם עושה על מנת לקנטר, נוח לו שנהפכה שוליייתו על פניו. זה הטרף. בדרכים הכשרות, הדרגה הכי נמוכה היא: אדם שעושה מצוות בשביל לקבל כסף וכבוד מבני אדם. דרגה יותר גבוהה: אדם שעושה מצוות בשביל לקבל הנאות העולם הזה מהקב"ה, שכן בעולם הזה. דרגה יותר גבוהה: [שהיא הדרגה של רוב האנשים] אדם מקיים מצוות כדי לקבל מהקב"ה או שכר בעולם הבא, או שכר רוחני בעולם הזה. כמו נחת מהבנים, שזה לא שכר גשמי. אבל עדיין לא הגענו לדרגה הגבוהה ביותר. מהי הדרגה הגבוהה ביותר, שאין למעלה הימנה? מי שמקיים מצוות אך ורק למען שמו יתברך. לא בשביל עולם הזה, ולא בשביל עולם הבא. והדרגה הזאת היא גבוהה אלף אלפי אלפים יותר מכל הדרגות הקודמות. אין לנו מושג מהי הדרגה הזאת, כמה היא גבוהה.

עד כדי כך, יש "**חפץ חיים**" יקר מאוד שמביא ראיה לכך. כתוב שנבוכדנאצר זכה למלוך על כל העולם שלוש דורות. שבעים שנה הוא מושל בכיפה, בזכות מה? שלוש פסיעות שהוא רץ לכבוד שמים. אצל חזקיהו, שיכתבו קודם שם שמים. נשאל ה"**חפץ חיים**" על ידי בנו: כתוב (דברים ז, ז) "ומשלם לשונאיו אל פניו להאבדו" - רשעים פושעי ישראל מקבלים שכר בעולם הזה. פושעי ישראל, הרי יש להם מצוות יותר משלוש הפסיעות של נבוכדנאצר. מספיק שיהודי ביאהרציטי של אבא שלו אומר קדיש בבית הכנסת, זה כבר יותר. יש כאלו שאפילו רק צמים ביום כיפור. מה הם מקבלים? עולם הזה. יש לאדם הזה וילה בקיסריה, מכונית אמריקאית לו ולרבנית שלו. זה כל השכר? לעומת נבוכדנאצר, היה מגיע להם הרבה יותר! קושיה עצומה.

ענה לו ה"**חפץ חיים**" במשל שלם. אבל במה שנוגע לעניינינו, אמר לו: תדע לך, כל מה שכתוב פושעי ישראל מקבלים שכר בעולם הזה, זה נאמר רק על כל מיני מצוות שעשו שלא לשמה. מי שיש לו את ה"לשמה" הגבוהה הזו, שהוא חושב רק על הקב"ה, רק לעשות נחת רוח להקב"ה, ולא חושב על עצמו, אז אין מציאות שאפשר לשלם על כך בעולם הזה! לא שייך. פעם אחת בהיסטוריה היתה מצוה כזו, ששילמו עליה בעולם הזה. מתי זה היה? שלוש הפסיעות של נבוכדנאצר. הוא עשה את זה עם ה"לשמה" הכי גבוה, רק בשביל הקב"ה. הקב"ה אמר: כזה רשע, אי אפשר להשאיר לו שכר בעולם הבא, שווה לשלם לו פה. ועל כזו כוונה, על שלוש פסיעות כאלו מגיע שכר של שבעים שנה מלכות על כל העולם!

נערוך חשבון: אם פושעי ישראל, על כל המצוות שהם עושים כל החיים, מקבלים וילה בקיסריה. ונבוכדנאצר על מצוה אחת כזאת קיבל שבעים שנה מלכות על כל העולם. רואים כאן, בעולם הזה את ההבדל בין הדרגות של לשמה. ולפי זה, מה ההבדל בעולם הבא? מה שה"**חפץ חיים**" אמר זה בעצם **הרמב"ם** הידוע. הרב שך תמיד אהב לחזור על זה. כתוב במשנה (מכות פ"ג, משנה טז): "ד' חנניה בן עקשיא אומר, רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות". אומר **הרמב"ם** דבר נורא: כרטיס כניסה לעולם הבא, צריך שתהיה מצוה אחת בשלמות, עם כוונה טהורה. הוא מתכוון לכוונה הזאת. מצוה אחת רק בשביל הקב"ה, לא בשביל עולם הזה, לא בשביל עולם הבא. הקב"ה רצה לזכות את ישראל, שיגיעו לעולם הבא. לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. אדם חי שבעים שנה, כפול 365 יום בשנה, כפול תרי"ג מצוות. לא ימלט שבכל השבעים שנה שלו עלי אדמות, תהיה לו פעם אחת מצוה כזאת. ומכוחה הוא יזכה לעולם הבא. זו הכוונה "לזכות את ישראל". רואים מה הכוח של מצוה אחת כזאת שעושים רק בשביל הקב"ה.

להעלות נר תמיד

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד [תצוה כז ב], ובמדרש, א"ר אבין הלוי ברבי, את מוצא כל מי שמבקש לעשות לו חלונות, עושה אותן רחבות מבפנים וצרות מבחוץ, למה, שיהו שואבות האור, אבל חלונות שבמקדש לא היו כך, אלא רחבות מבחוץ וצרות מבפנים, למה, 'שיהא האור יוצא מן בית המקדש ומאיר לעולם', והאור יוצא מתוך ביתו ומאיר לעולם, והוא צריך לנרות, אלא לזכותנו בנרות [תנחומא תצוה ו], פלא איך בית המקדש יכול להאיר תבל ומלואה.

*

ויאמר אלוקים יהי אור, ויהי אור, וירא אלוקים את האור כי טוב, ויבדל אלוקים בין האור ובין החושך [בראשית א ז], ופרש"י ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו לצדיקים לעתיד לבוא [רש"י שם], וכן איתא בחז"ל אמר רבי אלעזר אור שברא הקב"ה ביום ראשון, אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגנזו מהן, שנאמר וימנע מרשעים אורם, ולמי נגזו לצדיקים לעתיד לבוא [חגיגה יב א], אור שנברא ביום הראשון גדול ועצום הוא, איך אפשר לגנוז אותו ולהעלים את אורו.

המחשבה שהקב"ה הקטין את האור, והאור שישנו בעולמנו הוא האור שהיה ביום הראשון ורק שנתמעט, לא תתכן, שהרי האור הראשון נגזו, כלומר שהוא איננו, ואם כך מתעוררת השאלה כיצד ניתן לגנוז ולהעלים אור גדול שכזה. אין זאת אלא, שהאור שנברא ביום הראשון הוא סוג אחר של אור שניתן לגנוז ולהעלימו, פשרם של דברים לפנינו.

*

בגמרא, אור שברא הקב"ה ביום ראשון, אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו [חגיגה יב א], מה המעלה לראות ולהביט מסוף העולם ועד סופו, אמרו על רב שלא הסתכל חוץ לארבע אמותיו [רש"י מנחות קי א], משמע מעלה גדולה היא זו לא להביט חוצה, וא"כ מה מעלתו של אדם הראשון שהיה צופה ומביט מסוף העולם ועד סופו.

אמר רבי יוסי וכו', פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה ואפלה, וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו. אמרתי לו בני, אבוקה זו למה לך, אמר לי כל זמן שאבוקה בידי בני אדם רואין אותי, ומצילין אותי מן הפחתין ומן הקוצין ומן הברקנין [מגילה כד ב], בחושך אין אדם יכול להלוך [פס"ז יוצא], כשיש חושך ישנה סכנה שמא יטעו בדרך, ויפלו לפחתים קוצים וברקנים, נר שבת הוא משום שלום בית, כי במקום שאין נר אין שלום, שהולך ונכשל באפילה [רש"י שבת כה ב], כשהחושך יכסה ארץ כל הדרכים בחזקת סכנה, וכשמגיע מאן דהוא ואבוקה בידו ומאיר את הדרך אפשר ללכת בזהירות מעט מעט, רק כשמפציע הבוקר ונעשה אור, אדם יכול ללכת לדרכו ללא פחד שיטעה בדרך, וללא חשש שיפול לקוצים וברקנים.

עוה"ז דומה ללילה [פסחים ב ב], משום שהדרך שתומה ונעלמת, וגם אם מתגלה פתאום הדרך אי אפשר לדעת לאן היא מוליכה, וכפי שכתב המסילת ישרים, שהעוה"ז דומה 'לגן המבוכה', שבהם דרכים רבים נבוכים ומעורבים, ומהם משגים האדם ומרחיקים אותו ממנה [מס"י פ"ג], עד שאדם יכול לעבור מדרך לדרך ולא להגיע לעולם למחוז חפצו, כי אין ספור הדרכים שהעולם מציע אינם מביאים לשום מקום.

*

לעוה"ז יש רק דרך אחת, העוה"ז דומה לפרוזדור בפני העוה"ב, התקן עצמך בפרוזדור, כדי שתכנס לטרקלין [אבות ד טו], העוה"ז אינו התכלית הוא אמצעי, 'דרך' להגיע על ידו לעוה"ב, כל המוני הדרכים האחרים שהעולם מציע הם הנאות רגעיות של כאן ועכשיו, שמשאירות את האדם בודד טועה ואובד בנפתולי החיים. כך זה גם בכל שאלה משאלות החיים, כשאדם נתקל בבעיה מכל סוג שהוא, בשעת ההתלבטות הוא בחושך, הוא אינו יודע לאן ללכת ומה לעשות, כשמגבש פתרון לבעיה, כשמישהו נותן עצה להיחלץ מהבעיה, זה אור שמאיר את החושך, אבל האור הזה הוא קטן ומוגבל, כי בני אדם יכולים לראות ולצפות מהלך אחד או שנים קדימה, אך אף פעם אי אפשר לצפות את התוצאה, משום שבדרך יכולות להתרחש תקלות בלי סוף שיסיטו את הדבר מן הדרך, והדבר לא יגיע ליעדו ולסופו, האור שלנו מוגבל, והחושך אורב בקצה האור.

לא כן היה באור הראשון, אדם הראשון היה צופה בו ורואה 'מסוף העולם ועד סופו' [חגיגה יב א], כלומר 'מתחילת הדרך עד סופה', דרכו של אדם הראשון הייתה ברורה וסלולה, והוא תפס בראשית הדרך את התוצאה ואת הסוף, זו הייתה מעלתו של האור הראשון שניתן היה דרך האור לראות כבר בתחילת הדרך את התוצאה, זה אור שמוביל את האדם בבטחה מתחילת הדרך עד סופה, בלי חשש שיטעה בדרך. וכשראה הקב"ה שאין העולם כדאי, כי יבואו רשעים וישתמשו בו לצרכם, ללכת בשרירות לבם ולהסתייע באור שיוביל אותם למחוז חפצם, למקום שכיוונו ללכת, עמד וגנזו לצדיקים לעתיד לבוא.

[האור שנותן בידיו הוא אור מסוג אחר, אור שלא ניתן לצפות בו מסוף העולם ועד סופו, ואדרבה האור עצמו מטעה, כי הוא נותן לאדם אשליה שהוא רואה, אבל בעצם הוא לא רואה, אדם רואה רק עד קצה האור, משם והלאה הדרך ארוכה וחשוכה, המחשבה שאדם רואה למרות שבעצם אינו רואה את סוף הדרך היא מחשבה מטעה, וזה חושך על גבי חושך, כי אור כזה הוא סיבת החושך.]

כפי שכתב המסילת ישרים כי הנה חושך הלילה שני מיני טעויות אפשר לו שיגרום לעין האדם, או יכסה את העין עד שלא יראה מה שלפניו כלל, או שיטעה אותו עד שיראה עמוד כאילו הוא אדם, ואדם כאילו הוא עמוד, כן חומריות וגשמיות העולם הזה, הנה הוא חושך הלילה לעין השכל, וגורם לו שתי טעויות, האחת אינו מניח לו שיראה המכשולות שבדרכי העולם, ונמצאים הפתאים הולכים לבטח ונופלים ואובדים מבלי שהגיעם פחד תחילה. והטעות השניה והיא קשה מן הראשונה היא שמטעה ראייתם עד שרואים הרע כאלו הוא ממש טוב, והטוב כאילו הוא רע, ומתוך כך מתחזקים ומחזיקים מעשיהם הרעים [מס"י פ"ג].

*

זה ההבדל בין האור שנברא ביום הראשון לאור המצוי בידנו, האור הראשון הוא אור שהאיר את הדרך מתחילתו ועד סופו, זה אור שסילק את החושך לגמרי, משום שהוא לקח בחשבון את כל האפשרויות האחרות הקיימות והעלולות להיווצר, ואדם ההולך בדרך יכול היה לצעוד לאורה בבטחה שיגיע עד סופה. אולם האור המצוי בידנו אינו מאיר את הדרך עד סופה, כי כשהאור מאיר עדין אין אדם יודע איך ייראה

הדרך, שום תכנון לא יכול לקחת בחשבון את כל מכלול האפשרויות שיכולות למנוע את ההגעה אל סוף הדרך, עם כל התוכניות עדין יכולות להיווצר תקלות בדרך, נמצא אפוא שהאור שבידנו הוא אור שנושא בכנפו את החושך, זה אור שהחושך הוא גבולו, משום כך לא רצה רב להביט באור המצוי בידנו יותר מארבע אמות, כי אור כזה שאינו מראה את הסוף ואת התכלית, די באור כדי ארבע אמותיו כדי חיותו של אדם.

*

העם ההולכים בחושך ראו אור גדול [ישעיה ט א], 'אור גדול', אור שנברא ביום הראשון, שגנזו הקב"ה לעמלי תורה שבעל פה ביום ובליילה [תנחומא נח ג], אין אור אלא תורה, שנאמר [משלי ו כג] כי נר מצוה ותורה אור [תענית ז ב], תורה נקראת דרך, דכתיב והודעת להם את הדרך ילכו בה [קידושין ב ב], כי היא מביאה את האדם לתכלית לסוף הדרך, משום שמונח בה האור הגנוז, האור הראשון שניתן להגיע על ידו מראשית לתכלית, מתחילת הדרך ועד לסופה.

תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר הליכות עולם לו, אל תקרי הליכות אלא הלכות [מגילה כח ב], למה האדם 'מובטח', מנין הבטחון. כי כשהאדם 'בדרך הנכונה' שמובילה מההתחלה עד הסוף, מהפרוזדור לטרקלין מעוה"ז לעוה"ב, הוא מובטח שהוא בן עוה"ב.

*

הורדוס עבדא דבית חשמונאי וכו', קם קטליה לכולהו רבנן, שבקיה לבבא בן בוטא וכו', א"ל וכו', השתא מאי תקנתיה דההוא גברא, א"ל הוא כבה 'אורו של עולם', דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, ילך ויעסוק 'באורו של עולם', דכתיב ונהרו אליו כל הגוים [ב"ב ד א], תורה היא 'אורו של עולם', כי היא 'הדרך' המובילה מתחילה ועד סוף, בה גנוז 'האור הראשון', ותלמידי חכמים שעוסקים ועמלים בתורה שבעל פה הם 'אורו של עולם', כי להם נתגלה האור הגנוז, לראות מסוף העולם עד סופו, מראשית לתכלית, וכשהורדוס הרג את חכמי תושבע"פ ועמלי תושבע"פ שנתגלה להם האור הגנוז, הוא כיבה את 'אורו של עולם'.

תקנתו של הורדוס שכיבה אורו של עולם, שיעסוק באורו של עולם [ב"ב ד א], בית המקדש קדושתו מכח קדושת התורה, לוחות ושברי לוחות מונחות בארון [ב"ב יד ב], בהמ"ק הוא הקיטון אחד שבקש הקב"ה לבנותו כדי לא לפרוש מן התורה [שמור"ר לג א], ומה שנתגלה בסיני נתגלה במקדש [רמב"ן, ונתבאר בהרחבה ב'בנתיבות הפרשה' תרומה תשפ"ד], בבהמ"ק התגלה אור התורה, התגלה התורה איקרי 'דרך', משמע בית המקדש הוא המקום שבו מגיעים בני אדם עד לתכלית עד לסוף הדרך, משום כך בית המקדש הוא 'אורו של עולם'.

*

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד [תצוה כז כ], מצות הדלקת הנר במקדש עניינה להאיר את 'האור הגנוז', כי מגורת המקדש מכוונת לתורה שבעל פה, וכפי שכתב הנצי"ב הענין בכל זה דיש לדעת ד'אור התורה' שהוא תכלית המשכן ועיקר המשרה שכינה בישראל, בא בשפע ע"י אמצעות שני כלי קודש, היינו הארון והמנורה, ונשתנו פעולותיהם, 'הארון' בא ליעוד 'הדברות שכתב' וגם לצווי בקבלה בע"פ [וכמשי"כ לעיל כ"ה כ"ב], ועדיין אין בזה כח הפלפול והחידוש שיהא אדם יכול לחדש מעצמו דבר הלכה שאינו מקובל, ולזה הכח הנפלא שנקרא 'תלמוד' ניתן כח 'המנורה' אשר נכלל בו שבע חכמות וכל כחות הנדרש לפלפולה של תורה, וכל זה נכלל בכפתורים ופרחים, עד דאיתא [בב"ר צא] רבי טרפון בשעה שהיה שומע דבר מתוקן היה אומר כפתור ופרח וכו', והיינו דאיתא [בברכות נו א] הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה, שנאמר ויקחו אליך שמן זית וגו' [העמק דבר תצוה כז כ].

האור שבוקע מן המנורה הוא 'האור הגנוז' 'התורה אור', 'התורה איקרי דרך', ומשום כך היו חלונות בית המקדש רחבות מבחוץ וצרות מבפנים, 'שיהא האור יוצא מבית המקדש ומאיר לעולם' [תנחומא תצוה ו], שיהיה 'האור הראשון' המאיר במקדש, מאיר לבני אדם את הדרך להיחלץ 'מגן המבוכה', ולמצוא את הדרך המביאה 'מראשית לתכלית', 'ומתחילה אל הסוף'.

*

מלכות בית דוד ומלך המשיח נקראים נר, כפי שנאמר בנוסח התפילה וצמיחת קרן לדוד עבדך, 'ועריכת נר' לבן ישי משיחך [תפילת ר"ה וברכות כט א], כי תפקידו של מלך המשיח הוא 'להאיר', להוציא את העולם מתוך החושך, מתוך 'גן המבוכה', מתוך טעויות בני אדם ולהביאם אל התכלית, אל אור ה'.

[כפי שכתב הרמב"ם וישלימו איתו כל האומות ויעבדוהו כל הארצות לצדקו הגדול (רמב"ם פה"מ סנהדרין פ"י), ויבואו כל הגוים לשמעו, שנאמר והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים וכו', ונהרו אליו כל הגוים (רמב"ם פ"ט מתשובה ה"ב), ולתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד, שנאמר אז אהפוך אל העמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבודו שכם אחד (רמב"ם פ"א ממלכים ה"ד)].

הגלות דומה ללילה והגאולה ליום [פס"ז לב כה], הגלות מסיטה מן הדרך ומונעת מבני אדם להגיע אל התכלית, הגאולה מאידך מיישרת דרך ומביאה את בני האדם אל האור אל התכלית ואל סוף הדרך, משום כך קרויה המלכת מלך המשיח בעת הגאולה עריכת נר.

*

במדרש, אם הייתם זהירים להדליק נרות לשמי, אף אני מאיר לכם 'אורה גדולה' לעתיד לבא, שנאמר [ישעיה ס א] קומי אורי כי בא אורך, וכבוד ה' עליך זרה, כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים, ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה, והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחה [תנחומא בהעלותך ב], מבואר במדרש שבזכות הדלקת הנרות יזכו לעתיד באור הגנוז, וכן הוא בחז"ל, ויבדל אלקים בין האור ובין החשך [בראשית א ד], רבנן אמרו הבדילו לצדיקים לעתיד לבא וכו', אמר דוד לפני הקב"ה ריבונו של עולם אימתי יבא אותו האור, אמר לו 'לכשיגיע הקץ ותבנה ירושלים אני מביאו', שנאמר קומי אורי כי בא אורך [שוח"ט תהלים כז א].

ובאיזה זכות יזכו באור, אמר רבי חנין בזכות להעלות נר תמיד אתם זוכים להקביל פני נרו של משיח [ויק"ר לא א], המנורה היא ליעוד 'תורה שבע"פ' היא 'הדרך והאור', וכשם שבתורה שבע"פ גנוז בה 'האור הראשון' לעמלי תורה שבע"פ, העמלים בה 'תמיד', כך במנורה העלאת הנר 'תמיד' סגולתה להאיר את 'האור הראשון', שהוא 'אורו של משיח'.

אין ישראל נגאלין מן האומות אלא בזכות התורה [פס"ז ואתחנן ד לב], התורה היא 'האור' והיא 'הדרך' שמביא לתכלית לסוף ולגאולה, העמל בתורה 'תמיד' הוא זה שיביא את 'אורו של משיח'. מצות הדלקת המנורה היא להעלות נר 'תמיד', ומצות תלמוד תורה היא לעמול ולהתייגע בתורה 'תמיד', העמל בתורה 'תמיד' מצמיח את נרו של משיח, והוא זה שיזכנו במהרה - 'באורו של משיח'.

"זהב וכסף ונחושת", ומקומם במשכן

על אופניו". ובאר הגר"א: "כמו התפוח של זהב ומחופה בכסף, ...הרואה שלא בעיון אינו רואה רק הכסף ולא את הזהב. אבל הרואה בעיון ובעינא פקיא, רואה שתחת הכסף גם יש זהב...". והיינו, שעל ידי הכסף, הכיסופין והתשוקה לדעת, רואים גם את הזהב מבין החורים, ה"משכיות". [ע"ע במלבי"ם עה"פ: "...טירת כסף"].

העולה מהמבואר עד כה. 'זהב', יש לו ערך בפני עצמו [או לתועלת היוצאת ממנו, למהר"ל]. כדמצינו, שמרב ערכו, לולא הצורך בזהב למשכן ולמקדש, לא היה נברא כלל. אשר על כן, נקרא "זהב". ענין בחפצא של הדבר עצמו. אך 'כסף', ערכו נמדד לפי ה'כיסופין' של האדם אליו. כפי הרצון שלו לקבל את הדבר הנחשק.

ג. "אפריון עשה לו המלך שלמה... עמודיו עשה כסף, רפידתו זהב, מרכבו ארגמן...". (שה"ש ג, י). מבואר במד"ר שם: "אפריון זה משכן... עמודיו עשה כסף, אלו העמודים, שנא 'ווי העמודים וחשוקיהם כסף' [החצר], רפידתו זהב, שנא 'ואת הקרשים תצפה זהב'. מרכבו ארגמן, שנא 'ועשית פרוכת תכלת וארגמן', וכתב, 'וסכת על הארון את הפרוכת...'. עיין עץ יוסף שם, וע"ע במדב"ר (פ' יב, ו). ופרש הגר"א [והמלבי"ם], עמודיו, היינו החצר. רפידתו זהב, ארון הברית. מרכבו ארגמן, יריעות תולעת שני [שהם נקראים משכן]. ועה"פ, "ידיו גלילי זהב" (שה"ש ה, יד), פירש הגר"א: "הוא מעשה המשכן, שהוא מעשה ידיהם".

מעתה יש לומר, דהמשכן עצמו וכל הנסמך אליו, היינו, הקרשים, יריעות שש משזר [וקרסיהן, שהיו מזהב, לאפוקי מקרסי יריעות העזים, שהיו מנחושת], וכלי הקדש אשר היו בתוכו [ארון הברית, השלחן, המנורה ומזבח הקטורת], נעשו מזהב. "זהב". דהיה להם ערך בפני עצמו, ואשר בשבילם נברא הזהב בעולם, כפי שהתבאר במדרש דלעיל. אך ה"שמושא דמשכנא", היינו האדנים, המלמדים על הכיסופין והרצון של עם ישראל לקבל את השפעת המשכן [כפי שהתבאר במקומו], וכן עמודי החצר שהיו מחושקים [מלשון חשק, כיסופין] כסף, וכן ווי העמודים שהחזיקו את יריעות קלעי החצר, שיצרו את מחיצות מחנה שכינה, לא נעשו מזהב אלא מכסף.

ובנותן טעם יש להוסיף בזה, על פי באור המשך חכמה עה"פ: "והגבלת את העם סביב לאמר" (שמות יט, יב): "הענין, דהכבוד האלקי והנבואה, היה עד מקום שישראל עומדים נגד ההר, וכמו שאמר, 'פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר'. וכמו שבעזרה, אמר בתורת כהנים, שמותר בנגיעה ואסור בביאה, משום שהכתלים הם חוצצים בין משכן ה' לחוצה, כן כאן היו ישראל, המחיצות החוצצים בין גילוי כבוד ה' לזולתו... וההר הוא כמו ההיכל, ואצל העם הוא כמו עזרה...". והיינו, שקלעי החצר ומחיצות העזרה, יצרו

א. "וזאת התרומה אשר תקחו מאתם, זהב וכסף ונחושת" (כה, ג). מהזהב נעשה המשכן עצמו והכלים אשר היו בתוכו. ועיין בבראשית רבה (פ' טז, ב): "וזהב הארץ היא טוב. אר"ל, לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב. ולמה נברא, בשביל בית המקדש...". ובשמות רבה (פ' לה, א): "...והרבה בריות ברא הקב"ה ולא היה העולם ראוי להשתמש בהם, והיו ראויים להגנוז, ולא נגנוזו מפני כבוד הקב"ה. ואיזה זה, זהב... אמר רשב"ל, לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא, בשביל המשכן ובשביל בית המקדש. שנאמר, וזהב הארץ היא טוב, כמה דאת אמר, ההר הטוב הזה והלבנון". [וכן נאמר שם, על הארזים שבמשכן].

איתא בזוהר (ויחי ריז), לענין בגדי כהונה: "ומה דלא אמר כסף ונחושת [בבגדי כהונה], לאתר אחרא איסתלקו. דכתיב כל עמודי החצר סביב מחושקים כסף. וכתב ואדניהם נחושת. דאינון שימושא לאשתמשא משכנא בהו. אבל הכא באילין לבושין דיקר, לא בעי לאשתמשא בהו בר נשא אחרא...". היינו, דרך המשכן עצמו, ובגדי הכהן הגדול, נעשו מזהב. כדאיתא במדרש דלעיל, דהזהב נברא לצורך המשכן והמקדש. [זהב, גמט' אהבה (עה"כ)]. הערך והתוכן הפנימי של הדבר].

אך מהכסף נעשו אנדי המשכן, ווי עמודי החצר וחשוקיהם וציפוי ראשיהם. והם ניתנו מכסף מחצית השקל, ולא באו בנדבה (לח, כה. ורש"י כה, ג). ומהנחושת נעשו, מזבח העולה וכליו, הכיור וכנו. קרסי יריעות העזים, שהיו אהל על המשכן [אך יריעות שש משזר, היו עצמו של משכן, כפי שהתבאר במקומו, ולכן קרסיהן היו מזהב]. וכן אנדי מסך פתח האהל, אנדי עמודי החצר ויתדות יריעות החצר (לח, ל). ויתבאר לקמן.

ב. והנה נאמר במד"ר (נשא פ' יג, יט): "ביום הששי נשיא לבני גד... קרבנו קערת כסף אחת, כנגד יוכבד אם משה... כסף אחת, שנתאוה עמרם להחזירה לאשה על ידי מרים אחות אהרן. ולכך כתיב כסף, ע"ש התאוה, כמה דתימה, נכספה וגם כלתה נפשי וגו'. ואומר כי נכסוף נכספת לבית אביך (בראשית לא, ל)...". ובמדרש שכל טוב (לר' מנחם ב"ר שלמה, מהד' בובר, ויצא ס' לא ל): "כי נכסוף נכספת... ועיקר המילה, לשון חימוד ודומה לדבר נכספה וגם כלתה נפשי (תהילים פד, ג). ועל כן נקרא כסף, שהוא נחמד בעיני אדם יותר מזהב, כי הוא עובר לסוחר ובכל מקום. דכתיב, והכסף יענה את הכל (קהלת י, יט)". וע"ע בזהר חדש (נח, כח). בתנחומא (לך לך ב), ובשפת אמת (לך לך תרסה). בספר מגיד מישרים לבית יוסף (יתרו, מה"ק, כ, יט), ובספר נועם אלימלך שם. כעין זה באר המהר"ל (נתיבות עולם, נתיב העושר פ"ב).

ובמשלי (כה, יא): "תפוח זהב במשכיות כסף, דבר דבר

את מחנה השכינה שבתוכם. ומכיון ויש מחיצה בין ישראל למחנה השכינה, יכלו עם ישראל להתקרב עד המחיצות. דלולא המחיצות וההגבלה, לא יכלו להתקרב אף לשם. כפי שהיה במעמד הר סיני. והיינו, שעל ידי קלעי החצר והעמודים והווים שהחזיקו אותם, יכלו עם ישראל להראות את כיסופיהם וחשקם להשראת השכינה, קרוב יותר, מאשר אם לא היו שם הקלעים התוחמים את מחנה השכינה. אשר על כן, נעשו עמודי החצר ווויהם מכסף. [מאותו טעם, הפרוכת שבין קדש הקדשים להיכל, היתה "לכם". לצורך עם ישראל, כדי שיוכלו הכהנים להתקרב עד הפרוכת ולא רחוק יותר. כפי שהתבאר במקומו].

אך עדיין יש לבאר את ענין ה"נחושת". וכן את ענין מזבח העולה, אדני המסך לפתח האהל, אדני עמודי החצר, וקרסי יריעות העזים, שהם אהל על המשכן, שנעשו מנחושת. ועיין ברש"י (כט, לב): "פתח אהל מועד, כל החצר קרוי כן". דמסך פתח אהל מועד, נחשב כחלק מחצר המשכן ולא כמשכן עצמו.

ד. והנה נאמר (במדבר כא, ט): "ויעש משה נחש נחושת". ובאר המלבי"ם: "לרמוז, שהגם מצד גופו היה נחש מזיק, ומחומר הנחושת, שמורה על כח הסט"א, כמ"ש במק"א. בכל זאת, וישימהו על נס, וירם קרן אל הרוחניות. [שכבר התבאר אצלי, שיש הבדל בין ראייה ובין הבטה. שהבטה מציין פנות המחשבה והעיון אל הדבר שענין, והבין ענין הנחושת שעשה משה, ולמד להכניע יצרו וחי...". ובפרשת תרומה כתב המלבי"ם, ברמזי המשכן, בענין מזבח העולה שנעשה מנחושת: "והנחושת מורה על חלק הנחש אשר עפר לחמו, אשר הושת איבה בינו ובין האשה, שהוא הגוף והחומר...". עיי"ש. ע"ע שם ברמזי המשכן. וע"ע במלבי"ם פ' בראשית, בענין פיתוי הנחש את אדם וחווה.

כן מצינו במטה משה (שמות ד, ד): "ויאמר השליכהו ארצה, וישליכהו ארצה ויהי לנחש, וינס משה מפניו. ויאמר ה' אל משה, שלח ידך ואחז בזנבו, וישלח ידו ויחזק בו, ויהי למטה בכפו". כל עוד הוא ביד משה, הרי הוא מטה. אך כאשר משה משליכו מידו, הרי הוא חוזר להיות נחש. [שהרי מטה משה היה נטוע בגן עדן, והגיע לידיו של משה, (ילק"ש, סוף רמז קסט. בעה"ט שם, ד, ז)]. וכתב האור החיים שם: "כונת אות זה, הוא לרמוז, כי בחינת הקליפה תתיחס לנחש. וצא ולמד מנחש הקדמוני. כי הוא בחינת ס"מ. ורמז לו, כי באמצעות ידי משה, בכחו העצום, מאבד כח הנחש, ויהיה לעץ יבש. וכשירף ידו ממנו ומשליכו, יהיה לנחש, עד שנס משה [עצמו] מפניו".

מבואר במלבי"ם, דהנחושת, מורה על הנחש, שהוא כח הסט"א מאז חטא אדם הראשון. והאדם, בעבודתו את בוראו, מתגבר עליו, להופכו לכח של קדושה ורוחניות. [נחש, גמט' "משיח". דתיקון הבריאה לעת"ל, הוא תיקון זוהמת הנחש]. אשר על כן, חלקי המשכן הקשורים לעבודת האדם, נעשו מנחושת. היינו, מזבח העולה, שעל גביו מקריב האדם את קרבנותיו.

כמו כן הכיור נעשה מנחושת, שבו הכהנים מקדשים את עצמם לקראת כניסתם, לחלק הפנימי של מחנה שכינה. כן מצינו שהכיור נעשה מהמראות הצובאות (לח, ח), "שהיה משה מואס בהן, שעשויות ליצר הרע. וא"ל הקב"ה שיקבל מהן, כי הן חביבין עלי מן הכל. שעל ידם העמידו צבאות רבות במצרים. עיי"ש ברש"י. היינו לקחת את כח הנחש, היצר, לצורך קדושה. כמו כן, יריעות העזים, שכיסו את המשכן [יריעות שש משזר] ושמשו אותו, קרסיהן, נעשו מנחושת. כן אדני מסך פתח האהל, שלא נכלל במשכן [כמ"ש רש"י דלעיל: "שכל החצר קרויה פתח אהל מועד"]. וכן, אדני עמודי החצר ויתדותיהן, נעשו מנחושת. דכל אלו [וכן אדני המשכן עצמו, עמודי החצר, ווי העמודים, שנעשו מכסף], קרויין בזהר: "שמושא דמשכנא", ולא עיקר המשכן. [עיין במהר"ל, נתיבות עולם, נ' הבושה פ"ב].

ה. העולה מכל האמור לעיל. דהמשכן עצמו, הכלים אשר בו, והקרסים שחברו את יריעות שש משזר [שנקראו משכן], נעשו מזהב שנברא רק לצורך המשכן והמקדש. דיש לו ערך בפני עצמו, ללא קשר לצרכי בני האדם. "זה הב".

האדנים של המשכן, המקבלים את המשכן וההשפעות שלו לתוכם [כפי שהתבאר במקומו], נעשו מכסף, דהם כנגד הכיסופין' והתשוקה של עם ישראל לקבל את השפעת השראת השכינה שהיתה במשכן. בבחינת ' כוס של ברכה', כמ"ש בזהר דלעיל. כמו כן, העמודים של קלעי החצר, ווי העמודים שעליהם ניתלו הקלעים, נעשו מכסף. והיינו משום, שעל ידיהם נקבע גבול מחנה שכינה ומקום השראת השכינה דלעילא ודלתתא. ועל ידיהם יכלו עם ישראל להתקרב עד הקלעים, כדי להביע את הכיסופין' שלהם למקום השראת השכינה. ואפשר, דלכן הכסף שהובא למשכן, לא בא בנדבה, כמ"ש (רש"י, כה, ג). דלכל אחד מעם ישראל היה צריך להיות חלק ב'כיסופין' לקבלת השפעת והארת המשכן.

אך חלקי מחנה השכינה, שהיה מחוץ למשכן עצמו, "שימושא דמשכנא", נעשו מנחושת. היינו, חצר המשכן וכלי הקדש אשר בו [מזבח העולה והכיור וכו', וכן אדני מסך פתח אהל מועד]. והיינו משום, שבמקום זה נעשתה עבודת הקרבנות שהביאו עם ישראל כדי לכפר על חטאייהם, ולהתקרב לקב"ה על ידי הקרבת קרבנות העולה. וכן להתקדש ולטהר ידיהם ורגליהם במי הכיור. בבחינת התערוותא דלתתא. כפי שהתבאר בענין מזבח העולה. היינו, לקחת את כח הנחש [נחושת], והפכו לכלי לעבודת ה'.

ו. והנה איתא בגמרא (זבחים קטז:), לענין אכילת קדשים קלים הנאכלים במחנה ישראל: "והא דתניא, כשם שמחנה במדבר, כך מחנה בירושלים. מירושלים להר הבית, מחנה ישראל. מהר הבית לשער ניקנור, מחנה לויה. מכאן ואילך מחנה שכינה, והן הן קלעים שבמדבר...".

ובשעורי הגמ"ד סלוביצי' זצ"ל, דייק מלשון גמרא דידן, מהא דרך לענין מחנה שכינה נכתב, "והן הן הקלעים".

1. במסכת כלים (פ"א), מבאר המשנה, "עשר קדושות הן...", מקדושת ארץ ישראל ועד קדושת קדש הקדשים. וכתב הרמב"ם בפה"מ שם (מ"ח): "ודע שישראל היו במדבר על שלשה סדרים. מחנה ישראל, והם הארבעה מחנות. מחנה לויה, והוא מאמר ה'.

ה"שמושא דמשכנא".

ובמלבי"ם (פ' תרומה, ברמזי המשכן, בענין "רמזי חצר המשכן והמזבח") באר, ששני הבתים, קדש הקדשים וההיכל, מתאחדים במה שהם מיוחדים לקדושה עליונה ומיוחדת. והם כנגד עולם הכסא ועולם החיות. ובגוף האדם, הם כנגד המח והלב. ואסור היה להכנס אליהם אלא לעבודה ולהשתחויה. אך חצר המשכן, היא כנגד עולם האופנים והגלגלים בעולם הגדול, וכלי הנפש הטבעית בעולם הקטן [גוף האדם]. שהם הכבד, האיטומכא ובני המעים. אין בה כח רוחני אלא חוקי הטבע. עיי"ש. והוסיף עוד המלבי"ם: "שכן תראה, ששתי מחיצות הראשונות, לא בא בהם נחושת, רק כסף וזהב... ולא בא נחושת רק בעמודים שבמחיצה המבדלת בין ההיכל והחצר, שהיו העמודים מצופים זהב ואדניהם נחושת. כי באשר שם הרקיע המבדיל בניהם. על כן, בצד אחד שייך לפניו ויש בו זהב. ובצד האחר שייך לחוץ [היינו] רגליו ואדניו, שם יש אחיזה לנחושת. כמו שאמר בחיות, שרגליהם ככף רגל עגל, ונוצצים כעין נחושת קלל...ששם הוא הנחש". עיי"ש. והיה בחצר את המזבח, שהוא כנגד אברי האיכול, ואת הכיור, שגם הם היו עשויים מנחושת.

חזינן שמחנה שכינה כולל הן את מקום השראת השכינה דהתערוותא דלעילא, שהוא קדש הקדשים וההיכל הנסמך אליו. והן את מקום ה"שמושא דמשכנא", שהוא חצר המשכן, ובו מזבח העולה, מקום התערוותא דלתתא [כפי שהתבאר בספרי, עבודת אהרן]. ולפי המבואר עתה, גם במקום ה"שמושא דמשכנא" בעי מחיצה, כדי לציין את מקום מחנה השכינה. ו"הן הן מקום הקלעים".

ולפי המבואר לעיל, ענין הכסף, הוא ה'כיסופין' של עם ישראל להשראת השכינה בתוכם. לכן אדני המשכן נעשו מכסף, דהם מקבלים את השפעת המשכן [שנעשה מזהב], על עם ישראל ה'נכסף' לכך. אשר על כן, גם קלעי החצר היו תלויים על עמודים המחושקים [מלשון, 'חשק', כיסופין] כסף, ואף וויהם היו כסף. דקלעי החצר, בהיותם מחיצה המגבילה את קדושת מחנה השכינה, נותנים אפשרות לעם ישראל להתקרב עד למחיצה זו, כדי להביע את כיסופם להשראת השכינה, ולא להיות רחוקים עוד יותר. כפי שבאר המשך חכמה [שהובא לעיל], בענין הגבלת העם במעמד הר סיני.

לקבלת המאמר המלא, נא לשלוח מייל ל:

y0527622477@gmail.com

לא כתבה זאת הגמרא לענין מחנה לוייה ומחנה ישראל. ובאר, דבמדבר לא היתה מחיצה שקבעה את מקום מחנה ישראל ומחנה לוייה. דלא נקבע מקומם על ידי מחיצות, אלא אלא כל היכא שחנו לויים, הוי מחנה לוייה. והיכן שחנו ישראלים, הוי מחנה ישראל. אך מקום וקדושת מחנה שכינה נקבע על ידי 'מחיצה' של קלעי החצר. אבל במקדש, היתה מחיצה גם למחנה ישראל, שהיא חומת ירושלים, וגם מחיצה למחנה לוייה, שהיא חומת הר הבית. חזינן, דבמחנה שכינה היו שוים המשכן שבמדבר והמקדש. דבתרווייהו, למבדיל בינם למחנה לוייה, היה דין "מחיצה". אשר על כן, רק במחנה שכינה כותבת הגמרא, "הן הן הקלעים".

ודייק זאת הגמ"ד, מלשון הרמב"ם (ביהב"ח, פ"ז הי"א). וכן מלשון הרמב"ם (שם, פ"א ה"ה): "ואלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית. עושין בו קדש וקדש הקדשים. ויהיה לפני הקדש, מקום אחד והוא הנקרא אולם. ושלתן נקראין היכל. ועושין מחיצה אחרת סביב להיכל, רחוקה ממנו, כעין קלעי החצר שהיו במדבר. וכל המוקף במחיצה זו, שהוא כעין חצר אהל מועד, הוא הנקרא עזרה. והכל נקרא מקדש". חזינן להדיא, שהקובע את מקום וקדושת העזרה וההיכל, שהוא כנגד מחנה שכינה, היא המחיצה. וכמ"ש: "וכל המוקף במחיצה זו...".

ונראה לדייק זאת גם מלשון הפסוקים. דנאמר: "ועשית את חצר המשכן" (כג, ט). "ויעש את החצר" (לח, ט). "ושמת את החצר" (מ, ח). "ויקם את החצר" (מ, לג). לא נאמר, ועשית את 'קלעי' החצר. אלא לשון עשיה נאמרה על החצר עצמה, אף על פי שהמעשה עצמו נעשה בהעמדת עמודי וקלעי החצר. מבואר בזה, דבהקמת קלעי החצר, נעשתה מציאות של 'חצר המשכן'. דבהעמדת 'מחיצה', חל על המקום שם של 'מחנה שכינה'.

והוסיף הגרמ"ד, דבמקדש, ודלא כמשכן שבמדבר, גם למחנה לוייה, דהיינו, הר הבית כולו, היה דינים של מקדש. לענין מורא מקדש (פ"ז ה"א), ולענין חיוב שמירת המקדש (פ"ח ה"א). והביא הגרמ"ד באור לזה. שבמקדש התחדש דין בחירה על ידי מלך ונביא, גם על הר הבית כולו. כפי שהתבאר במקומו.

ז. והנה לעיל (בהערה) הבאנו את פירוש הגר"א עמ"ס כלים, שמחנה שכינה נחלק לשני חלקים. כנגד חצר המשכן ומקום מזבח העולה, יש את עזרת ישראל, עזרת כהנים ובין האולם והמזבח. וכנגד המשכן עצמו, יש את האולם, ההיכל וקדש הקדשים. היינו, דמחנה שכינה כולל, הן את המשכן עצמו וכן את מקום

וסיבב למשכן יחנו'. ומחנה שכינה, והוא חצר אהל מועד ומה שבתוכו. ובכמותם, המדרגות לדורות. מפתח ירושלים ועד הר הבית, מחנה ישראל. ומפתח הר הבית עד העזרה, ר"ל שער נקנור, מחנה לוייה. ומפתח העזרה ולפנים, מחנה שכינה. [ענין בחינוך (קפח) ובמנ"ח שם, בענין המקומות במקדש שהיביים עליהם מיתה או מלקות, במחלוקת הראשונים בזה].

והגר"א, בפרושו 'אליהו רבה' עמ"ס כלים שם, באר, דמחנה שכינה נחלק לשנים. "...כנגד החצר ממחנה שכינה, עזרת ישראל, עזרת ישראל, עזרת כהנים ובין האולם ולמזבח. כנגד המשכן ממחנה שכינה, האולם, ההיכל וקדש הקדשים". וכתב, שהם ארבעה מקומות [המתחלקים לשלושה מחנות]. והמדויק בדברי המשנה במס' כלים יראה, דחלק מחנה שכינה שהוא כנגד חצר המשכן נאסרו להכנס אליו מחוסרי כפורים, טמאים, בעלי מומים ופרועי ראש, שפסולם הוא פסול הגוף. [ושתווי יין, לרמב"ם, דס"ל שהם פסולי הגוף]. אך לחלק מחנה שכינה שהוא כנגד המשכן עצמו, היינו, ההיכל וקדש הקדשים, נאסרו להכנס אליו כל שלא הכינו עצמם לכך, בקידוש ידים ורגלים, אף שאינם פסולי הגוף.

אוסף הדרכות והנהגות

גליון כ"ט – פרשת תצוה

חיזוק בתורה בזמני סכנה, וזהירות מביטול תורה

מרבנו מרן רשכבה"ג הגר"ג אדלשטיין זצ"ל

כתוב בפרשה (שמות כ"ה מ"ט) "והייתי לכם לאלוקים", ופירש הספורנו דהיינו בהשגחה מיוחדת בלי שום אמצעי, ואמר 'אלקים' דהיינו כח כמ"ש (שמות טו, יא) מי כמוך באלים ה', שאין כח בכל הכוחות בבריאה כמו כוחו של הקב"ה שהוא בעל הכוחות כולם, וזהו ענין והייתי לכם לאלקים, שהקדוש ברוך הוא בעל הכוחות כולם, יתנהג עם כלל ישראל בהשגחה פרטית והנהגה מיוחדת, והנהגה זו אנו רואים בחוש, כמ"ש בעל חובת הלבבות כי אף בזמן הזה אפשר לראות נסים כעין יציאת מצרים ומתן תורה.

אם רואים את המצב של כלל ישראל שמחזיקים כל כך הרבה שנים, בלי מדינה, ומוקפים בשונאים, והם הנרדפים והמועטים, ואף על פי כן תמיד יש בכלל ישראל יותר עשירים ויותר מאושרים, ואף בזמן שיש גזירות במקום אחד, במקום אחר המצב הוא טוב, ואין לכך שום הסבר טבעי, ולדוגמא אמריקה שרוצים את היהודים, ומנסים להסביר את זה שהנשיא רוצה את הקולות של היהודים, הרי עדיין אין זה מובן למה הוא ממשיך כך גם אחרי שכבר נבחר, ומוכח כי זוהי השגחה מיוחדת.

כולנו מוקפים במאות מיליונים מוסלמים שכולם שונאי ישראל ורוצים לקום עלינו ולכלותנו, וגם יש להם נשק שאין לשער, והאירופאים גם הם אינם אוהבי ישראל כל כך, אלא שטוענים שאין זה כבוד בשבילם להיראות כאכזרים, ולכן אינם עושים בגלוי צרות ליהודים, וכי זה דבר מובן, הרי היטלר ימח שמו הרג ולא חשש, ואדרבה אמר כי זהו כבודו, וכולם ראו מה היה הסוף, ומזה יש ללמוד את גודל השגחת הקב"ה המיוחדת על כלל ישראל, וזהו שאמר הכתוב "והייתי לכם לאלקים".

וכתוב בחובות הלבבות (שער הבחינה סוף פ"ה) כי אם יבקש אדם בזמן הזה לראות ניסים הדומים למה שהיו בעת יציאת מצרים, "יביט בעין האמת עמדתו בין האומות מעת הגלות ויסידור ענייניו ביניהן, עם מה שאנו בלתי מסכימים עימון בסתר ובגלוי, והן יודעות בזה, ויראה, כי ענייניו אפשר שיהיה קרוב מענייניהן במזונות ובטרפים, ואפשר שיהיה טוב מענייניהן בעתי המלחמות והתגרות, ותראה הבינוניים והכפריים שבהן טורחים יותר מן הבינוניים שבנו והדלים אשר בקרבנו", עכ"ד.

ונביא כאן הדרכות והנהגות מרבנו זצוק"ל בענין חיזוק בתורה בזמני סכנה, וזהירות מביטול תורה

מתוך השיחות

וארבע, והיה מפריע. לפעמים היו עוד הפרעות. בדרך כלל הוא לא היה שם לב להפרעה, אבל גם אם היה הפרעה שהפריעה, לא עשו שום עסק, ההפרעה עברה וממשיכים הלאה, והכל בלי לחץ. לא הקפידו מאכן ולהבא שלא יהיה חלילה שום אפשרות של הפרעה. פשוט למדו. זכרוננו הרבה פעמים בשבתות הקיץ שלמדנו בכניסה לבית עם דלת הבית פתוחה. וכנראה שהיה כך מפני החום.

בכלל כל האוירה בבית היתה מסביב לעסק התורה. והנה זכה שבניו וחתניו שליט"א גדולים בתורה. וזה כל האוירה של הבית. אבל הכל ברוגע. "היא שיחתו". אין אוירה שלומדים כי חייבים ללמוד וזה עבודת השם שצריך ללמוד, אלא לומדים כי לומדים זה הדבר היחיד שמעסיק, (כמו שמי שמדבר דברי חולין לא עושה את זה כי צריך לעשות, אלא כי זה מעניין או מתוך שעמום), כך גם האוירה כולה היתה מסביב לתורה. ודאי שבאיזה מקום יודעים ומרגישים שזה מצוה וזה מה שצריך לעשות. כמו שהיה רבינו אומר תמיד, שדרך הלימוד של תורה היא בצורה של סקרנות שרוצים לדעת עוד ועוד. אך יש ב'דרכי החיזוק' (כנראה כשראה שיש שלא הבינו דבריו (ראוי) שמי שלומד תורה רק בגלל שזה מעניין כמו שספר סיפורים מעניין, זו לא דרך טובה. אלא צריך ללמוד תורה כי זה תורת השם. והביא שהגר"ש רזובסקי זצ"ל אמר להם פעם תוך כדי הלימוד, הרי אנחנו לומדים את תורת השם. רק צורת הלימוד היא באופן של התענינות ועריבות. כשלמדנו והיו באים אורחים, היו מצטרפים ללימוד, באופן טבעי. לא היו מתחילים לדבר על ענינים אחרים. לא מביעיא כשבאו בנים או חתנים, אלא אף אורחים אחרים הצטרפו ללימוד. במקרים כאלו הענינים היו מסתעפים לסוגיות ועניינים אחרים מסדר הלימוד הקבוע, אבל הכל המשיך הלימוד ברוגע ובשלוה כאמור.

מספר אחד הנכדים שהיה רגיל לסעוד על שולחנו: מיד אחרי הסעודה בבוקר היה מתחיל ללמוד עם כמה חברות שהיו מוכנים עם גמרות ומתיישבים ליזו עם גמור ברכת המזון. והיה מתחיל בדרך כלל כמעט תוך כדי דיבור לברכת המזון בלימוד הגמ'. אולם אם היו אורחים שיצאו היה מתייחס אליהם ומברכם.

רבינו נהג בבחרותו לברך ברכת המפיל בבית המדרש מיד עם סיום לימודו בלילה, כדי לאסור על עצמו לשוחח, ובכך לא תהיה לו אפשרות להיכנע ליצר הרע לדבר דברים בטלים בחדר השינה עם חברים.

רבינו ואחיו הגר"י סיפרו שבהיותם בילדותם שלח אותם אביהם ללמוד תורה בעיירה נידחת ברוסיה אצל דוד שלהם שהיה רב, יום אחד הם שמו לב שפני הדוד והדודה לא כתמול שלשום, והם מתלחשים הרבה ביניהם וכו', לאחר זמן הבינו האחים הגאונים שבתקופה זו שהם ראו את הדודים עצובים ומתלחשים אז נפטרה אמו הצדקנית. והוסיף רבינו שבשביל שלא יבטלו מהתורה החליט זודם הצדיק שלא לספר להם את הענין כלל. כמו כן נשאל רבינו פעם האם ראה את מרן הח"ח, ורבינו ענה שאבא היה מגיע אליו, וגם פעם היה בעיירה קרובה אליהם אז אבא יצא אליו, שאלתי למה לא לקח אותכם, והבנתי מתשובתו שלא היה צד שיבטל אותם מתורה עבור זה...

היו שנים שסבל ייסורים איזמים, ובנו המסור רבי בצלאל טיפל בו, ושאלתי פעם למה לא לוקח כדורים חזקים להורדת הכאבים, והבן ענה לי זה אין על מה לדבר איתו, הוא פוחד ויודע שזה יוריד לו אפילו משהו מהריכוז המוקסימאלי של שקיעות בסוגיות!!!

לפרטים ולשליחת חומר נוסף - 052-7692282

היה מעשה עם הט"ז (הובא ברוח חיים על פרקי אבות פ"א מ"א) שישב ולמד עם תלמידים, ובאה אשה ואמרה שיש לה ילד חולה, וביקשה ממנו שיתפלל עבור הילד החולה שנמצא בסכנת נפשות, ואמר לה הט"ז כי אי אפשר להפסיק את הלימוד לצורך תפילה, אבל יש דבר יותר מזה, שזכות התורה שהוא לומד עם התלמידים תהיה לרפואתו של הילד, ואכן הילד התרפא. וכן אני זוכר מימי בחרותי בשיבת לומ"ה בפתח תקוה, שהיה שם הגה"צ רבי אליהו דושניצר זצ"ל, שהיה צדיק ידוע, צדיק ממש, והקדושה הייתה ניכרת על פניו, וכשהיו באים אליו לבקש ממנו שיתפלל עבור חולים, הוא היה אומר לתלמידי השיבה שילמדו לרפואת החולה, ועסק התורה יהיה זכות לרפואה, כך היה אומר עצה, שעסק התורה יהיה לרפואת החולה, כמו שעשה הט"ז, וזה עזר! ואם כן גם עכשיו, זה מה שאנו יכולים לעשות, כשאנו עוסקים בתורה, לחשוב ולכוון שזכות עסק התורה יהיה להצלת אחינו בני ישראל, שלא יארע להם שום נזק. ובודאי שכל מי שמתחזק זכותו גדולה מאד, כל אחד שעוסק בתורה מגיף על כל הדור, שהדור צריך זכויות, וצריכים הגנה של עסק התורה, המצב הביטחוני הוא נס, נס נסתר, לא מרגישים את הנס, אבל מי שמתבונן קצת רואה שזה נס, וכדי שהנס ימשיך הלאה צריכים זכויות, ומי שמתחזק זוכה בעצמו וגם זוכה לאחרים, ומזכה את כלל ישראל בזכויות.

מרן הגר"ד לנדו במסע הלויה - כל ימיו משחר נעוריו עמל ברוב התמדה מופלאה בלימוד התורה ובעומק הבנתה, והעמיד כמה דורות של תלמידים שהם העמידו תלמידים לאלפים וריבואות, זה קרוב לשמונים שנה, והרבה הרבה תורה בישראל בכמות ובאיכות בשקידתה ובהתמסרות ללימודה. הוא היה דמות שכל ימיו תורה, לימוד התורה, הרבצת התורה, הנהגת הדור, הכל ביזר ובנועם ועל פי דרך התורה.

היו פעמים במוצ"ש שהיה מוותר אחרי הרבה שעות של לימוד בשבת, וראו עליו שקשה לו ללמוד, ואמר לעצמו כמה פעמים 'לא ויתר הקב"ה על עוון ביטול תורה', 'התמדה אינה מידת חסידות'. 'ביטול תורה זה חטא' - זה 'כנגד כולם' וכו' ע"ז 'כי דבר ד' בזה' - כך ניגש לגמ' עם יראת שמים... כל זה היה קודם שהתחיל ללמוד אבל אחרי שהתחיל כבר היה ניכר ש"כי הם חיינו בעולם הזה'. היה פעם שהיה לו סחרחורת באמצע הלימוד, ואמר לעצמו 'כל קולא צריכה בדיקה', כלשון המסלכת יתיר בהספק. ולפעמים חיזק את עצמו 'אפשר לעשות חמש דקות סטייפלר'. [עפ"י עצת הקה"ל לנסות עוד 5 דקות...]. וכך חזר ללימודו זמן רב. כמו"כ היה בתקופה שהיה לו כאבי גב למד ולימד מתוך יסורים והיה הוא מושל על היסורים.

מספר אחד מנכדיו: כמו שידוע, היה לומד כל הזמן. על זה היו מדברים ובזה היו מתעסקים. אבל חשוב להדגיש שהכל היה ברוגע, בלי לחץ, בלי לחץ שחייבים ללמוד, ובלי שימת לב להפרעות. היינו בקבוצה של כמה נכדים שהיתה להם בסי"ד קביעות בשבת [בחוץ בלילי שבת ובקנין ביים היתה בשבת לפני מנחה. למדנו קבוצה של נכדים והתברורות שלהם ועוד. מלבד קבוצה זו היתה בשבת עוד קבוצה שלמדו יתיר בהספק. בשעה שעתיים למדו כמה וכמה דפים], הלימוד שלנו התחיל בפרק כיצד מברכין, שהיה חביב עליו. ולמדנו עם רש"י ותוס' והרא"ש ומעדני יום טוב ודברי המודות. ואחר שסיימנו הפרק, חזר שוב מתחילה כל הפרק עם כל המפרשים הנ"ל. ופעם שלישית אמר שיש לו "חשק" ללמוד הפרק עם תלמידי רבינו יונה [בברכות הוא הפירוש סביב הרי"ף]. ואח"כ למדנו מתחילת ברכות ועוד מסכתות על הסדר. עם התמסכות השנים ועזיבת הכוחות כבר היו מסכתות שלא למדנו אפי' תוס' על הסדר. היו יושבים ולומדים. בדרך כלל היו סוגרים את הדלת של החדר, אבל לפעמים היה נכנס איזה נכד או נין ילד קטן בן שלש

ועלת הן

תצוה תשפ"ד

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

הגאולה בזכות לימוד התורה

"ואתה תצוה אל בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך" וגו' (שמות כ"ז, כ')

א- וכתב האור החיים הקדוש וז"ל, ובדרך רמז יתבאר הכתוב על דרך מאמר הובא בספר זהור חדש (ח"א טו), כי ארבע גלות של ישראל כל אחד מהם נגאלו ממנו בזכות אחד, גלות הראשון נגאלו בזכות אברהם, שני בזכות יצחק, שלישי בזכות יעקב, הרביעי תלוי בזכות משה ולזה נתארך הגלות, כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצות, אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה. וזה הוא שרמז הכתוב כאן באומרו 'ואתה תצוה את בני ישראל' על דרך 'כי מלאכי יצוה' (תהלים צא יא), או על דרך אומרים ז"ל אין צו אלא מלכות, כי הוא ימלוך עלינו לעתיד. ותנאי הוא הדבר שיעסקו ישראל בתורה, וזה הוא אומר 'ויקחו אליך שמן זית זך' ירמוז אל התורה שנמשלה לשמן, מה שמן מאיר לעולם כך התורה והם דברי הזוהר שכתבנו בסמוך, ודקדק לומר 'זך' שצריכין לעסוק בתורה לשמה, בלי שמרים, שהם לקנטר ח"ו או להתגדל וכדומה אלה הם שמריה, ואמר עוד 'כתית' פירוש שצריכין לעסוק בתורה, ולכתת גופם וכוחם, על דרך אומרו (במדבר יט יד) 'זאת התורה אדם כי ימות' (ברכות סג:). דאמר ר"ל מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל, ופרש"י 'זאת התורה' היכן מצויה באדם שימות באהלי תורה עכ"ל. עכת"ד ע"ש. ומבואר מדבריו שהגלות הרביעי נגאל בזכות משה רבינו, ולכן נתארך הגלות כיון שאין עוסקים בתורה ובמצות, ומשה רבינו הוא ימלוך עלינו לעתיד, וזה מרומז בפסוק 'ואתה תצוה' אין צו אלא מלכות, ובתנאי ש'יקחו אליך שמן זית זך' היינו שיעסקו בתורה לשמה.

ב- בעל הטורים כתב וז"ל: 'ואתה תצוה' לא הזכיר משה בזה הסדר, מה שאין כן בכל החומש, שמשעה שנולד משה אין סדר שלא הזכיר בה, והטעם משום שאמר (להלן לב לב) מחיני נא מספרך אשר כתבת, וקללת חכם אפילו על תנאי באה (מכות יא). ונתקיים בזה וכו' עכ"ל.

וצ"ב למה דוקא בפרשת תצוה לא הזכיר שמו?

ונראה כי מבואר בסה"ק כי המלך והמנהיג של כלל ישראל הוא מי שמוסר נפשו בשביל ישראל, והש"ת אמר למשה רבינו 'ואעשה ואתם לגוי גדול', והוא לא השגיח על זה כלל רק אמר 'אם תשא חטאתם, ואם אין מחיני נא וגו'. ולכן זכה להיות מלך על ישראל, ולכן בפרשת תצוה, שמבאר האור החיים הקדוש, בדרך רמז שכתוב כאן ואתה תהיה מלך על כלל ישראל לעתיד לבוא, לכן לא מוזכר שמו של משה כיון שזכה לזה כיון שמוסר נפשו בשביל ישראל ואמר מחיני נא, וכתב בעל הטורים שנתקיים בזה שלא מוזכר שמו בפרשת תצוה, כיון שבזה זכה להיות מנהיג ומלך על ישראל כמו שכתב האורה"ח הק'.

ג- למה הגאולה היתה ותהיה בזכות האבות הקדושים ומשה רבינו

וצ"ב למה בגלות ראשונה - גלות מצרים נגאלו בזכות אברהם אבינו, ובגלות שנייה - גלות בבל נגאלו בזכות יצחק אבינו, ובגלות שלישית - גלות יוון נגאלו בזכות יעקב אבינו, ובגלות רביעית - גלות אדום שאנו נמצאים בה תלוי בזכות משה רבינו.

ונראה ליישב כי הגלות הראשון היה על ידי מה שאברהם אבינו אמר במה אדע כי אירשנה, והיינו פגם האמונה, והקב"ה אמר לו ידע תדע כי גר יהיה זרעך וכו'. ונגאלו בזכות האמונה, שאברהם אבינו כתוב אצלו, והאמין בה' ויחשבה לו צדקה (בראשית ט"ו ו').

וכן בני ישראל כתוב בפרשת שמות (שמות ה' ל"א) ויאמן העם וישמע וכי פקד ה' את בני ישראל וגו' ויקדו וישתחוו. ובזכות האמונה שהאמינו בה' שזה מידתו של אברהם אבינו נגאלו.

והגלות השנייה שזה גלות בבל נגאלו בזכות יצחק אבינו, שהוא הקריב את עצמו לעולה על גבי המזבח, וכן בגלות בבל נגאלו בזכותו, שעזרא הסופר שעלו עמו לבנות את בית המקדש ולהקריב שם את הקרבנות, שזה מידתו של יצחק אבינו.

והגלות השלישית שזה גלות יוון, היה על שהתרשלו במצות, וגזרו גזירות לשיעורם תורתך, ונגאלו בזכות יעקב אבינו שכתוב עליו תתן אמת

ליעקב חסד לאברהם (מיכה ז' כ') ואמת זה תורה, היינו קיום מצות התורה, שהתחזקו בקיום התורה והמצות, בימי החשמונאים ומסרו עצמם על קיום התורה.

והגלות הרביעי יהיה בזכות משה רבינו, בזכות שיעסקו בתורה, כמו שכתב האור החיים הקדוש, וכמו שאמרו חז"ל (נדרים ל"ח). אמר רב יוסי בר חנינא בתחילה לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו, שנא' כתב לך פסל לך, מה פסולתן שלך יהא אף כתיבתן שלך יהא, ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל, ועליו הכתוב אומר (משלי כ"ב) טוב עין הוא יבורך. מתיב רב חסדא, למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל (דברים ל"א), אלא לפיפולא בעלמא, (להבין דבר מתוך דבר, הוא דניתן למשה) ונהג בה טובת עין ונתנה לישראל, וכן בהרבה פסוקים ומאמר חז"ל מורא שהתורה נקראת על שם משה רבינו זכרו תורת משה עבדי. (מלאכי ג') ובזכות עסק התורה יגאלו, ולכן צריך לעסוק בתורה הרבה, לפני הגאולה!

הקשר בין הדלקת הנרות להקטרת הקטורת

"והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבקר בבקר בהיטבו את הנרות קטרינה, ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה" וגו'. (ל' ז"ח)

א- וצ"ב הרי מצות הטבת הנרות והדלקתן זה מצוה בפני עצמה לכאורה, ולמה כתוב בתורה"ק שמצות הקטרת הקטורת תלוי בהדלקת הנרות. והנה חז"ל בכריתות ו: (הובא ברש"י לקמן ל' ל"ד) אומרים שהחלבנה ריחה רע והיא נחשבת בין סממני הקטורת, כדי ללמד לבני ישראל לצרף לתפילתם את פושעי ישראל. ויש לרמז שמתי אפשר לצרף את פושעי ישראל לקטורת רק בשעת שמדליקין את הנרות והטבתן. שהדלקת הנרות היא רומזת לחכמת התורה, כמו שאמרו חז"ל, הרוצה להחכים ידרים להעשיר יצפין, וסימנך מנורה בדרום ושולחן בצפון, וכתב האור החיים הקדוש שהבאנו בתחילה הפרשה, (כ"ז ב') ששמן זית זך, ירמוז אל התורה שנקראת שמן, מה שמן מאיר לעולם כך התורה, ולכן מתי אפשר לצרף את פושעי ישראל לסממני הקטורת כשזה קשור להדלקת הנרות ולהטבתן, שמתעסקין בתורה אז אפשר לצרף את פושעי ישראל לקטורת.

ב- והנה בזה"ק (ויקהל רי"ט) כתוב שמי שדינים רודפים אחריו, ורוצה לסלק מעליו את הדינים שיהיה רגיל לומר פרשת הקטורת, בבוקר ובערב, ומובא בסה"ק שראוי לומר פרשת הקטורת לפני תפילת שחרית ואחרית, וכן לפני תפילת מנחה. והרמ"ק צוק"ל (בעל תומר דבורה) אומר שדוקא אם יעשה תשובה זה מסייע לדחות את הדינים מעליו. והנה אפשר לבאר את זה לפי השגתנו, כי פרשת הקטורת זה שאפשר לצרף גם את פושעי ישראל לתפילה, וכתבנו שזה בצירוף כשזה קשור לתורה להדלקת הנרות. לכן אם אומר פרשת הקטורת ומקשר את זה לתורה שעושה תשובה לכן זה מציל אותו מכל הדינים שלא ירדפו אחריו. כיון שהוא אומר בפרשת הקטורת שאפילו שהוא נחשב ממושעי ישראל, גם ממנו יהיה קטורת ריח ניחוח לה' ולכן זה מציל מכל הצרות ומביא לכל הישועות.

"תמיד" - היינו שלא יהיה הפסק יום בינתיים

"עלת תמיד לדרתיכם פתח אהל מועד" (שמות כ"ט מ"ב)

וברש"י כתב וז"ל, תמיד מיום אל יום, ולא יפסיק יום בינתיים, עכ"ל. וצ"ב מה כוונתו של רש"י ולא יפסיק יום אחד בינתיים.

ונראה ליישב דהנה בגמרא ביבמות (ה:): דנה הגמרא האם עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, והגמרא מביאה ראיה מהא דקרנן התמיד דוחה את השבת, שבשבת הוי ל"ת שיש בו כרת ודוחה הגמרא מה לתמיד שכן תדיר. וצ"ב מה בכך שהוא תדיר הלא הוי ל"ת שיש בו כרת, ונלמד מכאן שעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת.

וביאר בזה מ"ר הגאון הגדול רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל, ראש ישיבת פונוביוז'. שיסוד קרבן תמיד, להיות קרב בכל יום, ואילו לא היה קרב גם בשבת, אזי חסרון לא רק ביום שבת שאינו קרוב בו. אלא זה חסרון בכל ימי הקרבן שלא נקרא תמיד, ולכן סוברת הגמרא שזה סיבה שידחה את השבת, אבל אין להוכיח מזה גם על מצות אחרות שידחה ל"ת שיש בו כרת. ולכן כתב רש"י שלא יפסיק יום בינתיים, היינו שכדי שיקרא קרבן תמיד צריך שלא יפסיק יום בינתיים. עכת"ד.

ב- ללמוד תמיד בלי הפסק

והנה באור החיים הקדוש שנבאנו בתחילת הפרשה שכתב וז"ל, ויקחו אליך שמן זית, וימוז אל התורה שהמשלה לשמן, מה שמן מאיר לעולם כך התורה כו' עכת"ד. וכתוב להעלות נר תמיד. היינו שתמיד יעסקו בתורה, ולא יפסיקו להסיח דעת מהתורה, ואם יחסר יום או שיסיחו דעת מהתורה כבר אינו נקרא תמיד, ולא חסרון רק בשעה שאינם עוסקים בתורה אלא זה חסרון בכל לימוד התורה שלא נקרא תמיד, וסגולת לימוד התורה להביא את הגאולה, היינו אם עוסקים בתורה בלא הסיח הדעת.

ג- חז"ל אומרים (ברכות ס"ג): אדם קורא קריאת שמע שחרית וערבית, ויום אחד אינו קורא, דומה כמי שלא קרא קריאת שמע מעולם. וצ"ב למה לגבי קריאת שמע מצינו, שאם ביטל המצוה פעם אחת משפיע על כל שאר הימים.

ושמעתי מהגאון הרב צבי ירוב שליטא, כי כתוב (ילקוט שמעוני ואתחנן תת"ה) כך אמר הקב"ה לישראל לשעבר הייתם מקריבים לפני שתי פעמים ביום, את הכבש האחד תעשה בבוקר וגו', וגלוי וידוע לפני שבת המקדש עתיד ליחרב, ומכאן ואילך אי אתם יכולים להקריב קרבנות, אלא אני מבקש תמורתן של קרבנות שמע ישראל בבוקר ובערב ועולה לפני יותר מכל הקרבנות, הרי לפנינו שמצות קריאת שמע הוא במקום קרבן התמיד, וממילא מובן שכמו שבקרבן התמיד צריך שלא יחסר יום כיון שזה פוגם בתמיד כן בקריאת שמע צריך שלא יחסר יום, ומבואר מזה שאנו אומרים בקדושת תפילת מוסף בשבת ויחון עם המיחדים עמך בכל יום תמיד, עכת"ד.

ומזה יש ללמוד שאם קריאת שמע זה במקום קרבן התמיד. אז צריך לקבל עליו מסיירות נפש על קדושת הש"ת בקריאת שמע, ואזי זה נחשב ממש כקרבן התמיד לפני הש"ת.

בלילה, כמו בסוגיא דמנחות, אין ההדלקה שבבוקר נחשבת הטבה, כי אם הדלקה חדשה, ועל זה לא נצטוו.

ואפשר לרדן בדברים ולומר, שאף אמנם שהטבה זה תיקון דבר שנתקלקל, מ"מ אין הכרח שזה מתייחס לגופו של הנר, ויתכן לומר שזה מתייחס לגופה של המצוה, דבלילה היתה מצוה להדליק ולא הדליק, ואז בבוקר מתקנים את המעוות ומדליקים, ושוב שפיר צדקה קושית הרשב"א והחינוך על הרמב"ם מסוגיא דמנחות. דאף בשחר מתקיים בהטיבו את הנרות יקטירוהו.

ובחזון איש מנחות (סימן לו סק"ח) תירץ כעין תירוצו של הלח"מ אך בנוסח"א, והוא, דאף לרמב"ם עיקר מצות ההדלקה היא בלילה, וההדלקה ביום זהו השלמה להדלקת לילה, ובאמת אם מחמת אונס לא הדליק בלילה לא ידליק ביום, ושפיר קאמר בגמרא במנחות שאם לא הדליקו בלילה אין שייך השלמה ותיקון ולא ידליקו ביום.

וצ"ב, דהלא הרמב"ם כתב שאם כבה הנר ביום, הוא מסיר את הפתילה ונותן שמן חדש ופתילה חדשה ומדליק, ומעתה היאך אפ"ל שזה רק השלמה וגמר להדלקת הלילה, והלא מה שהדליק בלילה כבה, ואת הדשן הוא הסיר, ועכשיו זוהי הדלקה חדשה, ובע"כ דאפשר גם להדליק הדלקה חדשה בבוקר, וא"כ הדרה קושיא לדוכתא על הרמב"ם מסוגיא דמנחות.

והנראה לומר, דבאמת אף הרמב"ם מודה לרש"י דפירוש המילה הטבה הוא ניקוי והכנת הנרות, אלא דס"ל לרמב"ם דהדלקת הנרות זהו גמר הכנת הנרות למצותם, דזה כולל ניקוי נתינת שמן והדלקה מחדש, ועל כן קאמרו שפיר בגמרא דאם לא הדליק בלילה אין לו ביום מה להטיב ולנקות ואז אין מצוה, ואף אמנם דיכול הוא להדליק ביום, מ"מ ההדלקה היא גמר והשלמת ההטבה, ואם אין הטבה וניקוי אין גם מצוה בהדלקה.

והנה הרשב"א (שם) הקשה עוד על הרמב"ם מסוגיא דמנחות (פ"ה): שאמרו שם מטיבה ונותן שמן ומדליקה, דמשמע שהטבה לחוד והדלקה לחוד, ולא כהרמב"ם שכתב דההדלקה היא ההטבה, ונדחק הלח"מ לישב, דתנא והדר מפרש, דמטיבה, והאופן להטבה זהו ההדלקה.

אמנם ע"פ דברינו ניחא, דאכן הטבה זהו ניקוי הכלי אף להרמב"ם, והגמר הוא ההדלקה, וזהו דקאמר מטיבה ומדליקה וזהו גומר את המצוה.

למה חומות ירושלים יהיו מהוהם וישפה

"והטור הרביעי תרשיש ושהם וישפה" וגו' (כ"ח, כ)

ובתרגום יונתן ב"ע, ומפרש שמהת תלתא שבטיא זבולון יוסף ובנימין. **במסכת בבא בתרא** (ע"ה, א) 'זשמי כדכוד שמשותיק' אמר רבי שמואל בר נחמני פליגי תרי מלאכי ברקיעא גבריא ומיכאל, ואמרי לה תרי אמוראי במערבא, ומאן אינון יהודה וחזקיה בני רבי חייה, חד אמר שוהם וחד אמר ישפה, אמר להו הקב"ה להוי כדן וכדן וכו'. עכ"ל.

וכתב בספר זרע שמשון סימן ד' וז"ל, צריך עיון למה דוקא יהיו החומות מאלו השתי אבנים שוהם וישפה. וז"ל שבאלו האבנים היה כתוב בהם באבני החשן שמות יוסף, ובנימין, וע"ש מה שתייך.

ועל פי דרכו נראה לבאר, כי חומות ירושלים יהיו מאבני שוהם וישפה, שאלו האבנים היו בחושן המשפט של יוסף ובנימין, דהנה מבואר בגמרא ביומא (ט' ע"ב) דמקדש ראשון נחרב בעון עבודה זרה שפיכות דמים וגילוי עריות, ובעיקר בעון ביטול תורה ולכן הקב"ה לא מחל על כל העבירות, ומקדש שני שהיו עוסקים בתורה ובמצות ובגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שנאת חנם עיי"ש, והחפץ חיים בהקדמה כתב שכונת הגמרא על עון לשון הרע שיוצא משנאת חנם. והנה לעתיד לבוא חומות ירושלים יבנו מאבני שוהם וישפה, שהם אבנים שהיו בחושן המשפט משבטי יוסף ובנימין, דהנה כתוב בגמרא במילה (כ"ו ע"א) ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימין ובה מזבח בנוי, והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לבולעה, שנאמר (דברים ל"ג י"ב) חופף עליו כל היום, לפיכך זכה בנימין ונעשה אושפיזן לשכינה וכו'. ופרש"י וז"ל והיה בנימין הצדיק, צופה ברוח הקודש שכן עתיד להיות ומצטער עליה, אושפיזן, שהיה ארון בחלקו. עכ"ל. והנה הארון היה בחלקו שבו היה לוחות הברית והתורה, ויתכן שזה מרמז באבנו ישפה, היינו יש פה לעסוק בתורה, וחז"ל אומרים שעל ידי עסק התורה נקרא יעלת חן, שמעלה חן על לומדיה (עירובין נד): וכיון שיש לו חן מבואר בסה"ק שפילתו מתקבלת כיון שיש לתפלתו חן, וזה תיקון לחורבן בית ראשון שנחרב כיון שלא עסקו בתורה, ולכן חומות ירושלים יבנו מאבני ישפה, שזה אבנו של בנימין ישפה, יש פה לעסוק בתורה, ובתפילה.

וכן יבנו מאבני שוהם שזה אבנו של יוסף בחושן המשפט, שזכות יוסף ששילם טובה תחת רעה, שאחיו מכרו אותו למצרים, והוא שילם להם טובה ופרנס אותם תחת רעה, והיה נזהר לא לספר עליהם לשון הרע.

וכמו שכתוב בדעת זקנים עה"פ ויאמר ליוסף הנה אביך חולה וגו' (מ"ח א'). וז"ל, ומשמע שלא היה יוסף רגיל אצל יעקב, כמו שמצינו נמי (לעיל מ"ז כ"ט) ויקרא לבנו ליוסף, שמעתי מפי הרב רבי שמואל ז"ל הטעם, לפי שהיה ירא שישאל לו הענין היאך הורד למצרים, ויגיד לו שמכרוהו אחיו ויקללם יעקב וכו' (פס' ק"ר א) עכ"ל.

וכן מובא בספר שמירת הלשון (חלק שני פרק י"ב בסופו) וז"ל, ויותר מזה מצינו בחז"ל שהיה נזהר מלהתייחד עם אביו, כדי שלא יחשבו אחיו שישפך לבניו מה שישפך עליו, ויגיד לו שמכרוהו אחיו ויקללם יעקב וכו' (פס' ק"ר א) עכ"ל.

הטבת הנרות במקדש

"בהיטיבו את הנרות יקטירוהו, ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירוהו" (ל' ז').

ופירשי וז"ל, בהיטיבו לשון ניקוי הבזיכין של המנורה, מדשן הפתילות שנשרפו בלילה והיה מטיבן בכל בוקר ובוקר, הנרות לוצי"ש בלע"ז, וכן כל נרות האמורות במנורה, חוץ ממקום שנאמר שם העלאה, שהוא לשון הדלקה. ובהעלות, כשידליקם להעלות להבתן, ע"כ.

ומבוארת שיטת רש"י שמצות הטבת הנרות מתייחסת לגוף המנורה, לדשן לקנח ולתקן את הפתילות, ואינה מתייחסת לנרות עצמם להדליקם, והוא שכתב רש"י דנרות היינו לוצי"ש דהיינו מנורה, שכן המצוה מתייחסת אל המנורה ולא אל הנרות, וכ"ה באבן עזרא דבהיטיבו היינו תיקון הפתילה והשמן, וכן הוא בתרגומים, באתקנותה ית בוציניא.

וקאזיל בזה רש"י לשיטתו בחגיגה (כו ב') ד"ה מנורה, שכתב וז"ל, אבל ביום לא היה דולק, דמערב עד בוקר כתיב, תן לה מידת השמן שיש בה כדי לדלוק מערב עד בוקר, ע"כ, וכיון דס"ל דלא דלקה המנורה כלל ביום, א"כ בהכרח שמצות הטבה מתייחסת למנורה ולא לנרות.

ונחלק עליו הרמב"ם (פ"ג ה"ב מתמידין ומוספין) שכתב וז"ל, מה הוא דישון המנורה, כל נר שכבה מסיר הפתילה וכל השמן שבנר ומקנחו ונותן בו פתילה אחרת ושמן אחר במידה שהוא חצי לוג, וזה שהסיר משלכו במקום הדשן אצל המזבח עם דישון מזבח הפנימי והחיצון, ומדליק נר שכבה, והדלקת הנרות היא הטבתם, ונר שמצאו שלא כבה מתקנו, ע"כ. ומבוארת שיטתו שמצות הטבה מתייחסת לנרות ולא למנורה, וכפי שכתב במפורש שהדלקת הנרות היא הטבתם, ועיי"ש בכסף משנה שהביא משו"ת הרשב"א (סימן שט) שעמד על כך שהרשב"א חולק על רש"י, וכן הוא בחינוך (מצוה צח).

והנה במנחות (נ' א) הביאה הגמרא מחלוקת באיזו קטורת חונכים את מזבח הזהב, דחד מ"ד קאמר דחונכים בקטורת של שחר, ואידך מ"ד קאמר דחונכים בקטורת של בין הערבים, וקאמר עלה אביי דמסתברא כמ"ד דחונכים בקטורת של בין הערבים, שכן בתורה נאמר בהיטיבו את הנרות יקטירוהו. ובשלמא בין הערבים יש הדלקת נרות ויש גם קטורת החונכת, אכן אי קאי על קטורת של שחר הלא אז אין הטבה של הנרות, דמאתר ולא הדליקו אמש אין ממה לנקות ולהטיב, והיאך יקטירו קטורת. וממנרא זו הוכיחו הרשב"א והחינוך הנ"ל דלא כהרמב"ם, דאילו להרמב"ם דהטבה היינו הדלקה, א"כ שפיר י"ל דחונכים בקטורת של שחר, ומתקיים הפסוק של בהיטיבו את הנרות יקטירוהו, שכן ידליקו אז את המנורה כחייב הטבה.

ובישוב דעת הרמב"ם כתב הלחם משנה, דאף לרמב"ם אין מצות הדלקה בבוקר כשלא הדליקו קודם לכן בלילה, שכן ביאור המושג הטבה הוא לחזק את הדבר לרפאותו ולהחזירו לקדמותו, וממילא דוקא כאשר היתה הדלקה בלילה, אזי בבוקר מתקנים את הנר ומחזקים אותו, אכן כשלא היתה הדלקה **לבירורים**

ניתן להאזין
לשיעורים קצרים
על סדר הפרשיות
במערכת 'קול הלשון'

מפני קדושת השבת
מסייג הטלפון מופיע בסוף הגליון

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (כ"ק פב)

תצוה - בעניין השטריימל של מרן הגרח"ק זצ"ל

וְעִשִּׂיתָ בְּגֵדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶחִידָךְ לְכַבֹּד וּלְתַפְאֵרֶת:
(כח, ב).

הנה כפי שהתפרסם זה מכבר, השטריימל של מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל (שהי' חובשו בסעודות יו"ט בקידוש ובברהמ"ז) נמכר לגביר אחד בסכום של מליון ושמונה מאות אלף דולר!!

והנה אותו גביר חפץ לחבוש לראשו את השטריימל של מרן זצ"ל מדי פעם בשבתות וביו"ט, אך התעוררה לו בזה שאלה גדולה, - דהנה המידה של השטריימל קטנה במקצת ממידת ראשו של הגביר, ולכן זה לא יושב עליו בצורה הכי יפה.

וכעת הסתפק הגביר הנ"ל, מה נחשב יותר מצד 'כבוד שבת', האם ראוי לו יותר לחבוש לראשו את השטריימל הרגיל שלו, שהוא שווה חמשת אלפים דולר בלבד, אך יושב עליו בצורה יפה.

או"ד דמצד כבוד שבת עדיף טפי לחבוש לראשו את השטריימל של מרן זצ"ל, שהוא שטריימל חשוב ויקר מאוד בשווי של כשני מליון דולר, ואע"פ שהוא לא יושב עליו בצורה הכי יפה.

ויש לפלפל טובא בזה מכמה צדדים, וכדלהלן.

- א -

דהנה בתקופה האחרונה התעורר נידון דומה גם לגבי הדלקת נר חנוכה, - שכידוע בהנהלת 'ישיבה על קברו' ערכו הגרלה לתורמים שלהם, על החנוכייה של מרן בעל האילת השחר זצ"ל.

וגם שם התעוררה השאלה לגבי הזוכה המאושר, האם מצד הידור מצוה ראוי לו להדליק נ"ח בחנוכייה של מרן זצ"ל, שהיא חנוכייה חשובה וערכה הממוני גבוה מאוד, ואע"פ שבמראה שלה היא נראית כחנוכייה הכי פשוטה.

או"ד שראוי לו יותר להדליק בחנוכייה אחרת, שבחזותה נראית נאה מאוד, ואע"פ שחשיבותה ושוויה הממוני הינו פחות בהרבה מהחנוכייה של מרן זצ"ל.

- ב -

והנה מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל כבר נשאל בשאלה דומה, לגבי מי שיש לו ב' חנוכיות, - האחת עשויה מכסף ושוויה הממוני גבוה מאוד, אך בחזותה אינה נאה כ"כ, - והשנייה עשויה ממתכת פשוטה ושוויה הממוני נמוך, אך בחזותה נראית נאה מאוד, הי מניייהו עדיפא.

ומרן זצ"ל השיב, שעדיף להדליק בחנוכייה היקרה, אע"פ שאינה נאה כ"כ, - ולמד זאת מרן זצ"ל מדברי הירושלמי (יומא פ"ו ה"א), שהסתפק לגבי משובח בגופו ומשובח במראיו מי קודם, (כלומר הי מניייהו עדיפא, בהמה שמנה שאינה נאה, או"ד בהמה נאה אע"פ שאינה שמנה).

והירושלמי הכריע שהמשובח בגופו קודם, והבהמה השמנה קודמת לבהמה הנאה עי"ש, - ועפ"י השיב מרן זצ"ל, שעדיף להדליק בחנוכייה היקרה, אע"פ שאינה נאה כ"כ, (עי' בקוני' ישאלות המצויות ח"ד עמ' סד).

ומעתה לפי דברי מרן זצ"ל לכאוי' י"ל, דה"ה נמי דעדיף טפי להדליק נ"ח בחנוכייה של מרן הגראי"ל זצ"ל, שהיא חנוכייה חשובה וערכה הממוני גבוה מאוד, ואע"פ שבמראה שלה היא נראית כחנוכייה הכי פשוטה.

וכמו"כ י"ל הכי נמי לגבי הנידון עם השטריימל שפתחנו בו, דלהנ"ל לכאוי' י"ל, דמצד כבוד שבת ראוי יותר לגביר הנ"ל, לחבוש לראשו את השטריימל של מרן זצ"ל, שהוא שטריימל חשוב ויקר מאוד בשווי של כשני מליון דולר, ואע"פ שהוא לא יושב על ראשו בצורה הכי יפה.

- ג -

אכן באמת יש לדחות ולומר, שהנידון שפתחנו בו לגבי השטריימל של מרן זצ"ל, שונה מדברי מרן שנאמרו לגבי החנוכייה היקרה הנ"ל, מתרי טעמי.

א. י"ל דכל דברי מרן זצ"ל נאמרו, רק כלפי חנוכייה שעשויה מכסף וכדו', שיש לה בעצמותה שווי ממוני גבוה, וע"ז אמר מרן זצ"ל שהיא עדיפה מחנוכייה זולה אך נאה יותר.

אך בנידון של השטריימל הנ"ל, הרי מצד עצמו השווי שלו רגיל ושווה לשאר השטריימלים שבשוק, וכל הטעם שהוא נמכר בכשני מליון דולר אינו מצד המעלה שיש בחפצא של השטריימל, אלא המעלה היא רק בזה שהשטריימל הי' שייך בעבר למרן זצ"ל והי' חבוש לראשו של שר התורה, (ומי שאינו יודע זאת, לא ימצא בו שום מיוחדות יותר משאר השטריימלים שבשוק), - ובכגון זה מרן זצ"ל לא אמר שהיקר' עדיף על הינאה'.

וגם אי"א ללמוד מדברי הירושלמי הנ"ל לנידו"ד, דהרי הירושלמי מיירי רק לעניין בהמה שמנה, שיש לה מעלה בעצמותה בחפצא של הבהמה, ואין משם ראייה כלל לומר שגם בדבר יקר מחמת מעלה חיצונית יש להעדיף את היקר יותר מהנאה.

ולפי"ז גם בנידון החנוכייה של מרן הגראי"ל זצ"ל הנ"ל, שוב אין לנו ראייה כלל לומר, שהיא עדיפה יותר מחנוכייה אחרת ששווה פחות אך נאה יותר וכנ"ל, - אלא יתכן לדון ולומר שאכן עדיף להדליק בחנוכייה נאה יותר.

- ד -

ב. ועוד י"ל מצד אחר, שהנידון לגבי השטריימל הנ"ל חלוק מדברי מרן זצ"ל, משום די"ל דכל דברי מרן זצ"ל הם רק בכה"ג שהחפץ היקר מצד עצמו מושלם, ובעצם אין בו חיסרון כלל, ורק מ"מ אין לו את המעלה של 'נאה' באופן חיובי, - ואילו לחפץ הזול יש את המעלה של 'נאה', - שבכע"ז אמר מרן זצ"ל ש'יקר' עדיף מ'נאה'.

אך בנידון של השטריימל הנ"ל יש לדון, שלגבי בגדים כאשר לובשים בגד שאינו במידה המתאימה, אזי אין זה נחשב שבעצם הבגד מצד עצמו מושלם, ורק מ"מ אין לו את המעלה של 'נאה' באופן חיובי.

אלא זה נחשב שיש חיסרון בגוף הבגד, והבגד מצד עצמו אינו מושלם, ואינו בגד מכובד, ובכגון זה מרן זצ"ל לא אמר ש'יקר' עדיף מ'נאה', - אלא אדרבה י"ל שבכה"ג שלבגד היקר יש חיסרון בגוף הבגד, והבגד מצד עצמו אינו מושלם ואינו מכובד, אזי יש להעדיף את הבגד הזול הנאה והמכובד.

- ה -

וכע"ז כתב הבן איש חי בשו"ת 'תורה לשמה' (שאלה צט) לגבי שאלה דומה מעט לנידון, וז"ל: 'שאלה - ראובן יש לו בגד שבת חדש, אך הוא קצר מעט עליו ואינו כמידתו, ורובא דעלמא אין לובשים בגד קצר כזה, אך ימצא קצת בני אדם שלובשים בגד קצר כזה, - ויש לו עוד בגד אחר של שבת, שהוא כמידתו ממש, אך הוא ישן (ואינו נאה כ"כ), - איזה מהם עדיף ללבושו לכבוד שבת, כי יש אומרים לו החדש עדיף, ואע"פ שהוא קצר מעט, ויש אומרים לו הישן עדיף בשביל שהוא כמידתו, יורינו המורה לצדקה ושכמ"ה'.

והשיב ע"ז ה'תורה לשמה' וז"ל: 'תשובה - אותו הבגד שהוא כמידתו, הוא יותר משובח ומובחר לכבוד שבת, ואע"פ שהוא ישן, יען כי בגד הקצר הוא גרוע הרבה ואע"פ שהוא חדש'.

וכן מוכח מהגמ' דזבחים (יח:) והיא הלכה פסוקה בהרמב"ם ז"ל (הל' כלי המקדש פ"ח ה"ד) וז"ל: בגדי כהונה מצוותן שיהיו חדשים נאים ומשולשלים כדרך בגדי הגדולים, שנאמר 'לכבוד ולתפארת', - היו מטושטשין או מקורעין, או ארוכין יתר על מידתו, או קצרים פחות ממידתו... ועבד, עבודתו פסולה, - היו משוחקין (ישנים)... ועבד, עבודתו כשירה עכ"ל, - ופירוש מטושטשין בטיט, ופירוש משוחקין ישנים, ע"ש'.

הרי לך להדיא, דקצרים גריעי מישנים, כי באלו (בישנים) עבודתו כשירה בדיעבד, ובאלו (בקצרים) פסולה... - ומינה שמעינן לנידון השאלה הנזכרת, דודאי זה ראובן ילבש לכבוד שבת אותו בגד הישן שהוא כמידתו, ולא ילבש הקצר, כי זה שהוא כמידתו נחשב מכובד יותר, עכ"ל.

ומעתה לפי דברי התורה לשמה הנ"ל, לכאוי י"ל דה"ה נמי בנידון, דמצד כבוד שבת יותר ראוי לגביר הנ"ל לחבוש את השטריימל הרגיל שלו, שיושב עליו בצורה יפה, - ולא לחבוש את השטריימל הקטן ממידתו, ואע"פ שהוא שטריימל חשוב ויקר מאוד, - כיון שלבוש בגד הקטן ממידתו אין זה דרך כבוד כלל וכנ"ל.

- ו -

אכן באמת יש מקום לדון ולומר, שדברי התורה לשמה הנ"ל אינם שייכים כלל לנידון גבי השטריימל הנ"ל, - כיון שיש לדון שכל החיסרון של בגד הקצר ממידתו או ארוך ממידתו שייך רק בשאר בגדים, - אך גבי כובע ושטריימל

וכדו', אין שייך כלל חיסרון של כובע קטן ממידתו או גדול ממידתו.

כיון שבעצם אין מידה מסויימת שאליה צריך להיות מותאם הכובע, אלא כל מה שבעינינו נראה לנו שהכובע קטן או גדול, זהו רק מצד המוסכמה שהתרגלנו לראות שבדר"כ הכובעים עומדים בצורה מסויימת על הראש, אך בעצם אין זה דבר מוחלט מצד עצמו.

ונביא לזה ב' ראיות, - א. יש להוכיח מהמציאות בימינו, שה'כיפה' שלנו הרי היא מין ממיני המגבעות, ובעינינו אנו רואים שישנם כאלו שחובשים כיפה קטנה יותר וישנם כאלו שחובשים כיפה גדולה יותר, ואין לנו סיבה לומר שבעצם המידה האמיתית הנכונה היא כך וכך, - אלא באמת כל היחס שלנו לכיפה גדולה או קטנה היא רק לפי מה שהתרגלנו, ולא לפי אמת מידה מוחלטת.

- ז -

ב. וכן יש להוכיח מפרשת, דהנה ישנם כמה דרכים בראשונים לבאר מה החילוק בין ה'מצנפת' של הכהן גדול, ובין ה'מגבעת' של הכהן הדיוט, - ובתוסי' (סוכה ה. בד"ה ואל) הביא שהריב"א פירש, שהמצנפת של הכה"ג הייתה קטנה יותר מהמגבעת, כיון שלכה"ג הי' את הציץ בראשו, ולא נשאר בראשו מקום לחבישת מגבעת גדולה ככהן הדיוט, עיי"ש.

והנה איתא בקרא לגבי בגדי כה"ג (כח, ב-ד): וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי קָדָשׁ לְאַהֲרֹן אֶחָיד לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת: ... וְאַלְהֵי הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ... מִצָּנֶפֶת וְאַבְנֵט... - וגם לגבי בגדי כהן הדיוט כתיב בקרא (שם, מ): ... וּמִגְבְּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת:

והרי לן להדיא, שגם המצנפת הקטנה וגם המגבעת הגדולה שניהם נכנסים בגדר של 'לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת', - וא"כ יש לנו ראייה מזה, שכובע שונה משאר הבגדים, ולגבי כובע בעצם אין חיסרון של 'לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת' בקטן ממידתו או בגדול ממידתו, כיון שכובע בעצמותו יכול להיות קטן וגם יכול להיות גדול, ואיך שלא יהי' אין זה יוצא מגדר 'לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת', (ואילו לגבי שאר הבגדים ס"ל להרמב"ם הנ"ל, שבקצר או ארוך יותר ממידתו פסול, משום שאי"ז 'לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת' וכנ"ל, ואכמ"ל בזה), ודו"ק.

וממילא שוב י"ל בנידון, גבי השטריימל הקטן מעט ממידת ראשו של הגביר הנ"ל, שבאמת אין בשטריימל חיסרון בגוף הבגד של 'לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת', אלא י"ל דבעצמותו הבגד מושלם לגמרי, כיון שכאמור אין מידה מוחלטת שקובעת באיזה גודל אמור להיות הכובע.

וא"כ כל החיסרון שם הוא רק מצד שהשטריימל אינו יושב עליו בצורה הכי יפה, וא"כ לגבי זה שוב יש מקום לומר, ש'יקר' עדיף על 'נאה', וכדברי מרן זצ"ל הנ"ל.

ורק מ"מ אכתי יש לדון בזה, מצד מה שכתבנו לדחות לעיל, שכאשר החפץ 'יקר' רק מחמת סיבה חיצונית, אזי אין לנו הוכחה שגם בכה"ג ה'יקר' עדיף על 'נאה' וכנ"ל, ויש לפלפל.

חדש! - ניתן להאזין לשיעורים קצרים

בקול הלשון: *6761 / *7 / 955442

בקו 'דרך אמונה': 0799-211666 / 7 / 4 / 8

להקלטת תגובות: 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפו"ש וכדו' (מ50), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

מענה יחזקאל

הרב יחזקאל הרטמן

פורים קטן תשפ"ד

פורים קטן

תמצית: קושייה: מהוא המקור לפורים קטן, דברי הגר"א - הטעם שבשנת העיבור מוסיפים ת"ת לשובבים - עומק שנת העיבור, דברי השל"ה ודברי רבי צדוק הכהן דשנת העיבור הוא גילוי לבנה במילואה - פורים הוא להביא למילוי הלבנה - עיקר חודש אדר בשנת העיבור אי הוא אדר א' ואדר ב', דברי הרמ"א בענין יארצייט ובר מצוה - פורים קטן הוא עיקר יום הפורים, פורים גדול הוא יום המשתה ושמחה - פורים קטן כנגד המאור הקטן, פורים גדול מילוי הלבנה

א.

המקור לפורים קטן

איתא בשו"ע (סוף או"ח סי' תרצ"ז): "יום י"ד וט"ו שבאדר ראשון אין נופלים על פניהם, ואין אומרים מזמור יענך ה' ביום צרה, ואסור בהספד ותענית, אבל שאר דברים אין נוהגים בהם". וצ"ב מה הוא ענין פורים קטן, דממ"נ אי הוי פורים, צריך שיהיה בו החיובים של ד' מצוות היום ג"כ, ואי אינו פורים מדוע אסור בהספד ובתענית?

ועי' בביאור הגר"א בס' תקס"ט, שכתב בתו"ד: "וזהו שכתבו תוס' שם די"ד וט"ו שבאדר ראשון אף שאסור בהספד ובתענית אין צריך לעשות משתה ושמחה. ולכאורה קשה, הא איסור הספד ותענית ילפינן ממה שנאמר משתה ושמחה, אבל לפי זה ניחא, דטעם הספד ותענית שאסור בראשון לאו משום קרא, דקרא לא אסיר אלא בשני, כמו שנאמר השנית, אלא משום דכתיבי במגילת תענית, כמו שכתוב שמגילת תענית ובגמ' שם ה, ב".

כלומר, דפורים קטן אינו מדין משתה ושמחה שמובא במגילת אסתר, אלא מקורו מדין מגילת תענית שהם מהימים האסורים בהספד ובתענית. ונראה שבא ליישב קושייה הנ"ל. ועדיין צ"ב דסו"ס מדוע מדין מגילת תענית פורים קטן הוא יום שנעשה בו נס ולא מצד שאר מצוות היום דפורים?

ב.

הוספת ת"ת לשובבים בשנת העיבור

ונתחיל עם מה שהבאנו בפרשת שמות בשם מו"ר צ"ל:

איתא בשערי תשובה: "מנהג המתענים במדינו' אלו בשנה פשוטה שובבים לבד ובשנה מעוברת מוסיפים ת"ת", וצריך ביאור מדוע נתייחדה שנת העיבור לתענית שובבים ונתווספו פרשות תרומה תצוה לשבועות אלו?

והבאנו שם דעומק שנת העיבור, שעם ישראל מונים ללבנה, כלומר שספירת הזמן שלהם שייכת ללבנה, שהם עתידים להתחדש כמותה. לבנה המביאה לחדשים, לשון חידוש.

אבל עיקר הנהגת העולם הוא על פי החמה, ולכן אומות העולם מונים לחמה, שזה מגדיר את עצם מציאותם, חמה שיש בה היקף שנה, שנה לשון ישן ושינה.

בשנת העיבור עם ישראל צריכים לחבר את ספירת הזמן שלהם לספירת הזמן של הנהגת העולם, שכן חודש העיבור הוא חיבור שנת הלבנה לשנת החמה. כלומר בשנה זו יש כאן את הגילוי של החיבור שיש בין כלל ישראל לעולם החיצוני.

הקמת המשכן היא גילוי שכינה בתחתונים בצורה הממשית ביותר שניכרת גם בעולם החיצוני.

ועל כן בשנת העיבור תיקון שושבי"ם שהוא התיקון של הוצאה מן הכח אל הפועל, נמשך גם בפרשיות של בנין המשכן, בפרשיות של תרומה תצוה. שרק בשנה זו שיש חיבור שנת הלבנה לשנת החמה, יש לנו את הגילוי של הבאת גילוי הקב"ה בתחתונים בצורה ניכרת, ועל כן יש לנו את המשך תיקון שושבי"ם בשבועות העוסקים בהקמת המשכן, בהבאת גילוי ה' לתחתונים.

[וזה הטעם שיש שמתענים גם בפרשות ויקהל פקודי שעוסקים בבנין המשכן גם כן.]

שנת העיבור הוא הזמן שיש חיבור בין הלבנה לחמה, וזהו גילוי עבודת עם ישראל בעולם. עיי"ש שהרחבנו יותר.

ג.

הצורך בעיבור הוא חסרון הלבנה, שנת העיבור הוא מילוי הלבנה

נמצינו למדים דשנת העיבור היא גילוי של חיבור לבנה לחמה.

והנה יש בזה עוד עומק נוסף. והוא דכידוע, בחינה נוספת שיש בזה שישראל מונים ללבנה, הוא שישראל הם מקבילים ללבנה המקבלת, כנגד החמה המשפיעה שהיא כנגד בורא העולם. והחסרונות שיש בלבנה הם הביטוי של החסרונות שיש לתחתונים בעולם הזה.

וכן ביאר השל"ה (ריש דרוש שובבים ת"ת), וז"ל: "ועתה הנני נותן טעם למה בשנת העיבור מהראוי לעשות תשובה ביותר משאר השנים, רבותינו ז"ל אמרו (חולין ס, ב) שני המאורות הגדולים חמה ולבנה שוים נבראו, היו משתמשים בכתר אחד. ואחר כך מחמת הקטרוג אמר לה הקב"ה לכי ומעטי את עצמך. והנה רז"ל דברו בחמה ולבנה התחתונים הנראות לנו, אבל רומזים לחמה ולבנה העליונים וגבוה מעל גבוה, כמבואר לחכמי המקובלים. עוד נודע ונתפרסם בספריהם כי מכח ענין קטרוג הזה נמשך למטה קטרוג הקליפה, הוא היצר הרע הוא השטן היורד ומחטיא ועולה ומקטרג. ולעתיד יהיה אור הלבנה כאור החמה, ויתבטלו הקליפות ויהיו כולם יודעים את ה' ולא יהיה יצר הרע. ועתה אודיעך, אם לא היה ענין מיעוט הירח, לא היה עולמים שום עיבור, כי בודאי אם היו משתמשים בכתר אחד היה סיבובם ומהלכם שווה. ועתה שנתפרדו אז אין מהלכם וסיבובם שווה, וצריכין לעשות שבע עיבורים במחזור, כדי להשוות שנות הלבנה דהיינו י"ב חדשי השנה, שיבא בשנה לשנת החמה שהיא שס"ה יום, כדי שיבא פסח בחודש האביב, וסוכות בשעתו בזמן האסיף. נמצאו העיבורין שבאו מכח הקטרוג, הם גרמו

שנתהו קטרוג שלמטה המביא לידי חטא, על כן בשעת (נ"א בשנת) העיבור ראוי ביותר לתשובה".

פירוש עצם זה שהלבנה הקיפה הוא רק שנ"ד יום, הוא משום שהלבנה היא במיעוטה. ולעתיד לבוא שהלבנה היא במילואה הלבנה תהיה שס"ה יום כהיקף החמה.

ורבי צדוק הכהן (פרי צדיק ר"ח אדר אות י') הוסיף בזה נופך משלו:

"בשל"ה הקדוש (ריש דרוש שובבי"ם ת"ת) כתוב שבשנת העיבור מוסיפין פרשיות תרומה תצוה על שובבי"ם וכתב הטעם דהעיבור הם להשוות שנות הלבנה עם שנות החמה וזה בא על ידי מיעוט הירח וכו' אך צריך להבין מה שייכות מיעוט הירח לימים אלו שבאים להשוות שנות הלבנה לשנות החמה. ובודאי דבריהן אמת. אך לדעתי אפשר לומר להיפך גם כן שימי העיבור מסוגלים יותר לתשובה מפני שבאים להשוות שנות הלבנה לשנות החמה ומעין עולם הבא שיהיה אור הלבנה כאור החמה ויתבטלו אז הקליפות והיצר הרע מכל וכל. ונבחרו לזה פרשת תרומה תצוה שמדבר מבנין המשכן וכליו שהוא שישכון השם יתברך בתוך ישראל ועיקר המכוון שיהיה לב ישראל משכן לשכינה. ולולי הקלקול היה כל מחנה ישראל משכן לשכינה כמו שנאמר והארץ הדום רגלי, והיינו לבן של ישראל משכן לשכינה וכו' רק לאחר הקלקול נבחר משכן להיות מקום להשראת השכינה ועל כן בחודש אדר בפרשת תרומה תצוה זמן לתשובה לתקן שורש הקלקול".

נמצא דעצם זה שהלבנה היא במיעוטה הוא משום שישאל נמשלו ללבנה, וישראל אינם במדרגת החמה, כלומר שאינם משקפים את גילוי כבודו בזה העולם בשלמות. אבל לעת"ל אור הלבנה יהיה כאור החמה. כלומר שישאל יגלו את כבודו לגמרי.

ורבי צדוק מחדש כאן דבר נפלא שבשנת העיבור יש לנו תיקון מסויים לדבר זה, ששנת הלבנה כן משתווה לשנת החמה, כלומר שיש כאן גילוי בחינת לבנה במילואה.

ד.

פורים – מילוי הלבנה

ונראה להוסיף דגילוי זה של אור הלבנה כאור החמה שייך במיוחד לפורים. והוא דעיקר החידוש של פורים הוא החיבור של עם ישראל לבורא העולם. וכדברי הגמ' בשבת פח. דעד פורים יש חסרון של מודעא רבא לאורייתא, ומפורים ואילך הדור קבלוה. וכן פורים הוא יום מחיית עמלק המביא לחסרון של שאין השם שלם ואין הכסא שלם, ויש כאן תיקון לחסרון זה. ובמיוחד על פי שביארו רבותינו שביום זה יש גילוי של העולם העליונים שבד"כ נסתרים, ועל כן מגילה לשון גילוי, וזהו עומק חייב איניש לבסומי (כפי שביארנו במאמרים אחרים).

ושבו מצאת שכן ביאר בספר נחת השולחן (לתלמיד ר"נ מברסלב) וז"ל:

"כי סעודת פורים הוא בחינת הארת מוחין עליונים מאד ובפרט השתיה של פורים כנ"ל, וע"כ איבסום קם רבה ושחטיה לר"ז כי האיר אז בחי' אור השכל העליון בהארה גדולה כ"כ שכביכול נתבטל ונעלם בחי' אור המאור הקטן, וכעין שאמרה הלבנה כשאמר לה הש"ת לכי ומשולי ביום ובלילה ואמרה שרגא בטיהרא מאי מהני. ועי"ז נתבטל כח הבחיר' לגמרי כי עיקר הבחיר' ע"י בחי' מאור הקטן לממשלת הלילה וכמובן גם בפנים. וע"כ לעתיד שיהיה באמת אור הלבנה כאור החמה אז יתבטל באמת כח הרע והבחירה לגמרי".

ה.

חודש אדר העיקרי בשנת העיבור

והנה מצינו מבוכה בדברי הרמ"א מה הוא עיקר חודש אדר בשנת העיבור,

אדר א' או אדר ב'.

דהנה, ברמ"א (או"ח סי' נה, י) בעניין בר מצוה כתב: "ומי שנולד באדר ונעשה בר מצוה בשנת העיבור אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני", ומשמע דעיקר אדר הוא חודש אדר ב'.

מאידך בענין יארצייט כתב הפון. דהשולחן ערוך פסק (או"ח סי' תקסט, ז): "כשאירע יום שמת אביו או אמו באדר והשנה מעוברת יתענה באדר השני", וכתב הרמ"א: "ויש אומרים דיתענה בראשון וכו' וכן המנהג להתענות בראשון". ומשמע שעיקר אדר הוא אדר הראשון, ונראה זה סתירה בדברי הרמ"א.

וביארנו האחרונים דיש חילוק בין בר מצוה שהוא דין בהשלמת שנה, ליארצייט שהוא דין ביום השנה. דכדי שנער יהיה בר מצוה צריכים לעבור עליו י"ג שנה, ובשנת העיבור השנה אינה נשלמת עד חודש העיבור. אבל יום זכרון שייך ליום דוקא, והיום העיקרי הוא בחודש אדר הראשון.

[וזהו לדעת הרמ"א, והגר"א הנ"ל פליג וס"ל דמעיקר הדין צריך להתענות בשני האדרים כיון ששניהם נחשבים אדר. ועי' משנה ברורה (תקסח, מב) שהכריע למעשה כדעת הרמ"א, דכתב דנכון שיתענה בשניהם כדעת הגר"א, והוסיף: "אכן אם קשה לו להתענות בשניהם נראה שטוב יותר שיברור לו אדר הראשון דכן הוא המנהג". וכן נראה ברור ממה שפסק בס' תקפ (ס"ק טו) לגבי ז' אדר שהמנהג להתענות בראשון].

ונמצא לפי זה, דלכה"פ לדעת הרמ"א והמשנה ברורה חודש אדר הראשון הוא עיקר החודש, וחודש אדר ב' הוא חודש העיבור.

[ונראה קצת סימוכין לזה מהמנהג המובא באליה רבא (סי' תג, ז) להוסיף את בברכה רביעית דמוסף ר"ח את המילים: "ולכפרת פשע" בשנת העיבור, וכתב הטעם דיש י"ב לשונות שם בברכה כנגד י"ב חודש, ובשנת העיבור מוסיפים מילים אלה כנגד חודש העיבור. ובספר מקור חיים לבעל החות יאיר הביא שהמנהג הוא לומר אותו רק בר"ח אדר השני. ונראה ראי' שחודש העיבור הוא חודש אדר השני, ויל"ע].

ו.

פורים "קטן" ופורים "גדול"

על פי זה י"ל דפורים קטן הוא עיקר היום דפורים, דהרי אדר א' הוא עיקר החודש. אלא דאיכא גזה"כ לסמוך גאולה לגאולה לעשות פורים בחודש אדר השני.

וי"ל על פי הנ"ל דהטעם הוא משום דעיקר הגילוי של לבנה במלואה הוא באדר ב', ועיקר פורים הוא גילוי הלבנה במלואה, וא"כ ע"כ שפורים יהיה בחודש זה.

[ואולי זהו עומק העניין של לסמוך גאולה לגאולה, דגאולת מצרים הוא זמן הגאולה שבו יש את הגילוי של אור החמה במלואה בעולם, בלא הסתרים (וזהו עומק ליל שמור מן המזיקים, ונתבאר במקום אחר), אלא זהו בדרך שהלבנה מתחברת לחמה בדרך ביטול. וכיון שעבודת הפורים הוא להגיע לשלמות העולם של לבנה במילואה, שהוא פן נוסף של חיבור לבנה לחמה, לכן מיסמך גאולה לגאולה עדיף].

ואולי יש להוסיף על דרך דרוש, דזהו מה שנקרא פורים "קטן" - ע"ש המאור ה"קטן", שמצד היות הלבנה חסרה הוא שייך לאדר א', אבל מצד הלבנה במילואה הוא באדר השני.

ולפי זה מאירים דברי הגר"א דפורים קטן הוא מדין מגילת תענית. דמגילת תענית הוא הזמנים שבהם נעשו ניסים לישראל, ומצד היום, פורים קטן הוא ה"תאריך" של הנס. ולכן אסור בהספד ותענית.

אבל מ"מ פורים "גדול", מצוות היום אינם חלים ביום זה, כיון דעיקר התקנה של פורים להביא למילוי הלבנה ולמסמך גאולה לגאולה, וע"כ ה"משתה ושמחה" של יום זה הוא ביום פורים החדש שייך לחודש העיבור דוקא.

אבני חן

ביאורים והערות בפרשת השבוע

♦ פרשת תצוה ♦

ענין שני האדרים שבשנה מעוברת וענין פורים קטן

שמתחדש אחת לחודש (ובמדוייק - כ"ט יום ומחצה ותשצ"ג חלקי שעה). אכן ילפינן בגמ' (מגילה ה' א') ד"חדשים אתה מונה לשנים ולא ימים לשנים" וביאורו שאין השנה מתחדשת בדיוק עפ"י ימי החמה בלבד אלא תלויה בחדשיה, והיינו שאינה מתחדשת לפי ימי החמה אלא לפי חדשיה ולפיכך מתחלפת השנה בתחילת החודש היותר קרוב לסיבוב החמה, והיות ו"ב חודש הם שני"ד יום (כשמונין לחדשים אחד מלא ואחד חסר) והוא הזמן היותר קרוב לסיבוב החמה שהוא שס"ה יום אזי שנה ממוצעת היא של י"ב חודש, ונמצאת השנה חסירה מסיבוב החמה י"א יום היות ונמנית עפ"י חודשיה.

ומאיך צריך להשלים את חיסרון סיבוב החמה לפי שכמה מועדים תלויים בזמן החמה (כגון סוכות שתלוי בחידוש התקופה ופסח שתלוי בחודש האביב), וכדי להשלים את החיסרון מוסיפים חודש נוסף אחת לשלוש שנים בערך וזהו חודש העיבור. ונמצא מעתה שמערכת הזמן הנקראת "שנה" תלויה הן במנין ימות החמה והן במנין ימות הלבנה ויוצאת מתוך חשבון של שניהם כאחד, ונמצא שחידוש השנה הוא סמוך מעט לזמן חידוש סיבוב החמה שהרי הוא תלוי גם בסיבוב הלבנה ולכך צריך להוסיף מידי זמן את חודש העיבור כדי להשלים את החיסרון. (וטעם בזה שמעברים דוקא את חודש אדר, מבואר בגמ' ר"ה כ"א א' שהוא מדין "שמור את חודש האביב" שצריך שחג הפסח יהיה באותו זמן של שנת חמה בכל שנה).

ומעתה יתבאר עפ"י דבר פשוט בתכלית, דהנה ברור ופשוט שמערכת הזמן שבכל שנה הינה דבר מחזורי החוזר על עצמו ואי לא תימא הכי לא יהיה שייך מושג של מצוות התלויות בזמן שחוזרים מדי שנה, וכבר נתבאר שעיקר השנה היא עפ"י החמה אלא שמונים את השנה לחדשיה ולכך ישנם שנים פשוטות וישנם שנים מעוברות ע"מ להשוות את השנים למנין החמה, וא"כ יתבאר ששנה מעוברת אינה שנה עם תוספת של זמן מבכל שנה שהרי

הנה בכל שנה מעוברת כשנה דהשתא יש שני חדשי אדר, ולשניהם יש דין פורים כ"ד וט"ו אלא שבאדר הראשון הוא נקרא "פורים קטן" לענין שמחה מקצת ולענין איסור הספד ותענית. ובגמ' מגילה ו' ב' מתבאר שמעיקר דינא יש תורת אדר לשני האדרים לכל דיניו וראויים שניהם לכל מצוות הזמן, ואיכא הו"א שצריך לקרות את המגילה בשניהם אך דרשינן מ"בכל שנה ושנה" דלא עבדינן אלא בחד מינייהו בלבד ואיכא עלה פלוגתא דתנאי הי מינייהו עדיף, וכתב הגר"א ששאר כל דיני החודש איכא בתרוייהו לבד מדיני הפורים שנתמעט מהדרשא הנ"ל.

וענין זה צריך ביאור טובא היאך יתכן שיהיה חודש אחד נשנה ב' פעמים לכל ענייניו, והיאך יתכן ששני החדשים יעלו לזמן אחד במערכת הזמן, ולא מצאנו שום דרשא לדבר זה ובגמ' נראה שהוא דבר פשוט מסברא. ומה שנקראו שניהם אדר אינו מעלה ואינו מוריד לפי שאין בתורה שמות לחודשים כלל אלא ישנו רק את מנין החודשים (ושמות החודשים שיש לנו עלו מבבל ואינו מופיע בתנ"ך לבד ממגילת אסתר ובנביאים האחרונים), וא"כ תימא היאך נעשו חודש השנים עשר וחודש השלושה עשר חשוכים חודש אחד לענין מערכת הזמן, וגם אין טעם לומר שהשנה ראויה להתחלק לשנים עשר חלקים ותו לא דלא מצינו על זה שום דרשא ושום סברא.

ולבאר זאת יש להקדים ביאור עניין עיבור שנה, והוא שיסוד דין עיבור השנה להוסיף בה את חודש העיבור הוא ע"מ להשלים את הי"א יום אשר עודפת שנת חמה על י"ב חודשי לבנה, (זה לשון תוס' סנהדרין י"ח ב' ד"ה שתא - והלא כל מה שאנו מעברין היינו כדי להשוות חדשי חמה לחדשי לבנה ולעשות ממרחשון תשרי כדי שתיפול בו תקופת תשרי וכו'). וביתר ביאור הנה עיקר המושג "שנה" אינו שייך אלא לפי סיבוב החמה שסיבובה הוא באורך של שנה (ובמדוייק - שס"ה יום), ומאיך המושג "חודש" אינו שייך אלא לפי סיבוב הלבנה

לשון תורה לחוד

פ"ל א': ועשית מזבח מקטר קטרת. המפרשים כבר נתקשו מדוע הציווי על מזבח הקטורת נכתב לבסוף לאחר הציווי של כל הכלים והבגדים ולאחר הציווי של שבעת ימי המילואים, והלא הוא אחד מן הכלים שבפנים והיה ראוי להימנות מן הראשונים יחד עם שאר הכלים שבפנים, ובאמת בסדר העשייה מכאן ואילך הוא תמיד מופיע בתחילה יחד עם הכלים שבפנים וא"כ מדוע בפרשת הציווי הוא מופיע לבסוף.

והנה בכל הפרשה עד כה כאשר מוזכר מזבח העולה (בכל פרשת שבעת ימי המילואים) הרי הוא מוזכר בתורת מזבח סתם ולא נתפרש באיזה מזבח מדובר, ואילו מכאן ואילך שנצטוו גם על מזבח הקטורת תמיד מוזכר בכל התורה באיזה מזבח מדובר אם מזבח העולה או מזבח הקטורת ולפעמים נכתב מזבח הנחושת או מזבח הזהב, והביאור בזה ברור שהלא עד כה נצטוו רק על מזבח העולה ולפיכך כאשר מדברים על מזבח סתם ודאי המכוון אליו בלבד, ורק מכאן ואילך שנצטוו על מזבח נוסף אזי נצרך לבאר בכל פעם שהוזכר מזבח על איזה מזבח מדובר.

ומעתה נראה לבאר שבמכוון העמידה התורה כך את סדר הדברים לפי שרצתה להדגיש בזה שסתם מזבח הוא המזבח שבחוף לפי שעליו מקריבים את כל מה ששייך להקרבת מזבח, ולפיכך הציווי על עשיית מזבח העולה נאמר בו בלשון "ועשית את המזבח" והיינו מזבח סתמא לפי שהוא המזבח העיקרי לכל מעשי וענייני המזבח, ואילו במזבח הפנימי נאמר "ועשית מזבח מקטר קטרת" והיינו שאין עליו שם של מזבח סתמא כלל אלא כל יעדו הוא לקטורת בלבד וכפי שנאמר להלן "ועלה ומנחה ונסך לא תסכו עליו" (וכן נועד לחטאות מסוימות בלבד).

ומכיון שהתורה רצתה להדגיש לנו עניין זה לפיכך נכתב מזבח הקטורת לבסוף לאחר הציווי של ימי המילואים כדי שנדע בבירור שכל הקרבנות שבהם אינם שייכים אלא במזבח העולה אשר הוא המזבח סתם שנצטוו עליו עד כה, שלפי שלא נצטוו עדיין על מזבח הקטורת אזי יוכח עי"ז שהתורה מדברת על מזבח העולה בלבד שהוא "המזבח" סתמא. ורק מכאן ואילך שנודע לנו שיש עוד מזבח אזי תמיד מתפרש באיזה מזבח מדברים, ואילו בסדר העשייה ודאי מזבח הקטורת קודם למזבח העולה ושאר כלים שבחוץ וכפי שמפורש להלן.

והנה מכאן ואילך כאמור בכל מקום שנזכר מזבח אזי מפורש בו איזה מזבח הוא, ולעתים נקראים שמם מזבח העולה ומזבח הקטורת ולעתים בשם מזבח הזהב ומזבח הנחושת, ויש לבאר את כפל חילוק השמות בזה. עוד שמעתי להעיר שהנה בסדר ההקמה שבפר' פקודי הם נקראים מזבח הזהב ומזבח העולה (הן בציווי ה' למשה והן במעשה ההקמה של משה), וצריך ביאור שהלא תמיד כינויים מקבילים זל"ז, וא"כ מ"ש בהקמה שזה נקרא זהב ע"ש צבעו וזה נקרא עולה ע"ש מהותו.

והנראה לבאר שמצד מהותם נקראים עולה וקטורת ולכך בעת הציווי על עשייתם נקראים תמיד בשמות אלו, ורק לאחר שנעשו ע"י בצלאל ועמדו זה על יד זה נקראו על שם צבעם לפי שזהו החילוק שהיה ניכר לעין כאשר עמדו ביחד (לבד מהחילוק בגודלם), ולפי"ז יש לבאר שבעת ההקמה ציווה ה' שייטול תחילה את מזבח הקטורת מביניהם ע"מ להכניסו לבפנים ולכך נקרא אז בשם "זהב" שהרי עדיין עמדו זה לצד זה וכנאמר "ועתה את מזבח הזהב לקטרת לפני ארון העדת", ולאחמ"כ נותר מזבח העולה לבדו ולכך שוב אינו נקרא מזבח הנחושת שהרי כינוי זה שייך רק כאשר נמצא לצדו של מזבח הקטורת, ומשום כך נצטוו משה לאחריו "ועתה את מזבח העולה, והכל מיושב אל נכון. (ולאחר שנקבעו המזבחות במקומם נקראים עוד על שם מקומם - המזבח אשר לפני ה' והמזבח אשר פתח אהל מועד).

נורק דמו על המזבח החיצון, (ורק איברי נשרפו מחוץ למחנה כענין שמצינו בפר כהן משיח, וכתב רש"י דלא מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו). ובאמת הרמב"ן (כ"ט י"ד) מפרש להדיא שהפר בא לכפר על העגל והוא קרבן כהן משיח, ולא רצה להכניס את דמו לבפנים כי עדיין לא שרתה עליו שכינה כדי שיקרא פרכת הקדש "והנה החיצון כפנימי". (ויש להעיר על דבריו שהלא גם ביום השמיני שכבר הוקדש והביא אהרן עגל לחטאת אף הוא הוקרב במזבח החיצון, ושמא כל זמן שלא ירדה האש עדיין לא שרתה שכינה).

אכן רש"י לקמ' מפורש לא כן, שהנה להלן בפסוק ל"ו כתוב "ופר חטאת תעשה ליום על הכפרים וחטאת על המזבח בכפרך עליו", וכתב רש"י "על הכיפורים - בשביל הכפורים לכפר על המזבח מכל זרות ותיעוב", ומשמע שלא בא לכפרה כלל אלא לחטא את המזבח וכפשיה דקרא שבא לכפר על המזבח, וביותר הוסיף רש"י שם - "ולפי שנאמר שבעת ימים תמלא ידם אין לי אלא דבר הבא בשבילם כגון האילים והלחם אבל הבא בשביל המזבח כגון פר שהוא לחיטי המזבח לא שמענו לכך הוצרך מקרא זה", וא"כ להדיא בדברי רש"י שהפר בא לחיטי המזבח ולא בא לכפרת אהרן כלל, ולכך מתבאר היטב מדוע הוקרב דמו במזבח החיצון לפי שבא לטהרו. ומה שכ' רש"י לעיל שבא לכפר על העגל היינו שהטעם שהביא דוקא פר לכפר על המזבח הוא כדי שיהיה בזה גם כפרה על מעשה העגל אך ודאי אינו קרבן חטאת של אהרן הכהן. ואדרבא מכאן יש להקשות על הרמב"ן שכתב שהיה קרבן כהן משיח והיה ראוי להביאו בפנים, הלא בהדיא כתוב כאן שבא לכפר על המזבח החיצון ולטהרו וא"כ מה שייך להקריבו בפנים. (ושמא לדעת הרמב"ן עיקרו לכפר על אהרן ואגב עי"ז נעשה כפרה למזבח).

עוד ראיתי בטעמא דקרא שתמה מדוע נצטווה משה על הפר בשביל לכפר על חטא העגל הלא בשעת הציווי שבפר' תצוה עדיין לא חטאו בעגל. ויש ליישב לרש"י שלשיטתו יתבאר היטב שהרי הוא סובר שכל ציווי המשכן היה לאחר חטא העגל ואין מוקדם ומאוחר בתורה, אכן להרמב"ן תימה שהרי הוא סובר שהכל כסדרו וציווי המשכן נאמר למשה בהר בארבעים יום הראשונים וא"כ היאך נצטווה משה כעת על כפרת העגל. אכן נראה שהרמב"ן הנ"ל רמז לזה שכן כתב "שהכל גלוי לפניו והיה פר חטאת זה לכפר על מעשה העגל וקרבנו של כהן משיח הוא" והיינו שאכן נצטווה על שם העתיד.

א"כ נמצא שהזמן שבה אינו מחזורי ואינו יתכן, אלא היא שקולה כנגד שנה פשוטה וי"ג חדשיה שקולים ל"ב חדשי שנה פשוטה וכאמור שהעיבור הוא השלמת סיבוב החמה החסירה, וא"כ כל השנים עולים למנין ימי החמה בין בפשוטות ובין במעוכרות ונחשבות למערכת מחזורית של אותו זמן, ולפיכך נקראת שנה "מעוכרת" לפי שמערכת הזמן גרפה של השנה גדלה בחודש ימים.

והיות וכל הזמן שיש בשנה מעוכרת הינו מחזורי לפיכך מוכרח שגדר חודש העיבור הוא שנכפל בו חודש אחד במערכת הזמן, ונמצא שהיא שנה מחזורית רגילה אשר אחד מחודשיה כפול בזמן, והיות ומעברים את החודש הסמוך לניסן נמצא לפנינו שיש לנו בשנה מעוכרת שני חודשי אדר על כל עניינם וכל דיני הזמן שייכים בשניהם, ובאמת היה ראוי לקיים בשניהם את ימי הפורים אלא שנתמעט מדרשא שאין שייך לקיים בשניהם את מצוות היום, אך עכ"פ מצד סגולת היום שניהם שווים לעניין הפורים והוא יסוד דין "פורים קטן" שצריך עכ"פ לעשות בו שמחה ואסור בהספד ותענית.

ועוד יש בזה את דעת הרא"ש (מגילה פ"א ס"ז) שסובר שאין שייך מושג של חודש שנכפל ב' פעמים ולכך הוא מעמיד את הסוגי' הנ"ל בגוונא שנתעברה השנה בסוף אדר לאחר שכבר נהגו את כל דיני הפורים באדר שעבר, ובזה נחלקו תנאי אי צריך לקיים את הפורים באדר השני ככל שנה או שסו"ס כבר קיימו את הפורים בראשון קודם שנתעבר והיה חשוב עדיין לאדר שבכל שנה, ומוסיף הרא"ש בזה "והיכא שנתעברה השנה קודם אדר הראשון אזי הוא אדר הראשון כמו שבט" והיינו שאין שום דינים באדר הראשון. ויש לבאר בדעת הרא"ש שבדאי אף הוא מודה ששנה מעוכרת שקולה לשנה פשוטה במערכת הזמן, אלא שלא הסתבר לו לבאר בזה שנחשב שישנו חודש החזור על עצמו, ולפיכך ביאר באופן אחר שכל חדשי שנה מעוכרת כאחד שקולים לשנה פשוטה וכביכול נידונה כאילו י"ג חדשיה קצרים יותר ושווים ל"ב של שנה פשוטה, ולפי"ז יעלה שזמנו של חודש הי"ב שבשנה פשוטה מקביל לחודש י"ג שבשנה מעוכרת. ודר"ק.

פכ"ט א' : לקח פר אחד בן בקר. וברש"י - לכפר על מעשה העגל שהוא פר. ויל"ע דלכא' משמע ברש"י שהוא פר חטאת של אהרן הכהן ע"מ לכפר לו על מעשה העגל, וא"כ צ"ב מדוע לא הובא דמו פנימה אל המזבח הפנימי כדין חטאת כהן משיח אלא

"כשמלאו ארבעים שנה ללימוד שלי אצל הרב, ערכת סעודה, שהרי אמרו בגמרא "אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה", והנה עכשיו אזכה לרדת לעמוד על דעת הרב, אבל אז ראיתי שגם אחרי ארבעים שנה עדיין לא הגעתי לזה..."

במלאת 29 שנה להסתלקותו של מרן רשכבה"ג הגרש"ז אויערבך זצ"ל, עלינו לשיחה נדירה, מרתקת ורוויית הוד קדומים, עם תלמידו המובהק, זקן הפוסקים, מרן הגאון הגדול רבי אביגדור נבנצל שליט"א, רבה של ירושלים שבין החומות

מאת: אברהם פוקס ויעקב לוסיגמן

לקראת מלאת 29 שנה להסתלקותו של מרן פוסק הדור רבן של כל בני הגולה, הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל, עלינו לפקוד את ביתו של תלמידו המובהק, זקן הפוסקים מרן הגאון הגדול רבי אביגדור נבנצל שליט"א, רבה של ירושלים שבין החומות, ומחבר ספרי 'ביצחק יקרא' ושאר ספרים, משרידי דור דעה, אשר זכה ועדיין זוכה להרביץ תורה לתלמידיו עשרות שנים, במרחק של מאות מטרים בלבד ממקום המקדש.

היסטוריה מעניינת ורוויית הוד מסתתרת בין כתליו של הבית הגדול הזה, ועל כך נרחיב בהמשך בסייעתא דשמיא.

הגענו לשיעור הקבוע שמוסר הרב מדי 'ליל שישי', על סדר הרמב"ם. קודם לכן ירדנו להתפלל ערבית בכותל המערבי, ואיחרנו לשיעור בכחצי דקה... הרב כבר היה בעיצומו, קורא בשטף את דברי הרמב"ם, בפרק ב' מהלכות מעילה, עוצר, מעיר הערה, שואל שאלה וממשיך לקרוא. מדי פעם מתפתח דיון ער כשהשומעים מעלים שאלה, הרב משיב להם ובמקום מתפתח מעין 'משא ומתן' קטן, ומיד לאחר מכן ממשיך הרב בלימוד.

דבר אחד חשוב בוודאי כבר הספקנו ללמוד אצל הרב שליט"א... לא על כל שאלה חייבים לענות, או כדברי הפתגם המוכר היטב בהיכלי התורה: 'מקושיא לא מתים'. הרב השאיר שאלות רבות כשהן פתוחות, העלה את תמיהתו, חידד אותה, והמשיך הלאה בשיעור

מבלי להתעכב עליה יתר על המידה.

השיעור נמשך חצי שעה, וכמו שהוא התחיל בדיוק נמרץ, כך גם הסתיים בדיוק כעבור חצי שעה, וראה זה פלא... הרב הצליח להכניס בתוך מחצית השעה הזאת, בדיוק פרק אחד ברמב"ם. פרק שלם, לא פחות ולא יותר.

לאחר שהתפזרו שומעי השיעור, זכינו והקדיש לנו כמה דקות מזמנו, כדי להעלות זיכרונות מהימים בהם היה לומד תורה מפיו של רבו המובהק, רבינו הגרש"ז אויערבך זצ"ל.

נציין כי אף שלמרן זצ"ל היו כמה וכמה תלמידים גדולי עולם, חביבות מיוחדת במינה היתה לו לתלמידו הגר"א נבנצל שיבלחט"א, ובמשך עשרות שנים היה לומד איתו בחברותא (הגדרה שהרב שליט"א חולק עליה מכל וכל כפי שיובא בהמשך), ומלבן איתו סוגיות עמוקות בש"ס ובהלכה.

"אדם גדול בירושלים"

לפני שנביא את השאלות והתשובות נביא את סיפורו המופלא של הבית, מפיו

נאמן ביתו הרב ר' אלכסנדר הוכברגר שליט"א: מסלון ביתו של הרב, ניתן היה לראות בעבר בקו ישיר את מקום המקדש. ואכן, בסלון פעורים חלונות רחבי מידות, כך שאין צורך לגשת לחלון ולהשקיף, וניתן היה לשבת ליד השולחן וללמוד, ובמקביל לראות את מקום המקדש פרוש אל מול העיניים.

כאשר בנו את 'שיבת יוסף' הסמוכה למעונו, היה נידון באיזה אופן בדיוק תיבנה הישיבה, והיה הדבר תלוי בדעת השכנים סביבותם. מביתו של הרב נשקף היה באותה העת הכותל המערבי, אשר עיני כל ישראל נשואות אליו, ואם תיבנה הישיבה בצורה מסויימת, יוסתר הכותל המערבי לחלוטין מן הבית. המצופה היה כי מצד הרב יתבקש לבנות את הישיבה באופן שלא יסתיר מביתו את הכותל המערבי. אולם למרבה ההפתעה, ביקש הרב שליט"א שיבנו את הישיבה דווקא באופן שיסתיר ממנו את מראה הכותל המערבי, בנמקו: "אני מעדיף לראות בית מקדש מעט כשהוא בנוי ועומד על תלו, מלראות את שריד בית המקדש עצמו כשהוא בחורבנו...". אגב אורחא נציין אודות הקשר הייחודי שהיה בין הגר"א נבנצל ובין רבינו הגרש"ז, מה שסיפר נכדו של מרן זצ"ל, שרבינו הגרש"ז זצ"ל בעצמו ביקש להתברך מפיו של הרב נבנצל, בערב יום הכיפורים, והרב התנגד לכך משום שלא ראה עצמו ראוי לברך את רבו, אבל הגרש"ז התעקש על כך בתוקף והרב נאלץ לברכו על פי ציוויו. כמו כן נוהג היה הגאון רבי חיים קרייזווירט זצ"ל, להגיע לרב שליט"א ולהתברך מפיו, וכך היה המעשה:

חג הפסח תשנ"ה. במורד רחוב בתי מחסה עצר טנדר, הגאון הגדול רבי חיים קרייזווירט זצוק"ל גאב"ד אנטוורפן, ירד ממנו, אחריו הרבנית ע"ה ובני המשפחה המורחבת. כולם צעדו למפתן ביתו של המרא דאתרא, מרן הגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א. הם נוקשים על הדלת ביראת כבוד, ורבי חיים זצוק"ל נכנס ומבקש לקבל את ברכת הרב שליט"א לרגל החג. כדרכם של גדולי תורה, השיחה קלחה בדברי תורה והלכה, ולאחר שכל אחד מהנוכחים התברך, הם יצאו את הבית כלעומת שבאו.

אחד מבאי הבית, שהתפלא מעט על הגעתם של יפנים חדשותי אלו לבית הרב, ניגש אל הגר"ח קרייזווירט זצוק"ל עם צאתו את הבית ושאלו לפשר העניין. הגר"ח נענה וסיפר בהתרגשות רבה: 'מידי חג ומועד נוהג הייתי לקיים מצוות הקבלת פני רבו ברגל, בעלותי יחד עם בני המשפחה אל מעונו של מרן הגרש"ז אויערבך זצוק"ל, שם זכינו אף להתברך מברכות פיו. משום מה, בבואי אליו בחג האחרון, צץ ועלה בליבי החשש כמה עוד נזכה לערוך ביקורים שכאלו, ומצאתי את עצמי שואל: ממי עוד נוכל בדורינו לקבל ברכה?'

נענה מרן הגרש"ז זצוק"ל ואמר לי: 'ישנו אדם גדול בירושלים, ממנו ניתן

לקבל ברכה, שמו רבי אביגדור נבנצל, והוא מתגורר בבתי מחסה שבעיר העתיקה... כעת' סיים הגר"ח כשדמעות חונקות את גרונו, יחודש לאחר עלותו בסערה השמימה, מקיים אני את צוואתו ובא לכאן'.

מני אז, בכל חג ומועד עלה הגר"ח זצ"ל למעונו של הגר"א נבנצל שליט"א. והיו הגאונים מתענגים על התורה בצורה שהפליאה את כל הרואים. שיחתם התנהלה בכמין 'קודים' השמורים לענקי התורה: 'זה נסתר מהסוגיא בנדריים ס"ו', 'יש לכך ראייה מרבינו תם בתוספות ביבמות ע"ט' וכדומה. המביטים מהצד לא הבינו מאומה, אבל בהחלט קיבלו מושגים חדשים בדיעת התורה.

איך הכל התחיל? כיצד זכה הרב להתקרב כל כך למרן הגרש"ז?

"הייתי תלמיד שלו בישיבת 'קול תורה', ואח"כ ביקשתי ללמוד איתו", מספר הרב. "אמנם בישיבה הייתי תלמיד כמו כל התלמידים. לאחר מכן הייתי גם זמן מה 'משיבי ב'קול תורה', אבל הקשר התחיל עוד קודם לכן".

למה באמת ראה הרב כבר באותם ימים להתקרב דווקא לרבי שלמה זלמן? הרי אז הוא עדיין לא התפרסם כאחד מגדולי הדור? "הוא היה כבר אז אדם גדול!", משיב הרב בחדות.

האם הרב ראה אצל מרן הגרש"ז דרך מיוחדת להורות לתלמידים איך להתחבר ללימוד הגמרא? הרי לא כל אחד זוכה בתחילת דרכו להרגיש את ה'גישמאק' והטעם בלימוד הגמרא, היתה לו איזו דרך מיוחדת בעיניך? "ראשית כל הוא היה לומד טוב", אומר הרב ומחדד את מה שאומרים רבים מגדולי ישראל שכדי להרגיש טעם בלימוד צריכים בראש ובראשונה ללמוד היטב ולהגיע לבהירות שבעקבותיה מגיעים הסיפוק וההנאה.

הרב מוסיף עוד נקודה, ומתאר את החביבות המיוחדת שבה היה נוהג רבינו לחנך את תלמידיו, גם כשרצה להעיר להם על התנהגות הטעונה תיקון.

"פעם החברותא שלי ואני דיברנו בלימוד עם הרב ובמהלך השיחה צחקנו יותר מדי, באופן שאינו מכובד דיו, אתה יודע איזו נזיפה הוא אמר לנו? הוא אמר לנו: 'כנראה שסמכתם היום גאולה לתפילה'...". ("ע"פ הגמרא בברכות דף ט ע"ב: "אמר ליה רבי אלעא לעולא: כי עיילת להתם שאיל בשלמא דרב ברונא אחי במעמד כל החבורה, דאדם גדול הוא ושמן במצוות, זימנא חדא סמך גאולה לתפילה ולא פסיק חוכא מפומיה כוליה יומא").

הרב אומר שהוא היה נוהג בחביבות, אבל מבחינת צורת הלימוד עצמה, האם היה מעודד התלמידים לשאול שאלות?

"כן. לקול תורה' שאלו שאלות (באמצע השיעורים). כשהגענו לפוניבז', שם לא היה מקובל בזמנו לשאול שאלות, אבל חניכי 'קול תורה' התקשו לעמוד בכך, והכניסו לפוניבז' את המושג של השאלות במהלך השיעורים".

אבל יש מקרים שזה בבחינת 'טענו חיטים והודו לזכר קדשו'...

אם תלמיד היה שואל איזו שאלה 'לא לעניין', כיצד היה מרן זצ"ל מגיב לדבריו?

"הוא היה אומר: יש מושג של 'טענו חיטים והודו לו בשעורים', אבל יש מקרים שזה בבחינת 'טענו חיטים והודו לזכר קדשו'..."

עברו 29 שנה מאז הסתלקותו של רבינו זצ"ל, אחרי כל כך הרבה שנים שחלפו, איך אנחנו יכולים היום לקחת משהו מזכרו ומורשתו? "לפני הכל יש את הספרים שלו, וכן את פסקי ההלכה שלו".

האם היתה לו דרך ייחודית בצורת הלימוד והפסיקה? במה הוא התייחד מיתר הפוסקים, מעבר לכך שהיתה לו חיבה יתירה אצל כל תפוצות

ישראל, וכולם אהבו אותו מאוד?

"הוא היה עוסק בבירור הלכות רפואיות וכדומה, והגיע עד ללמעשה של זה, בהתאם למציאות. כך גם בהלכות שבת (בנושאים שהתחדשה בהם מציאות חדשה)".

האם רבינו זצ"ל אהב שהתלמידים שואלים אותו שאלות בגמרא?

"כן. הוא אהב שאלות ועודד לשאול. אבל לא רק בגמרא, הוא גם היה אומר שיעור לשב שמעתתא' פעם בשבועיים".

בשיעורים אלו היו מתווכחים, היתה 'ריתחא' "אכן".

אומרים שרבינו היה משקיע במיוחד במצוות ביקור חולים?

"אכן. גם היה מרנין לב אלמנות. היתה אלמנה אחת שהוא היה מקפיד לקנות אצלה יין לפסח, גם אם היו לו הרבה בקבוקי יין אצלו בבית".

הוא הסביר למה הוא מהדר במצוות אלו? "זה כתוב בתורה".

• אבל בתורה יש תרי"ג מצוות?

"אכן, הוא הקפיד גם על שאר תרי"ג המצוות..."

החתונה של עצמו והחתונה של אחרות!

• ובכל זאת, מאיפה היה לו זמן להשקיע בהליכה לביקור חולים וכדו'? הרי היה מתמיד גדול...

"לי הוא אמר פעם שבבחרתו הוא לא הלך אף פעם לחתונה, חוץ משתי חתונות... החתונה של עצמו והחתונה של אחרות!".

• האם בשיעורים שמסר בגמרא, הוא היה מגיע עד להלכה למעשה, או שהוא למד כמו שמקובל בישיבות רק גמרא עם ראשונים ואחרונים. "איני זוכר שהוא דיבר באופן מיוחד על ללמעשה' בשיעורים אלו".

הוא היה מעודד בחורים ללמוד יותר בעיון או בבקיאות? היתה לו עמדה מסוימת בנושא הזה, או שכל אחד ילמד מה שלבו חפץ?

"אני חושב שהוא רצה שילמדו דווקא בעיון, לא סתם מה שלבו חפץ".

אם אפשר לשאול את הרב, לגבי הבית הזה, האם רבינו זצ"ל התייחס פעם אודות המגורים פה, קרוב כל כך למקום המקדש?

"הוא בא לכאן פעם לחול המועד', כדי לראות את מקום המקדש מהגג".

היו יהודים שהקפידו לבוא לכותל כל פחות מ-30 יום, כדי שלא יתחייבו בקריעת הבגד לכשיבואו בפעם הבאה... האם גם הוא הקפיד על כך? "דעתו היתה שמי שגר בירושלים לא צריך לקרוע".

• אחד מנכדי הרב מעיר שהטעם לכך שהמתגורר בירושלים אינו צריך לקרוע לדעת רבינו הגרש"ז, הוא כי בכך שאינו מגיע הוא מראה שאינו מצטער. ובהתאם לכך נשאלת השאלה, האם רבינו זצ"ל כן הקפיד לבוא כל פחות משלושים יום להראות צער על החורבן? "מסתמא..."

אני לא חברותא! אני תלמיד, לא חברותא

הרב למד עם רבי שלמה זלמן בחברותא עשרות שנים...

הרב קוטע את השאלה ומוחה על הניסוח שלה: "אני לא חברותא! אני

אחד הנכדים מעיר שחדר זה היה מיוחד ללימוד של רבינו זצ"ל עם יבלחט"א הרב שליט"א, ומוסיף שקראו לו 'החדר הסודי'. שאלנו את הרב כמה אנשים ידעו על הסוד הזה, והרב משיב בחיוך: "הרבה".

"איך התחיל הלימוד המשותף"

"איך התחיל הלימוד המשותף", שואל אחד הנוכחים.
"ביקשתי מהרב שילמד איתי"... מגיב הרב בפשטות.

הרב אלכסנדר הוכברגר מנאמני ביתו, שואל את הרב מה צריך הציבור להתחזק לאור המצב שעם ישראל נמצא בו...
"כדאי להרבות באמירת תהילים, וכן להרבות בשמירת הלשון".

האם יש לרב שליט"א הנהגות שהוא קיבל מרבי שלמה זלמן זצ"ל, שהרב נוהג בהן עד היום, כחלק מהקשר שבין תלמיד לרבו?
"למשל זה שהיה מברך על היין בסעודה שלישית".

בסיום השיחה מציין הרב, במענה לשאלה, שרבינו זצ"ל, היה מתנגד לכך שירקדו בכותל המערבי, ואפילו כשעשו קידוש לבנה, לא הרשה שירקדו בניגון 'טובים מאורות' כנהוג, כי אין הדבר מתאים לרקוד במקום שבו נחרב בית מקדשנו, ומוסיף הרב שגם רבו הגאון רבי נחום פרצוביץ זצ"ל, התנגד לזה.

בהגיע הרבי הקדוש מבלו'וב, סמוך אליו נגש מיד בפיק ברכיים והתנצל מאד על שלא היה ביכולתו להגיע אל הדינר הגדול... "אכניס את הצ'ק מאוחר יותר!" הבטיח האיש. כשחזר הרבי לביתו, היה נסער ביותר, ואמר: "כל העסק הזה לא בשבילי! אם כתוצאה מן הדינר חשים אנשים אי נעימות לעבור על ידי ברחוב, אינני הריך את כל זה!

הגה"צ רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א כשפועלים בצוותא ובאהבה, זוכים לתיקון המידות

ואתה תצוה את בני ישראל וגו' (כו, כ)

ברם, כשהציע ר' שלמה זלמן את הכסא לפני הרבי, ובקשו לשבת לפוש קמעא, מיאן הצדיק להתיישב, ונשאר לעמוד על עמדו. רבי שלמה זלמן הפציר ברבי שוב ושוב, אך הוא מיאן לשבת.

כשראה שהגאון מתפלא על סירובו העיקש, פתח פיו בחכמה ואמר לגאון: "הנני חי תמיד בתחושה שכל פעולה ופעולה הנעשית כאן 'מצולמת' שם למעלה, ובכך איזה טעם תהיה לתמונה שכזו, שאני יושב ואילו אתם עומדים כאן לידי?"

אם אין לכם שום מוסדות, על מה אתם נקראים רבי?"

האדמו"ר הקדוש מבלו'וב זצוק"ל בראשית דרכו על אדמת ארצות הברית, כאשר טרח להקים שם את בית מדרשו, ערך פעם 'דינער' לטובת בית המדרש כאשר נהוג ומקובל באמריקה לערוך מפעם לפעם מסיבת מלווה מלכה לצורך החזקת המוסדות, במהלך המסיבה נערך דינער גדול, בו תורמים כל הנגידים סכומי ענק לצדקה.

היה זה הדינער הראשון שנערך באמריקה לטובת מוסדות בלו'וב - אך גם האחרון!

הסיבה שהיה אותו דינער המגבית הפומבית האחרונה שערך הרבי, נעוצה במקרה קטן ופשוט, שקרה ימים מספר לאחר אירוע הדינער, שנחל הצלחה אדירה, והכניס הון רב לטובת בנין בית המדרש. כשיצא הרבי בימים שלאחר הדינער לדרכו ברחובה של עיר, הגיע אל מעבר חציה, ונצרך להמתין שם להתחלפות האור ברמזור המקומי, שיוור על אפשרות חציית הכביש. בעודו עומד וממתין על שפת המדרכה, רואה הוא למולו בעבר השני של הכביש

תלמיד, לא חברותא". פעם כשמלאו ארבעים שנה ללימוד שלי אצל הרב, חשבתי שצריך לעשות שמחה, שהרי אמרו בגמרא (ע"ז דף ה') "לא קאי איניש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין", (ועכשיו אני כבר יכול לכאורה לעמוד על דעתו), אבל אחר כך ראיתי שגם אחרי ארבעים שנה עדיין לא זכיתי להגיע לזה...".

באיזו הורה היה הלימוד, היה עניין מיוחד שהיה עוסק בו, או בהורת לימוד גמרא על הסדר?

"בדרך כלל הלימוד היה באיזה עניין שהיה עוסק בו, או בשיעורים שעמד למסור. לא גמרא על הסדר. הרב היה מדבר על עניינים בהלכה. כך למשל, לפני שיצא הספר 'שמירת שבת כהלכתה', היה מלבן בפני את הסוגיות הללו".

גם בישיבה הוא היה לומד עניינים?

"בישיבה מסר שיעורים על הגמרא".

והיה קורא בשנים גם את לשון רש"י והתוס', או רק מציין בעל פה את דבריהם?

"כן, (היה קורא בפנים)".

אישה היה הלימוד, הרב היה מגיע אליו הביתה?

"לרוב למדנו בחדר מיוחד שהיה לו ב'שערי חסד'".

פירשו בספרים הקדושים 'תצוה' מלשון צוותא וחיבור, שתחבר עצמך באחזות ובאהבת רעים ביחד עם בני ישראל. - ובזאת יקחו אליך "שמן זית זך", שתהיינה התורה והמצוות שלמות זכות וצלולות, כי בהעדר תיקון המידות עדיין מעורב בתורה ותפילה טוב ורע, והמידות המושחתות גורמות הקלקול בכל דבר. בחיבור עם ישראל בצוותא ובאהבה, זוכים לתיקון המידות, שתעלינה ותארנה בשמן זית זך.

אחד מגדולי הצדיקים בדור שלפנינו היה האדמו"ר הקדוש מקופיטשניץ זצוק"ל, שבעת מלחמת העולם הראשונה ברח כיתר אדמו"רי בית רוז'ין מקופיטשניץ אל וינה הבירה, שנותרה אז מחוץ למלחמה. לאחר מכן הגר לארצות הברית שבאמריקה.

מידת טובו וענוותנותו, ואהבת ישראל שיקדה בו היו מפורסמות לשם דבר, סיפורים רבים נקשרו בטיב מידותיו הנאצלות והמזוככות.

באחד מביקוריו בארץ הקודש, הגיע לביתו של הגאון המפורסם רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל בשכונת בית וגן בעניין ציבורי מסוים. בתום הביקור בקש להזמין עבורו 'טקסי' שיחזירהו לבית מלוונו, והגאון ר' שלמה זלמן ירד עמו ללוותו בדרכו.

באותם ימים לא היו מוניות רבות כבימינו, ההמתנה לטקסי היתה אורכת זמן רב, לפעמים אף כחצי שעה ויותר. כשראה ר' שלמה זלמן שהמונית מתאחרת, והרבי הקדוש, שהיה זקן וחלש, עומד כך כל העת על רגליו, ציווה להוריד עבורו 'כסא' מן הבית, כדי שיוכל הרבי לשבת בעת ההמתנה הארוכה, ולא יצטרך לטרוח בעמידתו כל אותה עת.

הרך הנימול זה עתה נולד... אך הבויאנער רבי קבל את דבריו ברצינות, ושמם בסנדקאות באותה ברית.

למרבה הפלא האריך הרבי הקדוש מבלו'וב ימים רבים כנודע, שנפטר בהיותו קרוב לגיל מאה שנים, ובהגיע עת חופתו של אותו הבן, היה הבלו'ובער מסדר הקידושין בחופתו, לשמחת לב כל המשפחה שזכרו היטב את דברו בברית המילה!

בהיותו כבר למעלה מגיל שמונים, אמר פעם לאדם שהזמינו לברית מילה, ונבצר ממנו להשתתף בשמחתו: "לא יכולתי להגיע אל הברית, אבוא בלי נדר לבר מצוה!"

אכן כעבור שלש עשרה שנים, השתתף בשמחת הבר מצוה, כפי שהבטיח!

הוא חי תמיד עם אמונה פשוטה ותמימה ולא האמין בטבעיות העולם ובהסתכלות אנושית שאדם זקן הוא קרוב נוטה... רק הכל בידי שמים!

כיצד תספיק אחר כך עוד לבשל ולהכין את כל זה לכבוד שבת?

הגאון הצדיק רבי אפרים זלזניק זצ"ל, היה כידוע ראש ישיבת מצוינים דעיר הקודש ירושלים תובב"א. באחד מימי השישי בצהריים, בדרכו לישיבה הקדושה לתפילת מנחה גדולה של ערב שבת קודש, עבר על יד 'שוק מחנה יהודה' הסמוך, וראה אישה מבוגרת הנסחבת עם שקיות מלאות, פירות וירקות רבים ושאר צרכי השבת שקנתה זה עתה בשוק. כידוע ביום שישי אחר הצהריים צונחים מחירי השוק מאוד, וניתן לרכוש מכל טוב במחירים מוזלים ביותר.

כשראה זאת ראש הישיבה הצדיק, חלפה מחשבה בראשו, שהנה את כל זאת צריכה היא עוד להספיק להכין ולבשל לפני השבת... והיא אשה מבוגרת, בקושי נשרכת בדרכה עם כל הכבודה הזו, ועליה עוד להיגרר עד תחנת האוטובוס... ומשם להעלות הכל לביתה, כיצד תספיק אחר כך עוד לבשל ולהכין את כל זה לכבוד שבת?

וממחשבה למעשה, הוא נגש תכף לאותה אישה, ובקשה לזכותו במצוה - רוצה הוא לסחוב עבורה את חבילותיה הכבדות.

האישה הזקנה הודתה לו מאד, היא כמובן לא הכירתו ולא ידעה כלל שזה אחד מגדולי הדור. הוא סחב כך ברחובה של עיר את כל המשא הכבד עד תחנת האוטובוס הסמוכה, כשאותה זקנה מרעיפה על ראשו ברכות לרוב, ושכמוהו ירבו בישראל וכו'.

לעת ערב בסעודת ליל שבת קודש, סעד אצלו בנו על שולחנו את סעודת השבת, ואמר אז לבנו, שכאותה תפילה מנחה שהתפלל לאחר הכנה שכזו באותו ערב שבת לא התפלל מימיו! הוא היה מלא רגש וחיות קודש והתפלל בבכיות עצומות, כפי שלא התפלל מעולם!

(מתוך ספר "טיב המעשיות")

יהודי מקומי ממכריו ואוהדיו שאף הוא המתין כמוהו לאור ברמזור שמתחלף כדי לחצות את הכביש מנגד. אולם תיכף כשראה אותו יהודי את הרבי מרחוק, נעמד מהסס מעט. הוא החוויר והראה סימני בושח וחוסר נעימות, והמתין עד שיחצה הרבי את הכביש. בהגיע הרבי הקדוש סמוך אצלו, נגש מיד בפיק ברכיים והתנצל מאד על שלא היה ביכולתו להגיע אל הדינער הגדול... "אכניס את הצ'ק מאוחר יותר!" הבטיח האיש, והרבי הודה לו מקרב לב ובהארת פנים כדרכו בקודש.

כשחזר הרבי לביתו היה נסער ביותר, ואמר: "כל העסק הזה לא בשבילי! אם כתוצאה מן הדינר חשים אנשים אי נעימות לעבור על ידי ברחוב, איני צריך את כל זה! איני מסוגל להפריע לאנשים לחצות את הכביש ברגיעות ובנעימות!"

ואכן את פקודתו שמרה רוחו, הוא לא ערך יותר מעולם לא דינר ולא 'מסיבת תה', ומלבד בית מדרשו שהחזיק שם, לא הקים שום ישיבה או תלמוד תורה וכיוצא בזה, ועמד על כך בתוקף שלא להקים שום 'מוסדות' שתיפול חזקתם על אנשים אחרים..

כשנשאל פעם על ידי אמריקאי מקומי: "אם אין לכם שום מוסדות, על מה אתם נקראים רבי?" - ענה הצדיק על אתר: "בשביל לעזור לאנשים, ולא בשביל להקשות עליהם!"

הכל נענו בבת שחוק לשמע דברי קדשו

מעשה נוסף מטיב מידותיו התרומיות של הרבי הקדוש מבלו'וב זצוק"ל:

בהגיעו פעם להשתתף בשמחת ברית מילה שהוזמן אליה, שמח לפגוש שם את רעהו הרבי הקדוש מבויאן זצוק"ל, שהוזמן אף הוא להשתתף באותה שמחה.

בעל הברית שראה לפניו את שני הצדיקים מגדולי הדור, לא ידע להשית עצות בנפשו, למי יכבד בסנדקאות?

הוא נגש אפוא בדחילו ורחימו אל שני הצדיקים שישבו יחדיו ושוחחו באהבה וברעות כדרכם של צדיקים, ואמר שהיות ושניהם חשובים מאד לפניו, אין הוא יודע להכריע למי לתת הסנדקאות, ולכן יחליטו הצדיקים בעצמם מי ביניהם יהיה הסנדק.

הצדיקים הסתודדו ביניהם דקות אחדות, כשכל אחד מהם מתעקש לכבד את רעהו, כל אחד טען שחברו חשוב יותר ממנו ולו יאה כיבוד זה! לפתע קם הרבי מבלו'וב ואמר אל הבויאנער: "הרי הכל מודים שסידור קידושין גם הוא כיבוד חשוב... אם כן קחו אתם איפוא את הסנדקאות, ואני אקח את הסידור קידושין!"

הכל נענו בבת שחוק לשמע דברי קדשו, כי כבר היה זקן ושבע ימים, ואילו

ברינקר תפס את כף ידי בשני ידיו ואמר לי, ר' יחיאל, אני חייב לך את חיי, אתה ההלת אותי ממות. בבקשה ממך הרב ורקר, המהווה הזאת עשית אותה במסירות נפש, ובלי שמישהו ידע על כך כמעט. תזכור ר' יחיאל, אל תפסיד את המהווה הזו, תדאג לא להפסיד את האוהר הזה שקיבלת היום

הסיפור המיוחד, שסיפר רבי יחיאל ורקר זצ"ל, מדמויות ההוד של שערי חסד, ברוב רגש, באחרית ימיו, לרבי שלום מרדכי שבדרון זצ"ל

מאת: צבי גטקר

שמן זית זך כתית למאור (כו כ) כתית למאור ולא כתית למנחות. (יש"י)

במנחות שנאכלים ע"י האדם שם אין צורך דווקא זך. שמעתי ממרן הגרא"ל שטיינמן זיע"א, שהיה רגיל לומר, עלינו לדעת כי לא ה'הרבה' חשוב לפניו ית',

רש"י מלמדנו יסוד גדול, כי בענייני שמים, מה שחשוב לפני הש"ת הוא הזון, הנקי, ולכן בנרות המאירות בבית המקדש יש צורך שיהיה השמן זך, אבל

אלא הזוך, המעט השלימים שישנם בעולם הרי הם חביבים לפניו ית' הרבה יותר מרבים שלא שלימים ביראתו.

וכדברי החובות הלבבות בסוף שער יחוד המעשה, "כי המעט הזוך הוא הרב, והרב הבלתי זך הוא המעט".

הרמב"ם בפירושו למסכת מכות מוסיף ומבאר, כי חשיבות הזוך מאשר הרב, הוא גם במעשי האדם עצמו, ומפני סיבה זו הרבה לנו השי"ת תורה ומצוות, משום שמצוה אחת הנעשית בשלימות ובנקיות, לשם שמים, היא זו שמזכה את האדם בעולם האמת הרבה יותר מרבות מצוות אחרות! וזה דבריו של רבי חנניה בן עקשיא, "רצה הקב"ה לזכות את ישראל", וזה כאמור הרי יכול להיות רק ע"י מצווה שלמה, זכה וטהורה, ולכן "הרבה להם תורה ומצוות", לאשר בין כל אלפי אלפי המצוות שהיהודי יעשה בימי חייו, לא ימלט, שתהיה לו מצוה אחת, שבה יזכה לעולם גבוה, מצווה שאותה יעשה בשלמות. שומה עלינו לאור הדברים הללו, לשים על לבבנו, ולחפש להיות שלמים יותר, לפעול בנקיות, ובזוך, לשאוף לטהרה ומצווה שלמה, ולשמור על מצוה שנעשתה לשמה, מכל משמר.

סיפור מיוחד, סיפר רבי יחיאל ורקר זצ"ל

סיפור מיוחד, סיפר רבי יחיאל ורקר זצ"ל, מדמויות ההוד של שערי חסד, ברוב רגש, באחרית ימיו, לרבי שלום מרדכי שבדרון זצ"ל, אשר בא לבקרו בעת חוליו האחרון.

היה זה בימי מלחמת העולם הראשונה, סיפר ר' יחיאל, הימים היו ימי התפוררות האימפריה העות'מנית, הצבא הטורקי נחל כישלון אחר כשלוך בקרבות, והפחה הורה על גיוס כללי, מלבד נתיני חוץ ובעלי פטור בודדים, כל צעיר בגיל גיוס חויב לצאת למערכה האבודה, כשכמעט ברור שלא יחזור ממנה הי"י.

הצעירים שהבינו כי הגיוס לצבא חורף את גורל חייהם עשו כל שביכולתם להימלט למדינות אחרות, או להתחבא במרתפים טחובים ובעליות גג מאובקות.

בחור אחד ממשפחת ברניקר, מצא לעצמו מקום מסתור, שם שהה כמה חודשים, עם מזון מועט, ופחד גדול, כי החיים חשובים מכל. ככל שהאבידות בשדה הקרב עלו, כך החיפושים אחרי חייבי הגיוס גברו, והבחור ברניקר נתפס על ידי החיילים המחפשים ונלקח למעצר, בני משפחתו המבוהלים שילשלו לידי השומר סכום הגון בכדי שישחרר אותו ליום אחד, לשבת קודש, והטורקי המשוחד שיחרר אותו, לא לפני שהזהיר אותם בקול כי עליו לחזור תיכף ומיד בצאת השבת.

ואז הגיע בסתר, אחד מהם אלי

בשבת הפצירו בני המשפחה באחיהם כי יברח מירושלים אל הפרדסים שבאזור פתח תקוה, שם שמעו כי מסתתרים משתמטים רבים הממתנים לשוך המלחמה, אך הבחור פחד מאוד, לאשר ידוע שהדרך משער יפו ועד לאזור מוצא מלאה בפטרולי חיילים המחפשים אחר הבורחים, וא"כ בבריחתו מן העיר הרי הוא לכאורה חורף את גורלו מהר יותר מאשר היציאה אל החזית, 'אצא לחזית וה' יעזור' אמר, אך בני משפחתו לא ההינו לחשוב על כך ודיברו על ליבו כי יסכים לנסות ולברוח בליווי משהו.

ואז הגיע בסתר, אחד מהם אלי וביקש ממני בתור בעל תעודת פטור מגיוס להתלוות אל הבחור של ברניקר עד מוצא, ומשם הוא כבר ימצא את הדרך לפתח תקוה בכוחות עצמו.

הסכמתי, ואמרתי להם כי יבואו אלי בשעה 3 בבוקר, ונצא. וכך היה בשעה 3

חמקתי מביתי, פגשתי בו ויצאנו.

הובלתי אותו אל ההרים שמאחורי 'גבעת שאול', עלינו הר אחד [כיום הר המנוחות] וירדנו, עלינו הר נוסף וירדנו, ואז הגענו אל ההר השלישי, שאחריו כבר היינו אמורים להיפרד, עלינו אל ראש ההר, כאשר השחר עלה זה לא מכבר, ומתחתינו אנו רואים קצין טורקי רוכב על סוס מוביל קבוצה של ערבים משתמטים, ברניקר אמר לי, 'הרב ורקר אני בורח', אבל אני תפסתי בידי ואמרתי לו, אין לך איך לברוח, הקצין ראה אותנו כבר, הוא רוכב על סוס, ברגע הוא ישיג אותך, נמשיך ללכת, נאמר וידוי וה' ישיענו, וכך אנחנו יורדים את ההר, ואומרים יחד וידוי פעם אחר פעם, ובין פעם לפעם אני אומר לו, ברניקר העיקר לא להראות סימני פחד, לא להסתכל כלל לכיוון הקצין, תלך כאילו אתה לא רואה אותו.

האמת שברגע הזה שנינו היינו בסכנת חיים מוחשית, הוא בורח ואני מלווה של בורח, הקצין עצר את השיירה, וירד מעל הסוס, חיכה לבואנו, ואנחנו חוזרים שוב כבר בפעם השישית על הוידוי, והנה אנחנו עוברים על יד הקצין לא מביטים לעברו, והוא נתן לנו לעבור, בלי שאלות, לא יאומן.

המשכנו הלאה עוד כמאה מטר, בלי להביט אחורה, ושמענו אותו עולה שוב על הסוס וקורא בקול, 'יאלה' ממשיכים, והוא והעצורים המשיכו בדרכם.

חיכינו דקותיים, עד שכבר נעלם הטורקי מהאופק, התרגשנו בהקלה גדולה, הרי ניצלנו בנס.

ונפרדנו, וכאן אמר ר' יחיאל מגיע החלק שרצייתי לספר לך, ר' שולם, הבנה של ישיבע בוחער.

תזכור ר' יחיאל, אל תפסיד את המצוה הזו

ברניקר תפס את כף ידי בשני ידיו ואמר לי, ר' יחיאל, אני חייב לך את חיי, אתה הצלת אותי ממות, אני חייב לך הכרת טובה.

בבקשה ממך הרב ורקר, אתה קיימת עכשיו מצוה שלימה, מצוות 'כל המציל נפש מישראל', הצלת נפשות.

המצוה הזו היא שלימה, עשית אותה בלי תמורה ופנייה, במסירות נפש כפשוטו, ובלי שמישהו ידע על כך כמעט.

תזכור ר' יחיאל, אל תפסיד את המצוה הזו, תדאג לא להפסיד את האוצר הזה שקיבלת היום, לא לפספס את המצוה הזו, מכל סיבה שהיא, אל תתהדר בה, ותתגאה בה, שמור אותה לעולם הבא, שם היא תזכה אותך בחיי נצח.

זה כוחו של בחור ישיבה טהור, שמבין בכוחו של מעשה שלם, ומרוב הכרת טובה הוא מתחנן אל מיטיבו, ומיטיב עמו את ההטבה הגדולה שיכולה להיות, לבקש ממנו, תדאג שלא תפספס את טהרת המצווה הזו, אל תפנה אל הרגשות הצלה וניפוח עצמי, אל תתהדר באזני אחרים.

שמור על מצווה זו מכל משמר, כי מצווה שלימה, אין כמוה, כוחה עולה, על מצוות רבות רבות אחרות.

ובמסר זה, של גילוי הסיפור הנסתר בימים האחרונים, העביר רבי יחיאל לר' שולם, את המסר המזוכך - "כי המעט הזך הוא הרב".

(לתגובות והארות 08974974a@gmail.com)

הטלפון הזה נתן לי שיעור חזק מאוד, והעמיד אותי על טעות נוראה שחייתי עמה כמה שנים!

במשך כל השנים שהקמתי מוסדות, עסקתי בחינוך, הרבצתי תורה בקרב בחורי ישראל, דאגתי את דאגתם, זיכוי הרבים ללא לאות. היה ברור לי שכל אלו שמים בצל את הבית, הבית יכול לחכות. אם הם לא עושים מה שאני עושה אז אני מזכה אותם. בקשיים שלהם יש להם חלק במעשיי הכבירים!...

מו"ר זצ"ל העמיד אותי במשפט אחד קצר במקום האמיתי - הבית והאשה לפני הכל!

חומרה על חשבון אחרים - לא אצל אברמסקי!!

הערך העליון הזה, אינו עוד ערך. הוא ערך שדוחה הרבה מאוד. הוא דוחה חומרות מבית ומחוץ.

מֶרֶן הַגְּרָאִי"ל שְׁטֵינְמָן זצ"ל היה כידוע יליד בריסק, והיה נוהג בכל חומרות בית בריסק. אחד המנהגים אותם שמרו בקפידה הוא, שבפסח לא משתמשים במים מהברז. ישנה חבית אותה ממלאים מערב פסח, ובמים אלו משתמשים במשך ימות החג.

שנה אחת גילתה הרבנית תמר ע"ה שהחבית נפסלה משימוש. היה זה בערב החג אחר הצהריים. הרבנית היתה בצער גדול מכך. כשמרן שם לב, שאלה על מה ולמה היא מצטערת, והיא השיבה שיש בעיה עם החבית...

מֶרֶן החל מחייך: "נו, זו הרי סתם חומרה שאין לה שום מקור, אין זה אפילו בגדר חומרה..."

עברו למעלה מעשר שנים והרבנית הלכה לעולמה. כמה ימים לפני פסח ביקש מֶרֶן מאחד הנכדים שילך לרכוש חבית לפסח. לשאלת הנכד ענה מֶרֶן: הרי זו חומרה שקבלתי מהבית, וכי אוותר עליה?! רק אם הייתי אומר לסבתא שזה לא חשוב לאותה שנה - עדיין היתה מצטערת. הייתי חייב להראות לה שזה כלל לא חשוב לי. עתה, משנפטרה, חייבים שוב להשיג חבית מים לקיים את המנהג! בחור בישיבת סלבודקא ניגש לרבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל ואמר לו: אני עוקב אחר גדולי ישראל ורואה שלכולם יש חומרות כאלו ואחרים, אבל אצל הרב אין שום חומרה, מה פשר הדבר? ענה לו הרב אברמסקי: "חישבתי ובדקתי, כמעט אין שום חומרה שאינה על חשבון מישהו אחר, וחומרה על חשבון אחרים - לא אצל אברמסקי!!..."

מדי יום ביומו, הבחינו שכניו ומכריו של הגאון רבי מרדכי גיפטר זצ"ל - ראש ישיבת טלז, במחזה מוזר קמעא. בשעת צהריים קבועה, היה רבי מרדכי סוגר את הגמרא, עוזב את סדר לימודו, יורד במדרגות ביתו אל חצר הבית, וממתין פרק זמן עד שובה של רעייתו. המחזה שב ונשנה מדי יום ביומו, ותלמידיו לא הבינו את פשרו... הרי זמנו של רבי מרדכי מדוד ושקול, אין לו פנאי לבזבז ולו רגע אחד. אך מדי יום, באותה שעה, הוא עוזב את הגמרא האהובה, טורח לרדת במדרגות הבניין, ומגיע עד לחצר הכניסה. שם הוא ממתין לפעמים דקות ארוכות, במזג אויר סוער או תחת שמש קופחת. על שום מה? באחת הפעמים שאלוהו לפשר העניין, ורבי מרדכי נענה והסביר: 'הרי רעייתי נושאת בכל עול הבית והפרנסה. בלעדיה - לא הייתי מחזיק מעמד לשבת וללמוד, לא הייתי מסוגל לשאת בעול הישיבה. האין היא ראויה למעט הכרת הטוב בכך שאמתין לה ואקבל את פניה בשמחה?'

לעילוי נשמת אבי מורי רבי נתן ב"ר יחיאל מאיר הכ"מ,

ורעייתי מרת רבקה ב"ר יהודה ע"ה

המדוברת הסכימה וכך יצא השידוך לפועל. אמנם עתה, אחר החתונה, קשה היה לה שלא לגור בקרבת הוריה והיא מבקשת לעבור, אך שם ספק אם ימצא הבעל בכלל כולל ראוי. ואמנם הדברים סוכמו והותנו קודם החתונה, אך כיון שכה קשה היה לה - החליטו בני הזוג שמרן יכריע בנידון.

השאלה לא הספיקה להישאל עד הסוף, ומרן אמר מיד: "מה מקום יש לשאלה בכלל, מיד לארוז את המטלטלין ולעבור לעיר מגורי הוריה!" "אבל אין לי כולל" - טען הבעל.

"כולל תחפש אחר כך, דבר ראשון לשמור על השלום בית!" ענה מֶרֶן בנחרצות.

כמה נאה מה שסיפרה בתו של מֶרֶן זצ"ל, הרבנית ברגמן תח"י, שכשאמה ע"ה חלתה, שמה לב באמצע יל נדרי שאביה איננו במקומו. ירדה לביתו וראתה אותו יושב על יד מיטת רעייתו ואומר לפניו את יל נדרי.

לשאלתה מדוע אינו עולה לישיבה, ענה: "אם אשאיר את אמא לבד תהיה לה עוגמת נפש, ולבקש ממישהו שישאר עמה - אין דרכי לבקש טובות מאנשים... נשארתי אפוא אני עמה!..."

וכך היה רגיל לומר: "כל דבר שעושים למען חולה שאין בו סכנה, חייבים לעשות למען שלום בית, ואף יותר מכך!"

הרב הגיב במקום: "זאת אומרת שהיא לא מרוצה מזה"

בשנות בחרותנו למדנו על ערכים רבים בחינוך, כשהערך העליון ביותר הוא "לימוד תורה" ושאר קנייני הישיבה. זיכוי הרבים הינו ערך עליון שלמדנו עליו בעיקר בהתקרב הימים הנוראים, וכאן אני חייב לשתף בנימה אישית.

באשדוד בתקופה מסוימת היתה מצוקה קשה של כוללים. בימים ההם החל הגאון רבי שלום בער סורוצקין שליט"א את מפעליו הגדולים. הוא נזקק לטובתי וישב בביתי. אני נסחפתי ישר אל הצלחותיו, והחלטתי שאני מקים כולל בעיר, אבל לא כולל רגיל אלא כולל שדורש מאברכים עמל רב תמורת תשלום של אלף דולר בחודש! [מדובר בתקופה שבה המילגה הגבוהה ביותר שניתנה בכוללים היתה ארבע מאות דולר]. המטרה היתה להוריד מעל האברכים את העול הכלכלי, כדי שישבו בנחת ויגדלו בתורה.

כמו בכל דבר, ניגשתי למו"ר הגאון רבי פנחס שרייבר זצ"ל וסיפרתי לו על הרעיון. הוא, שידע מהמצוקה הקשה, וגם ראה את הצורך בכלל רציני המיועד לבני עליה אמיתיים, כמובן שעודד אותי מאוד לעניין. סיכמתי עם רעייתי ע"ה על נסיעה לא ארוכה לאמריקה, והייתי מתואם עם הרב סורוצקין, שהתחייב לעזור לי ולפתוח בפני דלתות של גבירים בארצות הברית. התאריך היה סגור, ההכנות היו בעיצומן. היות וכבר היו מוסדות תחת ניהולי, ובאמריקה קל יותר לאסוף למוסדות מאשר לכולל בודד, הכנתי אלבום, ניירת, והגלגלים נעו קדימה. נפלא ביותר!

צהרים אחד הטלפון בבית מצלצל ומעבר השני של הקו מו"ר זצ"ל, והוא ניגש ישר ולעניין: "האם אשתך מרוצה מנסיעתך?"

אמרתי ששוחחתי איתה והיא מסכימה. התכנית היא שאצור את הקשר הראשוני עם קבוצה גדולה של תמכי דאורייתא, ובהמשך הקשר יהיה יותר טלפונית... היא מסייגת את זה שזה חד פעמי ולא כל חודש... הרב הגיב במקום: "זאת אומרת שהיא לא מרוצה מזה. אינך נוסע, תבטל את כל התוכנית!"

ספר התורה שנגנז

רסיסי-זכרונות, עובדות והנהגות מהליכותיו בקודש של הארי במסתרים, העילוי מפוניבז'

הגאון המופלא רבי אהרן יהושע צוקר זצ"ל

מזיכרונות תלמידים ומקורבים, ומתוך שיח מיוחד עם חתנו חביבו

הג"ד יחזקאל אביגדור לדר שליט"א

ר"מ בישיבת פוניבז' לצעירים

ידיעה מיוחדת לדגל מלאות השבעה להסתלקותו

מאת הרב בנימין לוי

אצל מרן הגר"י קמינצקי זצ"ל, ולימים שימש כרב ד"מירער בית מדרש" ברחוב מארסי בוילאמסבורג, שם היה מוסר שיעורי גפ"ת לבעלי-בתים במתיקות נפלאה וכן שימש כמלמד תשב"ר עשרות בשנים. אמו הרבנית ע"ה בת הרה"ג רבי אברהם זאב רוטנברג זצ"ל, נכדת הגאון רבי מרדכי רוטנברג זצ"ל, גאב"ד אנטווערפן. "גאון עולם וצדיק נשגב" היה רבי בנימין - כפי שהגדירו בנו, ונערץ ונקדש היה בעיני כל מכיריו ומידעיו. סיפורי-מופת התהלכו אודות גדלותו בתורה, גאונותו, צדקותו, צניעותו וענות-חינו. הוא נלב"ע בשנת תש"פ בהיותו מעל גיל תשעים.

כבר בהיותו ילד רך בשנים, הובחנו בו ברבי אהרן יהושע כישרונות עילויים נדירים ביותר וחריונות ברמה גבוהה. אחת האגדות שסיפרו עליו והוא אישר אותה בעצמו באוזני אחד ממקורביו היא האגדה הבאה: בילדותו למד אצל מלמד כלשהו, והגיעו לסוגיא ששם שייך היה הנידון - אם יש הקנאה למת או לא. לילד המוכשר היה ברור שאין הקנאה למת, אבל ידע כי יש הסוברים אחרת, לכן בהפסקה לפני השיעור אמר לילדים, שבשיעור הבא מן הסתם ידבר המלמד על הענין הזה, ויהיה אפשר להוכיח לו שאין הקנאה על ידי שיקנה לקורח חפץ כלשהו, ואם ייבלע באדמה תיכף (כדכתיב בפסוק "ואת הרכושי"), סימן שיש הקנאה למת. היה שם בחצר גלגל של הפקר, והקנו אותו לקורח ע"י אחד התלמידים שכבר נעשה בר-מצוה (הוא עצמו עדיין לא הגיע אז לגיל המצוות), ואחר-כך בשיעור המלמד אכן דיבר על הנושא, ורבי אהרן יהושע שאלו שאם נאמר שיש הקנאה אם נקנה לקורח צריך להיבלע מיד באדמה

אמנם גם לצאת פטור בלא כלום אי אפשר מפני כבוד התורה. ליקטנו איפוא לפונדק אחד רסיסי-נוגה מזיכרונותיהם של תלמידיו ומקורביו, כשחלק הארי של הזיכרונות עלו בתוך כדי שיח עם חתנו חביבו הגאון רבי אביגדור יחזקאל לדר שליט"א, ר"מ בישיבת פוניבז' לצעירים, בהדגשה על הנקודות העיקריות באישיותו שיש בהן תועלת לרבים, ויהי רצון שיהיו הדברים לנייח ולעילוי נשמתו הטהורה והמזוככת.

בוצין בוצין מקטפיה ידיע

רבי אהרן יהושע נולד ביום כ"ז באדר א' תשי"ד, לאביו הגה"צ רבי בנימין זאב צוקר זצ"ל שמוצאו מהעיר קוזניץ בפולין. לאחר שהיגר לארה"ב למד בישיבת 'תורה ודעת

התורה כתובה על לוח ליבו

כל אדם מישראל נמשל בחז"ל לספר-תורה, כך אמרו חז"ל: "העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע. למה זה דומה? לספר תורה שנשרף" (מועד קטן כה, א). אולם ישנו תואר נשגב יותר שאמר: "משמת רבי אליעזר נגנז ספר התורה" (סוף מסכת סוטה), ופירש רש"י שם: "שהיה בעל הלכות מפי השמועה הרבה וסדורות בפיו כאילו כתוב בספר". כיון שזכה רבי אליעזר הגדול למידה ותכונה נפלאה זו שכל מה שלמד ושמע מסודר היה בפיו ושגור על לשונו זכה שנאמר עליו "נגנז ספר התורה".

בדור הזה אם עדיין שייכת הגדרה כזאת של "נגנז ספר התורה", הרי שתואמת היא ללא ספק לאיש המעלה, העילוי מפוניבז', הגאון המופלא רבי אהרן יהושע צוקר זצ"ל שנסתלק לפי כשבוע וחצי לבית עולמו בשנתו השבעים, לאחר י"ד שנות סבל ויסורים קשים. כל מי שזכה להתחמם כנגד אורו ולהתחכך בשולי גלימתו ידע כי התורה הקדושה במלוא היקפה ועיונה על שינויה וגרסאותיה סדורה הייתה בפיו "כאילו כתוב בספר", ומשכך הולמתו הקינה: "נגנז ספר התורה".

ברם, דומה כי עדיין לא נוצרה העט שתוכל להקיף בכתיבה צרה כל-כך את מלוא גווני-אישיותו, שהרי לא ניתן לְשַׁטֵּחַ נפח גדלות נדירה שכזאת, וצדקות, יראת-שמים ויראת-חטא ברמות כה מופלגות לממדי שטח של יריעה אחת. הן בשביל למצות אדם גדול כמותו זקוקים לכישרון כביר והשגות מסוג אלו שניחן בהן המנוח בעצמו, ואין בנמצא.

וכיון שלא נבלע מוכח שאי אפשר להקנות למת. המלמד הסתפק - אולי באמת זה ייבלע באדמה, והשיבו רבי אהרן יהושע: "הרבי יוכל לצאת לחצר ולראות שהגלגל עדיין מונח שם..."

עוד מאורע מעניין שאירע עימו בילדותו, סיפר לאחד מבני הישיבה: ביום מן הימים הגיע לידי "ירושלמי קדשים" המזויף, ולתומו החל ללמוד בו. אבל כדרכו לא הסתפק בלימוד דברי הירושלמי במקומם, אלא השווה למקבילות מאמרי האמוראים והברייתות במקומות אחרים. עד שהגיע למקום אחד שבו ראה שהירושלמי מצטט תוספתא, אולם הבעיה היתה שבירושלמי הזה שכביכול נדפס מכת"י קדמון מאד, מצוטטת נוסח התוספתא יחד עם טעות סופר שהיתה בה, טעות שמוכח שנתחדשה בדפוסים החדשים. דבר זה הפליא אותו מאד, עד שניגש לאביו ושאלו על כך, וזה אמר לו: "מה אתה לא יודע שהירושלמי הזה מזויף..."

אולם סודו הגדול היה לא רק בכך שחונן משמים בכישרונות נדירים, שכל מה שראה ושמע היה כמונח בקופסא אצלו, אלא אולי בעיקר, שלמרות זכרונו הפנומנאלי התייגע ועמל בתורה ביגיעה ללא הפוגה וללא היסח-דעת כבר מצעירותו. כך הוא עצמו הגדיר את סוד הצלחתו. הוא סיפר פעם לאחד מבני הישיבה דפוניבז' במענה לשאלה - איך הגיע לכל מה שהגיע, כך: "בבחרתי אמר לי אחד מרבותי, שהנה התורה הקדושה היא באמת מעניינת יותר מכל עיתון או סיפורי מתח וכיוצא-בזה. אלא מאי, שהתורה מעניינת רק אם אין מתעניינים בשום דבר אחר זולתה. אין זה אומר שאסור לדעת דברים אחרים, אלא שלא להתעניין בכל דבר, עיון, בקיאות, מוסר, פרשת השבוע, חסידות, קבלה, וכו', אבל רק לא בדברים שאינם של תורה". רבו המשיך ואמר לו אז: "אם אין אתה מאמין לדבריי, תקבל על עצמך ללמוד שבועיים בלי להתעניין בשום דבר שאינו תורה - ותראה כמה שהתורה הקדושה מעניינת". רבי אהרן יהושע סיים ואמר: "ואכן, עשיתי כדבריו ומאז ועד היום אני לומד ברציפות"... בדומה לזה השיב פעם לבחור מהישיבה שההין לגשת אליו במוצאי יום כיפור באחת השנים ולשואלו - איך הגיע לידי בקיאות כזאת בכל פינות התורה? השיב: "כמה שפחות היסח הדעת מלימוד..."

הגאון רבי דוד צבי הילמן זצ"ל סיפר כי שמע מרבי אהרן יהושע עצמו שכבר בתור בחור בגיל ישיבה קטנה סיים ללמוד את כל חלק אורה-חיים שבשולחן ערוך עם ה'פרי מגדים'. כן סיפר בשמו, שבהיותו כבן י"ב החל ללמוד עם אביו סדר טהרות עם פירושי הראשונים, וקודם לימוד מסכת כלים לקחו

אביו למוזיאון המקומי להראות לו כל מיני כלים עתיקים הנזכרים במסכת, וכך יכול היה להבין את תיאור הדברים לאשורם.

שמו הלך לפניו כבחור מבריק, והפך להיות לנער שעשועיהם של גדולי הזמן באמריקה. מרן הגר"א קוטלר זצ"ל שעמד על כשרונותיו חיבבו מאד והשתעשע אתו לא פעם, ואף בירכו שיזכה לדעת את כל התורה כולה. כאשר האדמו"ר בעל ה'שפע חיים' מצאנו - קלויזנבורג זצ"ל עמד לפתוח ישיבה הוא הפציר בו שיבוא ללמוד אצלו. אולם הוא השיב כי אינו יכול משום שדרכי לימודם שונות וחלוקות; בעוד הרבי מחנך לדעת קודם כל ש"ס ואחר-כך 'שולחן ערוך', הוא אישית רגיל ללמוד כל סוגיא וסוגיא מיד עד ההלכה למעשה. התעניין הרבי - "מה למדת בשנה האחרונה?" והוא השיב "מסכתות

שבת וגיטין". הרבי החל לדבר איתו בסוגיות והתפעל מאד. השיחה נמשכה כארבע שעות, תוך כדי שהרבי עובר מסוגיא לסוגיא וממסכת אחת לשניה, משבת לגיטין ומגיטין לשבת בקצב מהיר, ובתום השיחה בירכו שיצליח בדרכו. רבי אהרן יהושע התבטא בשנים המאוחרות יותר: "רק כשבאתי ארצה, והתוודעתי לגדלותו ומעמדו של הרבי, הבנתי כי הייתה זו מחמאה בשבילי שהשקיע בי זמן רב כל-כך..."

גם האדמו"ר הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זצ"ל אהבו וחיבבו מאד. דרכו של רבי אהרן יהושע היה להקשיב לדברי התורה שנשא הרבי בסעודה שלישית, וביום א' בין מנחה למעריב, היה הרבי בוחנו על מה ששמע, או שהוא עצמו היה שואל את הרבי שאלות בהבנה על הדברים שאמר. פעם אף גילה לו הרבי סוד כמוס בעיצומו של משתה היין ביום הפורים. הרבי אמר זאת כמובן ברמז דק,

אך הוא בכישרונו הכביר פענחו מיד. היו מן החסידים שבאו אחר-כך בטרוניה לרבי מדוע חשף בפניו סוד זה, ואכן הרבי קרא לו לאחר פורים ובירר מה בדיוק שמע, וכשפירט לו התעטף הרבי בשתיקתו ולא הגיב.

עלייתו לארץ הקודש

בקיץ תשל"ד עלה לארץ-הקודש ונכנס ללמוד בישיבת פוניבז', שם קנה את מקומו כאחד השקדנים והמעיינים הגדולים בישיבה, והתחבב על רבותיו ראשי הישיבה מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, הגר"ד פוברסקי זצ"ל והגר"מ"מ שך זצ"ל. בחצי השנה הראשונה התאכסן בבית קרוב-משפחתו מרן הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל. הרבנית ע"ה, אשת הגר"א"ל זצ"ל, ואמו של רבי אהרן יהושע היו בני דודות ראשונות, וכשאביו שלחו לארץ אמר לו כי יוכל להתאכסן אצל משפחת שטיינמן. סיפרו כי באותה תקופה הבחין הגר"א"ל כי האורח נמנע מלספר את שערו, ומשידע על יראת-השמים המיוחדת שלו הבין לרוחו. הוא פנה אליו ואמר לו: "לבטח אתה לא יודע על מי לסמוך שיספר אותך כהלכה, אני מציע שאני אספר אותך ואתה תספר אותי..." כן למד בחברותא עם מרן הגר"א"ל זצ"ל בביתו, והעיד אחד השכנים כי ה"קולות וברקים" של שניהם נשמעו היטב ברחוב למרגלות הבית.

כשנה לאחר עלותו לארץ, כתב רבי אהרן יהושע להוריו כי ברצונו להשתקע בארץ-הקודש מבלי לשוב לגולה, ואמו ע"ה השיבה לו שכאשר ישוב לבית בחג הפסח הקרוב הם ידונו על כך. כששב הביתה ראו הוריו כי הוא איתן בדעתו לקבוע את מושבו בארץ ונענו לו בחיוב, ומיד לאחר פסח שב ארצה ושוב לא יצא ממנה עוד עד יומו האחרון.

בהגיעו לפרקו, בקיץ תשל"ה בא בברית האירוסין עם רעייתו הרבנית החשובה שתחי', בת גדולים - הגאון הגדול רבי ברוך רוזנברג זצ"ל, ראש ישיבת סלובודקה. השידוך נסגר מבלי שאביו ואמו יהיו נוכחים בשמחת האירוסין. מרן הגר"א"ל זצ"ל היה העומד מצד החתן, ואף הסעודה בשבת ה'עליה לתורה' קודם הנישואין התקיימה בבית הגר"א"ל, וכן לחופתו יצא מביתו.

אביו רבי בנימין חשב מלכתחילה שלא לבוא להשתתף אף בשמחת החתונה שהתקיימה באמצע החורף, כדי שלא לבטל את תלמידי תשבי"ה, שכן הלכה פסוקה היא שאין מבטלים אותם אף לבנין בית המקדש (שבת קט"ז, ב). אולם מרן הגר"א"ל קמינצקי זצ"ל הורה לו לנסוע לחתונה אף באמצע הזמן כדי שלא לפגוע בשמה הטוב של המשפחה, וכתלמיד שלא מהרהר אחר רבו אכן נסע, וזו היתה הפעם הראשונה והאחרונה שביקר בארץ-ישראל. מאז הוא

בשאר ימי החנוכה קיים מנהג זה רק כשלמד עם החברות בבית בשעות הלילה, שלא לבזבז מזמן הסדר.

הוא סיפר לא פעם, כי בעת סגירת השידוך עם הרבנית הם סיכמו ביניהם שכל עניני הגשמיות יקבעו על ידה ואילו כל עניני הרוחניות יקבעו על ידו. והנה בוקר אחד הוא לא חש בטוב וחומו עלה, ולתדהמת הרבנית הוא לבש את החליפה לצאת לשיבה כרגיל. הרבנית הפצירה בו שישאר לנוח בבית, והוא סרב. היא טענה שזו גשמיות והיא הקובעת, והוא טען שללכת לשיבה זה רוחניות והוא הקובע. משלא הגיעו לכלל הכרעה סיכמו ביניהם לשאול

אומר עליו דבר אחד, שמעולם לא התערב בעבודת השם שלי. הוא הסביר שאע"פ שדרכיהם היו שונות בתכלית מעולם לא העיר לו וזו דרגה גבוהה, ואם אכן היה מתערב לא היה מצליח בדרכו.

התמדה ושקידה מופלגת

התמדתו ושקידתו בתורה היו מופלאות ביותר. במשך כל השנים הוא שמר באדיקות על סדרי הישיבה כמו בחור צעיר. כאשר הנהלת הישיבה תלתה את זמני סדרי הישיבה זה היה 'מחייב' מבחינתו לכל דבר וענין. הוא שמר על שלושה סדרים ביום וכן סדרי יום שישי ושבת קודש ממש כמו

לא ראה את בנו במשך יובל שנים. הקשר האיתן ביניהם התקיים בקביעות באמצעות מכתבים שבועיים בדברי תורה ששלחו האחד לשני הלך-ושוב. במכתבים הללו היה רא"י מדווח לאביו בכל פעם שירד גשם באר"י, כי זה היה גורם לאביו שמחה עצומה, מאחר וירידת הגשמים מורה על מידת הרחמים. לאמו היה רבי אהרן יהושע כותב מכתב בנפרד, ובהיותו פרוש מענייני העולם הזה, הקפיד תמיד להתעניין במשהו קודם כדי שיוכל לדווח לה.

לאחר נישואיו לא הלכו הוא והרבנית להתארח בשבתות בבית הוריה כמקובל, משום שבשבת הראשונה כשאמרה לו הרבנית שהשבת נלך להורים שאל לתומו: "מדוע? וכי אין מה לאכול בבית?", וכשהבינה שרצונו להישאר בבית - נשארה. רק בימים טובים, אז רדופה האשה ללכת לבית אביה - כמאמר חז"ל, התארחו בבית חותנו. והנה לאחר שנים, כשהשיא רבי אהרן יהושע את בתו הגדולה, סיפרה לו הרבנית לפי תומה כי הזוג הצעיר עומד להגיע לשבת, נרעד: "מה קרה? הם לא חיים יפה?", והרבנית הגיבה: "מה פתאום, חס ושלום, ברוך השם הכל כשורה, אלא המנהג הרווח הוא שבני הזוג מגיעים בשבת שלאחר החתונה לבית הוריהם". אז מיד שאל לתומו: "אז למה אנחנו כזוג צעיר לא הלכנו?"... הוא מבחינתו רצה לנהוג כפי שכולם נהגו, אבל פשוט לא ידע משהו אחר. וזו גם גדולתה של הרבנית שבנאמנות ובמסירות כיבדה את רצונו, והתמסרה למען תורתו בטבעיות ובפשטות.

עם דודו המשגיח הגה"צ רבי שלמה ולכה זצ"ל בשמחה נישואי בתו

את פי מרן הרב שך זצ"ל וככל היוצא מפיו יעשו. הרב שך שמע בחביבות את שני הצדדים וכתב לו שבנוגע לבריאות כדאי לו לשמוע בקול הרבנית ולא לצאת מהבית כשיש חום. שאלו את רבי אהרן יהושע, האם מאז הוא אכן לא יוצא מהבית כשיש לו חום? השיב: "מאז אני לא מודד חום יותר"...

החברותא שלו בסדר ב' וסדר ג' היה הגאון הצנוע והעניו האמיתי רבי חיים פריימן זצ"ל. הם היו יושבים על יד העמוד והיו סמל ודוגמא לשקיעות ולרצינות עבור התלמידים של לימוד רצוף מהשעה שלוש ורבע ועד השעה שבע בערב, ומרבע לתשע ועד עשר בלילה, אז הסתיים רשמית סדר ג' בישיבה. הם תפסו ספסל, ומאחוריהם היה עוד ספסל ישן שנשאר בין הספסלים הרחבים והמשובחים של הישיבה. כל יום לקראת סדר ג', היה רבי אהרן יהושע מצרף את הספסל הפשוט לספסלם, וממלא בו ערימות של ספרים הנצרכים ללימודם. תיאר אחד התלמידים שישב על ידם: "היה זה מחזה לא ייאמן איך שני אישים כל כך שונים בכל מהותם זה מזה, מסתדרים בבחינת 'את והב בסופה', ולא רק בסוף אלא מתחילה. למרות

בחור צעיר שזה עתה פוסע את פסיעותיו הראשונות בישיבה. בשעתו, כאשר נולדה לו הבת הראשונה, והרגיש יותר נוח לאכול בישיבה מאשר לרוץ לבית חמותו הרבנית רוזנברג לארוחת הצהרים, קיבל רשות מהנהלה לאכול את הארוחות בישיבה. למרות שהיה יורד תמיד לקראת סוף הארוחה, ואוכל רק את שאריות האוכל של הבחורים, הרגיש שעצם האכילה בישיבה מחייבת אותו לשמור על כל הסדרים כמו תלמיד מן השורה. עד כדי כך שכאשר בתו הראשונה נישאה, ואמרה לאמה הרבנית לאחר החתונה כי בעלה יוכל לסדר סידור כלשהו ביום שישי הקרוב מפני שאין לו סדר בישיבה באותו היום, הגיבה הרבנית בפליאה: "מה ביום שישי אין סדר? לא ידעתי? לא שמעתי על כך עד היום?"...

בימי החנוכה, העידו תלמידי הישיבה, היה רץ להדליק את נרותיו במהירות, ואת הפזמון 'מעוז צור' כבר שר בדרכו חזרה לשיבה. הוא אמנם הקפיד על המנהג לשבת למול הנרות ולהביט בהם, ובליל שבת חנוכה אף שינה במיוחד את מקום מושבו בכדי שפניו יהיו למול הנרות, אולם

חותנו הגדול רבי ברוך רוזנברג שהכיר במעלתו כיבדו והעריכו מאד, ובמהלך השנים כשנצרך היה לשוחח איתו על דבר מה היה מטריח את עצמו להגיע עד אליו בחדרו שבפוניבז' ולא שולח להזמינו אליו. ש"ב הג"ר בן ציון קוק שליט"א סיפר כי הוא זוכר שרבי אהרן יהושע הגיע בזמנו להשתתף בשמחת שבע הברכות שלו שנערך בבית חותנו הגה"צ רבי יצחק גרודז'ינסקי זצ"ל. הוא השתתף בשמחה במשך דקות בודדות והלך. כשיצא לחש רבי ברוך באוזני רבי בן-ציון: "חתני הרב צוקר סבור שאו ששקועים בתורה עד הקצה או שלא, אין משהו באמצע"...

מאידך-גיסא, גם אצל רבי אהרן יהושע מה שחותנו אמר לו היה קודש קדשים בלי שום נדנוד. כאשר רבי ברוך נפטר בחודש אדר תשס"ד הוא סירב להספידו על אף ההפצרות הרבות, עד שמרן הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל פנה אליו במכתב בקשה שיספיד, ואז הסכים לומר כמה מילים בהספד שהתקיים בכולל 'חזון איש'. הוא אמר אז כי אם היה לו כח היה הולך מבית המדרש אחד למשנהו ברחבי העיר כדי להספיד את חותנו, והייתי

שייחו ושיגו של הרב צוקר בתורה היה באש וסערה, והגיב בחריפות כלפי דברים של הבל ששמע מבחורים שבאו לנסותו או להטרידו בשאלות שונות, אבל עם רעו רבי חיים שלא היה גרגר של הבל בין בתריו, היה השיח מכובד ומכבד לעילא ולעילא”.

בשעה עשר בלילה היה הולך הביתה ולאחר כעשרים דקות הפסקה בשעה עשר ועשרים החל ללמוד עם החברות בבית: האחד מהשעה עשר ועשרים ועד אחת-עשרה. השני מהשעה אחת-עשרה עד שתיים עשרה, והשלישי משתיים-עשרה עד שתיים עשרה וחצי. החברות היו בחורים שונים שביקשו ללמוד איתו בקביעות, והוא התנה איתם תנאי קודם תחילת לימודם המשותף שכאשר יינשאו בשעה טובה ידאגו לחברותא אחרת במקומם. לא משנה היה לו מי תהיה החברותא החדשה, העיקר שיהיה בחור רציני השומר על הזמנים.

כן הקפיד לשמוע את השיעורים מפי ראשי הישיבה רבי שמואל, רבי דוד והרב שך והעלה אותם על גבי הכתב. הוא היה אומר כל השנים בחיך: “בכל שנה אני יורד שיעור... לאחר פטירתו של רבי דוד בשנת תשנ”ט אמר שכעת הוא עולה לקיבוץ, ומאז הפסיק לשמוע את השיעורים היומיים כי בתור תלמיד בקיבוץ כבר אינו מחוייב לשומעם, אבל את השיעורים כללים של מרן הגרי”ג אדלשטיין זצ”ל ולהבחל”ח מרן הגרב”ד פוברסקי שליט”א המשיך לשמוע כרגיל, והתבטל אליהם כתלמיד ממש, כפי שהיה רגיל לכל רבותיו.

חדר פרטי היה לו בישיבת פוניבז’ בסמוך לעזרת הנשים שם למד לילות שלימים מאין הפוגה. היו שנים שהיה ישן שעתים ביממה בלבד, מאחרי תפילת שחרית בשעת נץ החמה ועד לתחילת סדר א’ בשעה תשע בבוקר. הוא היה אומר תמיד, כי מוטלת עליו חובת הודאה מיוחדת לקדוש ברוך הוא על שזיכה אותו להיות צלול באותה איכות למרות שישן שינה כה מועטת, והרי אין זה טבעם הרגיל של בני אדם. כששאתו הרבנית היתה שואלת אותו לפעמים - כמה זמן ישנת? השיב: “ארבע שעות”. “היכן היו לך ארבע שעות לישון?” - הוסיפה לשאול, מאחר ותשובתו לא עלה לה בקנה אחד עם הזמנים שעזב את הבית וחזר, והוא השיב בחיך: “ישנתי מדקה לשלוש ועד חמש ודקה, ומדין מקצת השעה ככולה הדקה שלפני והדקה שאחרי נחשבות לשעות שלימות...” וכשהיה מי שטען לו פעם שמיעוט השינה עלול לגרום לו לעייפות ולחולשה בימי הזקנה השיב בשנינות: “אם גדולי ישראל יבטיחו לי שאחיה שמונים שנה אנהג אחרת...”

תלמידי הישיבה לדורותיה זוכרים אותו

כמעט נינוח, שלו, שבע. תמיד היה דרוך, ממוקד, ממחר ללמוד ולהספיק עוד ועוד. הוא היה שקדן לא נתפס, ניתן להמליץ שמעולם לא ראהו אדם בטל. תמיד שקוע היה בשרעפים, מרוכז בתכלית”.

גאונות ודוחב אופקים בכל מקצועות התורה

ידען עצום ובקי בכל חדרי תורה ומפרשיה לדורותיהם היה, בור סוד שאינו מאבד טיפה. חתנו הגאון רבי עמרם פריד שליט”א ספד לו בדמעות בהלוויה וסיפר, כי לעיתים היה מסיים את כל הש”ס בחודש אחד. הוא היה אומר שהרי אפשר להספיק עשר דפים בכל שעה, ואפשר ללמוד כעשר שעות ביום, וממילא בקצת יותר משלושה שבועות (”בין הזמנים אחד” - כלשונו) אפשר לסיים ש”ס. והפסיר רבי עמרם כי לדעתו בדור הזה אין מי שיכול להגיע לרמת ידיעתו ותפיסתו.

הוא אמר פעם שמקובל לומר שהשולחן ערוך’ פוסק תמיד כדעת הרמב”ם, ולא היא. הוא עצמו בדק בכל ד’ חלקי שו”ע קביעה זו, וספר כך וכך פעמים שפוסק יותר כדעת הרא”ש ולא כדעת הרמב”ם. פעם אחרת סיפר, שהשווה את ביאור הגר”א לבית יוסף. כידוע, ה’בית יוסף’ כתב את מסקנות ההלכה מהש”ס, ואילו ביאור הגר”א כתב את מקורות ההלכות, ורוב המקורות כתובים כבר ב’בית יוסף’ עצמו, ופעם חישב כמה הגר”א כתב יותר מה’בית יוסף’ המסקנא שלו היתה שלא שייך אף למלא מחברת אחת שלימה של הוספות... אין צריך לומר שבשביל לומר אמרה כזו יש ללמוד את כל ה’בית יוסף’ ואת כל ביאור הגר”א בעיון ראוי הדק היטב.

עוד אמר פעם, שסידר לעצמו בצעירותו את כל מסקנות הסוגיא בכל ששה הסדרים להלכה לפי דעת הרמ”א, אבל לפי המחבר לא סידר לעצמו מספיק טוב, ולכן בגיל מבוגר יותר כשבני ספרד באו לשואלו שאלות קשה היה לו להשיבם תשובות, כי חסרה היתה לו את ה”גירסא דינקותא”. אחד מתלמידי הישיבה סיפר בדומה לזה: “עומד בזכרוני, בעמידתי ליד חדרו, תוך כדי שיחה עם אדם אחר, שאלו על מסכת זבחים, והשיב לו שכאשר למד מסכתא זו, מכל עמוד הוא הוציא פסק הלכה לאורח חיים”.

היו לו גם דעות מגובשות על שאלות נוסח והתהוותו בספרי התלמוד והמדרשים. לשם דוגמא, הוא אמר פעם שיש הבדל בין מקום שבו נזכר בגמרא “איכא דאמר” לבין “לישנא אחרינא”. “איכא דאמר” הכוונה שלפני מסדר הגמרא עצמו היו שתי הלשונות, אך ב’לישנא אחרינא’ הכוונה שלפני אחד המעתיקים היו שתי נוסחאות, וניתן למצוא כתבי יד שבהם ישנו רק אחד מהם.

בשעות המוקדמות לפנות בוקר, בשעה שתיים ושלוש, מגיע לעיתים לבית-הכנסת “יוצאי חברון” בסמטת האר”י, או לחילופין לישיבת ‘אוהל יעקב’, או בית הכנסת ‘חיסדא’ (פא”י) ברחוב הרב דסלר, ושם הסתגר באוצר הספרים ועיין והתעמק בספריו עד לזמן תפילת שחרית ותיקין. זה אגב היה השינוי החריג היחיד שלו מסדרי הישיבה, שלא התפלל תפילת שחרית בישיבה. הוא קיבל על כך הסכמה מרבו רבי דוד פוברסקי זצ”ל, וכך נהג כל ימיו עד שחלה. היה זה כאשר העיר לו רבי דוד על כך שמסתובב בתפילה. רבי אהרן יהושע השיב כי כתוב בספר חסידים שמי שער כל הלילה יסתובב בשעת התפילה כדי שלא להירדם במהלכה, אבל רבי דוד אמר לו שאין לזה צורה ועדיף שלא יתפלל בישיבה אם נוהג כך.

כה תיאר אחד מבוגרי הישיבה בטור מיוחד שכתב עליו: “בלומדי בישיבת פוניבז’ ישב על ידינו יהודי מופלא, בקי בשני התלמודים והברייתות ורוב הראשונים והפוסקים בלשונם. חריף מופלא מאין כמוהו. שמתו לב שבכל יום הוא מפטפט כמה פעמים ביום לסירוגין. נראה היה לפעמים כי הוא מחפש לדבר. אחרי שיחה קצרה הוא היה שוקע שוב בשקידה נוראה ובעומק העיון. זה היה נראה לי זר. גם היה איזה חדר בפנימיה שהוא היה נכנס לשם, נוטל איזה ירחון חרדי ורושם הערות על הגיליון, מגיב על כל אירוע אקטואלי לאור מקורות תורניים. משהו מדהים. בעת רצון שאלתיו על זה. הוא אמר לי כך: ‘בדקתי וניסיתי שכדי שהמוח שלי יהא בתפוקה מלאה זקוק אני או לארבע שעות שינה, או לשתי שעות שינה פלוס שעה פטפוט, ומכיון שזה בסך הכל שעה פחות, אני מעדיף את האופציה השניה. לכן אני מקפיד לדבר בכל יום שעה בדיוק. אני מחזיק חשבון, וברגע שהמכסה מתמלאת אני לא מדבר יותר’. ובאמת כשהיה מסיים את הזמן שקצב לעצמו להפסקה, פתאום היה מסיים את השיחה בקטיעה. טס ונעלם באמצע מילה, וחוזר לגומחתו ולתורת אלוקיו”.

אחד מבוגרי הישיבה מלפני כארבעים שנה סיפר את שראו עיניו: “היו שנים בחג הסוכות שהרב צוקר נהג לבנות סוכה במרפסת הישיבה. הסוכה היתה בגובה המעקה. הוא ניגש למעקה המרפסת שבאמצעה יש שטח שמתרחב ושם המעקה נהיה כמין ר’, הוסיף חתיכת קרטון בשביל דופן שלישית, מעל ה-”ר” הניח קרש באלכסון ועליו ענף דקל, וכך ישב על הריצפה (נגלל נמיכות הסוכה) שעות ע”ג שעות ולמד בשקידה והתמדה”.

“ההגדרה הכי מדויקת עליו, כמדומני”, כתב עליו מקורב אחר, “כי הוא האיש שהכי התאמץ אי פעם. לא ראיתי אותו אף פעם

בנו יחידו רבי יוסף שליט"א סיפר, כי כאשר התגלע פעם ויכוח בינו לבין אחד המחוננים לגבי ההתייבויות, הביע דעתו בקולות וברקים כדרכו, ולבסוף החליטו לשאול את מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל עם מי הצדק. הגרא"ל צידד כדעת המחונן ולא כמוהו, והמחונן ציין בהתפעלות כי לאחר הכרעה רא"י ביטל דעתו לגמרי כאילו לא חשב אחרת אף לא רגע אחד קודם לכן. בנוהג שבעולם כאשר אדם מצדד בהחלטיות ובתקיפות לכיוון מסויים ולבסוף מקבל הכרעה שונה הוא מתקשה להשלים ולהכיל את ההכרעה, אך הוא ביטל דעתו מיד, כלא היה.

בענייני הלכה למעשה, הוא נהג לשאול בכל דבר את פי המרא-דאתרא דשכונת 'זכרון מאיר', מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל, בבחינת 'עשה לך רב'. שאלו פעם חבר קרוב:

ומשכך עמד הקרטון ע"י ארון ספרים. אולם כיוון שהפריע לבני-הבית הלך לשאול את מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל האם יש בהנהגה זו משום הנהגה טובה שעשה ג' פעמים שאסור לבטלה. הגר"ש הורה לו לעשות התרת נדרים, וכך הוה. לאחר שעשה התרת נדרים והכניס את הזוהר לארון שוב קיבל על עצמו שלא להכניס ספרים קודם שעבר עליהם.

רגיל היה לומר שכל ספר שיוצא בדרך כלל הוא מוצא בו כארבעה דברים חדשים שעדיין לא הכיר קודם. צורת זכרונו בדבריהם של הספרים, היתה לפי החידושים שמצא בהם שעדיין לא ראה בספרים אחרים.

כה תיאר אחד מתלמידי הישיבה: "היה הרבה מתח סביבו בישיבה, ולא דווקא בגלל הצעקות והנזיפות שצעק ונזף על מי

כחלק מהחובה לדעת את כל דברי חז"ל על לשונם המקורית, הוא טרח ללמוד את כל שינויי הנוסחאות המצויים בשני התלמודים, פירושי הראשונים, מדרשי ההלכה, וחקר אחר הנוסחאות היותר נכונות שלהם. חיבה יתירה נודעת לו לתורת הגאונים, החוליה המקשרת בין חכמי התלמוד לראשונים שבאו אחריהם. בכישוריו הנדירים ובאישיותו המדהימה הוא עבד לשחזר לעצמו את יסודות התורה שבעל פה, במשניות הקדומות ובמדרשי ההלכה הקדומים מבתי מדרשיהם של רבי ישמעאל ורבי עקיבא, וכן רכש מומחיות מיוחדת בכתבי הגאונים ולשונותם כולל כתבי-יד המפוזרים.

אחד מעורכי רמב"ם פרנקל סיפר: "בעת עריכת הרמב"ם, הצביע הרב צוקר על אחת מלשונותיו, כי מקורם בדברי רבי שמואל בר חפני גאון. לכששאלוהו, היכן ראה את דבריו ואיך לציין אליהם? השיב: "בילדותי, בהיותי כבן שתים עשרה, ביקרתי באיזה מוזיאון באנגליה, ושם הוצג כתב יד זה - אבל איך לציין אליו ואיך להגיע אליו - לא אדע!"

מישהו שאלו פעם, היכן יש תשובת גאון שכתוב בה כך וכך, על אתר השיב: "בדפוס אין, לא היה ולא נברא". לבטח אין עוד מישהו בדור הזה שיכול להשיב במטבע כזה.

"יום אחד עמדתי עם חבר ליד חלון", מספר תלמיד בישיבה, "וראיתי בתוך החריץ שבמסגרת המיועד לניקוז מים נייר צר מגולגל. הוצאתיו ופתחתיו, ואני רואה שזה נייר די ארוך. זיהיתי שזה כתב ידו של הרב צוקר. באותיות מיניאטוריות. כתוב היה שם קודים בסגנון: בוקא - א' יג. גרגרת - ז קעו. וכן על זה הדרך כמה מאות. הבאתי לו, הוא בירר אצלי מניין הבאתי זאת, ואכן אמר לי שהחביא את זה שם ושכח היכן, ומאד נצרך לו לעבודתו ועל כן מודה לו מאד. שאלתיו מה זה. הוא אמר לי שהוא עוסק באיזה פרויקט על חולין (אולי מקו"צ על ספר קדושה), וזה מפתח שערך לכל תשובות הגאונים במהדורה הידועה, לפי סדר המסכת..."

מנהג מקודש היה לו שלא להכניס שום ספר לארון הספרים בביתו עד שעבר עליו מכריכה לכריכה. לפני כשלושים שנה היתה תקופה ארוכה שראו אצלו רק חמישה כרכים מסדרת ספרי 'חזון איש', שאלוהו איפוא שני הכרכים האחרים? והוא השיב שאותם הוא עדיין לא גמר מצד לצד, כיון שאין זה מן הדברים הקלים לעבור על ספר מספרי החזו"א מתחילתו לסופו, ולכן עדיין אינו מחזיק אותם בארון. לאחר תקופה ראו את הכרך השישי, ולאחר כמה שנים הושלמה הסדרה, וגם הכרך השביעי מצא את מקומו בארון הספרים. פעם אחת הוא קנה את סדרת ספרי הזוהר הקדוש, ובדעתו היה ללמוד מתוכו בכל שבוע את הפרשה,

עם מרן רה"י הגר"ג אדלשטיין זצ"ל כשמתח נישואי בתו

"וכי הרב וואזנר חידש לך פעם משהו?", ותשובתו הייתה: "כאשר יש פסק של רב, זה פוטר אותי מלהכריע". וסיפרו, כי בזמנו היה איזה שביל היורד מהגבעה משמאל למדרגות, לחצר כולל הלפרין לכיוון כולל 'חזון איש', והוא היה בשימוש רב. יום אחד מישהו החליט לגדור אותו. הוא נעמד בריש גלי עם מספרים גדולות וחתך, קיפל לצדדים, והחזיר את הפתח. למחרת הוא עמד באותו מקום ובאותה שעה והחזיר את הגדר לקדמותה. לשאלת הסובבים, אמר כי הוא סבר שזה מיצר שהחזיקו בו רבים, אבל לאחר ששאל את הרב וואזנר שפסק שזה לא כך, הוא מבטל דעתו להלכה.

פעם הוא הראה לאחד ממקורביו בישיבה מחברת קטנה בה רשם בכל פעם שאחד מרבותיו: הרב שך או רבי דוד, אמרו איזו מילה שלא בניקוד המקובל, מיד רשם זאת וניקדה. לפי שיש בזה ענין מסויים מצד חייב אדם לומר בלשון רבו. וגם יש לזה ערך מחקרי שיכול להביא תועלת לפעמים למבינים בכך. [למשל, רבי דוד אמר גחלת בפתח תחת הג', הוא

שבא להטרידו בשאלות, אלא בגלל שלרבים, וביניהם אני הקטן, היתה תחושה של אי-שייכות אליו, 'זנהי בעינינו כחגבים'. ידענו אל נכון כי יש לנו עסק עם חד בדרא. אדם נדיר, נכס של דורות, בכל קנה מידה. גאון בכל התורה כולה. קרי; תורה שבכתב וכל דברי חז"ל, גאונים, קמאי ובתראי, הגנוזים בכת"י והנדפסים, מכמני תורה, נושאים קשים ועלומים. מדקדק בלתי מצוי. קדוש וסגפן רחוק מכל הבלי העולם הזה ותאוותיו. לא אוכל כמעט, לא ישן כמעט".

התבטלות לרבותיו ולתלמידיו - חכמים

למרות גאונותו וגדלותו, שהיו בבחינת חידוש גם בדורות קודמים, היתה לו מידת 'דרך-ארץ' עמוקה ומורא רב מתלמידיו-חכמים. [תלמיד-חכם יחיד הוא היה מכנה בשפתו: תלמיד חכמים. קפידא שקיבלה מכת"י תימניים]. במידה וקיבל הוראה מגדול בתורה או אחד מרבותיו היה מבטל דעתו לגמרי.

תחת החית, ופתח תחת ה'ל'. וזה נרשם שם].

אף את ועדי התפילה שמסר בישיבה המשגיח הגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצ"ל העלה על גבי הכתב, למרות שאמר פעם שהתחדשו לו בועדים הללו רק שני דברים שלא ידע ממקומות אחרים.

יראתו קודמת לחכמתו

חכמתו מהולה היתה ביראת-שמים אמיתית. צדיק נשגב ודחיל-חטאין היה. מחזה שגרתיה היה לראותו הולך ברחוב או עולה במדרגות לכיוון הישיבה, כשלמולו עוברת אשה, מיד הוא הפנה ראשו לתוך השיחים עד שהייתה עוברת את כל הרחוב. עוד מנהגו היה תמיד ללכת רק בצדי הכביש כידוע ולא על המדרכות, מחשש שהעירייה גזלה את המדרכות מבעלי הבנינים.

אחד מתלמידי ישיבת פוניבז' סיפר: "בלויה של חותנו רבי ברוך רוזנברג זצ"ל פגשתי את הרב צוקר כשעמד מחוץ לבית החיים. הבחורים התאספו סביבו ושאלוהו שאלות בלימוד, וכל זמן שראה פתאום קיבוץ גדול של בחורים סביבו נעלם ונעמד בקצה אחר. ושוב ניגשו שני בחורים והתאספו רבים והוא ברח, כך כמה וכמה פעמים. לפתע באמצע הדיבור הוא פתח בריצה מהירה לפינה אחרת לחלוטין, רצתי אחריו ושאלתי אותו למה הרב רץ, והוא השיב לי בחרדה: 'וכי אתה לא ראית את מלאך המוות?', וכשביקשתי הסבר אמר לי כתוב בירושלמי (סנהדרין פ"ב ה"ד) שמלאך המוות מרקד בין הנשים היוצאות מקבורה, ויש לו רשות להזיק. היה זה מחזה נפלא, שהרב ברח כמו שכל אחד מאיתנו בורח אילו ח"ו היה שם מחבל שיררה לכל הכיוונים".

במשך עשרות שנים נהג ללמוד בספר 'חפץ חיים' ושמירת הלשון' עם חברותא במשך חצי שעה. הוא ידע את הספר בעל פה, והיה קורא אותו עם כל הנקודים, אך בכל זאת הקדיש לזה זמן מרובה כל-כך, הוא טען: "לא שייך להסתובב בין בני אדם ולא להיכשל בעוון החמור של לשון הרע". הוא היה נותן דוגמאות איך שבשיחות פשוטות עם אנשים מבלי כוונה לדבר רע על אחרים נכשלים בעוונות חמורים, חלק מהדוגמאות צריכים להיות עילוי גדול כמותו בשביל להבין מדוע הן בדיוק לשון הרע. ואגב, בתור צעיר הוא חשב לכתוב חיבור על הספר 'שמירת הלשון' ואף הכין דוגמא והתחיל לכתוב על מנייני העשה' ולא תעשה', אך מרן ה'סטייפלער' זצ"ל אמר לו שלא להוציאו לאור. הפרשנות שניתנה היתה שה'סטייפלער' לא רצה שהספר יהפך לפסקי הלכה עם דיונים, אלא הלכה פסוקה.

הוא אחז שעל פי הלכה אסור להניח דפי דפדפת ריקים בתוך דפי הגמרא, ולכן בכל

כשהוא ישוב על הריצפה ומתעסק עם האש. היה זה לאחר אירוע המוחי הראשון בשנת תש"ע. הוא היה אז באפיסת כוחות מוחלטת, ועלה במעלה רחוב וילקומירר לשרוף את החמץ ושם נפל אפים ארצה. הביאו לו כסא מהבית הסמוך אבל הוא התאמץ לשרוף בעודו על הארץ, וכך קיים המצוה במסירות-נפש.

צערו המוחשי על חורבן הבית

צערו של רבי אהרן יהושע על חורבן בית המקדש וציפייתו לגאולה היתה מוחשית ברמה בלתי נתפסת. לא שייך היה לשיר על ידו את השיר "עוד ישמע בהרי יהודה" המנבא את השמחה העתידה באחרית הימים. כן לא היה מסוגל לראות תמונה של הכותל המערבי, הוא פשוט היה מתייפח בכי. אחת הבנות הביאה בילדותה מהגן קישוט לסוכה עם תמונה של הכותל, ופתאום הוא הבחין בזה ומיד ביקש להעביר אותה לסוכה השניה ששם כמעט ולא נכנס. הוא התנצל: "אני פשוט לא מסוגל לראות את זה".

כאשר מורו ורבו רבי דוד פורסקי זצ"ל נפטר בשעה תשע וחצי בערב והלוויה התקיימה למחרת, שאלו אותו - מה הוא עשה במהלך לילה? והוא השיב: "כמו בתשעה באב, ישבתי ובכיתי כל הלילה"... ומתוך דבריו למדו מה היה עושה בכל שנה בליל ת"ב.

ועוד עובדא מדהימה בנוגע לליל תשעה באב: במשך ימות השנה בשנתו המועטת לא היה רגיל לישון בחדרו על גבי מזרון, אלא על גבי שתי סדינים על הריצפה. האחד כמובן שלא יהיה אבן משכית, והשני כדי שבלי ליל תשעה באב יוכל להוריד אחת מהן.

מימיו לא הלך לכותל המערבי. בימי שבע-הברכות שלו אביו ביקש ממנו שיסע עימו לכותל, והוא התחמק בתואנה שיש נידון אם חתן חייב בקריעה. הוא היה אומר שהרי חז"ל אומרים שכל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו, וממילא מרגיש הוא עז פנים לבוא למקום כזה כדי להתפלל ולבקש שם על צרכיו. "תארו לעצמכם", אמר, "שבא בן ושובר ומנתץ את ביתו של אביו ומשאיר אותו ללא קורת גג, ואחר-כך מגיע לחורבה שם ומבקש מהאבא שיעזור לו, איזו צורה יש לזה"... ופעם אחת כשבנו סיפר לו שנסע עם ילדיו לכותל המערבי, שאלו רבי אהרן יהושע: "נו, ומה ראית שם? את מה שיש או את מה שאין?"...

בין אדם לחברו

זהיר מאד היה בכל הנוגע לבין אדם לחברו. כולם ידעו בישיבה שרגיל הוא להרעים בקולו על השואלים, אך לא ידעו מה הסתתר מאחורי הנהגה זו. חתנו רבי יחזקאל אביגדור לרר שליט"א נותן את הרקע לדברים: "הוא

דף ודף כתב למעלה בין הקווים הכחולים או האדומים בעיפרון דק מאד ללא יציאה מעובי הקו, פסוק שלם או מימרא קצרה שכמעט ולא ניתן היה לקרוא זאת רק עם זכוכית מגדלת: "אמר רבי נחמן ריבית קצוצה יוצאת בדיינים", או "עזרי מעם ד' עושה שמים וארץ" וכדומה... כך הכין לעצמו דפים מוכנים לצורך הלימוד והחזיק אותם בתוך הגמרא.

בשריפת החמץ

תפילתו היתה בדקויות עילאית. לא שייך היה להסיט את ריכוזו בשעת התפילה לעניינים אחרים. בימי השבעה הגיע אברך וסיפר כי ישב על ידו במהלך התפילה במשך תקופה ארוכה והתחקה אחריו, ותיאר כי היה מתפלל בהתלהבות פנימית וניגון מתוק, והניגון הזה משמש אותו לתפילתו עד היום. עוד תיאר, כי בדרך-כלל רגילים אנשים להתלהב ולהתרגש בתפילה במקומות של בקשה או תחנונים, אבל אצלו ההתלהבות וההתלהבות היתה כאשר הגיע למקום של שבח לקדוש ברוך הוא, אז קולו נשנק מבכי. למשל, כשאמר את הפסוק "רננו צדיקים בהשם" ראו כי מתאמץ לשים מעצור בעצמו כדי שלא להחצין רגשותיו החוצה.

גם חיבתו למצוות היתה לאות ולמופת. שום דבר בעולם לא דיבר אליו; לא אוכל, לא שינה, לא מוזיקה וכיוצא בזה, ורק דבר אחד מסוגל היה לסעת בו שמחה: לקיים מצוה. במשך שנים לא הצליח להירדם בליל יום-טוב ראשון של סוכות (על אף שרצה לקיים דברי הריטב"א ריש הישן) וכן בליל ראש השנה מרוב התרגשות ממצות העשה שממתנות לו לקיום למחרת בשחרית. וגם בערוב-ימיו כשכבר לא יכול היה להגיב ולדבר, ובקושי הצליח להחזיק משהו ביד, כאשר הביאו לו ארבעת המינים התרגש מאד והחזיק עם שארית כוחותיו, עם כל הלב והרגש.

שנה תמונה מפורסמת ממנו בשריפת חמץ

משם ארוחה. לעצמו לא היה לו זמן וכך ורצון לעשות את זה, אבל ברגע ששמע שמישהו רעב, וכנראה מעותיו מצומצמות, מיד חל "דין" של הכנסת אורחים, ומצוה מדברי קבלה מפורשת של 'פרוס לרעב לחמך', וזה כבר סוג אחר של סיבה לרוץ הביתה באמצע הלילה.

בני הבית סיפרו, כי הכבוד והערכה שרחש רבי אהרן יהושע, לרבנית שתחי', שמסורה היתה לו ולתורתו לאין ערוך ושיעור, מעל ומעבר היה. מידי ערב בין החברותות, מהשעה עשר ועד לשעה עשר ועשרים, היו דקות שהוקדשו רק לה, חוק ולא יעבור. בבית ידעו הבנות תמיד כי אם הם חפצים להוציא ממנו הסכמה על משהו, הדרך הקלה לחלץ אותה ממנו היא לדאוג לכך שהאמא תחפוץ בכך, כי אם תרצה מובטח להם שתהיה הסכמה. תמיד אמר לילדים: "תלמדו מאמא, היא אישיות גדולה. תלמדו ממנה את מידת הענווה ואת החכמה

דואגים לכל צרכיהם במסירות אמיתית.

ביום השבועות לאחר תפילת ותיקין היה מסדר את כל הספרים שנותרו על גבי הסטנדרים בהיכל הישיבה לאחר סדר הלילה. לשואלים אמר שכל אחד צריך לבחור לעצמו יום לסדר את הספרים, והוא בחר את היום טוב של שבועות. עד ראייה תיאר שהיה עומד ופותח כל ספר ומעיין בו מעט ואז מחזירו למקומו. כנראה מחשש בורר, ומדובר במאות ואלפי ספרים שנערמו על הספסלים והסטנדרים במשך ליל שבועות. כנראה בבחירת העיתוי הזה היה לו בכך גם שיקול של 'זיכוי הרבים'. לאחר התפילה בבוקר ארונות הספרים היו ריקים כמעט לחלוטין, ובשעות הצהריים, בעקבות הסדר המופתי שעשה, כמעט ולא היה ספר שלא במקומו.

אחד מתלמידי הישיבה סיפר מעשה שהתרחש עם אחיו בליל יום הכיפורים בישיבה, הוא הלך לשירותים וגרבו נרטבו מהמים שע"י הכיור. הוא שאל את רבי אהרן יהושע אם

עצמו סיפר לי פעם, כי בתור בחור כל מי שניגש היה לשואלו שאלה, האריך איתו בדיבור. פתח לו את הספרים בפנים, וטרח להראות לו כל דבר במקורו. היה לו לב חם, רחב, מלא רגש, ואכפתי מאד היה לכל אחד. אך משרבו השואלים שוב הרגיש שאינו יכול כך ללמוד, כי כל העת גזלו מזמנו עם שאלות. עד שאחד מרבותיו אמר לו את לשונו של אחד הראשונים: "אל תהי מתוק פן יבלעוך". והציע לו: "אם אתה יודע תענה בקיצור וזהו". בדרך כלל ענה לשאלות תוך כדי שלא הוציא את ראשו מהספר, והפנה לעיין במקומות מסויימים. והרבה פעמים כשהיה אומר "איני יודע" הפירוש הוא שכרגע לא עלתה התשובה בראשו. בשנים המאוחרות יותר, הוא דיבר בכוונה בצורה של צעקות כדי שהבחורים הצעירים לא יזבזבו לו את הזמן ושלא יבוא אליו מי שלא צריך לבוא... כמובן, היתה לכך גם סיבה נוספת ש"אורייתא קא מרתחא ביה", אבל בהחלט מסוגל היה לשלוט בזה, כפי ששלט היטב בכל מידותיו. אבל לענין הזה הוא נתן דרור בשביל שימנעו לבוא לשאול שלא לצורך. ופעם אמרו לו שבחורים נפגעים מזה, אמר: 'כל מי שמגיע להתווכח איתי יודע שאצעק, ומגיע על דעת כן'. אך בכל זאת הלך ותלה פתק (בשערי בנימין צפון) על לוח המודעות, ובו הכריז שהצעקות אינן גערות אלא סגנון דיבור ואינו מתכוין לפגוע באף אחד, ומי שלא נח לי סגנון הדיבור הזה שלא יבוא לדבר איתו. אך למעשה מכיריו יודעים כי הוא לא צעק אם בחור לא התעקש סתם, ושייך היה לדבר איתו כמה וכמה דקות, בתנאי שהדיבורים יהיו חדשים, ורק ברגע שהרגיש שהדיבור לא מוסיף כלום מיד הרים את קולו.

"אני עצמי", מוסיף הרב לרר ומספר, "בתור בחור, עוד לפני שהיתה לי שייכות משפחתית איתו, ניגשתי פעם לשואלו שאלה, ולא מספיק חשבתי על התשובה ושאלתי שוב ואז הרים עלי את קולו. לאחר הסדר ניגשתי אליו לבקש ממנו מחילה, ואז אמר לי: 'חלילה, לא הקפדתי', ולאחר כמה דקות עלה לחדרו הקבוע וירד ואמר לי: 'עיינתי במחברות שלי בעניין מה ששאלת, וראיתי שיש בזה ר"ן ועוד ראשונים'... והסביר לי בארוכה שלא כדרכו את חילוקי השיטות. הוא חשב שנפגעת אבא לפייסני".

כן השתדל ככל יכולתו להיטיב ולהתחסד עם הבריות. היו לו הנהגות מרחיקות לכת, לעולם לא סירב לתת הלוואה כספית כשהתבקש, ולעולם לא בא לדרוש את החזר ההלוואה, והכל מחששות הלכתיים רחוקים. היו שניצלו זאת לרעה ומעולם הוא לא הקפיד. כמו כן הוא והרבנית גידלו ואימצו בביתם שלושה ילדים ממשפחה אחרת במשך כמה שנים ללא כל תמורה מהמדינה או ממקור אחר, כשהם

והתבונה שלה איך להסתדר עם שכנים..."

חינוך הילדים

למרות שמורם מעם היה, השקיע המון כוחות בחינוך הילדים. לצד ההקפדה הגדולה על סדרי הישיבה חשוב היה לו לשבת וללמוד בבית; בבין הסדרים בצהריים (מהשעה שתיים ועד השעה רבע לשלוש) ובשעות הערב (מעשר ועשרים עד שתיים עשרה וחצי), כדי שבני הבית יראו את אביהם לומד, וידעו להעריך ולייקר את התורה.

בהלווייתו סיפר בנו הגאון רבי יוסף שליט"א סיפור מדהים: במשך שנים הוא התפלל שלא יהיה לו בכלל בן זכר, כיון שכבדו עליו העול והאחריות לגדלו ולחכמו בתורה כפי המצווה, והיה אומר: "כיון שאיני יודע לחנך אינני מחוייב במצוה הזאת", ואכן תפילתו

צריך לחשוש לסוחט, והשיב בחיוב. אחיו חזר למקומו, והוא רואה את הרב עומד ומסתכל עליו ומסמן לו בידו לגשת אליו. הוא ניגש אליו ואמר לו: "יש לי שני זוגות גרביים זה על זה ואני אתן לו אחד מהם, ותיאר: "לראות את השמחה על פני הרב בשעה שנתן לי את הזוג הנוסף, היה מרגש מאד".

וסיפור נוסף: היה בחור עילוי שהגיע ללמוד במשך תקופה בישיבה, שלימים נודע כגאון רבי יעקב עדס שליט"א. הוא ניגש לרבי אהרן יהושע ושאלו אם מותר לזרים לאכול בישיבה. והרב השיבו: "אם אתה שואל כי ראית או שמעת שאני לוקח אוכל, אז תדע שאני ביקשתי וקיבלתי רשות, ובלא רשות איני יודע". עברו כמה דקות, ורבי אהרן יהושע מגיע עם מגש ערוך המכיל ארוחה מלאה ומגיש לשואל עם מפית וכלים חד פעמיים. מתברר שהוא רץ הביתה והביא

נענתה, אך כעבור שנים בירכו שכנו לספסל הלימודים בישיבה, הגה"צ רבי חיים ישראל רוקלין זצ"ל, שיהיה לו בן זכר, וכך היה, נולד לו רק בן יחיד, ורבות בנות שעשו חיל בחתנין רבנן. לאחר שנולד לו בנו יחידו הפסיק להתפלל על כך כי סבר שטוב יהיה לו אם יתווסף לבן יחיד עוד אח, ואמר: "הבן שלי לא צריך לסבול בגלל המצוות שלי"...

מידי יום ביומו היה לומד עם בנו, וכשנכנס בבחרותו ללמוד בישיבת סלובודקה לצעירים, במשך ארבע שנים היה מסרך רגליו ומטפס בכל יום ויום בשעה קבועה בצהריים, ממש כמו שהשמש אינה מדלגת יום, עד למרומי גבעת רוקח התלולה והקשה כדי ללמוד עימו. תלמידי סלובודקה תיארו שהיה מין פחד להיכנס לחדר שיעורים שבו למדו יחדיו... כשעלה הבן לישיבה גדולה והחל לישון בפנימיה היה רא"י מגיע פעמיים בשבוע בשעה אחת בלילה ללמוד איתו למשך מחצית השעה. ההתמסרות הזאת לא היתה קלה עבורו, ודרשה ממנו מאמץ, אבל החינוך היה שווה לו יותר מהכל. הראיה לכך שפעם התקיימה שמחת ברית-מילה אצל אחד מבני המשפחה, וכשפגש את בנו בשמחה אמר לו: "אולי תאמר לי כעת מה למדתם, וכך תחסוך לי לבוא אליך היום", זאת אומרת שהיה זה מאמץ לא מבוטל והתמסרות עבורו, אך לא יותר על כך בעקשנות.

ואגב, לא רק עם הבן יחיד הקדיש מזמנו ללימוד, אלא אף עם בנותיו. מידי יום בשעה קבועה שתיים וחמישים בצהריים התקבצו סביבו בנותיו ללימוד משותף של מוסר למשך כעשר דקות ללא ויתורים. לימוד בספר 'ארחות צדיקים', 'מסילת ישרים' וספרים אחרים, לפי הענין. וכאשר היתה בת שנעדרה מהלימוד מכל סיבה שהיא היו האחיות מקליטים לה את הלימוד בסרט הקלטה ומאוחר יותר הייתה שומעת אותו לבדה. ביום שישי ושבת למד איתן מדרשים בסעודת ליל ויום השבת, ולימוד זה היה במקום מוסר. כך נהג כל השנים בקביעות יצוקה מאז שהבת הראשונה היתה בת שש ועד שהבת האחרונה נישאה. וגם בהמשך, כל בת לפני שנישאה היתה מקבלת המלצה באיזה ספר מוסר כדאי שתמשיך ללמוד לאחר נישואיה. הוא הכיר כל אחת ואחת לפי אופייה ותכונותיה וחשב במיוחד עבורה איזה ספר להתאים לה ומה יכול להביא לה תועלת.

הוא סיפר פעם בחיך רחב, שהתקשר אליו מישהו להציע שידוך לאחת הבנות לאחר שכבר היתה מאורסת, וכשהשדכן שמע על כך הגיב: "נו, לא נורא, זה יכול להיות טוב לבת הבאה בתור". הוא צחק על כך בהפלגה: "מה הקשר? הרי היא בעלת אופי כזה והיא בעלת אופי כזה"...

שמי שמציע שידוך עושה בירור מוקדם על אופי המוצע ואופי המוצעת ועושה התאמה ביניהם. ברוב ישרותו הוא לא העלה בדעתו שיתכן שיש מי שמציע שידוך מבלי לברר ולהתאים אופי של המוצע והמוצעת, אלא רק מנסה את מזלו בערך כמי שממלא כרטיס לוטו כנהוג במחזותינו...

ענווה מופלאה

היקף ידיעותיו וגדלותו לא גרמו לו להתרברבות והתנשאות, ולהיפך ענו היה מכל אדם. לא החזיק טובה לעצמו, ולא חדל מלתבוע מעצמו. חרד היה לעלות לתורה באומרו שרועד הוא מפחד לעמוד ליד ספר התורה, כיון שאינו מקיים כראוי את כל הכתוב בה, והכיבוד היחיד שהסכים לקבל היה הגבהה במנחה של יום הכיפורים. אולם בשנה שנישאה בתו האחרונה שוב כבר לא בא עוד ממקומו לבימה בכדי להתכבד בכיבוד הזה. אמר בענווה: "מסתמא כיבדו אותי בהגבהה, כי ריחמו עלי. רצו שידעו מי אני, שהרי צריך אני להשיא את ילדי. אבל כעת שב"ה השאתי את בתי האחרונה כבר אין צורך בכיבוד"... אולם למעשה המשיכו לכבד אותו עד השנה האחרונה שחלה.

הוא אמנם לא חיבר ספרים משלו, אבל היה המגיה של כל הרמב"ם פרנקל על כל מדוריו ומהעורכים הראשיים של מדור ה'מקורות וציונים' שבו. כן ערך, הגיה והכין לדפוס כמה מספרי הקדמונים עם מדורי שינויי נוסחאות ומקורות וציונים. גולת הכותרת של יצירותיו היתה ספר 'תורת כהנים' (ברייתא דר"י) מתוקנת ומוגהת היטב עם מדור שנו"ס ופירושי גדולי הראשונים מוגהים ומתוקנים (היורד לדפוס ממש בימים אלו ע"י הרב מאיר לנדי שליט"א). עוד הוציא לאור ספר 'שערי תשובה' וספר 'מסילת ישרים' מוגהים בתכלית הדקדוק, בציון אלפי מראי מקומות ומקבילות לדברי חז"ל ודברי רבינו יונה במקומות אחרים, ו"ל ע"י מכון 'שפתי חכמים' בב"ב ובס"ד נפוץ מאד. כמו כן כתב עשרות מאמרים ומחקרים תורניים. אך הכל פרסם בעילום שם או תחת שמות בדויים, מתוך ענוותנות ובזז לדברת בני תמותה.

היה בא לדבר הרבה עם ה'סטייפלער' שהכיר בגדלותו וכיבדו מאד, ובניגוד לאחרים היה ה'סטייפלער' שומע אותו גם מבלי שיכתוב על הדף, למרות כבידות שמיעתו בשנים האחרונות. רבי אהרן יהושע היה אומר בענוותנות: "לבטח הוא מצליח לשמוע אותי בגלל המצוה של 'ואהבתם את הגר'. הרי באתי מאמריקה ולכן מתאמץ לקרב אותי"...

בהלכה, ולכן כשהיה רבי אהרן יהושע רוצה לברר את דעתו בעניין כלשהו, היה מתחכם ואומר לו ששמע בשמו שבמקרה כזה וכזה הדין הוא כך וכך, ואז כאילו ה'סטייפלער' מוכרח היה לענות לו אם באמת מסכים עם דין זה או שאינו מסכים.

ספר תורה שרדי בצער

בשנת תשי"ע חווה אירוע מוחי קשה אשר גרם לו לשכחת התורה לפי מושגיו הכבירים, ושרדי היה בצער עמוק. כיון שחדות מחשבתו נותרה בעינה, הוא ידע היטב מה שכתב. בנוסף האירוע פגע לו במיומנות הקריאה ולא ידע לפענח מה ראה וקרא, וממילא לא יכול היה שוב לשנן את לימודו מהעדר פיענוח נכון, וקשה לתאר את צער הגדול על כך.

אמנם גם לאחר האירוע ידע המון, ולוואי שחשובי תלמידי-החכמים שבדור ידעו את שידע לאחר מעשה, אולם עדיין לפי דרגתו קודם האירוע היה זה מבחינתו אירוע של שכחת התורה לכל דבר וענין. ש"ב הגאון רבי **בן-ציון קוק שליט"א** סיפר, כי לאחר האירוע שאלו - מה הוא כן זוכר? והשיב: "את הבבלי והירושלמי אני זוכר".

כאשר הגיע פעם איש מקצוע לנסות ולעזור לו במצבו, פתח בפניו ירושלמי מסכת שביעית, והוא קרא את כל הדף בעל פה. הלה התפלא: "נו, אז מה הרב רוצה? הרב יודע מצויין?". והוא השיב לו תוך כדי שהחווה באצבעו לכיוון ארונות הספרים הגדושים בארבע קירות החדר: "אתה רואה כאן את כל הספרים כאן? את כל אלו ידעתי קודם לכן בעל פה והיום לא".... והוריד את הראש על השולחן והתייפח בבכי מצמרר, קורע לב. בשנים המאוחרות יותר היה בבחינת 'פוחת והלך' לאחר אירועים נוספים שחווה.

כשדיברו איתו פעם לפני האירוע אודות קרוב משפחה ששוכב הרבה שנים רדום ומשותק ל"ע, אמר: "מי אמר שכדאי למות בלי יסורים. הרי כדאי לבוא לשמים מזוכך, זה מנקה, זה מכפר". עוד אמר: "גם אם אדם לא מרגיש כלום אבל הנשמה שלו מתייסרת. כשהנשמה אינה נמצאת במקומה הנכון יש לה יסורים, וזה מועיל לה בעולם האמת". ואכן, לאחר ארבע-עשרה שנות זיכוכ ביסורי גוף ונפש, בליל שישי - יום ל' בשבט תשפ"ד - השלים הגאון המופלא הזה את נשמתו לגזי רום, כשבחלל העולם שבה ונשמעת הקריאה מפי הבריות האומרות עליו: "לא הניח אחריו כמותו".

דיינא דנחית לעומקא דדינא

הרה"ג רבי יהושע ענבל שליט"א משרטט קוים ראשונים לדמותו,

ונוגע בשולי אדרתו של גאון התורה וההלכה, הדיין המפורסם

הגאון הגדול רבי יעקב ישראל פוזן זצ"ל

במלאות השבעה להסתלקותו

מאת הרב בנימין לוין

תתן את ליעקב

שנת תשל"ג, בית הכנסת לדרמן, בסיום התפילה, מתעורר כרגיל דיון שנהפך עד מהרה לויכוח, בין גדולי תלמידי החזו"א, השאלה מעשית, אבל נוגעת גם לכל חלקי התורה, התשובה תלויה גם בביאור דעתו של הרמב"ם. חלק מהנוכחים מאזינים בשתיקה, ולא מעזים להתקרב, במקום שארי ולביאה נוצחים זא"ז, חלקם עשויים להתערב ולשאול שאלה. הגאון רבי יהודה בויאר שליט"א, ששימש את החזו"א במשך שנים, קובע בשקט ובפסקנות: "כך הדין, אין לי שום ספק". מן הצד השני עומד אברך צעיר, שעדיין לא מלאו לו ארבעים שנה, ומכריז: "בשולחן ערוך שלי כתוב להיפך!". אברך זה לא ראה מימיו את החזו"א, אבל קולו הולך מצד אחד של בית המדרש לצד השני, הוא מתווכח עם תלמידי החזו"א בעוז, ומובאות מכל ספרי החזו"א חורזות בפיו כפנינים. זה הוא רבי יעקב ישראל פוזן, שעלה מאנגליה לא"י כעשר שנים קודם לכן. ואז מרעים רבי יעקב ישראל בקולו על הגר"י בויאר: "הדברים שלך הם נגד רמב"ם מפורש!"

רבי יהודה מתפלא: "הרי אמרתי? אין שום ראייה מדברי הרמב"ם, והוא מתפרש שפיר גם לדברי".

ורבי יעקב ישראל משיב: "הרמב"ם כותב: 'ואמר אשר ישמעון את כל החוקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה' כבר ביאר שאפי' החוקים כלם יורו אל כל הגויים שהם בחכמה ותבונה", נו, אם תספר את הסברא שלך לחכמי האומות אתה חושב שהם יגידו שהיא חכמה ותבונה?"

שורש נשמתו. דוקא בספרי הגאון החזון איש שליט"א מבני ברק, הוא מוצא ענין רב וסיפוק גדול, וככל שהוא מעיין בהם הוא מרגיש שרק כך הוא יורד לשורש הסוגיות. יעקב ישראל גמר אומר לעלות לא"י וללמוד תורה מפיו, אלא שבאותם ימים הנסיעה מחו"ל לא"י לא היתה פשוטה כלל. מתחילת שנת תשי"ד נעשו הכנות לקראת הנסיעה בחורף לא"י, אלא שעם תחילת החורף באה השמועה המרה: מרן החזו"א זללה"ה נתבקש לישיבה של מעלה!

אמנם, תורתו לא השתכחה חלילה מישראל, החזו"א העמיד אחריו הרבה תלמידים מובהקים ששימשו אותו שנים רבות, והלכו לאורו ולאור ספריו. יעקב ישראל הגיע ללמוד בישיבת סלבודקה, ושם הכיר את רבי נתן שולמן, שהיה דבוק בחזו"א, ולקח ממנו מלא חפניים תורה וחכמה, ובמכתבו אליו כותב "מורי ורבי ר' נתן". בהמשך חזר לאנגליה לנישואיו עם רעייתו ממשפחת שוואב, ממשפחות האצולה של יהדות גרמניה.

מו"ר הרב יעקב ישראל פוזן, נולד בגרמניה ביא' אייר תרצ"ד. לאביו הרב אליעזר פוזן שכונה 'דיין פוזן', סביו הרב גרשון פוזן, היה דיין בבית דינו של הגאון רבי שמשון רפאל הירש בפרנקפורט. אבי סביו הרב אליעזר פוזן הראשון, היה גם הוא דיין בפרנקפורט.

עם התגברות צעדי הרדיפה מצד השלטונות הנאצים, נשלח בעודו ילד עם ה'קינדר טרנספורט' לאנגליה, אביו שזוהה ע"י הנאצים בתור 'רבינו מבוקש' הצליח בחסדי שמים לברוח גם הוא עם דרכון מזויף, והצטרף למשפחתו באנגליה, שם

הס הושלך בביהכנ"ס, אף אחד לא העיז לדבר כך אל גדולי תלמידי החזו"א, מלבד הרב פוזן, שנחשב גם בעיניהם לאחד מגדולי תלמידיו, למרות שלא פגש אותו. וכל השומע חשב, איך ייתכן שהרב פוזן, כל התורה כולה ברורה ומובנת לו בצורה כ"כ הגיונית, עד שפשיטא ליה שכל חכם בעולם שישמע יבין את הדברים ויודה שהיא חכמתינו ובינתינו!

עשרים שנה קודם לכן: הבחור יעקב ישראל, מהעילויים שבישיבת גייטסהד, מרגיש כבר כמה שנים שדרך הלימוד הישיבתית אינה מספיקה עבורו, שאלותיו מסברא אינן מקבלות תשובה, וההגדרות אינן לפי

כיהן פאר כדיין במשך שנים רבות, דיין פוזן נודע בתור אחד המיוחד מחסידי אשכנז ויראת חטאו היתה לשם דבר, עליו הסתכלו בנושא זה, כמו שהסתכלו על מרן הגרי"ז בירושלים.

שנות מלחמת העולם היו קשות, לא היה בית ספר מסודר בכל הזמנים, ועד סוף ימיו לא היה רגיל רבינו לכתוב בצורה מסודרת, אבל זה שייך גם לכך שכל תורתו היתה מסודרת ובהירה לו בראשו ולכן לא היה צורך בכתיבה, וכתיבותיו אינן משקפות כלל היקף ועוצם דבריו. אך עיקר העיקרים שקיבל מבית אביו: לימוד על מנת לפסוק להלכה ולמעשה, יראת חטא בלתי תואר, ושלא להסתפק במועט בשום דבר שקשור לרוחניות.

אי אפשר להיות גדול בישראל רק ע"י כשרון ומתנות מהקב"ה, בלי עמל של שנים רבות. פעם אמר: מה זה ללמוד שלש סדרים? ללמוד צריך כל הזמן. ואכן הוא היה הוגה בתורה בהתמדה ויגיעה אינסופיים, היה לומד מסכתות מהכריכה עד הכריכה, בעיון עמוק, וידע את כל התורה כולה. תמיד היה גורס משניות, וחניך את כל צאצאיו ללמוד משניות, כי לא יתכן שלא ידעו את כל יסודות התורה, ואפילו בחור צעיר, אם היה רואה שאינו יודע יסוד המפורש במשנה, בין אם זה בזבחים או באהלות, היה משתומם. גם את המקרא היה גומר בכל שנה ושנה. דאג מאד לידיעת התורה, ובהספדו את הגאון רבי יהודה שפירא ביכה את ההפסד הגדול לדור, שאחד מיודעי התורה נסתלק, ובסיום דבריו אמר: "אינני מסוגל לסיים כרגיל ובילע המוות לנצח, יהי רצון שלא תשתכח תורה מישראל".

ישנם כמה וכמה תלמידי חכמים בכל דור, ששואלים אותם בכל מקום ויודעים, אבל הרב זלה"ה נתייחד בכך שבכל מקום ששואלים אותו, יש לו מהלך הגיוני סדור ומוכרח. אין זו ידיעה מקומית שרכש לאורך הזמן, אלא חלק ממשנה סדורה ומוכרחת בביאור כל חלקי התורה. אם יש את נפשך לדעת את דינו של מקרה מסובך, למשל, בהעברת טומאה במחסן שמאחורי בית חולים. יש את הבקיאים שתמיד יזכרו ששמעו מאחד מפוסקי הדור הקודם פסק בענין או בענין דומה, או שידעו איזה שו"ת עוסק בשאלה דומה. אבל תשובתו של הרב נבעה מעצם הגדרת המושגים המוכרחת, כשתבין מה הוא פותח טפה, או בעצם מה הוא טפח בכלל, מה היא העברת טומאה, ומה היא טומאה, מה הוא 'סוף טומאה לצאת', ממילא התשובה ברורה ופשוטה. בכל האיים הנידחים בים התלמוד ביקר

כבר בימי חרפו, ועל כל נחשולי הסוגיות, ותהומות הקושיות הגדולות, כבר הפליגה ספינתו, ואת כולם צייר במכחולו החד, עשה להם תפיסת יד ככפיפה שיש לה אזניים. וממילא צפה ועולה התשובה, כחלק מציור אחד גדול שתיכן ציירו של עולם, כל הבריאה והתורה תמונה גדולה של שלמות שנתפסת, עד כמה שיכול השכל האנושי להשיג, בעיניו. ובמכתב אחד הוא כותב: "מה שאמרת, מיוסד אצלי על סברא שברור אצלי כיום שהוא יום וכאחותי שהיא אסורה לי, והיא...". וכשהסברא לא היתה מכריעה בעיניו כתב: "נוקטים הפוסקים... ואע"פ שיש לי הרהור דברים בזה, כך כתוב, וכך צריכים לעשות". דעצם זה שיש קושיא, אינו סיבה להכריע, אלא רק מסיבות שהן באמת מוכרחות ומכריעות.

וכך בכל תחום, השתמש רק בדבר שמכריע את השאלה, וכך כתב: "לענין... ברור שלהביא ראיות מהגמרות אי אפשר, כי לבד ממה שהתורה אינה חכמת התשבורת כלשון הרמב"ן, ובנקל יכולים לדחות וכו', אפי' אם היה כתוב בפירוש בגמ' הני מילי בדין מוגדר...". וכשהיה דבר שקשה להבין בשכל, אמר ברור שאי אפשר לדעת, וכך כשנשאל לגבי הנושא עיניו בתפילה שהמלאכים מלעיגים במאי איירי בדיוק, והשיב: "איני יודע מתי המלאכים מלעיגים ומתי לא" (נשאל אם משהו קשה לשכחה, והשיב: אין לי בקיאות מה קשה לשכחה, אבל זה גנאי), ומכאן כלל לכל דבר שלא יודעים, שאין טעם לנסות ולהעמיק בו. מה שאפשר להבין חובה להבין, ומה שלא - לא.

בכל השאלות הסבוכות של ערובין, כלאים, מקוואות, אבן העזר, היתה לו משנה

ברורה, בלי שום חששות שנובעים מאי ידיעה. ידיעתו היתה ברורה, וכמה וכמה דברים שאחרים חששו מחוסר ידיעה היו פשוטים וברורים לו, וגם בצוואתו כתב שאינו מחנך ל'נרוויס', משום ש"הנרוויסט אינו יכול להחליט". חומרותיו היו כאלו שבאו מתוך ידיעה ומחשבה, או מתוך יראה ואהבה, כמו שהיה מחמיר מאד בנקיות, מכל הסוגים. או מתוך השקפתו על גדרי התורה, שצריכים לגדור ולהרחיק מן העברה ומן המכשול.

על עצמו החמיר בהרחקות וסיגופים שלא מעלמא הדין, ולאחרים הורה מה שורת הדין, וגם מה ראוי להחמיר, אם מטעם הרחקה או מסיבות אחרות. לא היתה אצלו את המשבצת של אי הידיעה. כאשר הוא חשש, זה מכיון שסבר שהוא דבר שמן הראוי לחוש ולהתרחק ממנו.

לאברך ששאל אותו בנושא מסויים, כתב: "לא הבנתי, האם אין ידוע לך שספק דרבנן להקל? אמת, דבר שאפשר לברר אינו ספק כלל, פתח העיניים ותסתכל, אבל ספק ממש, הכלל הרי ידוע. ומחלוקת בהלכה עדיף מספק במציאות". (ובהמשך ביאר פרטי הדינים בספיקא דרבנן מתי מותר להקל). כך לימד שגם לחומרות צריך להיות הסבר, ויש להן כללים.

וכך, לא היה חושש באתרוג לכל מיני חששות שאין להם בסיס בהלכה, וכשמגיעים עם ידיעה ברורה מה פסול, מה כשר, ומה מהודר, מוצאים בקלות ובמהירות את האתרוג המהודר. ולכן, כאשר הגיע אליו אדם וביקש שהרב ישער האם יש באתרוגו שיעור (היה זה במוצאי שמיטה, שיותר קשה להשיג אתרוגים), ותוך כדי המשמוש נפסל האתרוג, הביא לו מיד הרב את האתרוג שלו. ולעצמו יחפש אחר.

במשך עשרות שנים ישב בהרכבים שונים בבית דין צדק בני ברק, ושם נגלה גודל כחו בבירור המציאות והסוגיות, כפי הנדרש מדיין, שידע גם להכריע בשאלה ההלכתית, וגם להכיר ולהבין את המציאות. נושאים סבוכים בדיני ממונות ובין אדם לחברו וגם בסכסוכים בתוך משפחות היו מגיעים לפניו, והוא היה יושב ומברר את הדברים בצורה נוקבת, בלי משוא פנים. הוא לא יכל לקיים את המאמר שיהיו בעלי הדין כשוויים, כי באמת היו בעיניו שוים, מבחינת הצדק בדין זה. היה יורד לסוף דעתו של כל אדם, גם האדם הכי פשוט, היתה לו שיחה איתו, והיה מבין מה הצורך שלו לשמוע, ואיך מנתחים איתו את המצב. כשאדם היה בצרה, הוא היה קרוב אליו מבחינה רגשית, בוכה ומתייפח יחד איתו, וביחד קובעים

בעצמו, כשבנותיו נישאו, אמר להן: אל תקשרו אלי לשאול שאלות, הבעל צריך להחליט. כאשר מדובר באברך בן עשרים, מול דיין ופוסק במשך שנים רבות. אבל גם להכרעתו שלו עצמו, התייחס רק כזכותו וחובתו, אבל לא חשב שהאמת בהכרח תמיד אצלו, אלא שהקב"ה ציווה אותנו להשתמש בשכל, שהוא המלאך בין היוצר ליצור כמו שכותב החזו"א, ועל פי המלאך הזה אנחנו מתנהלים. אבל אם

היה צם, מונע מפיו אכילה ושתייה, ימים רבים, וגם בוכה ומתחנן לקב"ה בצעקות ובכיות, שנשמעו היטב בכל האיזור, בוכה על כבוד שמים שהושפל בכך שיהודי עם כיפה על הראש חוטא, בוכה על כך שאנשים שמנהלים מקום תורה יכולים לנהוג בכסף שלא בנקיות הנדרשת. וגם בצוואתו ציווה את בניו על כך: לטפח יושר, לטפח פחד מלעבור על דין, ולא להיות אדיש לחילול כבוד שמים.

את פסק דינו של הקב"ה לגבי מה נדרש ממנו לעשות. היה עונה לאנשים בשפתם, דיבר הרבה שפות, היו פונים אליו הגרמנים בגרמנית, הצרפתים בצרפתית, (וגם עם המרוקאים יכל לדבר בשפתם מעט, כי היתה תקופה שאשתו הרבנית ניהלה בית ספר במרוקו והיה עמה שם). אבל יותר משידיבר בשפה הרשמית של בני אדם, דיבר בשפת הלב, ונגע ללב כל אדם, ולכן בכל מקום פעלו דבריו את פעולתם, גם על גדולי הגאונים שבדורו, וגם על הנערים והילדים, והאנשים הפשוטים שבקצווי הארץ.

בצעירותו בקריאת הכתובה. לצירו הגאון הגדול רבי סרוך רונברג זצ"ל ר"י סלובודקה

בנוהג שבעולם, שכאשר עומדים מול גאון גדול, שיש לו דעה ברורה בכל חלקי התורה ובכל נושא ונושא, ובפרט אם הוא מביע אותה בתקיפות ובקול גדול, האדם מרגיש פחד, מורא, הוא חושש לבטא בדיוק את רגשותיו. ואילו אצל רבינו היה להיפך, תוך כדי הדברים הכי נוקבים ויורדים חדרי בטנה של תורה, היה משתמש לפעמים בלשון מבודחת ועממית, ובעיקר היה נותן לבן שיחו הרגשה של חבר. הוא מדבר בשם האמת, ופונה אל האמת של השומע, והאמת היא אש להבה, אבל בין גברא לגברא - הרגשת קירבה וחיבה ורגישות אין קץ. אפילו בצוואתו השתמש בבדיחה, והזכיר את האדם שציווה את כל יוצאי חלציו שלא לגרד באף בפני אחרים, כדי להמחיש מה באמת הדברים החשובים לצוות את בניו. וכמה חכמה יש בדבר, שאחרי פטירתו כשכולם המומים וכואבים, הנה אבא עדיין צוחק איתנו ממקומו, בחביבות ובחן.

חכמים אחרים סבורים אחרת, גם עליהם אפשר לסמוך לפי הענין. והרבה פעמים בתשובותיו מציין לדעת החולקים עליו, ולפעמים כותב שאפשר לסמוך עליהם (וכשנשאל על מכונות גילוח כשרות, אמר: אל תשאל אותי כי אני סובר שאין דבר כזה, אבל אני יודע שאחרים מתירים). אבל להנהיג אחרת ממה שמקובל אצל כל תופסי התורה, ראה כדבר חמור מצד עצמו, שהתורה מתקיימת על ידי כלל התלמידי חכמים, ובמענה לשאלה מדוע לא לובשים את התכלת החדשה בציצית, עכ"פ מספק, או לאדם פרטי, השיב: "לא עושים דברים חדשים, פטנטים, תגליות וכו', אחרת מהמנהג, לא יחיד ולא ציבור, נקודה!". על הדלקת נר תנוכה בחשמל, השיב "אני סובר שמותר, אבל אני עושה תעמולה לא לשנות".

היה בקי בחכמות רבות, דיבר כמה שפות, והכיר הרבה ספרים, ועל ידי זה ידע לרדת לנבכי נפש האדם והלבין מהות העולם והדברים כדי לרדת לעומקא דדינא, להשכין שלום בין איש לאשתו, לחנך את צאצאיו. נדיר עד מאד לראות משפחה עם כ"כ הרבה צאצאים, שכולם כולם ממש ברוחו של ראש השבט הסבא הגדול, כולם מחוייבים ליושר ולצדק, שונאי עוולה, דבוקים בהגיוני התורה. שילוב של גאונות עם שמירה על טהרת הנפש וישרת הדרך.

כל דבר נעשה לפי הכללים, את הצוואה כתב כשנעשה בן 69, שהרי נכנס לשנת השבעים ונעשה זקן, ודין הוא שיכתוב צוואה. ובפתיחת הדברים הוא מבאר, שאין לאדם כח לצוות את בניו ו'להכתיב' להם מה לעשות, וצוואה היא רק לגבי רכושו שהוא אכן שלו. אבל מציאותו הרוחנית היא תכליתו והוא רוצה ללמד לבניו.

המערכת הציבורית היתה בעיניו קיום המציאות של התורה, ולכן פריצתה נחשבה בעיניו פריצת גדר, נשאל מאדם שמצליח לכיין בתפילה רק ע"י תנועות שאחרים אומרים שהם משונות, והשיב: "אין להיות משונה מהבריות בשום דבר". להיות נורמלי זו המצווה הראשונה. וכך לגבי השאלה אם עדיף תפילה ביחיד או תפילה ללא תפילין, השיב תפילין קודם, כי אין לעשות דברים משונים. הכוונה בזה

תכונה מיוחדת לתפיסת העולם התורנית שלו היתה האחדות, הכל היה אצלו אחד, התורה והחיים לא היו אוסף של פרטים. אלא תמונה אחת גדולה, גילוי ה' בעולם והאמת היו דבר אחד, אדם שהאמונה לא ברורה לו, הוא אדם שיש לו חסרון בהבנת העולם. אדם שאינו מבין איך צריכים להתייחס לחוק ולגדר של דין, הוא לא מבין את המציאות, לא מבין איך בני אדם יכולים להתנהל בעולם. ורק על ידי העמדת המושגים של חוק ויושר יתכן קיום אנושי. וכל שאלה וכל מקרה נגזרים מהיסודות האלו. "תשתדלו לטפח פחד מלעבור על דין", הצייווי הראשון בצוואתו.

וכמו בעניני החומרות, כך בעניני הנהגת החיים, לא היתה אצלו עמימות, ראשית הבהיר מה מותר ומה אסור, ואחר כך הבהיר להיכן אדם צריך לשאוף, והיה אומר: "עברה חמורה לפני השי"ת לעשות עצמו בהמה יותר מהצורך", כל אחד כפי מדרגתו צריך להתרחק מהחלק הבהמי, אבל לא לתפוס מדרגות יותר ממה שהוא ("מי שאינו בדרגה כזו ועושה 'כאילו' הוא טיפשי"). היה מדבר בפתיחות על כל דבר, אבל נזהר כמו מאש מהתנהגות שעלולה לפגום ברגישות לקדושה ולרוחניות, וכאשר היה צריך להיחשף להתנהגויות קשות ומכוערות של אנשים בבית הדין,

החינוך שלו היה שאדם ידע להבין ולהחליט

שלמרות שמן הדין אין חובה להניח תפילין בתפילה, כיון שכך הנהגת הכלל, אם פורץ זאת מערער אצלו את הגדרות, משא"כ תפילה ביחיד הוא דבר שמדי פעם אדם נאלץ לעשות ואין בו פריצת גדר.

ובזה התחשב, לא רק במקובל בדורינו, אלא בכלל, וכה כתב על שאלה שנשאל בהנהגה מחודשת של החזו"א: "מה שהוא ז"ל עשה לא יכול לשנות את ההלכה, אפי' אם מצאת ר"י מיגאש, או מדרש אסתר, מסורת הוא עמוד ההוראה, ואין להרהר אחריה. אבי ז"ל היה אומר 'התורה יותר עתיקה ממשנה ברורה'".

לכן, מצד אחד שיטתו היתה מקורית ועצמאית, ותמיד מעוגנת בהגיון, ומצד שני מעצם מהותה היתה צריכה להיות מתאימה למה שמקובל בכלל ישראל, במשך הדורות, וגם אצל חכמי דורינו, ולכן היתה מאד מאוזנת ושווה לכל נפש. הוא לא השתמש בהגיונו לחדש חידושים מופלגים, אלא לבאר את כל דיני התורה, ועל ידי זה להכריע בכל הספיקות.

התקשר אליו פעם בערב שבת חייל חרדי, ואמר ששלחו אותם לאסוף גופות של נרצחים הי"ד, במשך השבת. האם מותר לעשות זאת בשבת? השיב לו רבינו: "אני עברתי את מלחמת העולם השנייה באנגליה, האנגלים ניצחו את הגרמנים בזכות המורל, ולכן שמירה על המורל, שלא יהיו ח"ו יהודים מונחים מתים בבזיון, היא פיקוח נפש". וכשנשאל אודות 'בדיקת קשר', (מדי שעה צריכים לבדוק אם מערכת הקשר עובדת, כדי שאם יצטרכו הודעת חירום היא תהיה זמינה), האם חיוני בשבת בדיוק כל שעה? השיב: כשמתחילים לשחק עם מערכת, היא מתמוטטת, כך זה מתוכנן, כך צריכים לתחזק את זה.

ובאותם עיניים הסתכל על כל רצון ה' בעולם: כבוד שמים זה המורל של העולם, בזכות זה העולם קיים, כל דבר שפוגם בכבוד שמים זה חורבן העולם. השולחן ערוך זה ה'מערכת' שעליה העולם בנוי, הדבר הכי חשוב והכי חמור זה דין בשולחן ערוך, אי אפשר לעבור עליו, זה כמו לקפוץ מהגג, זה לערער את יסודות הקיום. לא דיבר עם ילדיו או שומעי לקחו על גהינום או גן עדן, כי 'שולחן ערוך' זו המילה הכי מפחידה, חוק הטבע שאי אפשר להפר בשום אופן, ו'יושר' היא המעלה הכי גדולה שאדם צריך לדבוק בה והיא שכרו הגדול של כל בן דעת.

מטבע הדברים היתה לו ביקורת על שיטות אחרות, אבל תמיד דיבר בכבוד על בני אדם, והיה מסביר רק את שיטתו ועל

ידי זה ממילא הובן היחס לשיטות אחרות שיש בהן קושי. פעם בא מישהו לומר לו איזה שטיקל תורה מפולפל ורעוע, השיב רבינו: כשבסדום אמרו "שלי שלי ושליך שלי", אתה חושב שסתם אמרו? היה להם שטיקל תורה להצדיק את זה...

אבל כאשר היה הדבר נוגע למי שאינו ראוי להוראה ומורה, זה נחשב אצלו לחורבן העולם ממש, לפני השמיטה פירסם מודעה: "חס ושלים שלא לסמוך על היתר מכירה ו/או היתרים אחרים, אשר אינם שוים כלום והם ליצנות גרידא, ויש בזה משום הריסת התורה, אוסיף ואדגיש שבזה אין שום הבדל בין ספרדים לאשכנזים, מתנגדים, חסידים, ליטאים, וכו'". לשחק משחקים עם גדרי העולם זה בלתי נסלח. אבל הפתרון לזה לא היה על ידי אמירת ביקורת, אלא להיפך, לחזק את הצד הנכון, ולכן אמר שמי שראוי להוראה ואינו מורה, יותר חמור מאינו ראוי ומורה, שכן הוא הגורם, אם כל מי שהיה ראוי היה מורה כדבעי והיתה מתחזקת ההוראה הראויה, ממילא היו פוחתים המכשולות.

בכל דבר ראה את התמונה השלמה, פעם הזמין רופא הביתה בליל שבת משום פקוח נפש של מישהו, והרופא ביקש מים חמים, הביא לו הרב מהדוד של שבת, אמר הרופא: זה לא סטרילי, תרתיח חדש. הרב עשה כדבריו. ואח"כ אמר: לדעתי מה שאמר זה 'שטותים', מים רותחים הם סטריליים, אבל להתווכח עם הרופא בזמן שיש פיקוח נפש, גם זה חטא. והיה מספר את זה כדוגמא איך צריך לראות את הדברים. כל אחד מאיתנו היה אומר לרופא, שבת היום, יש מים רותחים, נמשיך הלאה. אבל הוא הבין שגם זה לזלזול בחוב הקדוש של פקוח נפש, המתעב הרי זה מגונה.

שאלו אותו מהצבא: המציאות היא כשמתפעלים טנק, שצריכים לעשות איתו סיבוב קטן מדי כמה זמן, ואם לא כן נגרם לו נזק טכני גדול. האם מותר לעשות כך בשבת? בתשובתו ירד לפרטי המציאות, אבל הדגיש: "חס וחלילה שהערבים לא ידעו שבשבת אנחנו נוהגים אחרת". בפועל צריכים לחשוב כל דבר מה מותר ומה אסור, אבל הפיקוח נפש המרכזי הוא שלא לשדר לאוייב כאילו בגלל שהיום שבת הוא יכול לזמום עלינו ויהיה לו יותר כח.

דבר מצוי הוא אצל ת"ח שהולכים בדרך השכלית, שהכל מתנהל אצלם על פי השכל, וכך מתרגלים ומתחנכים אצלם, על אדני השכל וההגיון. יוצא דופן ביותר היה הרב פוזן, שלמרות היותו כ"כ שכלתני ומשנתו

סדורה, כדרך רבני גרמניה. היה גם בעל רגש נפלא ויוצא דופן, ובכל תיאוריו התמוגג והשתפך על קירבת ה' ועל כבוד שמים, בקול גדול ובבכיות, ופעם אחת מרוב צער על החורבן אמר: אני מקנא בגויים שמותר להם לשחוט קרבן לכבוד ה', ואילו לנו אסור מדין שחוטי חוץ... כי היה חסר לו החלק הזה בעבודת ה' שבטל מאיתנו בעוונות, ורצה לעבוד את הבורא בצורה שעבדו אותו אבות העולם חווייך וצירייך.

וגם בחינוך הילדים, ככל שדרש מכולם עמידה בכללים חריצות ויושר, בבואה דבבואה ממה שדרש מעצמו, במקביל לזה היה קרוב אליהם כאילו הוא ילד כמותם, יושב על הרצפה ומשחק איתם, הולך בדרכים ומספר להם על הרמש ועל האיזוב, מסביר להם פלאי הבריאה, או איך עובד שעון וכל דבר חכמה אחר. בכל מקום שהיה פיו הפיק מרגליות, לכל דבר שביאר נתן דוגמאות מחכימות ולפעמים משעשעות, כי כל מטרתו היא רק ללמד ולעשות, ואינו חס על כבודו האישי.

וכל זה בענין של כבוד, אבל בענין ה'נכבדות' זו כבר חובתו כאדם, חובה שאי אפשר להפר, וכשמתנהגים ביושר ונקיות אינסופיים, ממילא קומתו היתה באצילות, מה שעשה הוא חובתו, וגם כשהתבדח היתה זו חובתו לתת הרגשה טובה, לשמוח בעולמו של הקב"ה, ותמיד נהדר היה מראהו. שאלו אותו כמה מותר להאריך בימים נוראים, שהרי מעכב את האחרים, והשיב: "כדי שלא תהיה פגע רע"... אדם צריך לשער בעצמו ולהבין מה נחשב אדם בעל מעלה, ומאיזה גבול הוא נחשב פגע רע... על השאלה אם מותר ליושב בין אנשים לברך בקול, השיב: "אסור להיות מטריד ציבורי, אם זה באמת מטריד אחרים". וכך לגבי גול מהמדינה, השיב: "אסור באיסור חמור וגמור להיות מושחת ולעשות את עצמו מושחת!!! לשלם בדיעבד, אינו צריך".

כשקיבל את האירוע שהביא לחליו בשנותיו האחרונות, היה זה אירוע מאד קשה, שגרם לו לאבדן זכרון חמור לתקופה ארוכה, אבל באותו זמן כשהיה תלוי ועומד, שמעו אותו אומר "הקב"ה הוציא אותנו ממצרים", כי רצה לצאת יד"ח הזכרת יצי"מ לכל הפחות בצורה זו. וגם כששכח הרבה דברים, עדיין זכר את תלמודו. זכה לעבוד את ה' בגבורה גם כשלא יכל לעמוד על ממלכתו, והיה בזה יסורי הגוף, ויותר מכך יסורי הנפש, ועי"ז זכה להזדכך ולעבדו ית' לשמה, זכותו יגן עלינו.

הליכות והנהגות

ארבע פרשיות - פורים

פסקים הידורים אזהרות והנהגות
ממשנתו של

מרן פוסק הדור

רבי **משה שטרנבוך שליט"א**

מח"ס מועדים וזמנים

שו"ת תשובות והנהגות ועוד

פסקים הידורים אזהרות והנהגות
ממשנת מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א

מה טבו משכנתיך ישראל

הודעה חשובה משמחת
הננו להודיע כי לבקשת רבים ולתועלת הציבור החשוב
בעזה יתקיים שיעור נפלא ומיוחד מאוד

בעניין
**הבית
היהודי**
באספקלריא המאירה
לפי דעת התורה

ע"י איש האשכולות אשר כבר איתמחי גברא וקמיעא זימנין טובא
משנתו קב ונקי בהדרכות מגדולי הדור אדירי התורה

הרה"ג ר' יצחק אייזיק סילבר שליט"א

מחבר הספרים הנפלאים ורבי המכר
משפטי השלום, שערי משפט, בנין בית נאמן, יסודות הבית וקדושתו ואין עוד מלבדו

עזר או כנגדו | צורת ההנהגה הראויה - לא יטיל אימה יתירה | להגיע לעמק השווה בכל דבר קטן כגדול |
האשה שנתת עמדי או אם של כל חי - בידינו הדבר | כיצד על הבעל להגיב על דרישות מסויימות והתנהגות
שאיננה מקובלת | בינה יתירה שמכרת באורחים יותר מן האיש לעומת נשים דעתן קלות - אין דעתה מיושבת
כדעתו | מכבדה יותר מגופו | שכינה שרויה ביניהם | הבית היהודי - תוכן ומשמעות | להשתית את הנהגת הבית
לפי מה שלמדנו מהאמהות

השיעור יתקיים אי"ה ביום חמישי פרשת תצווה י"ג אדר א תשפ"ד
בין השעות 3:00 - 2:00 בצהריים
בביהמ"ד פינסק קרלין רחוב חסידי קרלין 1 שכונת בית ישראל ירושלים

שמעו ותחי נפשכם
בברכת התורה

נ.ב. חדש! ניתן לקבל תזכורת על השיעור מידי יום חמישי בשעות הבוקר - ההרשמה בקו השיעורים 02-5377085 שלוחה מס 9

מגוון שיעורים נפלאים בהלכה הממתינים לנדבת ליבם של תומכי התורה
אם אין קמח אין תורה. עלויות השיעורים גבוהות והם מתקיימים רק מכוח התרומות שלכם
חייגו עכשיו וטלו חלק בהוצאות השיעורים: הרב חיים וכסלר 053-312-6004

ניתן להאזין לשיעור זה ולכל השיעורים המתקיימים ע"י מכון הילכתא בקו השיעורים בטלפון מס 02-537-70-85 שלוחה 1
כל השיעורים עולים לקו מס שעות לאחר סיום השיעור
כמ"כ ניתן להאזין ב"אוצר השיעורים" בטלפון מס 02-302-4201 שלוחה 5 ניתן להקיש * כדי לעבור לשיעור קודם

עיניך תהזינה מישרים

כתובת המייל לשליחת תמונות - osef900@gmail.com

מרן הגאון רבי מאיר צבי ברנמן שליט"א
במשא חיזוק בפני חברי 'דחי כלה' דארה"ב

עם ראש הישיבה
הגאון הגדול רבי אברהם סאלים שליט"א

מרן המשגיח הגה"צ רבי דן סגל שליט"א
בשיחה בישיבת 'מאור התורה'.

ניחום אבלים אצל הגאון רבי אלעזר מאירוביץ שליט"א, ראש ישיבת 'נתיבות חיים'

הגרנ"י לוי שליט"א והגר"ב סולוביצ'יק שליט"א

הגר"מ ררוק שליט"א

הגר"ד וולפסון שליט"א

מפעילות הלכתא

שיעורו של הגה"ח רבי חיים שמרלר שליט"א
בענייני שידוכים

שיעורו של הגאון רבי מתתיהו שווארץ שליט"א
בענייני ירושות וצוואות ע"פ חוקי התורה

הכנסת ס"ת לבית מדרשו של
הגר"מ אויערבאך שליט"א בת"א,
עם רבה הראשי של העיר הגרי"מ לאו שליט"א

קהל ההמונים בשיעורים

ספריו החדשים של
הרב **מרדכי דוד נויגרשל שליט"א**
מחשבות
והשקפות

על פרשיות התורה, מועדים ואקטואליה

ב
כרכים

כרך א: על פרשיות התורה
כרך ב: על מועדים ואקטואליה

מאמרי מחשבה מקיפים
במגוון רחב של נושאים
ביסודות האמונה וההשקפה
כולל סדרת מאמרים מקיפה
על סדר פרשיות התורה ומועגל השנה.

בריאת העולם • תורה ומדע • עבודת ה'
משמעות למוד תורה • שבת ומועדים
משמעות היסורים • פסיכולוגיה.

מבט לאקטואליה בדרך התורה:
אסון מירון • מלחמת שמחת תורה

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות או בטלפון: 02-5816573

יו"ל ע"י צוף הוצאה לאור 02-6504055 | הפצה: קולמוס 072-2441670